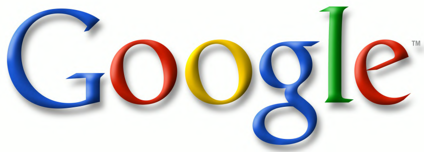

ANDOVER-HARVARD LIBRARY
AH 5RM9 4

HIERONYMUS

Den
Trankebarske Missions
Historie

fortalt

af

J. Ferd. Fenger,
Licentiat i Theologien og Sognepræst til Liunge og Braaby
ved Sorø.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Universitets-Boghandler C. A. Reitzel.

Trykt hos J. C. Scharling.

1843.

Deres Majestæt

Kong Christian den Ottende,

Sønnesøns Sønnesøn

af

Fjerde Frederik

allerunderdanigst tilegnet

af

Forfatteren.

Fortale.

Egen Lyst og min Stilling som det Danske Missionsselskabs Formand har givet mig rigelig Foranledning til at gjøre mig bekjendt med den nyere Tids Missioner, især med dem, som ere udgaaede fra Danmark. Jeg maatte da oftere beklage, at den ældste af vore Missioner, den Trankebarske, hidtil ikke havde fundet nogen Historieskriver blandt sine Venner i Fædrelandet, uagtet netop denne Mission, lige fra Begyndelsen af, var i Tydskland behandlet med stor Omhu og et rigt Materiale til dens Historie forelaae i de Beretninger, som gjennem en lang Aarrække stykkeviis vare bekjendtgjorte fra Halle af.

De Kongelig Danske Missionærers fra Ostindien indsendte og i Halle offentliggjorte udførlige Beretninger, som her i Skriftet for Kortheds Skyld kaldes Halliske Beretninger (H. B.) udgjøre, naar 12 Stykker eller Continuationer, sammenfattes til eet Bind, 9 tykke Qvartbind, som beskjæftige sig med Tiden fra 1705 til 1767. Denne første Række af Halliske Beretninger, som indeholder blandt meget Godt og Mærkeligt mange Ubetydeligheder og Gjentagelser, og derfor er saare trættende og vanskelig at fordøie, er ved 2 Udtog gjort Læseren mere tilgjængelig, nemlig ved J. L. Niekamps, (Halle 1740. 4) som gaaer fra 1705 til 1736 og M. Meiers, (Halle 1772. 4) som indbefatter Tiden fra 1737 til 1767. Førstnævnte af disse Udtog er oversat paa Dansk af Paul Pletz (Kjøbenhavn 1755. 4.); men hører nu til Bibliothek-Sjeldenhederne. Den anden Række af Hallişke Beretninger, som her i Skriftet kaldes „Nyere Hallişke Beretninger" (N. H. B.) har vel en forskjellig Titel nemlig: „Neuere Geschichte der Evangelischen Missions-Anstalten zu Bekehrung der Heiden in Ostindien", men samme Behandlings- og Fremstillingsmaade, som første Række og beskjæftiger sig i 7 Qvartbind med Tiden fra

1768 til vore Dage. Anden Række har, saavidt mig bekjendt, ikke fundet nogen Epitomator.

Uagtet jeg nu vel indsaae, at en Dansk Fremstilling af det Mærkeligste, som meddeles i de Hallisfe Beretninger, kunde have sit Værd for vor Kirkehistoriske Litteratur, undgik det dog ikke min Opmærksomhed, at disse Beretninger burde benyttes med nogen Forsigtighed, og at det vilde være ønskeligt, at kunne sammenholde de trykte Beretninger med de fra Missionærerne hidrørende Breve og Optegnelser, som opbevares, deels i de Frankeske Stiftelsers Archiv i Halle, deels i Missionscollegiets Archiv i Kjøbenhavn. Fra Halle kunde jeg ingen Oplysninger faae, skjønt jeg gjorde mig Umage derfor, men hos det Kongelige Missions-Collegium i Kjøbenhavn mødte jeg den største Forekommenhed og har havt den bedste Leilighed til at gjøre mig bekjendt med det, som Collegiets Archiv indeholder. Beklages maa det vistnok, at Forhandlingsprotocoller, Brevbøger og Breve fra Missionens første Tid savnes i Archivet, som ikke har det Mindste fra Tiden før 1730, uden hvad der leilighedsviis kan forekomme i senere Brevskaber; men fra Tiden efter 1730 og navnlig fra 1738 af, har man i Archivet en fortløbende Række af Breve fra Ostindien, som, i Forbindelse med Collegiets Forhandlingsprotocoller og Brevbøger, ere benyttede i dette Skrift. Flere tusinde Breve har jeg havt at gjennemlæse; men at Læsningen ikke har været uden Udbytte for Missionens Historie, det tør jeg haabe, og kan henvise Læseren til hvad der nedenfor findes meddeelt af Missionscollegiets Archiv (M. A.) med Henviisning til Aarstal og Archiv-Numer. Jeg har nemlig gjort mig til en Regel, saa meget som muligt at henvise til mine Kilder, for at lette Eftersynet for Enhver, som har Lyst til at see efter. Nu ere vel Archiv-Brevskaber ikke tilgjængelige for Alle og Enhver; det er endvidere næsten nødvendigt, at Numerne paa Brevene i Missionscollegiets Archiv maae forandres, naar dette, som man har paatænkt, ordnes paa en hensigtsmæssigere Maade; men jeg har dog ikke villet undlade at henvise til Brevene efter de Numere, som jeg har forefundet, og dersom Læseren heraf vil

slutte, at jeg har gjort mig Umage for at være nøiagtig, saa skal han have Tak.

Hvad nu den manglende Deel af Missionscollegiets Brevskaber angaaer, saa er denne neppe i en ældre Tid, f. Ex. 1728, gaaet til Grunde; men, saavidt jeg af mange Kjendetegn har kunnet slutte, først ved Byens Brand, 1795. Efter den skriver Missionscollegiets Secretair, Gude, til Prof. Schulze i Halle (Brevbog fra 1789-1835 S. 107.) og fortæller, at han har reddet Cassen, Regnskaberne og den nyeste og vigtigste Deel af Archivet; men Waisenhusets anselige Bog-Forraad, Bibliotheket og meget Inventarium brændte. Da jeg nu altsaa ikke selv kunde benytte den ældre Deel af Archivet, som Luerne har fortæret, var det mig af Vigtighed at efterspore et Skrift af en anden Forfatter, som muligen har benyttet den, da han skrev før Byens Brand. Jeg fandt nemlig i Collegiets Brevbog for 1783 følgende Brev til Sognepræsten for Lidemark, Herr Peter Daniel Baade: „Betræffende det Skrift, som Deres Velærværdighed om den Kgl. Danske Mission har forfattet og hvis Forlag med deraf flydende Fordele De, efter P. M. til mig, Aagaard, under 7de Juli, vilde forunde Missionen, da, som Waisenhuset ikke paatager sig Forlaget af slige Skrifter, kunne vi os dermed ikke indlade, men takke i Øvrigt D. Vhed. for deres i saa Maade mod Missionen yttrede Velvillighed." Skjønt der, som sagt, kun var Mulighed for, at Præsten Baade i sit Skrift har benyttet den nu tabte Deel af Archivet, søgte jeg dog, ved Brevvexling at indhente Oplysning om Baades og hans Skrifts følgende Skjæbne og erfarede da Følgende:

P. D. Baade har ført Kirkebogen i Lidemark til 9de Søndag eft. Trin. 1785, i hvilket Aar han fik Præstekald i Norge, først til Vig i Bergens Stift og derpaa til Borgen paa Søndmør. Fra dette Embede tog han sin Afsked 1816, men levede sammesteds til sin Død, 1823. Hans Svigersøn, Provst Birkeland var hans Eftermand i Embedet og dennes Søn, som blev Capellan paa Stedet, skal være i Besiddelse af Bestefaderens Papirer. Min Correspondent i Norge har henvendt sig

baade til Capellan Birkeland og til det Norske Videnskabernes Selskab, med hvilket Baade stod i Forbindelse, ligesom han ogsaa har gjennemseet Manuskripterne paa Christianias Universitetsbibliothek, uden at komme paa Spor efter det omtalte Skrift.

Et Par Smaa-Oplysninger, som under Bogens Trykning ere komne mig til Hænde, maae her finde deres Plads. Det af mig S. 14. Not. 2 omtalte Haandskrift af H. Engelharts „de Danske Ostindiske Etablissementers Historie“ vil i Fremtiden forefindes paa Kongens Bibliothek, Ny Kgl. Saml. 4. Nr. 771. b. — Den S. 43 Not. meddeelte Efterretning om Aarsagen til Ziegenbalgs Fængsling har Pastor Knudsen, ifølge hans Skrivelse til mig af 11te Mai d. A., modtaget af „en nu fraværende Embedsmand, der havde samlet en udmærket god Masse af Data til Coloniens Historie.“ I samme Brev melder Hr. Knudsen, at han i Archivet har fundet Ziegenbalgs egen Dagbog, men saa gammel og forligget, at han ikke kunde læse den. Hans Medarbeider, Missionær Cordes, kunde læse den og var beskjæftiget med at excerpere den.

Efter nu sluttelig at have bragt min Tak til hver Den, som har ydet mig Bistand under Samlingen til og Udarbeidelsen af denne Bog, som i de sidste 5, 6 Aar har beskjæftiget mig i min Fritid, udsender jeg den med det Ønske, at ret Mange af mine Embedsbrødre maatte faae Lyst til at udarbeide enkelte Stykker af Fædrelandets nyere Kirkehistorie. Det var vel paa Tiden, at det Lutherske Tidsrum i Danmarks Kirke fandt sin Historieskriver; men flere Partier i dette Tidsrum ere saa sparsomt oplyste, at man ikke noksom kan ønske omhyggelige Monographier, der kunne lette Arbeidet for den, der maatte føle sig kaldet til at skrive Danmarks Kirkehistorie efter Reformationen. Som et saadant Bidrag til at oplyse en mærkelig Deel af Fædrelandets nyere Kirkehistorie, være foreliggende Skrift Læserens Velvillie anbefalet!

Liunge Præstegaard den 22 December 1842.

J. F. Fenger.

Indholds-Register.

Første Capitel.

De Danske nedsætte sig i Ostindien. — Spor til dansk Missionsvirksomhed i det 17de Aarhundrede.

Det var i Kong Christian den 4des kraftige Mandboms-alder, at de Danske for Alvor henvendte deres Opmærksomhed paa Ostindien for at knytte Forbindelse med disse fjerne Lande og tilvende sig de Fordele ved den rige Ostindiske Handel, af hvilke andre søfarende Folkeslag alt længe havde været i Besiddelse. Et Ostindisk Compagni stiftedes i Aaret 1616 og Omstændighederne vare særdeles gunstige for de Danske til at fæste fast Fod i Indien; thi Portugisernes Magt var brudt, og Hollænderne, som stode i Begreb med at fortrænge dem rundt omkring i de indiske Farvande, kunde dog ikke paa alle Steder optræde med den fornødne Kraft, og havde derfor slet Intet imod, at de Danske kom til Ostindien, og paa et og andet Punkt gav Portugiserne Noget at tænke paa. Ligesom der havde været Danske Søfolk med paa Hollændernes første Expedition til Ostindien, saaledes vare Hollændere, baade Sømænd og Handelsmænd, villige til at træde i Dansk Tjeneste, og en Mængde hollandske Navne findes blandt dem, som ved Oprettelsen af det Dansk-Ostindiske Compagni gjorde Indskud. Blandt disse Hollændere, som besad Kongens Tillid, maae vi nævne Roelant Crape, som var kjendt i Ostindien, uden Tvivl tidligere havde været ved Hoffet i Tanjour, og som derfor

henvendte Christian IV. Opmærksomhed netop paa dette Punkt. Men ogsaa paa Øen Ceylon fik de Danske Anledning til at fæste Øie. Kongen af Candy, sædvanlig kaldet den Ceylonske Keiser, havde tidligere kaldt Hollænderne til Hjelp mod Portugiserne, og en hollandsk Kjøbmand, Marcelis Boshouwers, havde viist ham saa betydelige Tjenester, at han af Keiseren udnævntes til Prinds af Migomme og Admiral. Denne Prinds af Migomme sendtes i Aaret 1615, da Keiseren atter var i Knibe, for at søge Bistand enten hos Hollænderne eller hos andre Nationer. Boshouwers gik først til de hollandske Besiddelser i Ostindien og dernæst til selve Holland, men kunde ikke opnaae sit Øiemed; thi Hollænderne havde dengang ikke Leilighed til med Kraft at indblande sig i de Ceylonske Anliggender. Da hørte han om Stiftelsen af det Danske Ostindiske Compagni og gik til Danmark, hvor han ankom i Novbr. 1617, havde Audients hos Kongen paa Frederiksborg, og aabnede nye Udsigter for Compagniet. Boshouwers var virkelig Prinds af Migomme og virkelig udsendt af den Ceylonske Keiser for at søge Hjælp mod Portugiserne og tilstaae den Nation, som vilde yde den, betydelige Handelsfordele; men egentlig Fuldmagt fra Keiseren havde han ikke forsynet sig med, og da han mærkede, at en saadan vilde være ham fornøden for at udrette Noget, saa gjorde han sig en, som ogsaa i Danmark blev tagen for god og lagt til Grund for en Hjælpe- og Handels-Tractat som i Aaret 1618 sluttedes paa 7 Aar mellem Christian IV. og Keiseren af Ceylon. Nu drev man med al Flid paa den Ostindiske Flaades Udrustning. Først udløb et enkelt Skib „Øresund" kaldet, med Roelant Crape ombord, 1618 i August Maaned. Dette Skib kom lykkelig til Ceylon og bebudede Keiseren, at den ham tiltænkte Hjælp snart vilde følge; men da Crape uforsigtig, paa Keiserens Opfordring, indlod sig i Fiendtligheder med Portugiserne, blev han af disse overfaldet paa Coromandel-Kysten. Hans Skib stran-

dede og det lykkedes ham kun med 13 Mand at redde sig til Naiken af Tanjour, som tog ham i sin Beskyttelse. Det øvrige Mandskab dræbtes eller fangedes af Portugiserne, som henrettede 2 af hans Folk som Sørøvere.

Imidlertid var, 3 Maaneder efter Crapes Afsendelse, Flaaden udløbet under Admiral Ove Geddes Comando. Flaade og Admiral — det klinger stort, men svinder ind ved nærmere Betragtning. Flaaden bestod af 2 Krigsskibe, Elephanten og David, som Kongen lagde til, og 3 Kjøbmandsskibe, som Compagniet udrustede; og Admiralen var en ung Mand paa 24 Aar, som vel en kort Tid havde været i hollandsk Tjeneste, men som i Øvrigt kun synes at have vidst lidet af Søvæsenet saavelsom af den Ostindiske Handel; men hvad han manglede i Erfaring det erstattede han ved sin Iver og Dygtighed, saa det ogsaa her viste sig, at Christian IV forstod at vælge sine Folk[1]). I November 1618 seilede den Indiske Flaade ud af Sundet. Flere Samlingssteder vare bestemte underveis paa den lange og farlige Seilads, som forestod; men mere næsten end med Elemen-

1) Gedde kaldtes rigtignok Admiral; men selv kalder han sig kun Comandeur; og at han var langt fra Admirals-Pretensioner sees deraf, at han i 1624 nøiedes med at være Capitain over et Compagni til Fods, som han selv havde hvervet mod Keiseren. Alt forinden, strax efter sin Hjemkomst fra Ostindien var han af Kongen beskikket til Lehnsmand i Norge og netop i et af hans Lehn, Numedalen, blev 1623 det vigtige Kongsberg-Sølvverk fundet, en Opdagelse som Kongen strax med største Iver benyttede. Gedde blev Overopsynsmand over Sølvverket. 1642 blev han Oberstlieutenant ved det Aggerhusiske Regiment og beholdt derhos sit Lehn; men i Begyndelsen af Aaret 1645 blev han Rigsraad og Rigets Admiral uden at han dog fik synderlig Leilighed til at vise sig, da Freden til Brømsebro samme Aar sluttedes. Mærkeligt nok, at den 24aarige Admiral paa den lille indiske Flaade dog skulde drive det til at blive Danmarks Riges Admiral.

terne havde Gedde at kæmpe med sit Mandskabs Tøilesløshed, som han traadte imøde med en Fasthed og Strenghed, som maae forbause. Man har endog bebreidet Gedde hans Strenghed som altfor stor, og paastaaet, at han ved den forbittrede sine Undergivne og gjorde dem kjede af Tjenesten; men man har neppe tilstrækkelig betænkt den vanskelige Stilling hvori han stod. Kongen havde nødvendig maattet bruge en Deel Hollændere til Skibs- og Handels-Tjenesten; thi han kunde ikke undvære erfarne Folk; men som Skibs-Befalingsmænd, og Befalingsmænd over de medsendte Landtropper havde han brugt Danske Adelsmænd, som Ove Gedde, Niels Rosenkrands, Thyge Stygge og Erik Grubbe; thi dem kunde han forlade sig paa. Men nu lader det sig let tænke, hvor vanskeligt de Danske Adelsmænd og de Hollandske Kjøbmænd kunde forliges; og da den gode Prinds af Migomme gjerne vilde spille en stor Rolle, men ikke kunde imponere Ove Gedde, slog han sig til sine Landsmænd Hollænderne, og gjorde Admiralen alle de Bryderier, han kunde. Skulde nu ikke det Hele opløse sig, saa maatte der Strenghed til mod dem, der betragtede de af Kongen medgivne Befalingsmænd som ufornøden Ballast, der ikke var bedre værd end at kastes overbord for at give Plads for Kjøbmænd og Sømænd af Profession. — Skibene, som ved Cap vare samlede, adsplittedes paa den sidste Deel af Reisen og Prindsen af Migomme, som ikke foer paa G's Skib Elephanten, men befandt sig ombord paa David, døde underveis; men Admiralen kom i May 1620 til Ceylon, hvor han efterhaanden samlede sine Skibe. Her erfoer han da Crapes Uheld, Boshouwers Død og, hvad der var det Værste, at Keiseren af Ceylon ikke var den mægtige Potentat, man i Danmark havde troet, men en afmægtig Stakkel, som i de sidste Aar endnu var dybere nedtrykt af Portugiserne, og som var ude af Stand til at betale den betydelige Sum for de Danske Udrustninger, til hvis Udredelse han var forpligtet ifølge Boshouwers

Tractat, et Dokument, som han strax erklærede for ugyldigt i alle Maader. Nu er det virkelig høist mærkeligt at betragte den Virksomhed og Dygtighed, som Gedde udviklede i sin høist vanskelige Stilling og under de næsten fortvivlede Omstændigheder. Ivrig for Kongens og Compagniets Bedste gjorde han alt Muligt for at bringe Keiseren til at betale den stipulerede Erstatningssum, som var ham saa nødvendig til Indkjøb af de Ladninger, han ønskede at hjemsende; men da han saae, at Intet var at erholde, benyttede han dog Keiserens store Lyst til at vinde de Danske, til at afslutte en Tractat i 24 Artikler, rigelig saa fordeelagtig som Boshouwers, og i hvilken Landet Trinquinamale, som endnu var ubesat af Portugiserne og havde en saare fordeelagtig Beliggenhed, formelig blev afstaaet til Danmarks Krone, saa at Kongen og hans Efterfølgere der skulde kunne regjere efter Behag ligesom i deres Kongerige Danmark. Da denne Sag var bragt i Rigtighed tog G. i August 1620 Afsked fra Keiseren, som forærede ham nogle Ædelstene og en Elephant, og afgik til Coromandelkysten.

Der havde Roelant Crape alt en rum Tid opholdt sig hos Fyrsten af Tanjour, havde brugt Tiden godt til Fordeel for det Ostindiske Compagni, og var kommen i Besiddelse af Trankebar, saa Veien unægtelig var banet for Ove Gedde. Men nær vare dog Underhandlingerne strandede paa Crapes Mistillid til Gedde, der af Crapes Landsmænd, de hollandske Handelsbetjenter, var bleven skildret som en haard og egensindig Mand, af hvem han kunde vente Galge og Steile fordi han havde tilsat Skibet Oresund. Crape modtog derfor Gedde med yderste Forsigtighed, og efterat denne var kommen til Tanjour og havde begyndt sine Underhandlinger med Naiken selv, arbeidede de en Tidlang mod hinanden til Skade for Sagen; men da begge vare dygtige og i Tjenesten ivrige Mænd, (Crape erhvervede sig siden store Fortjenester af den Danske Handels Grundfæstelse i Indien og blev af Kongen optaget i Adels-

standen) saa faldt det dem ikke saa vanskeligt hver paa sin Side at give Noget efter, og til Sagens Fremme sætte det Personlige til Side. Tractaten blev da afsluttet i November 1620. Den var fordeelagtig for den Danske Handel og havde Varighed, hvorimod den endnu fordeelagtigere Ceylonske Tractat aldrig kom til Udførelse.

Strax efter Tractatens Afsluttelse begyndte Gedde paa at opføre Fæstningen Dansborg, hvis Opbyggelse Naiken havde tilladt, uden dog at ville forpligte sig til at levere Kalk og Steen til Bygningen. Høieste Magt i den nye Coloni fik Crape, Commandant i Fæstningen blev Henrik Heß og første Præst ved den Kirke i Fæstningen, til hvilken G. inden sin Afreise lagde Grunden, blev Peder Sørensen Aale, som efter nogle Aars Tjeneste, døde i Trankebar. Derpaa gik Gedde tilbage til Ceylon og endelig den sidste Mai 1621 under Seil til Europa med sit Skib Elephanten, efterat have tilbragt Aar og Dag i Ostindien og plantet det Danske Flag paa det Sted, hvor det nu i mere end 200 Aar har vaiet. Hans Hjemreise gik langt hurtigere end Henreisen, hvortil det vistnok bidrog, at han i Sømandskabet havde indsamlet Erfaringer, som han forstod at anvende; men det var jo ogsaa en væsentlig Omstændighed, at han gik hjem med et enkelt Skib, i Stedet for at han var seilet ud med en Flaade, som han maatte søge at holde samlet. I Marts 1622 kom Elephanten til Kjøbenhavn og, en Maaneds Tid efter, det andet af Kongens Skibe, David, under Niels Rosenkrands, som med Geddes Minde havde forladt Ostindien før ham.

En mærkelig Omstændighed ved Geddes Tog til Ostindien er denne, at han selv har beskrevet det i en Dagbog, som han har holdt saavel over Begivenhederne paa Søreisen, som over dem, der indtraf i Ostindien. Jeg skal tvivle paa, siger Schlegel[1]), at den hele vidtløftige i England udgivne

---

1) J. H. Schlegel: Samlung zur Dänischen Geschichte, 1ste Bind

Samling af Reiser til Vands og til Lands kan opvise et lignende Exempel, nemlig en Nations første Reise til Ostindien, egenhændig beskrevet af Admiralen.

Saameget har jeg troet at burde forudskikke om Grundlæggelsen af den Danske Coloni i Trankebar, med hvis følgende Historie jeg ikke her kan afgive mig, men lader det 17de Aarhundrede løbe ud, for at komme til et Tidspunkt, da man her hjemme begyndte at tænke paa noget mere end at udvide den Ostindiske Handel og tjene Penge; begyndte at gjøre Skridt til at bringe Christendommens Velsignelse til de Hedninger som boede paa Dansk Grund i Ostindien; thi derom var der længe kun løs og ubestemt Tale. Rigtignok var der en Præst, siden endog 2, ved den Danske Menighed i Trankebar, og de fleste Ostindiefarere havde deres Skibspræst ombord, men at disse Geistlige, som vare ansatte for Colonisternes og Skibsfolkenes Skyld, have henvendt deres Opmærksomhed paa Hedningerne i Ostindien, dertil finder man næsten ingen Spor. Desto omhyggeligere maa man give Agt paa de faa Spor som vise sig. Jeg kan da ikke undlade her at omtale en Dansk Præst og Digter, som henimod Aarhundredets Slutning døde i Trankebar, og som i

2det Stykke S. 51. Schlegel har ikke blot udgivet Gedde's Dagbøger efter et Manuskript i den Thottske Samling, som Gedde egenhændig har skrevet og 1623 overleveret Cantsler Friis, men ogsaa med megen Omhu bearbeidet den Danske Ostindiske Handels første Historie i fornævnte og følgende Stykker af Samlingerne til den Danske Historie. Om den første Ostindiske Reise findes Meget i Personalierne ved den Kjøbenhavnske Præst Michael Henrikssens Ligprædiken over Ove Gedde, som staaer i Samlingen af hans Ligprædikener (Kjøbenhavn 1706) og paa Tydsk ere oversatte i Hallische Berichte aus Ostindien (Th. 1. Cont. VII Fortale strax før Side 337). Vil man benytte Malabariske Kilder med Hensyn til Gedde's Ankomst til Trankebar, saa eftersee man fornævnte Berichte Th. 1. Cont. XI p. 883; men Udbyttet er kun magert.

sin Gravskrift kaldes „Indiens Danske Apostel", jeg mener den bekjendte Magister Jacob Worm.

Han er født i Kirke-Helsinge, hvor hans Fader Peder Jacobsen Worm var Præst, d. 8 December 1642, fik Underviisning først i sin Faders Huus, siden i Slagelse Skole, hvorfra han kom til Universitetet 1663. Han udmærkede sig snart som et lyst Hoved, skrev Vers og holdt ei blot latinske Disputatser, men ogsaa latinske Prædikener ved Hoffet, hvor han var yndet, og hvor hans Skrift om Kongens Ret til at kalde Præster blev godt modtaget. Han fik Løfte paa det theologiske Lectorat i Viborg, naar det blev ledigt, men nøiedes for det Første med at kaldes til Rector ved Slangerup Skole[1]), hvor han var i 6 Aar indtil han i Aaret 1677 kaldtes til Præst ved Graabrødre-Kirken i Viborg. Her giftede han sig med sin Formands Datter, Jomfru Abel Achton. Hans Vandel var ulastelig, hans Prædikener alvorlige, men netop den Opmærksomhed han vakte, og den Vægt, hans Ord havde naar han straffede Synder og Laster, synes at være bleven ham selv fordærvelig, idet han troede sig kaldet til at blive Fædrelandets Reformator og give gode Raad i Statsanliggender. De Stores Feilgreb i Kjøbenhavn opsnappede han efter Rygter og straffede dem paa sin Prædikestol i Viborg, om hvilken Menigmand med største Fornøielse samlede sig for at høre de Fornemme gjennemhegles. Jo haardere han prædikede, desto begjærligere lyttede Tilhørerne, som nok kunde lide haard Tale, naar den blot ikke rammede dem selv. Hvad der især viste, at Worm fremtraadte ukaldet var hans Mangel

---

1) Pontoppidan har Slagelse for Slangerup i sine Annaler 4de Deel S. 607. Samme Angivelse findes hos Nyerup i danske Digtekunsts Historie 3die Deel S. 262, og D. Wolf i Worms Levnetsløb S. 258 i Journal f. Politik 1812; men den er urigtig. See Alb. Thuræ „valva scholarum regni Danici apertæ" S. 230. (blandt Universitetsbibliothekets Mskrpt. 4. Add. N. 205).

paa Mod og Ærlighed. Hvad han ikke turde sige paa Prædikestolen, det nedlagde han i Danske Smæde-Vers, som gik fra Haand til Haand og udbredte sig i det Skjulte. I disse Vers blev ikke blot Manglerne i Kirken, især ved Præsternes Kaldelse, men ogsaa i den skaanske Krig, i høieste Ret, i Rentekammeret, ja i Kongens Raad satirisk afmalede og stillet Publicum til Skue. „Den klagende Student" og „Konge-Uhret" ere de mærkeligste af hans Vers, som ledsagedes af grove Skandskrifter i Prosa f. Ex. „Abrahams Syn" og „Jeroboams Afguder", i hvilke baade Kongen selv og hans Ministre tydelig nok betegnes og beskyldes for de groveste Forbrydelser. Hans Biskop Dr. Søren Glud[1]), som var den meget formaaende Geheimeraad Moths Svoger, advarede ham oftere, men kunde Intet udrette hos Worm, som nægtede, at de vidt og bredt udspredte Satirer vare hans Arbeide, og vedblev at udsende sine Pile mod Bispen og hans høie Familie. Saadanne Vers som disse i „den klagende Student"

Simon Magus, Tæver, Tisper
Kalder Præster, Provster, Bisper

maatte visselig være haarde at fordøie for Søren Glud, som i mange Aar havde siddet som Landsbypræst i Høie-Taastrup, men ved den Mothske Families Indflydelse blev Doctor Theologiæ Bullatus, hævet paa Viborg Bispestol og i Adelstanden. Til formeligt Brud mellem Biskoppen og Worm kom det 1680 paa Kongens Geburtsdag. Ved et Gjæstebud hos Biskoppen blev efterhaanden drukket paa de Kongelige Personers Sundhed. Tilsidst hed det: de Kongelige (uægte) Børns Skaal, men den vilde Magister Worm ikke drikke med, og da man spurgte ham, hvorfor ikke? benævnte han Børnene med et uhøfligt men vel bekjendt Navn. Dette blev naturligviis skrevet til Kjøbenhavn og tillige gjordes Anmeldelse om hans mange Skand-

[1]) Om Glud see Pontoppidans Annaler 4de Deel S. 181.

skrifter. Nu blev Fiskalen sendt til Wiborg for at randsage i W's Huus efter saadanne Papirer, som kunde begrunde en fiskalsk Action, thi det med Skaalen var en kilden Sag, som man ugjerne rørte ved. Fiskalen kom til hans Huus og foreviste den Kongelige Ordre. Worm flyede ham med stor Ligegyldighed alle sine Nøgler og gjorde Undskyldning for at han ikke selv kunde følge med, da han skulde prædike Dagen efter; og derfor maatte blive paa Stolen i sin Studere-Stue. Fiskalen søgte overalt og var meget ilde ved Intet at finde.

Men det var ikke Worm nok at have narret Fiskalen: alle Folk skulde vide hvorledes. Da han derfor næste Dag prædikede, brugte han som exordium 1 Moseb. 31, 34. 35., hvor det omtales, at Rachel sad paa sin Faders Huusguder, saa Laban forgjæves ledte efter dem. Dette Exordium maa have været Fiskalen, som var blandt Tilhørerne, paafaldende; thi han gik lige fra Kirken hjem til Worm og undersøgte den Stol, paa hvilken han Dagen forud havde siddet. Under Sædet fandtes en Skuffe og i Skuffen Alt hvad han søgte, en Mængde af W's Satirer. Nu var Magisteren i en slem Forlegenhed; thi der forkyndtes ham strax Suspension og Arrest. Fra Fængselet skrev han et Forsvar til Kongen, og da han ikke mere kunde nægte, lagde han Vind paa Undskyldninger. Det var Skriftens Ord, han havde talt, og han kunde ikke for, hvorledes Folk havde anvendt hvad han havde sagt i Almindelighed; han havde med sine haarde Ord aldrig havt til Hensigt at fornærme Kongens Raad og Tjenere, men kun at advare og opvække dem; han havde taget Meget af Andres trykte Skrifter o. s. v. Dette hjalp ikke; Comissarierne dømte ham fra Embedet og overgav ham til den verdslige Ret, som dømte, at han havde Ære, Liv og Gods forbrudt, at hans Skandskrifter af Bøddelen skulde brændes, at han som Meeneder skulde miste sine 3 Fingre og derpaa sit Hoved ved Sværdet.

Denne Dom blev dog ikke fuldbyrdet; thi den ulykkelige Poet trættedes ikke under Dødsfaren af at bombardere Kongen, Gyldenløve og andre formaaende Folk, af hvem han kunde vente Forbøn, med Vers. Blandt dem som talte for ham nævnes hans Stedmoders Mand Dr. Thomas Kingo, som i sin Tid havde været Capellan hos hans Fader og siden dennes Eftermand i Embedet[1]). Han slap da med Livet, men blev med første afgaaende

---

[1]) Kingo, som selv forhen paa det Ømfindtligste var snærtet af Worms Satirer søgte dog at stemme Kongen til at benaade ham ved at indsende følgende Vers, i hvilket han lader Kongen tale:

See der, hvor Simei sig om i Støvet velter,
See hvor hans knipske Sind i mange Taarer smelter,
See hvor hans Mund, som før var fuld af Skjældeskum,
Er haanlig laaset til, som den var ganske stum;
See hvor han lover flux af Hjertet ud at rotte
Den Friheds driftig Aand, Guds Salvede at spotte,
See hvor han ryster dog for Dommens grumme Frygt,
Som hans Samvittighed har paa hans Hjerte trykt.
Mens nei, han skal ei døe! thi Værdighed og Vælde
Paa Kongens Scepter- staaer at reise op og fælde.
Mit kronet Hoved skal saa lavt ei bukkes ned,
At man skal mærke, jeg blev paa en Fladmund vred.
Var han en Goliath, var han en mægtig Løve,
Til Døden skulde jeg hans trodsig Sjel bedrøve;
Men nu, han er en Spøg, en lumpen Pladder-Pløs
En selvviis Gantegiæk, vil jeg dog faae ham løs.
Han er dog næsten død af Frygt og betler Naade,
Hvor let var det min Fod den Madike at traade.
Den Stymper, Menneskе-Orm vil jeg dog lade gaae
For Jesu Christi Skyld mens han sig krymper saa.
Han tør sit Hoved vel i andre Skruer sætte
Og Hjerte, Mund og Haand til lydig Pligt indrette
Og giør han ikke det naar han er bleven fri,
Saa er jeg David dog, og han kun Simei.

Saa gjerne Worm end vilde at Nogen skulde bede for ham og saa dybt han ydmygede sig i sine Bønskrifter, saa vare disse Vers af Kingo ham dog ikke til Maade, hvilket man seer deraf at han skrev 2 Modstykker mod dem, hvis Mening var, at Kingo kunde selv være Simei. Alle disse Vers findes i Odin Wolfs Worms Levnetsløb. Journal for Politik o. s. v. 1812 4de Bind S. 115 ff.

Skib deporteret til Trankebar i Ostindien, hvor han en Tidlang var Cantor ved Kirken. I sit Afskedsvers ved Bortreisen fra Fædrelandet siger han:

Da Lykken slog mig feil, da lærte jeg at kjende
Min Gud, min Ven, mig selv; men allermeest min Fiende.
Min Fiende var mig gram, min Ven mig og forlod,
Selv var jeg skrøbelig, — Gud var alene god[1]).

Hvad han i Trankebar har udrettet for Hedningernes Omvendelse, er ikke godt at sige. Nogle[2]) fortælle, at han har oversat Bibelen, Andre[3]) at han har givet sig af med det Nye Testamentes Oversættelse paa Malabarisk. Nogle[4]) berette, at han har prædiket for Hedningerne paa offentlige Gader, og at ved en saadan Leilighed deres Afguds-Vogn gik i Stykker, og ikke mere kunde komme af Stedet; Andre[5]) fortælle, at dette skete da han en Søndag prædikede i de Christnes Kirke, og Folk løb ud for at see paa en stor hedensk Procession, som nærmede sig med Afguds-Vognen. W. skal da først have formanet sine Tilhørere til at blive i Kirken, og dernæst have forsikkret dem, at de skulde komme Tids nok til at see Stadsen efter Gudstjenesten; hvilket ogsaa blev Tilfældet, da Vognen sank og ikke kunde bringes videre før Kirketjenesten var forbi. Der fortælles, at denne Begivenhed skal have givet Worm

---

1) Andre tilskrive Griffenfeldt disse Vers og fortælle at han har skrevet dem paa en Rude i Arresten; Rafks Morskabslæsning for den Danske Almue 1841 Nr. 9. Min Hjemmel er en haandskreven Samling af Worms Vers S. 201, (blandt Universitetsbibliothekets Mskrpt. fol. Add. Nr. 160).

2) Fridr. Brechling hos Arnold Kirchen- und Ketzer-Historie Tom. IV S. 1094.

3) Pontoppidan gesta & vestigia Danorum extra Daniam Tom. I p. 72.

4) Pontoppidans Annaler Tom. IV S. 611.

5) Oluf Bang Samling af nyttige og opbyggelige Materier 2det Bind S. 53 Not.

stor Anseelse blandt de Sorte, og at hans Legeme efter hans Død (som maa have indtruffet før 1694) ikke forraadnede. Dette være nu som det vil, i senere Tid findes hverken Spor af Worms Bibeloversættelse, eller af nogen af ham stiftet indfødt Menighed, saa det er meget uegentlig, at han i sin Gravskrift[1]) kaldes Indiens Danske Apostel. Gravskriften lyder saaledes: „Sandheds Elskere, „Udyds Hadere, sit Fædrenelands Prophet, Indiens Danske „Apostel,

Mag. Jacob Worm

„der ei vidste at hykle, men Synd og Laster at straffe, der „Vantroe og Utroe baade med Pen og Mund underviste, „fik for Sandheds Skyld sin Leir og Hvilested paa dette „Sted; saa han, skjøndt han af Fædrenelandet blev for„bandet, dog ikke af Solens Hede er bleven forbrændt, „men naturlig og salig, efter hans Overfart over Havet „og korte Være i Indien, hans større Opbyggelse blandt „de Sorte, til det himmelske Fædreneland af Christo blev „annammet“[2]).

Naar jeg undtager Jacob Worms Bestræbelser finder jeg i det 17de Aarhundrede Intet, som kan ligne en Dansk Missionsvirksomhed blandt Hedningerne i Ostindien, med mindre man dertil vil henregne, at under en langvarig Krig mellem de Danske i Trankebar og Naboben i Bengalen, som for det Meste førtes ved Kaperi, var det Skik, at Mandskabet paa de kaprede Skibe blev gjort til Slaver, døbt og solgt for den lave Priis fra 5 til 10 Pjastre.

---

1) Pontoppidan mener at den er forfattet af ham selv.

2) I denne Fremstilling af Worms Levnet og Virksomhed har jeg fulgt de ovenfor i Noterne angivne Skrifter, men især Pontoppidan, (i Annalerne til 1681) som angiver, at han har sine Efterretninger af mange forskjellige Papirer, saavelsom af troværdige og upartiske Folks mundtlige Overlevering.

Denne uværdige Fremgangsmaade er en Plet paa den Danske Ære i Ostindien, som Niebuhr forgjæves søger at afvaske ved den Bemærkning, at Sligt var Tidernes og ikke Personernes Skyld [1]). Vi længes efter at see ædlere Personligheder fremtræde, end de, der kunde lade Hedninger døbe for at sælge dem som Slaver for 5 til 10 Piastre. At denne Skik ikke havde sin Oprindelse fra den Danske Regjering, behøver jeg vel neppe at tilføie; men kjært er det mig at kunne paavise, at vor Regjering, en rum Tid før den egentlige Missionsvirksomheds Begyndelse, har havt god Villie til at befordre de ostindiske Hedningers aandelige Vel; thi da det i 1670 oprettede nye Ostindiske Compagni fik sin Kongelige Octroi paa 40 Aar dateret den 20de November 1670 lød den 5te Paragraph saaledes: „da det er at forhaabe, at mange af Indierne naar de „bleve ret underviste skulde kunne omvendes fra den hedenske „Vildfarelse, saa skal der altid være Præster ved Compagniets Skibe og i Landet; og Kongen lover at forfremme „og til Forfremmelsen underholde de Præster, som har været i Compagniets Tjeneste". Dette Konge-Ord havde med Hensyn til Hedningernes Omvendelse ingen Følger [2]).

---

1) Skandinavisk Litteraturselskabs Skrifter. 1ste Bind 1805 S. 153.

2) Efterretningen skylder jeg H. Engelharts utrykte Skrift de Danske Ostindiske Etablissementers Historie, som Kjenderen Niebuhr kalder „et Værk, hvis Bekjendtgjørelse ved Trykken var saa meget mere at ønske som Afskrifterne ere faa og sjeldne." Skandinavisk Litteraturselskabs Skrifter 1ste Bind 1805 S. 143. Denne Dom kan jeg efter at have læst Engelharts Skrift, som jeg fik til Laans af Asiatisk Compagnis Archiv, ikke ganske bifalde. Engelhart betragter det selv kun som en Samling af Materialier, hvilken det Trankebarske Selskab for Indisk Oplysning har optaget blandt sine Skrifter. Disse saakaldte Materialier ere, for allerstørste Deel, det som findes hos Slange, Holberg, Schlegel

Til at Regjeringen har modsat sig Handelen med døbte Hedninger finder jeg vel intet Spor, men heller ikke til at den har været Regjeringen bekjendt.

---

og i andre trykte Skrifter. Fremstillingen hos Engelhart kan jeg slet ikke rose; men hvad han meddeler efter Dokumenter i det Trankebarske Archiv, til hvilket han har havt Adgang, er ikke uden Værd, og kunde nok fortjene ved Trykken at bekjendtgjøres. E. inddeler sin Historie i 3 Tidsrum for de 3 Compagnier 1616—1670—1732, og slutter med 1777 da Kongen overtog Etablissementerne. Det Haandskrift, som jeg har havt i Hænde, er 398 Sider i Qvart og indbefatter første samt en Deel af andet Tidsrum. Afskriften er fuld af Feil. Om E. har fuldendt sit Værk kan jeg ikke sige.

I Missionscollegiets Archiv har jeg blandt Brevene for 1786 seet en ret vel skreven Ansøgning fra Engelhart. Han fremlægger sin malayiske Grammatik for Handlende og Søfarende og ansøger om Understøttelse til at udarbeide en malayisk Ordbog. Man henviste ham til Oekonomi- og Commerce-Collegiet. Anviisning til det malayiske Sprog for Handlende og Søfarende ved H. M. E. findes i Haandskrift paa Kongens Bibliothek Ny Kgl. Saml. 4. Nr. 177.

Andet Capitel.

Frederik den IVde. — Lütkens. — Ziegenbalgs Ungdomshistorie.

Det er vel ingenlunde en Sjeldenhed i Danmark at man om noget Ædelt, Smukt og Godt, som iværksattes, kunde sige: det kom fra Kongen; men Fædrelandsvennens Hjerte glædes dog for hver Gang dette med Sandhed kan siges. At den Mand, som brød Banen for den evangeliske Missionsvirksomhed i det 18de og 19de Aarhundrede var en Dansk Konge, er en Sandhed som har fundet Europæisk Anerkjendelse og Paaskjønnelse. Det var ikke en ledig Times flygtige Indfald, som Kong Frederik den IVde satte i Værk da han begyndte at lede efter evangeliske Sendebud, som kunde udsendes til Hedningerne i Ostindien. Paa den Sag havde han tænkt i adskillige Aar; endnu medens han var Kronprinds gik Hedningernes Nød ham til Hjerte, han undrede sig over, at Ingen i den evangeliske Kirke tænkte paa at hjelpe dem, og, da han havde besteget Danmarks og Norges Throne kom disse Tanker saa ofte igjen, at de tilsidst avlede det Forsæt at prøve et Forsøg. Den Første, til hvem han i denne Sag henvendte sig var hans Confessionarius, Nordmanden Dr. Peder Jespersen, af hvem han forlangte, at han skulde gjøre sig Umage for at udfinde et Par duelige Mænd, som vilde gaae til Lapland for at forkynde Finlapperne Evangeliet. Ligeledes talte Kongen med sin første tydske Hofpræst Dr. Masius om at skaffe Missionærer, dog til et andet hedensk Land. Men først 1701[1]) da Dr. Lütkens kom som Hofpræst

[1]) Dette Aarstal maa vise, hvad i Øvrigt Lütkens egne Ord tydelig nok give tilkjende, at Brauer har Uret naar han i sit lille Skrift „Heidenboten Friedrichs IV von Dänemark, Altona 1837, S. 11 siger, at det var L. som havde lagt Kongen, medens han var Kronprinds, Hedningeverden paa Hjerte.

til Kjøbenhavn, fandt Frederik den IVde en Mand, som alvorlig tog sig af en Sag, der saa meget laae Kongen paa Hjerte, og som, for at bruge hans eget Udtryk, med Glæde bar Brænde til, da han saae denne Ild opblusse[1]).

Frantz Julius Lütkens[2]) var en Møllersøn fra Hertugdømmet Lauenborg, havde paa forskjellige Steder i Tydskland beklædt Embeder ved Skolen og Kirken, og stod tilsidst i 17 Aar som Præst ved St. Petri Kirke i Berlin da Frederik IV kaldte ham som Hofpræst til Kjøbenhavn. Saasnart han af Kongen havde faaet Befaling til at see sig om efter Missionærer til Trankebar gik han til Sjællands Bisskop D. Bornemann og erkyndigede sig, om denne vidste Nogen, som vilde gaae dette Ærinde, og da Bornemann Ingen vidste, skrev Lütkens til sine forhenværende Collegeri Berlin, Præsterne Lysius og Campe, som atter hentede Raad hos Prof. Franke i Halle, og snart kunde sende Svar efter Ønske, at de havde fundet 2 Mænd, som af Hjertet frygtede Gud og vare villige til at gaae til Hedningerne. Saaledes indledtes denne Forbindelse mellem Kjøbenhavn og Halle i Missionssagen, som i mange Aar bestod til gjensidig Tilfredshed. Kongen var meget tilfreds med de 2 første Udsendinge, og da disse snart forlangte Medhjælpere henvendte Kongen sig atter til Lütkens og sagde: „skaf os Folk, Herr Doctor."

---

1) Disse og nogle følgende Efterretninger findes i et Brev fra Lütkens selv H. B. (Hallische Berichte) I S. 68 og i et Brev fra en Unævnt l. c. i Fortalen til 7de Continuation. Denne Unævnte angives at være Missions-Collegiets første Sekretær, Page-Lærer Chr. Wendt, i Randen af et Exemplar af Hallische Berichte, som har tilhørt en Missionær i Trankebar omtrent Aar 1730, men som nu tilhører Præsten Oldenburg i Sorterup.

2) Zwergii Sjellandske Clerisi S. 753.

De 2 første Udsendinge vare Heinrich Plütschau fra Wesenberg i det Meklenburgske og Bartholomæus Ziegenbalg fra Pulsnitz i Over-Lausitz, og da Sidstnævnte ikke blot var med ved Missionens Begyndelse og arbeidede for den med usvækket Iver lige til sit sidste Aandedræt, men ogsaa var en i mange Henseender udmærket Mand, om hvem hele dette Foretagende fra Begyndelsen af dreiede sig, saa maae vi opholde os noget længere ved hans Levnetshistorie, som af hans egen Beretning er os bekjendt[1]).

Han er født St. Hansdag 1683. Hans Fader, som var Handelsmand i Pulsnitz, hed ligesom han Bartholomæus, hans Moder Catharina; men begge Forældrene berøvedes ham tidlig, saa han kjendte kun lidet til dem. Dog var en Begivenhed fra hans Moders Dødsleie ham uforglemmelig. Da hun følte Dødens Komme havde hun kaldt alle sine Børn til sin Seng og sagt til dem: „Kjære „Børn! Jeg har samlet Eder en stor Skat, en meget stor „Skat har jeg samlet Eder.“ Da derpaa den ældste Datter spurgte hende: „Kjære Moder, hvor har I dog den „Skat?“ saa svarede hun: „søger den i Bibelen, mine „kjære Børn, der skal I finde den. Jeg har vædet hvert „Blad med mine Taarer.“ Denne Time, siger Z., gik os Børn meget til Hjerte og vi pleiede ofte at huske hverandre paa den. Ogsaa hans Faders Død var mærkelig. Den gamle Z. laae syg, da en Ildebrand opkom i Byen

---

[1]) Hans Levnetsbeskrivelse i H. B. II S. 225 grunder sig deels paa hans Breve, deels paa hvad han fortæller i sin Bog fra 1709 om den Gud velbehagelige Lærestand, hvilket Skrift endnu er utrykt, men det er benyttet i Lebensbeschreibungen der merkwürdigsten evangelischen Missionare 3tes Bändchen (Leipzig 1839) af Schmidt, som meget ofte anfører Ziegenbalgs egne Ord. Z. Ungdomshistorie findes i H. B. II S. 225 - 38 og hos Schmidt S. 1—18.

og naaede hans Huus, som ogsaa afbrændte. I Angst og Hastværk vidste man ikke, hvorledes man skulde faae den syge Mand reddet ud af det brændende Huus. Da faldt man paa at betjene sig af hans egen Ligkiste, som han i længere Tid havde havt staaende. I den blev han baaret ud og i den døde han under aaben Himmel paa Torvet. Saaledes var den unge Ziegenbalg baade Fader og Moder berøvet. Han opdroges da af sin ældste Søster, som holdt ham flittig til Skole og til at læse Guds Ord. En forunderlig Alvor var udbredt over hans Barndom. Han gik og tænkte paa Himmel og Helvede, følte haarde Bebreidelser i sin Samvittighed naar han havde gjort noget Ondt, og altid naar Nogen døde, tænkte han: „hvor mon „den Sjæl er bleven af, og hvilken Forandring har den „prøvet?" Han blev sat i Skole i Camenz og kom derfra paa Gymnasiet i Gørlitz, var Fristelser underkastet og tilbragte megen Tid unyttig, men snart opfriskedes Barndommens Alvorsindtryk. Han var kun 16 Aar gammel da en from Student en Dag kom til ham da han beskjæftigede sig med Musik. Denne yttrede, at Musiken vel var en herlig Kunst, men Ingen kunde dog ret forstaae og bruge den uden Saadanne, som stode i en aandelig Harmoni med Gud og med sig selv. Nu var Menneskets Gemyt, sagde han, ved Affaldet fra Gud bleven ganske forvirret og havde nødig at indrettes ganske anderledes, hvis det skulde komme til en ret Harmoni. Denne Tale slog Z.; han fattede stor Kjærlighed og Tillid til denne Student, bad ham om hans Venskab og kom daglig sammen med ham, deels for at bede og læse Guds Ord, deels for at gaae ud med ham og i Naturens Bog læse om Guds Godhed. Saaledes sørgede Z. for sin Sjel og drog sig tilbage fra alle Selskaber. Da de andre Gymnasiaster mærkede dette, blev han en Gjenstand for deres Spot, saa hans Ven raadte, at de i hinandens Selskab skulde foretage en Reise. Dette skete og Reisen havde den gavnlige Indflydelse paa Z., at

han styrket vendte tilbage til Görlitz, og frimodig bar den Spot, han maatte lide, ikke blot af sine Medstuderende, men ogsaa af mange Andre. Min Sjæl, siger han, havde i Gud smagt saa megen Sødhed og Glæde, at den ikke alene kunde fornægte denne Verdens Lyst, men ogsaa ganske villig taale dens Had og Foragt.

Men snart kom han i en haardere Prøvelse end den, Verdens Spot bragte over ham. Vi ville lade ham selv tale. „Da jeg i nogen Tid ret havde fornummet og nydt Guds Naade og ved den havde vundet mangen Seir over Djævelen, Verden og mit syndige Kjød: see — saa begyndte først ret de allerhaardeste Fristelser; jeg blev ligesom forladt af Gud, saa jeg ikke mere i min Sjel kunde føle hans trøstelige Samfund, men saae Intet uden Jammer og Elendighed hos mig selv og hos alle Mennesker. Da gik først mine Oine op, saa jeg indsaae Menneskenes Børns dybe Fordærvelse, og maatte høilig forundre mig, paa den ene Side over Guds store Langmodighed, at han regjerer den ugudelige Verden med saa megen Skaansomhed og ikke strax straffer den efter Fortjeneste, paa den anden Side over Menneskenes store Ondskab, at de i deres Elendighed endnu kunne være saa stolte, frække og sikkre. I mit Hjertes inderlige Bedrøvelse kunde jeg ikke tale med Nogen (hans ovenfor omtalte Ven var reist bort) og havde ikke en Sjel, hvem jeg ret kunde aabenbare min Tilstand, da Enhver meente, at det var blot Tungsind, som med Lystighed skulde fordrives. Jeg æklede ved alle verdslige Ting og kunde i Intet finde min Ro og min Tilfredshed. Mine Lærere saae mig gaae i stor Bedrøvelse og Legems Mathed, saa de ikke kunde finde sig i mig; dog elskede de mig mere end jeg fortjente. Men da jeg i 9 lange Maaneder havde følt denne Hjertens Bedrøvelse og i Strid og Kamp var prøvet og renset af Gud, saa begyndte atter det hellige Evangelii glædelige og trøstelige Lys at gaae op i min Sjel og jeg fik nu en ret evangelisk Frimodighed. Dog

havde jeg nu at kæmpe med mig selv, da jeg ikke vidste, om det var raadeligt, at jeg vedblev med det theologiske Studium, baade med Hensyn til det geistlige Embedes svære Ansvar og til den meget store Fordærvelse, som jeg da blev vaer i Lærestanden. Men jeg overvandt ogsaa disse Anfægtelser og tænkte, at netop derfor vilde det være fornødent at studere Theologi, fordi der var saa faa troe Arbeidere. Da jeg nu ret overveiede Guds store Velgjerninger, som han i det sidste Aar havde viist min Sjel, saa erkjendte jeg mig vel forbunden til ganske at opoffre mig til hans Tjeneste og ikke søge Andet i Verden end hans hellige Navns Forherligelse; men dog indsaae jeg, at dette ikke kunde skee anderledes end ved de Tjenester, som jeg viste min Næste, at han ligeledes maatte blive reddet og bragt til Samfund med den treenige Gud. Men saa maatte jeg jo indsee Nødvendigheden af at gjøre mig dygtig til retskaffen at tjene Gud og min Næste. Jeg begyndte da at drive mine Studeringer med største Alvor. Nu forekom mig Alting let, da mit Sind af Gud var bragt i en ganske anden Forfatning end forhen. Mine Studeringer indrettede jeg saaledes, at jeg kunde haabe i kortest Tid at naae mit Maal. Derpaa begyndte jeg ogsaa Brevvexling med fromme, vise og lærde Theologer, fortalte dem mine Førelser og forlangte deres gode Raad. Ved deres Breve blev jeg mere og mere opvakt og fremmet i mine Studeringer.

Blandt disse Mænd, med hvem Z. traadte i Forbindelse ved Breve maae vi især nævne Prof. August Hermann Franke i Halle, hvis Bodsprædikener han havde læst til sin store Opbyggelse, hvorfor han fattede Tillid til Franke, skildrede ham sin Tilstand og bad om Raad. F. formanede ham til at vedblive i den gode Kamp, som han ved Guds Naade havde begyndt og raadede ham til at reise til Berlin og fortsætte sine Studeringer ved Frederiks Gymnasiet, som dengang forestodes af Joachim Lange, siden Professor i Halle. I Lange og Spener

fandt han troe Lærere, understøttedes af Canstein, og begyndte i sine Studeringer at komme til en ret Grundighed; men Sygelighed nødte ham til at drage hjem til sin Søster, hvis Pleie han nød et Aarstid. Hjemme repeterede han Alt hvad han hidtil havde lært og søgte paa enhver Maade at anvende sine Gaver til Næstens Tjeneste; „thi, skriver han, jeg tænkte bestandig, at min Levetid kun vilde være meget kort, hvorfor jeg desto mere ilte mod mit Hovedmaal, og, skjønt jeg flere Gange baade mundtlig og skriftlig blev erindret om at skaane mit Legeme noget, saa tænkte jeg dog, at det var bedre at have levet kort og godt, end længe og slet.“

Da han nogenlunde var kommen til Kræfter, besøgte han forskjellige Universiteter; men ingensteds behagede det ham bedre end i Halle hos Franke. Der fandt han Ligesindede blandt Studenterne og trofast Veiviisning af Professorerne; men Tanken paa Embedets Ansvar og legemlig Svaghed vedblev at trykke ham, saa det faldt ham ind, om det ikke skulde være rettere at han forlod Theologien og gav sig af med Landvæsenet, for saaledes at kunne leve i Stilhed for sin egen Sjels Frelse, uden at bebyrde sig med Andres Brøde. Det gik mig, skriver han, næsten som Jonas, der ligeledes vilde være befriet for en saa svær Byrde, men dog endelig maatte lyde Guds Befaling; thi om jeg end ikke som Jonas blev kastet i Havet, saa maatte jeg dog under svære Tugtelser føle Guds Haand, saa jeg endelig maatte give mig Herrens Villie 'til Fange. I denne Tvivlraadighed henvendte han sig til en af sine akademiske Lærere (formodentlig Franke) som søgte at opmuntre ham og bringe ham fra den Tanke at opgive Theologien ved at forestille ham, hvormeget baade Kirken og Skolen trængte til dygtige Arbeidere i Herrens Tjeneste. Under denne Samtale bragtes det paa Bane, at Evangeliets Prædikanter kunde blive udsendte til Hedningelandene, og Z. hørte af sin Lærer en Yttring, som var

ham mærkelig, og som han siden i Ostindien levende erindrede sig. „Naar man, sagde den ærværdige Mand, blandt hine fremmede Folkeslag fører een Sjel i Sandhed til Gud, saa er det lige saa meget, som om man i Europa vandt 100; thi disse har daglig Midler og Leilighed nok til deres Omvendelse, som mangler hine.“ Z. besluttede sig nu til ikke at opgive Theologien, men nødtes dog for sin Helbreds Skyld til at forlade Halle og beskjæftigede sig med Underviisning, først i Merseburg derpaa i Erfurth, paa begge Steder kun ganske kort Tid. Efter derpaa at have tilbragt et Aar hjemme i Pulsnitz hos sin Søster, som var den eneste af hans Søskende, han beholdt tilbage, gik han til Berlin og var der netop som der kom Brev fra Lütkens om at Kongen af Danmark søgte Missionærer. Han blev bragt i Forslag, og Opfordring udgik til ham, at han dog skulde modtage dette Kald. Z. undskyldte sig først med sin Ungdom og Legemssvaghed, dog uden bestemt at afvise Opfordringen; men de Mænd, til hvem han havde Tillid, betoge ham hans Betænkeligheder og snart følte han sig i sin Samvittighed forbunden til at gaae hvorhen Herren kaldte ham. En stor Glæde var det ham, at hans Ven fra Skolen og Universitetet, Heinrich Plütschau, samtidig besluttede sig til at modtage dette Kald. Sagen blev dreven saa ivrig fra Kjøbenhavn af, at de ikke en Gang fik Lov til at reise hjem for personlig at tage Afsked fra deres Slægtninge. I October Maaned 1705 ankom de fra Berlin til Kjøbenhavn, fandt hos Kongen og Lütkens den bedste Modtagelse og bleve ordinerede af Sjællands Biskop Dr. Bornemann. I Øvrigt var deres korte Ophold i Kjøbenhavn ikke uden Prøvelser. De Fleste var deres Foretagende fuldkommen ligegyldigt, eller de erklærede Sagen for uudførlig og unyttig, ja spottede med deres Iver, som antoge sig Missionen og som ventede af den velsignede Frugter. Man betragtede de 2 unge Mænd som godmodige Sværmere og lod dem tydelig nok mærke,

at man ansaae deres Foretagende for eventyrligt og hensigtsløst. Bliv i Landet, hed det, og ernær Dig redelig!

Maaskee er Du, min Læser, ikke ganske af denne Mening; men har dog, efter hvad Du hidtil har erfaret, ikke just stor Tillid til Z. som Missionær. Du seer paa hans Ungdom og Uerfarenhed, paa hans Sygelighed og Forknythed og spørger: var det en Saadan, som burde sendes til Hedningerne? Opsæt Din Dom lidet og følg ham under hans Embedsgjerning. Du vil finde ham virksom og tro.

Tredie Capitel.

De første Sendebud affendes og ankomme til Ostindien. — Folk i Trankebar. — Missionærerne tilegne sig Sprogene, gjøre Proselyter, bygge Kirke, stifte Skoler, forfølges.

„Aar 1705 den 29de November gik vi første Missionærer Heinrich Plütschau og Bartholomæus Ziegenbalg efter Guds gode Førelse paa allernaadigst Befaling af hans Kongelige Majestæt til Danmark og Norge Kong Frederik IV, for at forkynde Christi Evangelium blandt Hedningerne paa Coromandel Kysten, fra Kjøbenhavn til Ostindien. Mange lod os i vort Forsæt reise med ringe Haab til et godt og velsignet Udfald; men Tro paa den almægtige Gud og Tillid til hans hellige Ords Forjættelser gjorde os trøstige og frimodige under alle Prøvelser og hjalp os til efterhaanden i Velsignelse at tilbagelægge den svære og farlige Reise."

Saaledes begynde Missionærerne deres historiske Efterretning om de første Aars Begivenheder[1]. Det Skib

---

[1]) Findes i H. B. I S. 217—336 og gaaer fra 1705 til 1712. Denne Efterretning er lagt til Grund for vor følgende Fortæl-

de bestege hed Sophia Hedewig, deres Fart var i det Hele taget lykkelig, og i April 1706 ankom de til det gode Haabs Forbjerg, hvor de i Hottentotterne fik de første Hedninger at see. Over disses legemlig og aandelig elendige Tilstand ynkedes de og meente, at det dog under Guds Bistand ikke skulde være umuligt at lære deres Sprog og uddanne det til Skriftsprog; men Arbeidsmarken var dem jo alt andetsteds anviist. Da de paa Cap havde forfrisket sig og Skibet seilede videre, saa besluttede de, hver at vælge sin Gjenstand for Eftertanke paa den forestaaende Reise, for at Tiden saaledes kunde blive anvendt til deres Opbyggelse. Plütschau valgte Sandheden, Ziegenbalg Viisdommen; thi, siger han, vort Skib hed Sophia, hvilket betyder Viisdom, og vort Embede var af den Natur, at den sande Viisdom fornemmelig burde findes hos os. Da jeg nu en heel Maaned igjennem daglig havde tænkt paa denne Gjenstand, og i mit Hjerte var bleven glædet ved den hellige Skrifts Vidnesbyrd derom, saa holdt jeg det for nyttigt og opbyggeligt, at saadanne gode Tanker blev skriftlig opsatte og mine kjære Venner i Fædrelandet meddeelte til en bestandig Ihukommelse af den Guds Naade som var vederfaret mig af den himmelske Viisdom paa det store Verdenshav i et Skib, der var mig et Akademi". Saaledes fremstod det første temmelig udførlige Udkast til Z.'s Skrift om den sande Viisdom, som han først fuldendte efter sin Ankomst til Trankebar da han engang var syg og i flere Uger ikke kunde give sig af med det egentlige Missionsarbeide. Jeg vilde, siger han, i den Tid ikke gaae ganske ledig, men helst have med saadannt Forretninger at gjøre, som bestandig kunde holde mig beredt

---

ling og i Noterne er gjort opmærksom paa det som er hentet andetstedsfra. Om Overreisen læses hos Schmidt S. 18 og 19 samt S. 71 ff. hvor han fortæller om Ziegenbalgs Skrift „om den sande Viisdom".

til Døden. Da jeg nu vidste, at engang paa Havet Betragtningen af den sande Viisdom havde givet mig en stor Stilhed i Sindet, saa hverken Vindens Susen eller de oprørte Bølgers Brusen, eller Skibsfolkenes Tummel og Skrig kunde forstyrre mig i mine Tanker, men at jeg ved Guds Kraft bestandig kunde holde mig i en saadan Tilstand, at jeg var beredt til begge Dele, baade til at leve og til at døe: saa tog jeg atter fat paa denne Betragtning, og, skjøndt jeg var meget svag, fuldendte jeg den dog i meget kort Tid". Fortalen til dette Skrift, hvoraf disse Yttringer ere tagne, er dateret Trankebar den 18de Julii 1707. Skriftet selv er tilegnet Prindsesse Sophia Hedevig og trykt i Leipzig 1710[1].

Den 9de Julii 1706 ankom de første Sendebud til deres Bestemmelsessted, Trankebar, og gik i Land med bevægede Hjerter ved Synet af de Hedningeskarer, for hvis Frelse de skulde arbeide. Hos de danske Kjøbmænd og Embedsmænd fandt de ikke blot ingen Deeltagelse for deres Foretagende, men endog ligefra Begyndelsen af en kold, ja næsten en fiendtlig Modtagelse. Man vilde først ikke engang modtage Missionærerne, som dog kunde fremvise Kongens Haand og Segl, men lod dem lige til Aften staae ganske alene i den stærke Hede, først udenfor Porten, siden paa Torvet, indtil endelig den daværende Sekretair, Hr. Attrup, vovede at tage sig af dem og skaffede dem Optagelse i sine Svigerforældres Huus[2]. Vi maae bekjende,

1) Skriftets fuldstændige Titel er: „Allgemeine Schule der wahren Weisheit, darinnen einem jeden Menschen aus Gottes Wort und eigenger Erfahrung gezeiget wird, wie und auf was für Weise man diejenige Weisheit in dieser Welt suchen, finden und erlangen soll, welche uns Menschen sowohl zeitlich und ewig beseligen kann. Geschrieben auf dem großen Weltmeere in einem Schiffe Sophia genannt von Barth. Ziegenbalg.

2) Nickamp kurzgefaßte Missionsgeschichte Halle 1740. S. 6.

sige Missionærerne, at Bønnen var det allerkraftigste Hjælpemiddel til at begynde vort høie og vigtige Embede med Frimodighed og i Velsighelse uden at skye Møie og Fare. Thi da vi ingen Mænd havde i Nærheden, som vi kunde spørge til Raads om, paa hvad Maade dette eller hiint skulde begyndes, saa gik vi altid til vor kjære Fader i Himmelen og foredrog ham Alt i Bønnen, blev ogsaa bønhørt af ham og hjulpet med Raad og Daad. Tog vi vor Tilflugt til Andre her i Indien for at spørge dem til Raads, saa blev vi endnu langt mere end i Europa afskrækket fra vort Foretagende, da altid Umuligheden af at naae vort Maal blev os foreholdt. Nu fandt vi ogsaa virkelig mange og store Vanskeligheder, og kunde, naar vi betragtede dem, ikke love os synderlig Indgang hos Hedningerne; dog lod vi ikke Modet synke, men læste til vor Styrkelse i Troen flittig i Apostlernes Gjerninger og benyttede derhos alle de Midler, som vi troede fornødne til at begynde vort Embede i Velsignelse."

Vi ville nu betragte de Folk, blandt hvilke Missionærerne skulde leve og begynde deres Virksomhed. Indbyggerne, siger Ziegenbalg[1]) bestaae deels i hvide Europæere, deels i halvhvide Portugiser, deels i gule Morer, men meest i sortbrune Malabarer. Disse forskjellige Indbyggeres Antal kan jeg egentlig ikke vide[2]); dog maa jeg sige, at Trankebar er en ret folkerig Stad, saa det vrimler i den af Store og Smaae, især da mangfoldige Mennesker af alle Nationer komme og gaae for Handelens

---

1) I et Brev fra 1709 som findes i H. B. I S. 112. Da Z. i dette Brev besvarer en Deel ham forelagte Spørgsmaal om Landet og Folket benyttes det i den nærmest følgende Skildring.

2) Den bestemtere Talangivelse af 30,000 for hele Compagniets District, 15,000 for Staden Trankebar (Niekamp S. 6. 9.) synes at være en blot Gisning.

Skyld, baade fra Søkanten ved fremmede Skibe og fra Landsiden. Z. nævner her 4 Folkeslags paa det Danske Gebeet i Ostindien og af disse tale vi først om Befolkningens Hovedbestanddeel, de sortbrune Malabarer. Saaledes kaldes i Missionsberetningerne sædvanlig Hinduerne, den hedenske Deel af Befolkningen. Deres Sprog er det Tamuliske, som forlængst er uddannet til Skriftsprog; deres Bøger og Breve skrive de med en Jerngriffel paa Palmeblade. I næsten alle Videnskaber har de Forfattere og udmærke sig i mange Kunster og Haandværker. De fleste Christne i Europa, siger Ziegenbalg[1]), ere vel af den Mening, at de Malabariske Hedninger ere et ret barbarisk Folk, ... men det kommer deraf, at de Europæere, som har været blandt Malabarerne, ikke ret har forstaaet deres Sprog eller læst deres Bøger, men gjort deres Slutninger efter det udvortes Skin; ligesom jeg maa tilstaae om mig selv, at i Begyndelsen da jeg kom til disse Hedninger, kunde jeg ikke indbilde mig, at deres Sprog var et ret regelmæssigt Sprog eller deres Liv et borgerlig indrettet Menneske-Liv, men gjorde mig allehaande falske Forestillinger om deres Gjøren og Laden, som om der blandt dem hverken var nogen borgerlig Lov eller Moral-Lov ... men saasnart jeg fik en lille Smule Kundskab til deres Sprog og kunde tale med dem om allehaande Ting, blev jeg efterhaanden befriet for den Indbildning, saa jeg begyndte at fatte en bedre Mening om dem; og da jeg endelig fuldkommen var i Stand til at læse deres egne Bøger, saa bemærkede jeg, at de samme philosophiske Discipliner, som de Lærde i Europa behandle, dem foredrage Malabarerne ogsaa paa deres Viis ganske ordentlig, og at de har en ordentlig skreven Lov, hvor alle theologiske Gjenstande omhandles og bevises. Herover for-

---

[1]) Fortalen til Nidi Wunpa, Malabarisk Sædelære, H. B. I S. 44.

undrede jeg mig ret meget og fik stor Lyst til at blive grundig underrettet om deres Hedenskab af deres egne Skrifter". Nu anfører Z. om Malabarerne, at de nok vide, at der er kun eet høieste Væsen, og fortæller, at han selv engang hørte en indfødt Lærd tale overordentlig godt om det høieste Væsen, saa Z. ikke kunde tilbageholde det Spørgsmaal, hvorfor de dog dyrkede mange Guder naar de vidste, at der er kun een. Paa dette Spørgsmaal fik han følgende Svar: En Skolemester vilde bære sig meget bagvendt ad naar han strax gav sin Discipel et vanskeligt Digterværk at læse; nei, han bør lade ham begynde med en A. B. C. Saaledes ogsaa med Guds Erkjendelse; man bør begynde med de smaae Guder og stige Trin for Trin, indtil man naaer til det allerhøieste Væsen. Dette Væsen bekymrer sig ikke om denne Verden, men har skabt andre store Guder, som igjen har smaae Guder under sig, og ved hvem Alt bliver regjeret. Da man nu baade er skabt af Guderne og modtage mange Velgjerninger af dem, saa er det ogsaa ret og billigt at tilbede dem, og det saa meget mere, som det Hele dog i Grunden gaaer ud paa den høieste Guds Dyrkelse. Saaledes tænke de Hoivise, men Folket tager uden videre Eftertanke mod hele Gudeskarens Mangfoldighed, og giver saa mange af de 330 Millioner Guder [1]) som de komme til Kundskab om, samme Tilbedelse og Dyrkelse. Den største Uenighed om deres Guder finder Sted hos disse Hedninger og der er ligesaamange Meninger om dem som Hoveder. De Guder som have fleest Tilbedere ere: Brama, Wischtnu og Siwen eller Isuren.

---

1) Z. angiver Gudetallet hos Malabarerne til 3,300,000; men i Pastor Oldenburgs Exemplar er dette rettet i Randen, og anført, at de antage 33 Kôdi Guder; men en Kôdi er 10 Millioner, hvorimod 100,000 hedder Ledscham. Hvem af dem der har Ret, enten Z. eller Missionæren fra 1730 maae Andre afgjøre.

Malabarerne ere, som bekjendt, inddeelt i Caster[1]), eller Arter, og regne af saadanne Caster 96. Enhver Indfødt tilhører sin Caste ved Fødselen, selv deres Konger formaae ikke at indføre Nogen i en anden end hans egen. Naar Nogen gifter sig ud af sin Caste eller ikke iagttager dens Skikke og Sædvaner, bliver han udstødt, og Ingen af hans Nærmeste vil mere have med ham at gjøre. Af Hoved-Casterne mærke vi os: Braminerne, som udgjøre Adelen og Præstestanden, beskjæftige sig dog ogsaa undertiden med Agerdyrkning og Qvægavl; Suttirerne som ere Borger og Bondestanden og drive de fleste Haandværker, Pareierne, som kummerlig ernære sig som Dagleiere, og kun drive de Haandværker, som ere anseete for uærlige. Den, som gaaer over til Christendommen, taber sin Caste. Ved Missionærernes Ankomst var der 5 store Pagoder eller hedenske Templer i Staden Trankebar.

Næstefter Malabarerne nævne vi Portugiserne[2]), som ere fremstaaede ved Ægteskaber eller Concubinater mellem europæiske Fædre og indfødte Mødre. Disse Blandinger kaldes Portugiser fordi Portugiserne engang havde Magten i Ostindien og fordi deres Sprog, halv fordærvet eller ganske fordærvet, har holdt sig hos dem af de Indfødte, som staae i nærmest Forbindelse med Europæerne (ogsaa om disse nu ere af en anden Nation), især hos Europæernes Slaver. Det Portugisiske Sprog blev saaledes Meddelelsesmiddelet mellem Europæerne og de Indfødte; thi saare faa Europæere kunde tale det Tamuliske Sprog, og mange Indfødte, især saadanne, som vare fødte eller opdragne i Europæernes Huse, talte Portugisisk fra Barndommen og havde kun liden Kundskab til deres eget Modersmaal. Denne Classe Mennesker forlod den indiske Klædedragt og klædte sig paa Europæisk. De vare Hed-

---

1) Niekamp S. 116 ff.

2) Sammesteds S. 49.

ninger naar de Europæer, af hvem de afhang, ikke brød sig om at lade dem christne. Flere hundrede af dem havde inden vore Missionærers Ankomst sluttet sig til den romersk-catholske Menighed, men Mange bleve Medlemmer af den Portugisiske Menighed, som stiftedes af Missionærerne. De, som ikke stode i Europæernes Tjeneste lode sig i Almindelighed bruge som Matroser og Soldater. Deres Hudfarve var forskjellig eftersom de vare nærmere ved eller fjernere fra det europæiske Blod. Sorte Portugisere kaldes saadanne Indfødte, som havde antaget portugisisk Sprog og europæisk Klædedragt, maaskee fordi de, flere Generationer tilbage, nedstammede fra en Europæer[1]).

Ved Morer[2]) forstaaes i Missionsberetningerne Muhamedaner og Benævnelsen Morer er kommen deraf, at Spanierne og Portugiserne kalde alle Muhamedaner os Muoros. De havde fra Arabien af udbredt sig over hele Indien, de fandtes der i stor Mængde og vare ansete Folk. Deres Religion havde ei blot Overhaand i den store Moguls Stat, men taaltes rundt omkring. Morer beklædte ved de hedenske Kongers Hof de fornemste Stats- og Krigs-Embeder, de gave sig af med Handel og Skibsfart og vare rige Kjøbmænd. Z. paastaaer, at alle Morer ere oprindelig Fremmede, og at han ingen Malabar har seet som var en Muhamedaner. Andre Missionærer gjøre derimod Forskjel, og berette, at af de to muhamedanske Sekter, som findes i Indien, og som begge henregne sig til Sunniterne eller de Rettroende, bestaaer den Ene, Tulukerne, af Fremmede, men den Anden, Sonagerne, af indfødte Malabarer. Førstnævnte forstaae vel Tamulisk; men bruge ogsaa i Tale det Daknitske Sprog, i Breve Persisk: Sidstnævnte tale ligesom andre Malabarer Tamulisk og Portugisisk; men betjene sig i Skole og Moskee, ligesom Tulu-

1) Nachricht von den Portugiesen in Indien H. B. III S. 917 ff.

2) Niekamp S. 44. ff.

kerne, af det Arabiske. Morerne vare af Naturen bedre begavede end Malabarerne, men vare den christelige Religion mere fjendske end selve Hedningerne. Z. besøgte dem ofte og de ham; men de vare ikke meget for at tage mod Grunde, og forlod sig paa, at deres Religion var den allerstørste og havde underlagt sig 3 Dele af Verden hvorfor de, naar de skrev et Brev, afskare de 3 Hjørner og lode kun eet blive, som Tegn paa at de Christne kun havde een, men de 3 Dele af Verden Ved Missionærernes Ankomst havde Morerne een stor Moskee i Trankebar og flere i Landsbyen Poreiar.

Da vi nu endelig skulle tale om de Christne, som fandtes i Trankebar ved Missionærernes Ankomst maae vi begynde med den romersk-catholske Menighed af Indfødte; men det er Skade at man ikke har nøiagtige Efterretninger om denne Menigheds Stiftelse og Fremvært. Den er rimeligviis stiftet i det 17de Aarhundrede, men Aarstallet og de nærmere Omstændigheder kunne ikke angives. Der blev i den Anledning anstillet en Undersøgelse i Aaret 1763 da Jesuiterne, efter Pondicherys Indtagelse af Engelænderne i 1761, havde prøvet paa at nedsætte sig i Trankebar. De daværende evangeliske Missionærer mælde efter anstillet Undersøgelse[1]): at de Romersk-Catholske en rum Tid før den Danske Missions Begyndelse har havt en Kirke tæt ved Hovedporten af Fæstningen Trankebar, indvendig nær ved Stadsmuren. Tiden da den blev opført har Missionærerne ikke kunnet erfare. Fri Religionsøvelse skulle Catholikerne have erholdt af Compagniet, da Portugiserne engang forsvarede Staden; men noget Sikkert herom har Missionærerne ikke kunnet erfare, og at dette Privilegium er bleven kongelig confirmeret har de aldrig hørt. Endvidere berette de, at paa den Tid Attrup var Commandant (fra 1726 af) fik Catholikerne Tilladelse til at

1) M. A. (Missionscollegiets Archiv) 1763. Nr. 18 Bilag.

bygge et Capel, indviet til St. Xaver, i Forstaden Sattankudi, hvortil formodentlig Aarsagen var, at Attrups Frue var catholsk. — Hvor talrig den catholske Menighed af Indfødte var ved de første Missionærers Ankomst, og af hvem den bestod, finder jeg ingensteds angivet[1]; men vel, at Menigheden forestodes af en Pater Vicarius, som stod under Biskoppen af St. Thome eller Mailapur, hvis Stift udstrakte sig over hele Coromandel-Kysten og Bengalen. Jævnlige Klager føres af Missionærerne over Catholikernes Uvidenhed, Modstand mod Evangeliet og uforsvarlige Fremgangsmaade ved at gjøre Proselyter[2].

Trankebar med tilhørende District, hvori Z. tæller 15 Landsbyer, hørte, som ovenfor er fortalt, oprindelig til Kongen af Tanjours Rige, hvis hele Udstrækning han angiver til 24 Mile i Længden og 17 i Bredden. Kongen af Tanjour, som selv var skatskyldig til den store Mogul, modtog en aarlig Afgift af de Danske; men blandede sig i Øvrigt ikke i Trankebars Bestyrelse, som anordnedes fra Danmark af. Som en Følge heraf var der en Deel Danske Embedsmænd og Compagni-Betjente i Trankebar, som dannede en egen Menighed og havde en Kirke, kaldet Zion, ved hvilken der, da de første Missionærer ankom, var ansat 2 Præster, om hvilke Z. siger, at de prædikede 2 Gange ugentlig i deres Kirke; men at disse Danske Præster ikke pleiede at blive længe i Trankebar, men i Almindelighed efter 2—3 Aars Forløb vendte hjem, hvilket de kunde, da der med hvert nyt Skib kom en Præst ud, med hvem de kunde skifte, om de vilde. Dette blev dog ikke Tilfældet med den Danske Præst, Hr. Jacob Clementin, som anden Gang kom til Indien i 1706 tilligemed Missionæ-

1) Den første Talangivelse, jeg finder, er fra 1732. H. B. III S. 921. not. k. Der angives de romersk-catholske Portugiser i Trankebar at være 4—500.

2) Niekamp S. 10 og 150 ff.

rerne, thi han blev i Trankebar til sin Dødsdag, som først indtraf i Aaret 1730[1]). Colonien bestyredes af en Comandant, dengang Johan Sigismund Hassius, og et Raad, som indsattes af Compagniet.

Saaledes har vi gjort et flygtigt Bekjendtskab med de Folk, blandt hvilke Missionærerne skulde arbeide, og skulle nu betragte, hvorledes de begynde deres Gjerning. Naturligviis maatte Sprogene strax fra Begyndelsen af blive deres Hovedsag, og alvorlig see vi dem tage fat ei blot paa det Portugisiske Sprog, som jo ved dets Lighed med Latinen maatte være dem lettere at tilegne sig; men ogsaa paa det Tamuliske, som var dem aldeles fremmed, og som det af flere Aarsager maatte være dem yderst vanskeligt at lære. 6 Dage efter Ankomsten gjorde de Begyndelsen med det Portugisiske. Dette Sprog, saaledes som det tales i Portugal, lærte de af Bøger, da de fik fat paa en Grammatik og et Nyt Testamente, trykt i Batavia. Den Indisk-Portugisiske Dialect lærte de af den daglige Omgang med Folk og brugte den siden ved den mundtlige Underviisning, medens det europæiske Portugisisk blev brugt som Skriftsprog og foredraget i Skolerne, saa Menigheden mere og mere vænte sig til at forstaae det.

Langt besværligere var det dem at tilegne sig det Tamuliske Sprog, fordi de manglede alle trykte eller skrevne Hjælpemidler, og i Begyndelsen slet Ingen kunde finde, der forstod saavel det Tamuliske som et dem bekjendt Sprog, og saaledes kunde blive deres Læremester. De prøvede snart paa en, snart paa en anden Maade; men det vilde ikke gaae for dem. Endelig fandt de efter nogle Maaneders Forløb paa at henvende sig til en gammel Malabarisk Skolemester, som de tog i deres Tjeneste og formaaede til for Betaling at flytte med sin Skole til deres Huus. Baade Skolemester og Skolebørn vare Hedninger; men Missio-

1) H. B. III S. 536.

nærerne vilde nu i Nærheden betragte, hvorledes Malabarerne underviste Børn, de vilde gjøre Bekjendtskab med Ungdommen, de vilde lære hvad de kunde, og forsmaaede derfor ikke, selv at gaae i Skole hos den hedenske Skolemester. Man saae da Missionærerne sidde ned paa Jorden blandt Skolebørnene og, som de, først male Bogstaver i Sandet, derpaa Stavelser og endelig Ord. Saaledes lærte de at læse, skrive og udtale en Mængde Ord, men Ordenes Betydning var dem endnu ubekjendt; thi deres Skolemester forstod ikke Portugisisk. Det gjaldt nu at finde en Tolk. Missionærerne begyndte med forskjellige Personer paa forskjellige Maader; men uden ret Fremgang. Endelig fik de at vide, at paa Landet ikke langt fra Trankebar boede en malabarisk Lærd ved Navn Aleppa[1], 46 Aar gammel, som ikke blot forstod forskjellige Indiske Sprog, men ogsaa ved daglig Omgang med Europæerne Portugisisk, Dansk, Hollandsk og Tydsk. Ham fik de fat paa og formaaede ham til i October 1706 at tage Tjeneste hos dem i Trankebar, hvor de med betydelig Bekostning havde ham hos sig i 2 Aar. Han kunde vel ikke lære dem Sproget grammatikalsk, men forklare dem Ordenes Betydning og hjælpe dem til at forstaae de paa Tamulisk skrevne Bøger. Saaledes kom de efterhaanden til Indsigt i Sprogets Grammatik. De læste ikke blot selv daglig tamuliske Skrifter, men oversatte fra Tydsk paa Tamulisk og fra Tamulisk paa Tydsk, og lod sig daglig Noget forelæse af en Indfødt for at tilegne sig den rette Udtale. Hertil, siger Z.[2], udsøgte jeg især saadanne Bøger, hvis Stiil jeg gjerne vilde efterligne i Tale og Skrift. Saadanne Forfattere har jeg vel ladet mig 100 Gange forelæse, saa der ikke var et Ord eller en Talemaade deri, som jeg jo kjendte og kunde efterligne. Ja i de 3 Aar jeg har været i Ostindien

1) H. B. I S. 82.
2) H. B. I S. 14. 117.

har jeg fast ikke læst en tydsk eller latinsk Bog, men anvendt hele min Tid paa at læse malabariske Bøger, flittig talt med Hedningerne og forrettet min Embedsgjerning i deres Sprog, saa det nu (1709) er mig næsten lige saa flydende som mit Modersmaal, og jeg har i de sidste 2 Aar kunnet skrive adskillige Bøger paa Tamulisk.

Man maa forbauses ved Z.'s Flid og Iver for at tilegne sig dette fremmede Sprog. Kun 2 Aar efter Ankomsten kunde han sende Lütkens sit Malabariske Bibliothek, som endnu findes i Haandskrift i Halle[1]). Deri beskrives en Mængde Bøger, skrevne i det Tamuliske Sprog og af Z. inddeelte i 4 Classer. Den første Classe indeholder Beskrivelse af 14 Bøger som han selv har skrevet paa Tamulisk. Den anden Classe handler om 21 Bøger, som har papistiske Forfattere, nemlig katholske Missionærer, som for lang Tid siden har været paa Kysten og lagt sig efter Sproget. Blandt disse udmærker Z.[2]) især En, som ret har havt Færdighed i Sproget og hvis Lige der ikke har været siden blandt de papistiske Missionærer; thi nu siger han, er der meget Faa iblandt dem, som ret bryde sig om Sproget og kan forfatte noget Skriftligt i det." Den tredie Classe handler om 119 Bøger, som ere skrevne af malabariske Hedninger, meest om deres Religion. Den fjerde Classe opregner elleve Bøger, som ere skrevne af Mahumedanske Forfattere om deres Tro. Af disse Bøger lod Z. kun dem afskrive, som han selv havde forfattet. Skulde han have ladet dem alle afskrive, vilde det have kostet ham mange hundrede Daler; men de fleste af dem kjøbte han, thi derfor sendte han sine malabariske Skrivere mange Dagsreiser ind i Landet. Disse opsporede ham, hvor Bøger vare

1) Schmidt S. 116. — H. B. I S. 4 og 6 ff., hvor i et Brev fra Z. til Lütkens, af 1708, findes Meget, som her er benyttet.

2) H. B. I S. 223.

at faae, især hos Bramin-Enker, af hvem de kunde kjøbe dem for en Ubetydelighed. Naar Z. læste Malabariske Bøger, havde han i Begyndelsen 3 Personer hos sig, den ovenfor nævnte Oversætter Aleppa, som han senere lærte at undvære og overlod til sin Collega; en indfødt Poet, som maatte fortælle ham hvad Historier de læste vidtløftigere, og forklare ham det Svære og Dunkle naar de læste Vers; endelig en malabarisk Skriver, som maatte opskrive alle de Ord og Talemaader, som endnu ikke vare forekomne ved Læsningen af andre Bøger. Saaledes opstod Z.'s malabariske Ordbøger, af hvilke den prosaiske alt efter 2 Aars Forløb indeholdt 20,000 Ord og Talemaader, en Række med den Malabariske Skrift, en Anden med Udtalen skreven med latinske Bogstaver, en Tredie med Betydningen paa Tydsk. Han læste ikke blot theologiske, historiske og philosophiske, men ogsaa medicinske og oekonomiske Skrifter for at finde Ord til sin Ordbog. Dette Lexicon blev 4 Aar efter da det var voxet til 40,000 Ord og Talemaader omarbeidet og ordnet efter det Malabariske Alphabet, saaledes at de afledte og sammensatte Ord kunde findes under Stam-Ordene. Men desforuden samlede han en poetisk Ordbog paa 17,000 Ord af allehaande poetiske Skrifter under Veiledning af erfarne malabariske Poeter. Denne Ordbog, siger han, kan vel kun lidet hjelpe mig naar jeg taler og prædiker Guds Ord, men den er en Nøgle til alle poetiske Bøger .... og da jeg gjør mig Umage for at opfatte Hedningernes Afgudstjeneste af deres egne Bøger og ønsker af samme at gjendrive deres Vildfarelser, saa har Nødvendigheden budet, at jeg maatte vove mig saa langt ind paa Poeternes Gebeet. Naar Poeter fra Landet, som ofte skeer, besøge mig, eller jeg dem, hører man næsten ikke andet end Vers af deres Mund til Beviis paa deres Læresætninger. Det er mig da nødvendigt at forstaae dem for tilbørlig at kunne gjendrive dem. Om det poetiske Sprog siger han, at det er saa forskjelligt fra det, der bruges i daglig Tale,

som Latin fra Tydsk[1]. Z. ansaae selv sine Ordbøger for en stor Skat, ikke saa meget med Hensyn til den store Møie og Bekostning, der paa dem var anvendt, som til den Nytte, der ved dem vilde kunne stiftes, og som han haabede til Gud vilde være uskatteerlig.

Men, skjønt det var Missionærerne en Fornødenhed at give sig af med disse Sprog, Portugisisk og Tamulisk, fordybede de sig dog ikke saaledes i Sprogene, at de glemte Folkene, som talte dem, stode heller ikke i den Formening, at en grundig Sprogkundskab maatte gaae forud for enhver Missionsvirksomhed. Alt i November Maaned 1706 begyndte de at catechisere paa Portugisisk, og i Ja-

1) H. B. I S. 31–34 og 312. Om den prosaiske Ordbog fra 1708 siges i Randen af Pastor Oldenburgs Exemplar: „Denne Ordbog er endnu forhaanden (1729) indbunden i sort Læder"; om Ordbogen fra 1712 hedder det: „en saadan Ordbog er ogsaa forhaanden ved Missionen baade paa Palmeblade og paa Papiir i Folio"; om den poetiske Ordbog siges: „er her ogsaa, men defect". Af H. B. IV S. 536 erfarer man, at Z.'s Lexicon fra 1712, som han efterlod paa Palmeblade, i Aaret 1726 blev omskrevet paa Papiir, og at det nogle Aar før 1735 er bleven sendt til Sartorius i Madras til Brug ved Udarbeidelsen af et Lexicon Tamulico Latinum, hvorved Ziegenbalgs fra 1712 lagdes til Grund. Sartorius fuldendte næsten sit Arbeide i 1736 og sendte det efterhaanden til de Trankebarske Missionærers Gjennemsyn H. B. IV S. 1083. I 1739 fortsattes Arbeidet af Geister i Cudelur. Et Exemplar af dette Lexicon udgjorde nu ½ Riis Papiir H. B. V S. 725. I 1744 arbeidede Fabricius i Madras paa at omsætte dette Tamulisk-Latinske Lexicon til et Latinsk-Tamulisk. H. B. VI S. 184. Endelig fik Fabricius og Breithaupt dette Lexikon omdannet til et Tamulisk-Engelsk, som udkom i Vepery ved Madras 1779 (the only one that ever has been printed) og fulgtes i 1786 af et Engelsk-Tamulisk, som anden Deel; cfr. N. H. B. (hedder egentlig: Neuere Gesch. der Ev. Missionsanstalten) II S. 1398.

nuar Maaned næstefter paa Tamulisk. Catechumenerne underviste de 2 Timer daglig i det Huus, hvor de boede til Leie. De havde det Nye Testamente og en Catechismus paa Portugisisk, trykt af Hollænderne i Batavia. Denne Catechismus ombannede de; men snart kunde de selv skrive eller oversætte de fornødne Bøger. Paa Tamulisk oversatte de Luthers Catechismus, først de 5 Hovedstykker uden Forklaring, siden den Hele. Paa Tydsk prædikede de Ordet for Europæerne baade hjemme[1]) og hver Onsdag i Zions-Kirken med Comandantens og de Danske Præsters Samtykke. En stor Bevægelse opstod nu ved Ordets Forkyndelse baade blandt Christne, Muhamedaner og Hedninger. Missionærernes Huus var altid fuldt af Tilhørere, men ogsaa Modstanden tog til, og det baade hos Hedninger og hos Christne. Missionærerne deelte nu Arbeidet imellem sig, saaledes at hver af dem tog sit Sprog, Z. det Tamuliske, Plütschau det Portugisiske; dog skulde hver af dem, som Bisag, lægge sig efter den Andens Sprog, men i det ham anviste udføre alle saavel mundtlige som skriftlige Arbeider. Adskillige Bønner og Psalmer bleve oversatte i begge Sprog, og Psalmerne deels indrettede efter europæiske Psalmemelodier, deels satte i Malabariske Vers til at afsynges paa de Indfødtes Viis. I Mai Maaned 1707 fandt den første Daab Sted idet 5 Portugisisk talende Slaver efter foregaaende Overhørelse bleve døbte i den Danske Zions-Kirke.

Nu følte Missionærerne Trang til et Sted, hvor de nogle Gange ugentlig kunde samle dem, som toge ved den den christne Tro. Først tænkte de kun paa at opføre et lille Skolehuus udenfor Staden, men siden foretrak de at bygge en lille Kirke, hvortil Øvrigheden anviste dem Plads i Byen midt iblandt Hedningerne. Men det Værste var, at de kun havde saare lidt at bygge for, og deres Haab til

---

1) Indtil Novbr. 1708 da det, ifølge en Antegnelse i Pastor Oldenburgs Exemplar, blev forbudt ved et Edict.

Hjælp fra Danmark eller Tydskland blev skuffet, thi et Skib som netop i de Dage ankom fra Fædrelandet — det første efter Missionærernes Ankomst — bragte dem ingen Hjælp, ikke engang en opmuntrende Skrivelse, saa det ikke syntes at være Tid til at bygge Kirke, men snarere til at opgive hvad de havde begyndt, hvilket Mange raadede dem. Men saa vis var Z. i sin Sag, at han hverken vilde opgive sin Gjerning blandt Hedningerne, eller engang udsætte Kirkebygningen fordi han i Dieblikket syntes forladt. Under stor Fattigdom, skriver han, begyndte vi i Tro og Tillid til Gud at bygge i Byen ved en stor Gade midt iblandt Hedningerne, og, skjøndt vi under Sagernes daværende Stilling ikke vidste, hvorledes vi skulde udføre denne Bygning, styrkede Gud under vore Gjenvordigheder os saaledes i Troen, at vi anvendte paa den Alt hvad vi modtoge af vort Salarium (Kongen lod dem hver udbetale 200 Rbdlr. aarlig som Løn) og hvad vi i Forveien havde tilovers. Mange spottede os; men Nogle bevægedes til Medlidenhed, saa de hjalp os med vor Bygning. Saaledes opførtes dette Forsamlingshuus i al Hast: 30 Personer, som alle vare Hedninger, arbeidede daglig paa det. Den 14de August 1707 (netop 2 Maaneders Dagen efter at Grundstenen var lagt) skete Indvielsen i begge Sprog, i Overværelse af en stor Mængde Christne, Muhamedaner og Hedninger, og Huset fik det Navn „Ny Jerusalem". Nu blev der prædiket 2 Gange hver Søndag i den nye Kirke baade paa Tamulisk og paa Portugisisk over Troes-Artiklerne. Der catechiseredes baade Fredag og Søndag, siden ogsaa om Onsdagen, over Luthers Catechismus, eller dog saaledes, at man holdt sig til den. Ogsaa Søndags-Epistler, Evangelier og Collecter toges i Brug, og næsten hver Gang naar man var i Kirke indfandt sig adskillige Hedninger, som dog ikke satte sig ned blandt Menigheden (der inden Aarets Udgang voxede til 35 Personer), men stode ved Døre og Vinduer for at høre til. Samtidig med Kirkebygnin-

gen var det Danske Ritual bleven oversat paa Tamulisk og Portugisisk, saa man strax da Kirken var færdig ogsaa havde Formularer til Sakramenterne og de andre kirkelige Handlinger. Den 15de September holdtes den første Daabshandling paa Tamulisk i Ny Jerusalems Kirken og samme Dag uddeeltes den hellige Nadvere. Endnu før Aaret gik til Ende vare ogsaa Skoler indrettede, en Dansk-Portugisisk med en Lærer, som forstod Dansk, Tydsk og Portugisisk under Plütschaus Opsigt og en Tamulisk med en indfødt døbt Lærer under Ziegenbalgs. Baade de portugisiske og de malabariske Børn gav man Spise, Drikke, Klæder, Bøger. Skjønt dette saavelsom alt det Forrige, skriver Z., blev begyndt under stor Pengemangel, saa har dog Gud aldrig ladet vor Tro og Tillid til ham blive til Skamme; thi aldrig har vi maattet opgive disse Anstalter om vi end ofte vare i haard Knibe, og mangen Gang om Aftenen ikke vidste, hvorledes vi næste Dag skulde blive forsørgede.

Endelig kom der endnu et Skib fra Danmark ved Midsommerstid 1708. Rigtignok erfore Missionærerne, at den anselige Gave, 2000 Rbdlr., som det Danske Kongehuus sendte dem, ikke fuldstændig var ombord; (Halvdelen var nemlig paa et andet Skib, som led Skibbrud, af hvilket dog Pengene bleve reddede, men bragtes tilbage til Danmark; paa samme Skib vare Brevene til Missionærerne) men paa det, som lykkelig ankom til Trankebar var dog 1000 Rbdlr., som vilde kommet Missionærerne saare vel tilpas ved deres alt udbredte Virksomhed, dersom de havde faaet dem; men ved Udskibningen sank Missionens Penge tilbunds og kom aldrig mere tilsyne. Det var en haard Prøvelse paa en Tid, da Ordets Dør overalt syntes dem opladt blandt Hedningerne, men Hedningebudene sad i stor Mangel og Nød, at see den dem fra Danmark rakte Hjelp synke i Havet, vist ikke til nogen Sorg for Comandanten og hans Haandlangere, der tilfulde viste den stakkels Z., hvor sikkre de vare i deres Sag, at der

var høit til Himlen og langt til Kjøbenhavn. Til samme Tid kom der Bud til Z. fra romersk-catholske Christne i Tanjour med Bøn at han vilde tage sig af dem, da de nylig havde udholdt en stor Forfølgelse og nu hverken havde Kirker eller Præster, saa en Mængde af dem gjerne vilde komme til Trankebar og nedsætte sig der; men 2 Gange maatte Z. lade disse Folk gaae fra sig uden at kunne udrette noget for dem. Han var selv forfulgt og maatte være glad ved henimod Slutningen af 1708 at kunne tage fat paa at oversætte det Nye Testamente, et Arbeide, som skjønt det krævede hans hele Sjels Anstrengelse, dog kunde foretages i Stilhed og ligesom ubemærket. Men han var kun kommen til det 23de Capitel af Matthæus, da han, den 19de Novbr. 1708, blev sat fast og sad 4 Maaneder i Fængsel paa Castellet.

Fjerde Capitel.

Ziegenbalg i Fængsel. — Hjælp i Nøden. Z. angribes paa et tydsk Universitet som falsk Apostel. — Gründlers Ungdoms-Historie.

Det er ikke tilfulde oplyst, hvilket Paaskud Comandanten kunde bruge til at kaste en saa stille, beskeden og fordringsløs Mand som Ziegenbalg i Fængsel[1]). Vi

[1]) I H. B. findes saa godt som Intet om den nærmere Anledning til Fængslingen; thi da Z. i Aaret 1714 reiste til Europa opsattes en Amnesti mellem ham og Comandanten, hvorved alt det Forbigangne skulde være glemt og tilgivet. De fornødne Oplysninger maae da ikke søges i hvad der er offentliggjort, men i tidligere Privatbreve og utrykte Skrifter fra begge Sider. I Missions-Collegiets Archiv findes Intet fra den Tid. I Missionsarchivet i Trankebar findes ifølge Hr. Pastor Møhls mig velvillig meddeelte Optegnelse, i Brevbogen Nr. 2 (1712—1714) Breve fra Professorerne

maae for det Første nøies med nogle Hentydninger af Z. selv i hans utrykte Skrifter, som ikke ere saa aldeles ubestemte og farveløse som det, der bydes i de trykte Hallisske Beretninger. „Gud gav sin rige Velsignelse, skriver Z., til Alt hvad vi begyndte i hans Navn ... dog havde vi en haard Modstand, og det ikke saa meget af Hedningerne, som af de europæiske Christne. Ogsaa Comandanten selv og det hele Secret-Raad begyndte at blive os ganske contrair, saa at de ei alene ikke vilde være os behjelpelige i noget Stykke, men gjorde sig endog paa alle Maader Umage for at hindre dette hellige Værk. Vor Menighed formeredes ugentlig, og det maatte Hedninger, Morer og Christne erkjende, var Guds Gjerning. Dog, det vilde de Overste her ikke erkjende, men vedbleve i deres Had og Nid, saa endog Hedningerne ei lidet forargede sig derover. Jo mere vi talte Sandhed desto heftigere blev vi forfulgte, saa at de endelig tænkte paa at udrydde os og vor hele Menighed.“

Z. saae sig endelig nødt til[1]) at indberette umiddelbart til Kongen og bede om hans Beskyttelse ikke blot for sig selv, men ogsaa for Menigheden, som under alle Anfægtelser dog efter 2½ Aars Forløb alt bestod af 100 Personer foruden dem, som forberedtes til Daaben. Saa fordringsløs og beskeden Z. var, og saa godt han alt forlængst havde lært, taalmodig at bære alle Slags Bespottelser og

Trellund og Lodberg betræffende Striden mellem Comandanten og Missionærerne, men hvad disse indeholde har jeg endnu ikke kunnet erfare. Heller ikke har jeg kunnet erfare, om Archivet i Halle skulde kunne levere flere Oplysninger end de, der indeholdes i ovenstaaende Fremstilling, som holder sig til Schmidt S. 23 ff. S. 84. ff. Hr. Missionær Knudsen i Trankebar har nylig i et Brev meddeelt mig, at Ziegenbalg blev arresteret fordi han mødte for Gouvernementet i Slaabrok med Nathue og Tøfler; men hvorpaa denne Efterretning grunder sig, er mig ubekjendt.

1) Det Følgende er Schmidts Udtog S. 23 af hvad der har foreligget ham.

Anfægtelser, saa skyede han dog ikke, frimodig at sige ogsaa de Mægtige Sandhed og at forsvare sin gode Ret, naar han holdt det for Pligt, endnu mere naar det gjaldt at antage sig Hjælpeløse, som vendte sig til ham med Bøn om Hjælp mod uretfærdige Magtsprog. Et saadant Tilfælde indtraf, da en stakkels Enke, paa hvis gjentagne Besværing Comandanten ikke vilde høre, bad Z. om hans Bistand. Comandanten blev herover saa forbittret, at han udbrød i lydelige Trudsler mod ham. Z. ventede det Værste; men oppebiede, i Tillid til Gud og sin retfærdige Sag, rolig dens Udfald. Han tilbød Comandanten skriftlig, at ville gjøre Rede og Rigtighed i retligt Forhør, beraabte sig paa Kongen som sin høieste Dommer, erklærede tillige, at han taalmodig vilde underkaste sig Magten, men tilføiede en alvorlig Advarsel. Derpaa blev han som en Forbryder offentlig bortført af Bevæbnede, sat i Fængsel, og saa skarpt bevogtet af Soldater, at Ingen maatte komme til ham eller tale med ham. Før han forlod sit Værelse faldt han paa Knæ og bad inderlig med høi Stemme, saa det gjorde stort Indtryk paa Vagten selv og dens Anfører. Trøstig og frimodig gik han nu med dem og indviede sit Fængsel med Bøn og Sang. Meest smertede det ham, at Missionen, om ikke ganske standsedes, saa dog hæmmedes ved denne tyranniske Fremgangsmaade, idet Mange, som vare i Begreb med at tiltræde den evangeliske Menighed, afskrækkedes, Andre, som alt havde meldt sig til Daaben, traadte tilbage. „De tyranniske Hjerter, siger Z., vedbleve at rase, saa vor Menighed næsten ganske adsplittedes. Dog var der endnu mange Hjerter, som med hede Taarer bejamrede vor Tilstand og flittig bade for os". Comandantens Forbittrelse og Grusomhed gik saa vidt, at han ikke engang tilstod den uskyldig Fængslede Pen, Blæk og Papiir, endnu mindre en Skriver, saa han i Fængslet kunde fortsætte sin Oversættelse af det Nye Testamente, hvilket han saa inderlig ønskede. Han valgte sig da en

Gjenstand til at tænke over efter Guds Ord, nemlig Lære-Embedet, og fandt stor Glæde og Opmuntring ved at overveie, hvorledes alle Guds Mænd i det gamle og nye Testamente, fordi de gladelig bekjendte Sandheden og for deres Troskabs Skyld bleve forfulgte og, som Forrædere, Oprørere og skadelige Mennesker, baade fangne og dræbte. Han vilde gjerne have opskrevet nogle af sine Tanker, men fandt sig i, at dette nu ikke kunde skee, og søgte i Stilhed ved Bøn og gudelige Betragtninger at samle ret megen Kraft til Fremtiden. Da jeg, skriver han, saaledes havde tilbragt næsten en Maaned med stor Fornøielse i glædeligt Samfund med Gud, blev jeg engang om Natten vækket af Vagten og spurgt, om jeg ikke vilde have en Blyantspen. Jeg ansaae dette for en synderlig Guds Førelse, og sagde, at den vilde være mig meget nyttig, men jeg havde ingen Papiir, hvorpaa jeg kunde skrive. Strax hentede en hosstaaende Person mig en Bog hvidt Papiir og fortalte mig, at alle Indbyggere i Staden baade Christne og Hedninger havde en hjertelig Medlidenhed med mig". Z. tog med Glæde denne Opfyldelse af sit Ønske af Guds Haand og begyndte nu strax at arbeide paa sit Skrift om den hellige Lærestand. Jo mere han var forladt af Menneskene, desto mere beflittede han sig paa, kun at skrive den rene Sandhed, saaledes som han ved den Helligaands Oplysning saae den i Guds Ord og i Erfaringen. Han fuldendte dette Skrift, som endnu utrykt forefindes i de Frankiske Stiftelsers Bibliothek i Halle, paa en Tid af 7 Uger i sit Fængsel. Det udgjør, foruden Fortale, Indledning og Levnetsløb, 717 temmelig tæt skrevne Qvartsider[1]).

Hvor uretfærdigt og grusomt han end blev behandlet, nærede Z. saa lidt Bitterhed mod sin Forfølger, at han fra sit Fængsel lykønskede ham til det nye Aar uden at omtale sit eget Anliggende med et eneste Ord. Dette optog

---

1) Schmidt S. 87 og 102.

Comandanten godt og lod ham spørge, om der ellers ikke var Noget hvori han kunde tjene ham. Z. bad blot om en malabarisk Skriver for at han kunde arbeide videre paa sin Oversættelse af det Nye Testamente. Imidlertid indledtes uden Z.'s Medvirkning et Forlig ved en Tredíemand. Det vilde Z. ikke trodsig vise fra sig; men heller ikke bortgive noget af sin Ret. Han stod paa, at han til sin Retfærdiggjørelse vilde indsende en sandfærdig Beretning om Sagen til Kjøbenhavn, som han ifølge sin Instrux var forpligtet til, men tilføiede i en Skrivelse til Comandanten og Raadet, at han var langt fra personlig Vrede og villig til at knytte Fredens og Enighedens Baand. Han tilføier: „jeg bevidner herved for den alvidende Gud, for min allernaadigste Konge og for den ganske evangeliske Christenhed, at jeg er reen og uskyldig i de Hedningers Blod, som under min Bortfjernelse fra mit Embede ved Deres Brøde maatte gaae fortabte. Ak, betænk dog vel hvad De gjør; De strider ikke mod mig, men mod Gud og Deres Konge". Han slutter saaledes: Heraf kan De see at jeg slet ikke hader Dem, men heller ikke frygter Dem. Med gudelig Frimodighed kan jeg lige saa godt nu i mit Fængsel skrive Sandhed, som nogensinde før i mine frie Dage, og jeg haaber, at jeg skal blive ved mit gode Mod saalænge jeg ikke søger at forsvare min Person, men kun Sandheden. Imidlertid, om De end hidtil har kunnet forbyde mig Alt hvad jeg oftere har forlangt af Dem, saa har De dog aldrig formaaet at forbyde mig at bede for Dem, og det kan De heller ikke i Fremtiden.

En saadan utilbørlig Skrivemaade af en Fange havde naturligviis til Følge, at han blev siddende. Han glædedes i Fængselet ved den Efterretning, at hans Ven og Collega Plütschau trolig og med stor Frimodighed fortsatte Arbeidet ved Menigheden og, saa godt han kunde, holdt Alt i Stand. Da han var færdig med sin Bog om Lærestanden, tog han fat paa at udarbeide en om Christen-

standen, som ligeledes utrykt findes i Halle. Med denne var han ikke ganske bleven færdig, da man meldte ham, at hans Modstandere havde besluttet at skride til det Yderste. Saa vil jeg, tænkte Z., gjøre det Yderste i Kjærlighed, indbød Comandanten og dennes Frue til sig i Fængselet, og viste sig saa venlig og dog saa ærefrygtbydende, at Comandanten umulig længere kunde vedblive i sin fjendtlige Stilling mod ham. Den første Overeenskomst var, at man aabenhjertig, men uden Bitterhed skulde sige hinanden Sandhed. Dette skete og de adskiltes forsonede og med venlige Ord. Ei længe efter blev Z. offentlig givet fri af sit Fængsel og med stor Glæde modtaget af sin Menighed. Han slutter sin udførlige Beretning om disse Begivenheder, der vel vare ham og hans Venner ubehagelige, men dog tjente baade ham og Missionsværket til Gode, med en Formaning til Læseren og en Bøn, i hvilken han takker Gud for al beviist Naade, og lover at tjene ham trolig alle sine Dage.

Endnu efter Ziegenbalgs Frigivelse tilbragte Missionærerne 5 kummerlige Maaneder. Deres Skolebørn skulde underholdes, deres Betjente lønnes, selv skulde de ogsaa leve; men ingen Penge fik de tilsendt, endog deres Løn blev en Tidlang holdt tilbage for dem. Deres eneste Tilflugt var at paakalde Vor Herre i Bønnen, det gjorde de trolig og Herren hjalp trolig. En, af hvem de mindst havde ventet det, kom med 40 Rdlr. til dem, som de skulde betale tilbage naar Skibet kom, en Anden med 20 Rdlr. paa samme Vilkaar. Saaledes samlede de fra forskjellige Steder 200 Rdlr. og fik desuden igjen deres Løn udbetalt, saa egentlig Mangel kom det aldrig til. Den var blot for Døren; men den 20de Julii fik de at see, at Herren ei blot kan give Sine det daglige Brød, men ogsaa Overflod naar de kunne taale det. Da kom nemlig med et Skib fra Danmark en Mængde trøstefulde og glædelige Breve, en Mængde Penge, over 3000 Rdlr. paa een

Gang, og 3 nye Medarbeidere, blandt hvilke i det Mindste den Ene, Johan Ernst Gründler, hører til de saare nyttige Arbeidere ved den Trankebarske Mission, og blev Z.'s høire Haand. Baade den foregaaende Trang og den store Hjelp som vederfores de Betrængte skildres bedst ved at meddele Z.'s Fororb til hans Bog om Christenstanden, skreven den 20de August 1709[1]).

Jeg (og min kjære Collega) blev ret glædet under mine Trængsler her i dette hedenske Land, da jeg med et Skib modtog den behagelige Tidende, at man i Europa hjertelig fryder sig over det blandt Hedningerne opgangne Evangelii Lys, altid beder Gud om dets velsignede Fremgang, og alvorlig gjør sig Umage for at dette Guds hellige Værk blandt Hedningerne efter Ønske kan befordres og fremhjælpes ved udvortes Midler, til hvilken Hensigt mange fromme Hjerter i Danmark og Tydskland har samlet en rig Gave og ladet den oversende til os uværdige Tjenere. O Gud være evig lovet og velsignet for saa usigelig Naade og Barmhjertighed, hvorved han atter har vederqvæget og opmuntret os i vore haarde Fristelser og udvortes Forfølgelser! Forhen syntes det, som vare vi forladte af alle Mennesker, det var som tænkte ikke en Sjel i Europa paa os, da vi hele 3 Aar maatte vente paa Breve og ingen fik. Men da vi nu af mange Breve har erfaret, at mange tusinde Sjæle tænke paa os, bede for Evangelii Løb her blandt Hedningerne, og som Tegn paa deres hjertelige Kjærlighed lade oversende saa rig en Gave, saa er vor Glæde saa uhyre stor, at vi ikke forstaae at udtrykke den med Ord. Det maa nok hedde som David siger, „for de Fromme opgaaer et Lys i Mørke fra den Naadige, Barmhjertige og Retfærdige". Det var med os alt kommet saa vidt, at det for Menneske-Øine syntes, at alt Godt atter skulde gaae til Grunde, thi paa alle Sider blev vi i vort

1) Schmidt S. 84.

Embede hæmmet og klemt, de udvortes Midler bleve os beskaarne, saa vi ofte til de malabariske og portugisiske Skolebørns Underholdning og til eget Ophold ikke havde en Skilling i Huset. Men i Stedet for at man derfor skulde havt Medlidenhed med os, søgte man enhver Leilighed til at forfølge os, indtil man endelig forbi jeg vidnede Sandhed kastede mig hele 4 Maaneder i Fængsel. De Folk, som skulde hjælpe min Collega at arbeide i det malabariske Sprog, jog man ud af Staden. Nogle af vor Menighed forbød man under Straf at komme mere i vor Kirke. Alle Hedninger bleve afskrækkede fra os, saa de, skjønt de erkjendte, at os skete Uret, og skjønt de havde nogen Medlidenhed med os, dog ikke vovede at tale og omgaaes fortrolig med os. Ogsaa de fleste europæiske Christne blev det under Straf forbudt at komme i vort Huus og vor Kirke og at have Omgang med os. Vor Menighed blev ved denne Fremgangsmaade ganske adsplittet og kunde længe ikke ret samle sig igjen. Guds og den evangeliske Religions Navn blev spottet blandt Christne og Hedninger. Kort sagt, Forfølgelsen var saa stor, at, dersom Gud ikke paa en underlig og ret overnaturlig Maade havde staaet os bi og opholdt os med sin Trøst, saa havde det været os umuligt at holde standhaftigt ud under saadanne Gjenvordigheder. Det skulde ikke saa meget have gaaet os til Hjerte, om vi saaledes vare blevne forfulgte af Hedninger og Muhamedanere for Sandhedens Vidnesbyrds Skyld, men da nu de lagde Haand paa os, som dog ere Lutheranere og vor Konges edsvorne Undersaatter, som skulde have deres Glæde af dette Værk og med al Alvor befordre det: saa gik dette os ikke blot nær, men udpressede os mange tusinde Taarer. Dog, hvad der ramte mig for min Embeds-Iver, det ansaae jeg som en gavnlig Guds Prøvelse, og har erfaret, at Gud har ladet det falde ud til mit Bedste, saa at mit Fængsel baade her i Ostindien og i Europa vil være en høittonende Klokke, som

vil lyde vidt og bredt og vække mange tusinde Sjæle til Medlidenhed med os og vor nyplantede, i Væxten hidtil meget opholdte Menighed. Og siden Gud efter sin vise Styrelse har ladet det skee, at jeg uden mine Fjenders Vidende har kunnet skrive 2 Bøger i Fængselet, en om den Gud velbehagelige Lære-Stand og en om den Gud velbehagelige Christen-Stand, saa har jeg fundet mig opfordret til at dedicere den første til alle trofaste Lærere og Sandheds-Vidner i Danmark og Tydskland, men især til de høitelskede Fædre, som har bidraget Meget til dette hellige Værks Befordring blandt Hedningerne; men den anden til alle retskafne Christne og Guds Børn i Danmark og Tydskland, men især til Eder, mine Venner og Brødre, som af hjertelig Kjærlighed har samlet en saa rigelig Sum til den christelige Religions Udbredelse blandt Hedningerne og ladet den oversende til os. Herren gjengjælde Eder saadan Kjærlighed og Barmhjertighed; han velsigne Eders Hjerter og fylde dem med aandelige Gaver og himmelske Goder! Han formere hos Eder sin Erkjendelse, sin Naade, sin Kjærlighed og lade Eder igjen finde Barmhjertighed til den Tid, naar Hjælp vil være Eder fornøden. O, mine Brødre og Venner i Herren, lad os dog ret inderlig være forbundne med Kjærligheds Baand! O trættes ikke ved fremdeles at befordre dette Værk! Tænker paa den usigelige Naade, som Gud har beviist Eder, da han reddede Eders Fædre af det blinde Hedenskab og bragte dem til Jesu Christi gavnlige Erkjendelse, hvori I nu staae og nyde saa mange Guds Naadevelgjerninger. Tænker derpaa og betænker, hvilken skjøn Leilighed I har til at bevise Eders Taknemmelighed mod Gud for saadan Naade! Da I nu see, at vi ere saa frimodige ved dette Værk og for Hedningernes Skyld lide saa mange Trængsler, ogsaa ere beredte til for deres Skyld at lade vort Liv: skulde I da ikke deraf erkjende, at Guds Haand er med os? Lad derfor Eders Tro være virksom i Kjærlighed og giver

derved tilkjende, at I har Lyst til med Eders Velgjerninger at forherlige Guds Navn i fremmede Lande blandt fremmede Folk. Værer vore Medarbeidere blandt Hedningerne, paa det at I ogsaa i Evigheden maae være deelagtige i Velsignelsen. Søger at kæmpe med mig i Troen, indtil vi Alle seire og erholde Livets Krone! Eders til Bøn og Kjærlighed forbundne Jesu Christi Medstrider,

Barth. Ziegenbalg."

Vi har nu hørt, hvad de første Missionærer i Trankebar havde at gjennemgaae under deres besværlige Embedes Udøvelse af Navnchristnes Modstand i Indien; men man troe ikke, at det samtidig gik dem bedre i Europa. Der er levnet os Vidnesbyrd om, hvorledes de blev behandlede ved offentlig Disputats paa et tydsk Universitet netop i Aaret 1708 da deres Nød var størst og da Z. maatte vandre i Fængsel. Idet vi meddele et Stykke af denne Disputats bedes Læseren sammenligne den Skildring, som deri gjøres af vore ostindiske Missionærer med det, som af det Foregaaende er ham bekjendt om Sagernes sande Stilling i Trankebar[1])

„At Apostelstanden er ophørt med Apostlerne, det er bekjendt; men de falske Apostler har ikke tabt sig: tvertimod ere de netop i vor Tid hobeviis brudte ind i Kirken. Næsten Alle ere de af den Mening, at nye Apostler skulle udsendes før den yderste Dag, som atter skulle forkynde Verden Evangeliet eller, rettere sagt, udbasune deres opdigtede salige Rige. Det var dem for lidt at gjennemvandre Belgien, England, Frankrig og Italien. Nogle af dem ere reiste til Pensylvanien, Nogle til Rusland, Andre til Constantinopel, Andre til Smyrna, Andre til Corinth; men overalt ere de langt borte

1) Dette Udtog af Disputatsen forefindes paa Latin med tydsk Oversættelse H. B. I S. 62; Universitetet var Wittenberg og Disputatsen var de Pseudo-Apostolis, Præside D. Neumann. Den vil forekomme nedenfor i 8de Capitel, hvor Stridsskrifterne mod Missionen omtales.

fra Apostlernes Fodspor, da de bruge deres Fromhed til Binding. Nylig er et Par Brødre seilet til Malabarien, om af egen Drift, eller paa Hans Majestæt, Kongen af Danmarks Befaling, som de foregive, skal jeg ikke kunne sige. Men da de alt inden deres Bortreise har modsat sig de Kjøbenhavnske Theologer, og, som de selv tilstaae, endnu ikke har villet slutte sig til de Ordets Tjenere, som der paa Stedet alt har samlet en Kirke: saa kan man ikke haabe om dem, at de ville udbrede Christi Kirke. Tvertimod maa man frygte, at de vil nedrive, adskille og adsplitte den Kirke, som alt er plantet blandt Hedningerne. See de af disse Missionærer skrevne Breve, som nylig ere udgivne."

Da der til Kjøbenhavn indløb Efterretning om denne Disputats, var det Dr. Lütkens en let Sag, at gjendrive disse falske og grundløse Beskyldninger[1]; men deres egentlige Ære-Redning har dog Missionærerne først faaet af Efterverden, som var i Stand til at overskue og bedømme deres Virksomhed.

Dog, arbeidede Missionens Fjender imod dens Fremgang, saa trættedes dens Venner ikke ved at arbeide for den, og vi har alt ovenfor bemærket, baade at en saare betydelig Hjælp blev Missionærerne tilsendt ved Midsommerstid 1709 og at En af de 3 nysankomne Medarbeidere blev til stor Velsignelse for den Trankebarske Mission. Johan Ernst Gründler var 6 Aar ældre end Ziegenbalg, født i Weissensee i Thüringen, hvor hans Fader var Kæmner. Han gik først i Skole i sin Fødeby, siden i Qvedlinburg, endelig besøgte han det dengang berømte Gymnasium i Weissenfels. Paa hans indstændige Bøn tillode hans Forældre ham at følge den videnskabelige Løbebane. Han gik først til Universitetet i Leipzig, siden til Wittenberg, hvor han tog Magistergraden, endelig i Aaret 1701 til Halle. Her blev han greben af en Prædiken om den

---

1) H. B. I S. 64 ff.

sande og falske Ydmyghed og lærte at see, at han hidtil ikke havde været ydmyg, men, med alt udvortes Skin deraf, fuld af Forfængelighed og Hovmod. Derom skrev han til den Lærer, hvis Prædiken havde gjort saa dybt et Indtryk paa hans Sind. „Guds store Godhed, som jeg hidtil ikke noksom har kunnet prise, førte mig til denne Stad, og, under mit Ophold her, til sand Bod og en grundig Forbedring af mit fordærvede Hjerte. Thi da dette, ved Satans Bedrageri, smigrede sig med, at det alt var et Altar, hvorpaa et velbehageligt Offer kunde antændes for den levende Gud, saa maatte jeg dog ved Sandheds Ord i Deres Mund blive kraftig overbeviist om, at min, desværre til i mit 21de Aar førte Christendom, ikke havde været mere end et honet Hedenskab. O, hvor kunde jeg da see, at jeg hidtil havde lignet et Vand, som paa Overfladen skinner som glimrende Sølv, men paa hvis Bund dog lutter giftige Kryb og Slanger har deres Rede. Da jeg nu ene var bekymret for, hvorledes jeg ved Christus skulde komme til Guds Kjærlighed og den Helligaands Samfund, saa anvistes mig den rette Orden og de rette Midler hertil. Herren lod ogsaa mig Barmhjertighed vederfares, forstyrrede den gamle, fæle Synde-Rede i mig, og bortjog de urene Dyr, jeg mener de herskende Lyster og onde Begjeringer. Han gjorde mig til en levende Steen, grundet paa Hjørnestenen, Christus, brugbar til Guds Bygning."

Nu blev Gründler Lærer ved Pædagogiet i Halle og arbeidede med Flid og Iver paa sin egen og Andres Saliggjørelse, og den Velsignelse, han sporede, opmuntrede ham saaledes, at han fik en inderlig Lyst til at blive Flere nyttig. Da faldt det ham ind at gaae til Ostindien, han talte derom med sine Slægtninge og forsikkrede dem, at hans Lyst til at deeltage i Arbeidet paa Hedningernes Omvendelse var saa stor, at han vilde gaae til Indien paa egen Bekostning, hvis han ikke kunde komme derhen paa anden Maade. Nogen Tid efter talte han med sine Fore-

satte og bad dem tænke paa ham, dersom Nogen skulde blive forlangt til Missionstjenesten i Indien. Dette blev ham lovet og et Aar efter holdt, da der kom Brev fra Danmark med Spørgsmaal efter en Missionær. En Student, Polycarpus Jordan, ledsagede ham paa egen Bekostning, for at gaae til Trankebar som uordineret Medhjælper ved Missionen. I Kjøbenhavn maatte Gründler prædike for Kong Frederik den IV over Eph. 4, 1—6 og blev derpaa tilligemed Joh. Georg Bövingh[1]) ordineret af Sjællands Biskop, Dr. Bornemann, den 31te Octbr. 1708. I næste Maaned gik disse 3 under Seil og ankom, som oven anført, ved Midsommerstid 1709 til Trankebar.

Vi ville lade G. selv fortælle sin Ankomst til Trankebar i et Brev til sine Slægtninge[2]). „Nogle tusinde Mile bortfjernet fra mit Fædreland og fra Eder, mine hjertelig elskede Slægtninge, saavelsom fra andre kjære Venner, vilde det være mit Hjerte svært, ja næsten utaaleligt at boe i et Land og blandt et Folk, som jeg forhen ikke kjendte, der-

---

1) Skjønt der siden vil blive Leilighed til at nævne Bövingh, bemærkes dog alt her, at han 8 Aar havde studeret Theologi i Kiel, (H. B. I S. 70) og at denne Omstændighed rimeligviis har været medvirkende Aarsag til at man valgte ham. Hvad der var i Veien med ham i Trankebar, vil i 8de Capitel blive fortalt. Han var i Begyndelsen meget sygelig, men da han havde lært Noget af det tamuliske Sprog, forlod han de Andre for at arbeide for sig selv. 1711 gik han til Bengalen og derfra efter nogle Maaneders Forløb tilbage til Europa med et engelsk Skib (H. B. I S. 273). Han var af Fødsel en Westphaler og blev efter Hjemkomsten Præst i Hertugdømmet Bremen. (Hornung de convers. Paganorum S. 66).

Hvad ovenfor er anført af Gründlers Levnet findes i H. B. I S. 70. II S. 244 ff. og hos Schmidt S. 117 ff.

2) H. B. I S. 165.

som Gud ikke paa dette Sted i mit Embede blandt Hedningerne daglig fyldte mig med sin faderlige Trøst og inderlige Fred, og gjorde mig saa frimodig, at jeg med Sandhed kan sige, at jeg har stor Lyst og Længsel efter at boe i dette Land og som en uværdig Guds Tjener forkynde Hedningerne Evangelium til deres Frelse og Salighed, uagtet den megen Møie, den store Modstand og de legemlige Trængsler, som for Ordets og Gjerningens Skyld, alt under mit korte Ophold har rammet mig; og hvoraf jeg vel har mere at vente i Fremtiden. Men Gud er trofast, han udfører Alt herligt til sin Ære, skjønt under Korsets Hemmelighed. Uden hans hellige Kald og Villie vilde jeg være bange for at være her endog kun en eneste Dag; men med Ham og hans Naade er jeg bestemt paa, ikke blot at blive her mange Aar, men ogsaa, om det er hans hellige Villie, at fuldende hele min arme men i Gud salige Pilegrimsgang i dette hedenske Land. Thi vi see en saare stor Høst for os og Høstens Herre giver saa megen Naade, at vi ikke lade os afskrække eller trætte ved nogen Modstand; men trøstig arbeide videre fort og søge at bevise os troe, som Herren fordrer af sine Tjenere. Enten Han saa i sit Raad har bestemt at bruge mig kort eller lang Tid som et ringe Redskab til sin Tjeneste blandt Hedningerne, saa gjøre hans Naade mig altid mere dygtig dertil, og gid det altid gaae efter hans hellige Raad og Villie! Den 20de Julii om Middagen naaede vi glade og taknemlige vor Reises Maal, Trankebar og kastede Anker. Snart derpaa kom en Baad til Skibet. Først den følgende Dag kunde jeg lade mig sætte i Land, og da man ledsagede mig til Missionærernes Bolig, saa var de just underveis for at møde mig. Vi faldt hverandre med megen Glæde om Halsen og de toge mig med til deres Bolig. For Døren stod Mange af Menigheden, baade store og smaa, om hvilke de sagde til mig: her seer han vore Planter af Hedningerne. De hilste alle ærbødigt paa østerlandsk Viis; men

da jeg vilde lade Noget tale til dem, blev jeg saa dybt bevæget, at jeg ikke kunde holde mine Taarer tilbage, men maatte søge et Sted, hvor jeg græd, deels over de Trængsler, som disse stakkels sorte Lam og Faar alt havde udstaaet; men tildeels ogsaa af Glæde over dem. Vor første Gjerning var, at vi tilsammen bøiede vore Knæ og priste Gud: derpaa nød vi et Middagsmaaltid. De Børn, som daglig underholdes af hvad Gud efterhaanden lader disse 2 Mænd tilflyde, vare dengang i den Malabariske Skole 13 i den Portugisiske 5. Nu saae jeg for første Gang et Malabarisk Maaltid. Børnene sad paa Jorden med Benene korsviis under sig (ligesom ogsaa de Gamle sidde). Enhver havde et Leersad staaende for sig paa Jorden, som var fuldt af Riis kogt i Vand og ovenpaa laa en Smule stegt Fisk. Det var deres første og sidste Ret og det er Malabarernes daglige Middags- og Aften-Spise; ellers Intet. Istedetfor Kniv eller Skee brugte de deres 2 første Fingre efter Landets Skik, hvilket gik ret godt for dem. Med deres Natteleie ere de ogsaa snart færdige. De lægge sig paa en Matte paa Jorden, og bruge hverken Seng eller Hovedpude. Med det Stykke Lærred, hvormed Drenge og Mænd skjule deres Underliv, (Overkroppen og Fødderne ere nøgne) tildække de sig ogsaa om Natten. Qvinder og Piger har desuden et Stykke Lærred hængende ned ved Hovedet, hvormed Overkroppen bedækkes, saa man kun kan see deres Ansigter. Som Maria pleier at males under Christi Kors, saaledes er Qvindernes Dragt her og Malabarerne ere ikke foranderlige i deres Moder, som vi Tydske."

Strax efter Ankomsten faldt Gründler i en svær Sygdom, men gjennemgik den lykkelig. I Begyndelsen tog han fat paa det Portugisiske Sprog, da Opsigten med den Portugisiske Skole blev ham overdraget; men snart blev det Tamuliske Sprog og Omgang med Malabarerne hans Hovedsag. Saasnart Hjælpen kom fra Europa, aflagde de ældre Missionærer Regnskab for deres hidtil førte Huus-

holdning, Gjælden blev betalt og 1000 Rdlr. anvendt til at kjøbe en beqvem Bolig, hvori de 4 Missionærer kunde være sammen med de andre Betjente og med Skolerne; thi hidtil havde de boet til Leie. Den nye Bolig indviedes med Bøn og Sang.

Femte Capitel.

Ziegenbalgs Reiser, Brevvexlinger og Samtaler med de Indfødte. — Catechumenerne.

Det er mærkeligt ved Ziegenbalgs første Virksomhed i Ostindien, at han ikke blev siddende paa eet Sted, men flittig foretog sig Reiser i Landet for at see sig om blandt de Indfødte og gribe hver Leilighed, der maatte tilbyde sig til at forkynde Evangeliet. Hans Reiser indskrænkede sig ikke til Landsbyerne paa Dansk Grund, men fik snart en større Udstrækning. Alt i 1708 var han i Nagapatnam og siden udstrakte hans Reiser sig lige til Madras. For dog at give Læseren en Forestilling om disse Reiser beskrives her en af de korteste, som han foretog strax efter de nye Missionærers Ankomst. Den er mærkelig, deels ved den livlige Fremstilling, han selv giver af den, deels fordi Z. her viste Missionen den Vei, som den siden virkelig tog, til Kongeriget Tanjour.

Den 2den September 1709[1]) reiste Z. ud fra Trankebar for, om muligt at trænge ind i Kongeriget Tanjour. Da han underveis fortalte sine Folk, hvor Reisen gik hen, blev de ganske bestyrtsede og forsikrede Z., at den Reise for ham vilde være forbunden med stor Fare. Han svarede: er Gud for os, saa kan Ingen skade os. Er mit

1) H. B. 1 S. 169 ff.

Foretagende umuligt, eller er Tiden til Evangeliets Forkyndelse for disse Hedninger endnu ikke kommen, saa vil Gud i Dag eller i Morgen kundgjøre os sin Villie. Imidlertid, har Nogen af Eder et forsagt Hjerte, saa gaae han tilbage. Det vilde Ingen. Man reiste da videre og kom til en Landsby, hvor Z. aflagde sine sorte Klæder og iførte sig hvide Klæder efter Landets Skik, tog en hvid Turban paa Hovedet, et rødstribet Stykke Tøi over Skuldren, og paa Fødderne røde Tøfler uden Hæle. Sine Folk bød han, at de underveis skulde sige Sandhed. Saaledes, naar Nogen spurgte dem, hvor de kom fra, skulde de sige: fra Trankebar. Hvor vil I hen? Allevegne, hvor vi kan komme. Hvem er Eders Herre? En Lærer fra Trankebar. Hvorfor er han gaaet ud? Fordi han gjerne vil træffe paa Folk, som ville antage Sandheden og Guds Ords Forkyndelse. Denne Forskrift blev ogsaa efterfulgt. Da hele Landet var oversvømmet, maatte de reise paa Dæmningerne. De mødte mange Hedninger, som gik forbi uden at udspørge dem. En Muhamedaner, som mødte dem, raabte efter Z.: Pattani, Pattani! Jeg er ingen Pattani (blank Muhamedaner) svarede han og gik forbi. Saaledes reiste de fra Kl. 6 om Morgenen til om Middagen uden at berøre Stæder eller Landsbyer for ikke strax at blive bekjendte; men da Folkene bleve trætte og sultne, toge de ind i en lille Stad Perumulei, hvor de traf en Mængde Malabarer, hvoriblandt nogle Braminer, Toldere, Skrivere, og en Opsynsmand over Provindsens Indkomster, altsaa en stor og anselig Forsamling. Z. var gjerne draget forbi; men for at de ikke skulde troe, at han frygtede dem, gik han trøstig hen og spurgte dem, hvad de bestilte. Vi skrive Provindsens Regnskaber, svarede de, og spurgte derpaa, hvorfra han kom, hvor han vilde hen, hvem han var, og hvad han vilde. Z. svarede, at han kom fra Trankebar, reiste til den nærmeste Stad og derfra videre til Tanjour; at han var Præst og søgte saadanne Folk, som vilde lade sig Guds

Ord forkynde. O, sagde Folkene, saa er Du vist den unge Præst i Trankebar, som kan prædike Malabarisk. Ja, sagde Z. det er mig, kjender I mig? Ja, sagde Over-Braminen, jeg har længe talt med Dig i Anandamangalam; og jeg, sagde Opsynsmanden, var for 14 Dage siden i Trankebar og hørte Dig prædike. Det er mig kjært sagde Z. Men vi undre os meget, sagde Folkene, at Du vover Dig saa langt ind i Landet; thi en saadan Reise kan bringe Dig stor Fare og vi raade Dig, som gode Venner, at vende om; ellers vil Du endnu i Dag faae en Skam. Z. svarede: Gud, i hvis Navn jeg er udgangen og hvis Evangelium jeg søger at forkynde, vil nok vide at bevare mig. Derpaa tvivle vi slet ikke, sagde Folkene, vi veed ogsaa nok, at det er sande og hellige Ting, som Du forkynder; men Verden er ond nuomstunder og Ingen spørger efter Sandheden. Hverken Retfærdighed eller Eder gjælde mere blandt Malabarerne, saa Ingen vil gjøre sig Samvittighed af at tilføie Dig Fortred. — Men Malabarerne gjøre sig jo dog ellers Samvittighed af at slaae en Flue ihjel, sagde Z., hvorfor skulde de da have til Hensigt at dræbe mig, som dog vil vise dem Veien til den evige Salighed. — Dræbe Dig vil de ikke, svarede Folkene, det kan vi forsikkre Dig; men det første Sted, Du kommer hen, tage de Dig til Fange. Vi ere Kongen af Tanjours Tjenere og maae ikke lade nogen blank Europæer reise ind i Landet, med mindre han har Pas fra Kongen eller hans nærmeste Betjente. Da Du nu ikke har Pas, saa skulde vi egentlig holde Dig fast saa længe til vi havde sendt Bud til Kongen for at forespørge os; men det gjør vi ikke da vi kjende Din gode Tænkemaade. Vi lade Dig passere; men give Dig det Raad at vende om. Z. takkede dem, men forespurgte sig tillige, hvorfor man just med ham vilde gjøre saa mange Omstændigheder. Det Rygte, sagde Folkene, at Du i Trankebar gjør Christne og skriver Malabariske Bøger om Eders Lære er udbredt overalt i det hele Rige. Nu fortælles der

-desuden, at I i Aar har faaet mange Tønder Guld tilsendt fra Europa. Naar nu Malabarerne faae Eder at see, saa vil de sige: „Ha, ha, der er den Mand som i Trankebar forkaster vor Religion, og vil bringe alle Malabarer til sin christelige Religion, og til hvem der er kommen saa mange Penge. Han maa dog vist i det Mindste have nogle tusinde Daler hos sig. Ham vil vi fange saa længe til vi har faaet hans Penge fra ham. Derpaa vil vi sende ham til Kongen af Tanjour, som ogsaa vil holde ham arresteret saa længe til han har faaet Penge nok." Vi raade Dig derfor at vende om. Ellers vil det snart rygtes, at Du er kommen til vort Land. — Men hvordan, spurgte Z., kan man dog strax vide, at jeg er gaaet ud fra Trankebar? — Naar en Ko, svarede de, gaaer ud fra T. og kommer til vort Land, det lægger Ingen Mærke til; thi saadanne Køer gaae flokkeviis her i Landet, og det er intet Nyt; men kommer en Elephant fra Trankebar til vort Land, det blive Alle vaer og betragte den som et Underværk fordi der ingen Elephanter lægges til i vort Land, men det er noget Nyt. Saaledes ogsaa naar en simpel Mand, En af vore Lige kommer fra T. hertil, han bliver ikke engang spurgt: hvorfra kommer Du og hvor reiser Du hen? thi han ligner os og hører til vort Folk. Men naar Du kommer fra T. det er ligesom der kom en Elephant, fordi Du er en blank Præst og altid taler om gudelige Ting. Derfor kan Du ikke blive skjult. Derpaa sagde Z.: siden nu Gud allevegne blandt Jer Hedninger har frembragt en saadan Bevægelse ved Evangeliets Forkyndelse, saa skulde det jo være Eder en Glæde, personlig at kunne tale med mig og udførlig at kunne underholde Eder om Sandhed til Salighed. Hertil svarede de: fornuftige og videbegjærlige Folk, de skulde ansee det for en Glæde at tale daglig med Dig; men af dem er der kun faa i dette Land og de formaae ikke at redde Dig af de Pengegjerriges Hænder. Z. erkyndigede sig nu, hvorledes han vel bedst skulde

faae et Pas af Kongen til at reise i hans Land og fik det Raad, at han først skulde søge om Tilladelse til at bygge et Huus i Kongens Land; naar han da med sine Disciple havde været nogen Tid i dette Huus, saa vilde han blive betragtet som en Indvaaner og som Kongens Undersaat, og kunde da frit reise hvorhen han vilde. Z. takkede dem for dette Raad og besluttede, især med Hensyn til Menigheden i Trankebar, ikke at udsætte sig for de Farer, som vare forbundne med at fortsætte sin Reise uden Tilladelse. Efterat være bleven beværtet af Folkene vendte han hjem ad en anden Vei og ankom endnu samme Aften silde til T., hvor hans Colleger vel forundrede sig over hans hurtige Tilbagekomst, men glædede sig ved de Efterretninger, han havde indhentet.

En anden Maade, paa hvilken Z. traadte i Forbindelse med Landets Indfødte var at indlede Brevvexling med dem. Hvor Z. vidste, at der boede lærde og dygtige Folk, der sendte han Brev hen og forelagde saadanne Spørgsmaal, som han meente, at hver især bedst kunde svare paa. Svar udeblev ikke. I en Tid af 3 Maaneder fik han 53 Skrivelser fra sine Correspondenter, som han har meddeelt i en Samling, dediceret til Kronprinds Christian (siden Christian VI) og en anden Samling af 44 Breve er siden udkommet[1]). Vi meddele enkelte af disse Breve som en Prøve og har valgt ikke saadanne, hvori der svares paa Spørgsmaal, henhørende til Malabarernes politiske eller borgerlige Liv, Sæder og Skikke eller Sligt; men saadanne, i hvilke det Religiøse bringes paa Bane. Man vil faae Saadanne at høre, som forsvare deres Hedenskab, Andre som vakle og atter Andre, som staae i Begreb med at hengive sig til Sandheden.

1) H. B. I S. 337 og 871 ff.

„Alt hvad De skriver[1]) og taler løber ud paa at foragte og ganske forkaste vor Religion og vor hele Guds-Tjeneste; thi De siger, at Alt hvad der staaer i vore hellige Bøger er falsk og bedragerisk og at vi altsaa ved at læse saadanne Bøger blive ganske forvirrede og bortførte fra Gud, ja, at Alt hvad der skrives i dem er imod Guds Hellighed og mod sund Menneske-Forstand. De Historier, som hist og her paa Jorden og i andre Verdener har tildraget sig med vore Guder, anseer De for Poeternes Digt og siger, at det altsammen er Djævelens Bedrageri. Ja, de Guder, som vi ære og af hvem vi haabe Salighed holder De for Djævle og beskylder os for, at vi i deres Afbildninger kun tilbede Djævelen. At vi antage 14 Verdener og sige, at der gives 330 Millioner Guder og 48,000 Propheter og mange Musikanter, det forekommer Dem urimeligt. Ligeledes, at vi tilskrive vore Guder legemlige Skikkelser, Koner, Børn, Legetøi og andre saadanne Sager, det synes dem lutter Uforstand. Vore Offringsmaader, vore Fester, hele vor Pagode-Tjeneste holder De for syndig. Ogsaa anseer De det for syndigt og daarligt, at vi behænge os med Perlesnore [Hedningernes Rosenkrandse, som bruges naar de bede, og med hvis Brug forbindes megen Overtro] besmøre os med Aske af Komøg, agte Køerne saa høit, vise Solen vor Ærefrygt, gjøre Forskjel paa Dage og drive Spaadomskunster. Ligeledes at vi gjøre Valfarter, ansee et Sted for helligere end et andet, holde paa saa mange Fabler og foregive saa mange naragtige Underværker. De dadler vor Travlhed med mangfoldige Renselser, Oplæsning af allehaande Bønner til Syndernes Udslettelse og Erholdelse af Salighed; ja, De dadler vore mangfoldige Bods-Arter, Caste-Forskjelligheden, vor Spisemaade, vor Fastemaade, vor Levemaade, vore gode Gjerninger og Almisser,

---

1) Af første Samlings 26de Brev S. 455.

idet De foregiver, at vi ere Hedninger[1]), staae under Forbandelsen, har ikke noget omvendt Hjerte, ere Gud mishagelige med alle vore Gjerninger og kunne med vor Gudstjeneste aldrig blive salige, siden de Veie, vi vandre, ikke ere Guds, men vore egne Veie, som vi selv har valgt efter vort Godtbefindende.

Nu er det vel sandt, at Meget hos os er at dadle. Allehaande Synder og Uretfærdigheder gaae i Svang hos os, hvilket ikke skulde være; men alligevel kan man ikke forkaste Alt. Hvis vi vare Hedninger og havde en ganske falsk Gudstjeneste, saa vilde der ikke findes Dyder og gode Gjerninger hos os; men nu findes der mange Dyder hos os, og overalt er der dem, som udøve gode Gjerninger, ja man finder Folk hos os, som leve saa helligt, at man ikke kan overbevise dem om nogen Synd. Skal da nu en saadan Lov, som forkaster alle Synder og fører til det Gode være en falsk Lov, ved hvilken man ikke kan blive salig? — Enhver Nation har sine Dragter, Sæder og Love, som forekomme andre Nationer urimelige. Saaledes er det og med Religionen. Gud er mangfoldig i sine Skabninger og mangfoldig i sine Gjerninger. Derfor vil han og dyrkes paa mange Maader. Vor Lov og Religion er i sig selv god; men, at den saaledes bliver dadlet og forkastet, det er vor egen Skyld, deels fordi vi ikke alvorlig leve derefter, deels fordi vi ikke have en saadan Erkjendelse og Erfaring i den, at vi kunne bortvise al Dadel med Sandheds-Grunde og omstændelig bevise vore Læresætninger.

Endvidere finde ogsaa vi meget at dadle ved de Christne, som fra Europa ere komne til vort Land, og, skal Religionen bedømmes af Gjerningerne, saa kan vi kun tænke lidet godt om den christelige Religion; thi vi see, at der er kun liden Retfærdighed og Kydskhed blandt de Christne.

---

1) Malabarerne ville ikke kaldes Hedninger; see herom 41de Brev S. 483.

De udøve kun saa gode Gjerninger, give faa Almisser, har ingen Bod, tage gjerne mod Foræringer, drikke sig fulde i stærke Drikke, pine Dyrene og bruge dem til Spise, bryde sig kun lidet om den legemlige Reenlighed, see alle Andre over Hovedet, og ere meget gjerrige, hovmodige og vredagtige. Vore Braminer sige endog, at de Blanke har deres Oprindelse fra Jætterne, ja de holde dem for Folk, der hverken kjende Synd eller Dyd og ingen Forskjel veed paa Godt og Ondt, men bestandig synde. Hvem af os der nu har læst og forstaaet Noget af deres Lovbøger, de synes godt om deres Religion, skjønt det jo rigtignok ikke forekommer vor Fornuft synderlig rimeligt, at de troe paa en Gud, som blev martret og dræbt af sit eget Folk. Dog, hvem er vi, at vi skrive om saadanne Sager? Naar vi saa længe har disputeret om Religionen, hedder det dog tilsidst: vi ere alle Guds Skabninger, har lige Indgang i Verden og lige Udgang af den. For saa vidt Gud forbarmer sig over os, for saa vidt blive vi salige; saaledes som han behersker og regjerer os, saaledes maae vi leve under ham, og kan hverken lægge til eller tage fra det, som han har besluttet over os."

Forfatteren af dette Brev var langt borte; vi ville nu høre En tale, som staaer Christendommen noget nærmere[1]: „De begjærer at vide Aarsagen, hvi Malabarerne vægre sig ved at træde over til den christelige Religion, men især hvorfor vi, som dog har læst Deres Religionsbøger og kjende Deres Læresætninger ikke ville slutte os til Deres Kirke. Hvad nu først os angaaer, saa har vi rigtignok erkyndiget os om Deres Lov og seet, hvilke Læresætninger deri indeholdes, og kan ikke sige Andet, end at de alle ere gode og stemme overeens med Sandheden. De Aarsager, ved hvilke vi dog afholdes fra at gaae over til Deres Kirke ere følgende. Vi har en stor Mængde gode Venner,

---

1) Af første Samlings 13de Brev S. 414 ff.

som ikke ville beqvemme sig dertil. Skulde vi allene gjøre det, saa vilde vi blive forfulgte til Døden, og ingensteds finde Beskyttelse eller Sikkerhed. Det falder os endvidere Alle meget svært at afvige fra det, som vore Forældre og Forfædre har gjort; thi Enhver vil dog gjerne agte sine Forældre og Forfædre og gaae den Vei, som hans hele Folk er gaaet og endnu gaaer. Vi maae jo dog drive vore Næringsveie og søge vor Underholdning i dette Land og blandt vort Folk. Vi ere gifte, har Kone og Børn, som da vilde foraarsage os mange Bekymringer. Vi ere alt for dybt nedsunkne i denne Verdens Forfængelighed og see mere paa det Nærværende end paa det Tilkommende, og troe desuden, at Gud nok vil gjøre os salige, naar vi i Livet rette os efter det, som vi af Deres Lov erkjende for Sandhed, om vi saa ikke udvortes træde over til Deres Kirke. De veed jo desuden, at vi kun sætte Livet i vor Religions udvortes Væsen. — Kort sagt, Frygt for Mennesker har hidtil holdt os tilbage og gjør saa endnu, thi hos det Folk, blandt hvilket man er født, vil man dog gjerne blive, det være saa godt eller ondt.

Andre vægre sig af følgende Aarsager. De forstaae ikke ret Deres Lovs og Religions Fortræffelighed; men see og høre kun hist og her noget derom. De veed, at der selv blandt de Christne ere mange Secter, og see, hvorledes den Ene forfølger den Anden. Casteforskjellen iagttages ikke hos de Christne, saaledes som hos os; de vaske sig ikke naar de gaae til Stoels; iagttage ikke Reenlighed og Ærbarhed, gjøre ingen Forskjel paa Spiser, men spise selv de store, levende Dyr, som ere større end et Menneske og skrige ynkelig naar man paa voldsom Maade berøver dem Livet; de drikke stærke Drikke. Dette er de fornemste Grunde, hvorfor overhovedet de fleste Malebarer lade sig afholde fra at antage Christendommen ..... De Domme, som ellers af Malabarerne fældes om Deres Religion ere forskjellige. Nogle sige: Der er god Orden i denne Religion. Deres

Lov er Hvermand opladt og indeholder Sandhed; Deres hele Lov viser hen til den eneste sande Gud, som de har grebet fast paa; ingen andre Religioner har saadanne Anstalter som de; det gaaer meget ordentligere til i deres Kirker, Skoler og Huse end hos os. Andre derimod sige: de Christne har nok en hellig Lov, men deres Levnet er ganske anderledes end deres Lov og de har Intet forud for os. Endelig er der og dem, som spotte og sige: de Christne ere reentud Hedninger og frygte ikke for de største Synder; der er intet Godt hverken ved dem eller ved deres Lov. At dette hvad vi her skrive altsammen er sandt, vil De ogsaa andenstedsfra kunne erfare. Gud give os Alle en bedre Forstand, at vi maae erkjende vore Vildfarelser og leve saaledes som De lever og lærer Enhver at leve."

Nu følger et Brev fra En, som synes at være ganske nær ved Guds Rige[1]). Præsterne i Trankebar, som ved deres hellige Lære søge at fordrive Hedenskabet og at oprette Sandhed og Viisdom, sender jeg min Hilsen og skriver dem dette Brev til, da de begjære, at jeg skal berette dem hvad jeg troer, og paa hvilken Maade jeg tænker at blive salig. Min Tro er nu denne: for det Første har jeg grebet den Sandhed fast i mit Sind, at der er en Gud og Herre, som har skabt Verden og hvad der er i Verden med alle levende Skabninger. Dernæst, naar jeg seer forstandige og hellige Præster, saa ærer jeg dem saa meget mig muligt er, hører deres Lære og Formaninger og høiagter dem i mit Hjerte. Alle andre Ting, som Pagoder, Gudebilleder, Offre, Ceremonier, Feste o. s. v., som ansees for at høre til Gudstjenesten, holder jeg for Noget, som forrettes efter Indbildning og paa Verdens Viis uden at have Grund i sig. Min hele Gudstjeneste bestaaer deri: Morgen og Aften tænker jeg paa, at der er en Gud, som har skabt mig, overveier denne Sandhed i mit Hjerte og

1) Første Samling, 31te Brev S. 465.

siger: Herre! Alt hvad vi gjøre er Synd! Denne Sandhed overveier jeg ligeledes med Bedrøvelse i mit Hjerte og udraaber endelig: Herre forlad og tilgiv os vore Synder! Dernæst overveier jeg hvad forstandige Folk sige og gjøre, og betænker hvad der er godt og ondt. Afguds-Væsenet, at En dyrker en Gud, en Anden en anden Gud og de Ting, man seer foregaae i Pagoderne ere Indbildning og Forvirring, som Menneskene hænge fast ved fordi saadan Tjeneste giver et Skin for Verden. Desuden veed jeg godt, at det ikke er sandt hvad de Lærde og Fornemme hos os sige, at det altid maa gaae til ligesom det fra gammel Tid er gaaet til hos vore Forfædre. Det er tom Indbildning paa Verdens Viis; meget mere erkjender jeg for Sandhed hvad De taler og skriver og hvad De lærer om at aflægge Synden og udøve det Gode. De gode Lærdomme, som kunne findes hos os, ere dunkle og uforstaaelige; Ingen uden Braminerne faae at vide, hvad der staaer i vore Lovbøger. Hvorledes kunne vi faae Salighed af en saadan Lov, som vi ikke kjende eller forstaae? Jeg holder den Ene, som har skabt Alt fast i mit Sind og siger altid: Herre, tilgiv mig mine Synder, dem, jeg veed og dem, jeg ikke veed! Desuden overveier jeg ogsaa hvad hans Villie er. At jeg er kommen saa vidt, dertil har Deres Bøger været mig behjælpelige; ellers var jeg bleven et Dyr. Hvad Gud fremdeles vil gjøre med mig, det veed jeg ikke. Jeg tænker ofte: Du er ikke værd at blive salig, da jeg jo daglig tænker, gjør, taler, seer og hører utallige Synder. Da falde mig ofte de Tanker ind: hvorledes er det muligt, at Du med saadanne Synder kan blive salig? Dem er dette vel ikke vanskeligt, siden De fornægter Alt og gjør saadanne Ting, som føre til Salighed. Deres Bøn kan vel udrette, at jeg bliver værdig til at naae Saligheden. Dette har jeg at berette Dem."

Endelig tilføies et Brev fra En, som vilde slutte sig til

Missionærerne[1]): „Sandhedens Lærere, de imod Alle tjenstagtige Præster i Trankebar, falder jeg til Fode og frembringer i Ydmyghed mit Andragende. Da jeg har erfaret, at De er begavet med Viisdom og Forstand og Hellighed, og altid lever efter Deres Guds Bud, ogsaa daglig overvinder de 3 Fjender, Verden, Synden og Kjødet, og søger, overalt at udbrede Deres Lovs Sandhed, og lider for Sandheds Skyld, og dog ikke holder op at gjøre Godt og være Hvermand til Tjeneste: saa tvivler jeg ikke paa, men troer fast, at De i den anden Verden vil faae Guds Thrones Herlighed, Krone og Scepter. Men ligesom nu, naar en smuk Blomst plukkes, Stilken, ja de paa Stilken siddende Torne pleie at plukkes med, og at blive deelagtige i lige Lykke: saaledes ønsker jeg unyttige Stikk og Torn med Dem, som er en vellugtende Blomst, at hæves til hiin Verdens Herlighed, og beder, at Jesus Christus vil hjælpe mig til at jeg daglig kan see Deres Ansigt og forrette Deres Tjeneste og altid høre den Lov, som Gud har givet. Det er mit Ønske og min ydmyge Begjæring."

Endnu et Vidnesbyrd om den Maade, hvorpaa Z. i sin Omgang med Hedninger og Muhamedaner forkyndte dem Christus har vi i de Samtaler, han holdt med dem og siden selv opskrev. Man har 3 Samlinger af saadanne Samtaler, hvoraf første Samling indeholder 16, anden 18, tredie 20 Samtaler om Troen[2]). Af disse vil jeg som en Prøve meddele de 2, som begynde første Samling og af dem den første med en Hedning udtogsviis, den anden med en Muhamedaner fuldstændig.

Den 6te Marts 1707 kom en Bramin, som fremfor Andre vilde være klog og viis, til mig, Ziegenbalg. Jeg spurgte ham, hvad Hensigten var med hans Komme hvorpaa han sagde: jeg kommer for at føre en god Samtale

---

1) Første Samling, 4de Brev S. 391.

2) H. B. I. S. 505. 662. II. Cont. XV. S. 11. 73. 154. ff.

med Eder. Jeg stillede ham nu frit, enten han vilde forelægge mig, eller jeg skulde forelægge ham Spørgsmaal. Da han valgte det Sidste og jeg spurgte ham, om han antog eet guddommeligt Væsen sagde han: „ja."

Ziegenbalg. Hvor er det muligt, da dog I Malabarer dyrke mange Guder?

Braminen. Vi troe allesammen kun paa eet guddommeligt Væsen, fra hvem Alt har sin Oprindelse; men vi sige, at af ham ere de 3 store Guder, Brama, Wischnu og Isuren og fra disse igjen mange andre Guder udsprungne, hvilket er Aarsagen til, at der i vore Lovbøger bliver læst om et stort Antal Guder. Fordi nu de 3 store og de andre smaae Guder tilsammen ere oprundne af alle Væseners Væsen og ere hans Betjente over synlige og usynlige Ting, saa dyrke vi ved dem alle Væseners Væsen, den høieste Gud, der modtager denne Dyrkelse, som om den bragtes ham selv.

Z. Gud har givet Eder Malabarer en god Forstand, saa I kan tale fornuftig om naturlige Ting, og dog ere I saa blinde og uforstandige i aandelige Ting, at I næsten uden Eftertanke fuldt og fast troe hvad Eders Poeter fordum har opdigtet og opskrevet i ziirlige Vers. Thi er det dog ikke ret en daarlig Mening, at alle Væseners Væsen skulde have mangfoldiggjort sig i mange Guder? Er det ikke at tale foragtelig om den ubegribelige Gud? Men den Vildfarelse har sin Oprindelse af, at I ikke har den evige Guds aabenbarede Ord eller forstaae det; thi da Eders Fædre ikke vilde lyde Sandheden til Salighed, saa hengav Gud dem efter sin retfærdige Dom til at troe Løgnen, og fordi I endnu til den Dag i Dag troe saadan Løgn, saa taler I saa forkeert om Gud og tilkjendegive dermed, at I slet ingen Gud dyrke . . . . .

B. Vor Religion er blandt alle den ældste. Der har hos os regjeret saa fromme Konger, der har været mange hellige Propheter og lærde Folk iblandt os. Disse

har alle troet det, hvad vi nu troe. Var nu vor Religion falsk, skulde der da ikke have været Een iblandt dem, som erkjendte dens Falskhed og viste os en bedre Vei? Skulde Gud have tilladt vor Religion at udbrede sig saa langt og bestaae saa længe, dersom den var en falsk Religion?

3. Vil man vide om en Religion er falsk eller sand, saa maa man ikke alene see paa dens Ælde eller paa deres Mængde, som bekjende sig til den. Djævelen og Synden ere ogsaa gamle og har i Verden det største Parti. Alligevel vilde det være forkeert at sige, at Djævelen er from og Synden Gud velbehagelig for Ældens og det store Partis Skyld. — Han viser derpaa, at en Religions Sandhed eller Falskhed skal prøves efter Guds Ord. Da nu Hedningerne ikke har Guds Ord, kan de vel ikke derefter prøve deres Religion, men vilde de blot bruge deres Fornuft, vilde de kunne indsee Urimeligheden af mange Ting, som de troe. Dette er alt skeet af mange Hedninger, som forkaste Fleerguderiet og ansee de Fortællinger om Guderne, som indeholdes i de hellige Bøger, for Løgne. Dog, fordi de Fleste modstaae Sandheden, derfor lader Gud dem gaae til Grunde i deres Blindhed; men han har ikke Velbehag i den falske Religion, heller ikke er han Skyld i Hedningenes Fordærvelse. Han har søgt deres Fædre, søger dem endnu; men tvinger Ingen.

B. Gud har skabt baade Godt og Ondt, han er Ophavsmanden baade til Dyd og Synd, baade til Salighed og Fordærvelse; uden ham kan Intet skee i Verden. Ere altsaa Nogle gode, fromme og hellige, saa ere de det efter Guds Villie. Ere Andre onde, syndige og ugudelige, da ere de Syndere efter Guds Villie. Fare da vi Malabarer vild i Religionen og Gudstjenesten, saa skeer det med Guds Tilladelse. Hvad skal vi gjøre? Det er altsammen skrevet i vort Hoved hvad der skal møde os i Verden, og hvorledes Gud vil, at vi skulle leve og vandre. Hvorledes kan vi forandre hvad Gud har besluttet over os?

3. Gud har vel skabt Alt, dog ikke ondt og syndigt, men godt og helligt. Derfor vanære I Gud naar I sige, at han er Oprindelsen til Synden og alt det Onde, som skeer i Verden. Maae nogle Mennesker efter Guds Villie gjøre Godt, Andre Ondt: hvad ere da I Braminer til? Hvorfor har Gud forordnet Lærere i Verden, der skulle undervise de ulydige Mennesker? Hvorfor har han aabenbaret Verden sit Ord? Hvorfor har han indsat Konger og Ovrigheds personer, der skulle straffe det Onde og belønne det Gode? Naar Gud vilde, at vi skulde synde, saa var alt dette unyttigt, og man gjorde Uret i at straffe Synden naar Gud havde bestemt Menneskene til at synde og lod sig deres Synder behage. Ja, man maatte da sige, at Gud ligesaa vel maatte belønne Synden som Dyden, fordi begge skete efter hans Villie. Heraf vilde følge mange Urimeligheder, som, at Gud selv er en Synder, ikke har nogen Hellighed, ikke har nogen Mishag til det Onde, følgelig ikke kan være en retfærdig Dommer, som belønner det Gode og straffer det Onde. Denne Mening er nu Veien til alle Synder og afholder Eder fra Eders Omvendelse; men den kommer deraf, at I ikke veed ret Besked om Menneskets Skabelse.

B. Vi sige, at Brama i Begyndelsen har skabt Menneskene, og at Nogle af dem ere blevne Djævle, som i det Uendelige har formeret sig, at Andre derimod ere blevne Mennesker, og at af dem alle andre Mennesker i Verden ere avlede.

3. viste ham nu, at ikke Brama, men den eneste sande Gud er Skaberen, og underrettede ham om Menneskets Skabelse og Syndefald som Følge af Djævelens Forførelse og de første Forældres Misbrug af den frie Villie. Guds er ikke Skylden, lige saa lidet som det er en Konges Skyld at hans Residentsslot afbrænder, paa hvis Opførelse han har anvendt saa megen Møie og Bekostning. Djævelen og Mennesket selv ere Skyld i at vi ere faldne, men hvis Du

vil høre til med Opmærksomhed, saa vil jeg sige Dig, hvorledes vi kunne reises af Faldet.

B. Vi ere jo Mennesker og boe i een Verden. Een Gud har skabt os. Hvorfor skulde vi ikke gjerne høre paa hverandre? Enhver har jo saa dog Frihed til at troe hvad han vil.

Z. forkyndte ham nu Christus, talte med ham om Christi Riges Udbredelse, viste ham, at Guds Rige baade forhen var kommet og nu kom til dem, og opmuntrede ham til at være Guds Stemme lydig og troe paa hans Eenbaarne.

B. Gud har i Eders Land og blandt Eder, hvide Christne aabenbaret sig saaledes som Du nu har fortalt; men paa en anden Maade blandt os sorte Malabarer. Hvad nu Gud har aabenbaret Eder, det troe I, og hvad han har aabenbaret os, det troe vi. Hos Eder i Europa er Christus bleven Menneske, hos os i Ostindien er Wischnu bleven Menneske. I troe at blive salige ved Christus, vi ved Wischnu. Det er nu engang Guds Fornøielse, at han i et Land aabenbarer sig paa en Maade, i et andet paa en anden.

Z. Wischnus mangfoldige Forvandlinger, hvorom I Malabarer tale og skrive saa meget, ere saa flaue og urimelige, at man ingenlunde kan holde dem for den hellige Guds Fornøielse, men vel for Djævelens Blendværk. I sige jo, at han til forskjellige Tider er kommen til Verden som Sviin, Fisk, Skildpade og som halv Løve og halv Menneske. Hvor kan I troe, at et saadant Uhyre skulde være Eders Frelser og Saliggjører? Og hvem har kunnet tale med disse Dyr, saa man kan sige at de vare Guds Forvandlinger? Er Wischnu i saadanne Skikkelser kommen til Verden for at frelse Fisk, Skildpader, Løver og andre Dyr? Havde han villet frelse Menneskene, saa var han vel bleven født til Verden som et Menneske, at han kunde tale med Mennesker. Nu sige I rigtignok, at han ogsaa er

kommen til Verden som et Menneske under forskjellige Navne; men i disse Historier finder jeg kun, at han ved List har bedraget Andre og ved sine bestandige Krige og gruelige Blodsudgydelse snarere har indført Fordærvelsen end Saligheden i Verden. Sandelig, jeg undrer mig over, at I Braminer kan troe saadanne Ting og meddele Andre dem som høihellige Sager.

B. Enhver kan blive salig i sin Religion, naar han ellers skyer det Onde og gjør det Gode.

Z. bemærkede, at det kunde Ingen uden ved Christus og han viste til Troen og Daaben, hvis Nogen vilde lære at skye det Onde og gjøre det Gode.

B. Jeg kan ikke dadle Noget af hvad Du har sagt i hele denne Samtale. Dog mener jeg, at naar Nogen kun troer paa den eneste Gud og derhos fører et stille, dydigt og helligt Levnet, saa er det unødvendigt at troe paa Christus og lade sig døbe.

Z. Nødvendigheden af denne Tro har jeg vel med Ord fremstillet; men Troen selv paa Jesus Christus kan jeg ikke give Dig. Gaa hen og ydmyg Dig for Himmelens og Jordens Gud, tilbed ham, og søg at blive oplyst om ham ved det Ord, Du nu har hørt, saa vil Du erkjende, hvor nødvendigt det er for en Synder at troe paa Christus og erkjende ham for sin Frelser.

Han takkede og tog Afsked.

Den 5te Julii 1707 kom en Morisk Præst med nogle andre Muhamedanere til mig. Han var Opsynsmand over forskjellige andre Præster og havde inde i Landet hørt om os, at vi søgte at indføre en ny Religion blandt Hedningerne i Ostindien. Da han nu aldrig havde talt med en Europæisk Præst, vilde han gjerne underholde sig med mig og erkyndige sig om den Religion, som vi her prædikede. Saasnart vi begyndte at tale med hinanden, sagde han: jeg undrer mig meget over, at I i saa kort Tid har lært

det Malabariske Sprog, som dog ellers er et svært Sprog for Europæerne.

Z. Det skal Morerne og Malabarerne ansee for et Tegn paa, at Gud i denne Tid vil lade noget Særdeles skee iblandt Eder. I kan ogsaa deraf erkjende min store Kjærlighed til Eder, som har drevet mig til at anvende al Flid paa at lære dette Sprog.

Han bad nu, at jeg vilde vise ham den hellige Skrift og jeg viste ham det Gamle Testament paa Hebraisk og det Nye Testament paa Græsk. Han bad, at jeg vilde forelæse ham Noget af det Gamle Testament, hvorpaa jeg læste ham det 3die Capitel af første Mosebog; men da han ikke forstod Hebraisk, bad han, at jeg vilde sige ham Indholdet paa Malabarisk. Jeg begyndte derpaa at gjennemgaae Capitlet Vers for Vers og forklarede ham hele Historien om Menneskets Skabelse, Fald og Fornyelse. Dette behagede ham meget, og han bevidnede, at Adskilligt stemte overeens med deres Lære, men bad, dog tillige, at jeg vilde forelæse og forklare ham noget af det Nye Testament. Derpaa forelæste jeg ham det 3die Capitel af Johannis Evangelium og forklarede i Korthed hvert Vers. Han og de andre Morer hørte til med stor Opmærksomhed, og sagde atter: dette stemmer Alt overeens med vor Religion, kun at vi henføre det til Muhamed, hvad I forstaae om Christus.

Z. Aarsagen hvorfor meget af G. og N. Testament stemmer med Eders Religion er den, at Muhamed har havt en Jøde og en Christen om sig, som har hjulpet ham at smedde hans Læresætninger. Jøden har leveret ham Historier af G. Testament, den Christne Historierne og Sprogene af N. Testament, dog begge Dele fordærvet og forvansket. Derfor, hvad Godt og Sandt Eders Religion har i sig, det er taget af vor hellige Skrift; men hvad der i den er falsk og ondt, det har sin Oprindelse fra Muhamed.

M. Hvor kan I Christne dømme saaledes om Muhamed, da I dog ikke har nogen ret Historie om ham?

Z. Vi Christne har meget nøiagtigere og paalideligere Efterretninger om Muhameds Person og Liv end I Muhamedanere selv; thi da M. vilde tvinge alle Mennesker med Magt til at antage hans Religion, undslap mange Christne af hans Hænder, som siden har efterladt os andre Christne upartisk Efterretning om hans Person, forargerlige Liv og ubillige Maade at udbrede sin Religion paa. De Efterretninger derimod, som I har om ham, ere skrevne af saadanne Personer, som med Flid fortaug hans Laster og opdigtede lutter falske Undergjerninger om ham, fordi de enten stod under hans Magt eller siden blev hans Tilhængere, som, naar de vilde udmale deres Religion, ikke kunde skrive andet end Godt om ham. Imidlertid ere disse Efterretninger os ikke ubekjendte, og de ere i Europa at faae deels trykte deels haandskrevne, blive ogsaa læste og forstaaede af adskillige Lærde, som ere kyndige i Eders Sprog; ja vi have Eders Alcoran selv baade paa Arabisk, Latin, Fransk, Tydsk og Hollandsk og saaledes kunne vi dømme ganske rigtig baade om M. selv og om hans Lære. Men at I Morer ere Eders M.'s Usandheder saa hengivne, det kommer deraf, at I aldrig har indseet vor christelige Religions Sandhed; thi naar En aldrig har seet eller hørt anden Fugl end en sort Ravn, saa mener han, at den synger bedst og er den bedste Fugl; men bliver han siden en Nattergal vaer og hører dens yndige Sang, saa lærer han først at erkjende, at Ravneskriget kun er til at plage Øren med og har ingen Behagelighed ved sig. Saaledes ogsaa saa længe I Muhamedaner kun høre M's Tale og Skrift, saa mene I, at ingen Religion er bedre end Eders; men vilde I gjøre Eder Umage for at indsee vor Religions Sandhed, saa vilde I faae ganske andre Tanker.

M. I Christne troe paa 3 Guder, vi kun paa een. Hvem tager nu meest feil?

Z. Vi antage ingenlunde 3 Guder, men kun 3 Personer i det ene guddommelige Væsen, nemlig Fader, Søn

og Helligaand, saa at det vel kan siges om enhver Person, at han er sand Gud; dog ikke at der er 3 Guder, men kun een Gud.

M. Hvordan kan I bevise det?

Z. Jeg vil vise Eder en Lignelse. Vi see kun een Sol paa Himlen, men blive dog ved dette ene Væsen 3 Ting vaer, nemlig først Solens Legeme; af dette fremgaaer Skin eller Glands, men af Skinnet eller Glandsen kommer Varmen. Disse 3 Ting hænge saaledes sammen, at der kunde ingen Varme være, dersom der ingen Glands var og ingen Glands, hvis Solens Legeme var borte. Alligevel kan man ikke sige, at Solen efter dens Væsen er tredobbelt uagtet 3 forskjellige Ting bestaae af den og i den; men Enhver maa tilstaae, at Solens Væsen kun er eet. Saaledes er ogsaa det guddommelige Væsen kun eet, men bestaaer i 3 forskjellige Personer, som saaledes ere forenede med hverandre, at hvo som foragter den Helligaand, kan ikke erkjende Sønnen, og hvo som ikke erkjender Sønnen og troer paa ham, kan ikke heller erkjende Faderen og troe paa ham. Derfor, uagtet I Muhamedaner efter Eders Mening troe paa den eneste Gud, Himmelens og Jordens Skaber, saa kan I dog ikke blive salige ved saadan Tro naar I ikke troe paa hans Søn Jesus Christus, Verdens Frelser; thi udenfor Jesus Christus er ingen Frelse hverken i Tid eller Evighed; men paa Jesus Christus kan I ikke troe, naar I ikke af den Helligaand lader Eder oplyse. Jeg kunde vel vidtløftig fremstille Eder Treenighedens Hemmelighed, saavel med Grunde af den hellige Skrift som med nogle andre Lignelser af Naturen; men jeg vil for denne Gang kun give Eder det Raad: gaa hen og overveier Eders syndige Levnet, lader Eder bringe til sand Bod, begynder at tvivle om Eders Salighed og overveie Guds Retfærdighed, som ikke kan antage Andre til Salighed end retfærdiggjorte Sjele. Da ville I erkjende, hvor nødvendig en Frelser er Eder. Gaa derpaa videre og

betragter efter vort Ord Christi Person, hans Lære, Levnet, Lidelse og Fortjenester; af Eders Alcoran derimod M's Levnet og Læresætninger, idet I hjertelig anraaber Gud, at han vil tilkjendegive Eder, hvem af disse 2 der har forløst Menneskeslægten og ved hvis Fortjeneste I kunne faae Syndernes Forladelse og Retfærdiggjørelse: saa vil Gud, om I ere oprigtige, nok vise Eder, at ikke M. men ene og alene Christus er Eders Frelser og Saliggjører. Ere I komne saa vidt, saa vil den Helligaand siden give Eder Lys og Forstand, at I ogsaa maae erkjende Guds andre Hemmeligheder; thi før Mennesket gjør sand Bod og lader sit Hjerte forandre, hører han vel mange guddommelige Ting, men kan ikke forstaae eller begribe dem.

M. Vi har meget om Christus i vor Lov og kalde ham Isa Nabi, Propheten Isa, og tale ikke andet end Godt om ham; men kunne dog ikke antage ham for Guds virkelige Søn eller agte ham høiere end Muhamed, da det forekommer os meget urimeligt, at Gud skulde have en virkelig Søn.

B. Dette forekommer Eder urimeligt, fordi I maale saadanne guddommelige Hemmeligheder efter Eders Fornuft og ikke indsee det guddommelige Ords Sandhed, ikke heller har nogen ret Bekymring for Eders Salighed, saa I kunde tænke: hvor er Veien til at blive fri for vor Synde-Elendighed og komme til sand Retfærdighed og Hellighed. Da nu dette forekommer Eder urimeligt hvad vi troe om Christus, hvi forekommer det Eder ikke meget urimeligere hvad I sige og troe om Muhamed? I sige, at M. er den Næste efter Gud og Guds allerbedste Ven; og alligevel maae I selv tilstaae, at han har været hengiven til Fleerkoneri og kjødelige Lyster og har ført Krig med adskillige Folk, saa at hvo der ikke vilde antage hans Religion, dem lod han ubillig og ubarmhjertig henrette. Hvorledes rimer dette sig med Guds Hellighed og Retfærdighed? Skulde vel Gud have udvalgt en Saadan til sin nærmeste

Ven og til alle Menneskers Hjælper, som var fuld af urene Lyster, gav Frihed til at tage mange Koner og, udgjød saa meget uskyldigt Blod?

M. Vi vide vel, at han havde mange Koner, men det kan vi ikke dadle, da den fromme Kong David og Salomon ligeledes havde mange Koner, og disse holdes dog baade i Eders og i vor Lov for Guds Mænd, hvis Skrifter ogsaa I antage for Guds Ord. Hvad nu M.'s Krige angaaer, saa havde han Befaling af Gud til at udrydde alle dem af Verden, som ikke vilde antage hans Religion.

Z. Vi læse vel om David og Salomon, at de har havt mange Koner; men dem tog de, ikke efter Guds, men efter deres egen Villie og efter den Sædvane, som havde indsneget sig hos Jøderne. Da I nu efter Eders egen Tilstaaelse holde Christus for en stor Prophet, saa burde I billig overveie hvad han i sit Kjøds Dage sagde til Jøderne (Matth. 19, 4): „har I ikke læst, at han, som i Begyndelsen skabte Mennesket, skabte en Mand og en Qvinde" o. s. v. Men hvad I sige, at Muhamed efter Guds umiddelbare Befaling maatte føre Krig mod dem, som ikke vilde antage hans Religion, det er ganske imod Guds Retfærdighed og Kjærlighed; thi Gud vil vel, at alle Mennesker skulle hjælpes og Enhver komme til Sandheds Erkjendelse, dog tvinger han Ingen med Magt til at antage Sandheden, men lader ved sit Ords Forkyndelse Enhver have sin frie Villie, enten han saa antager det til sin Salighed, eller forkaster det til sin Fordømmelse; nok, at Gud saaledes har tilbudt ham sin Naade, at han, om han tager imod den, kan blive salig. Da nu M. har brugt Magt for at faae Folk til at antage sin Religion, saa maa man deraf slutte, at det kan ikke være en sand, men maa være en falsk Religion, fordi det ikke er en Egenskab ved Sandheden, men ved Løgnen, at Menneskene med Magt skal antage den.

M. Hvad skal jeg sige herimod? Der er vissselig Noget i vor Lov, hvorved jeg selv har Betænkeligheder. Dog, derom vil vi en anden Gang tale; for denne Gang maa dette være nok.

3. Naar Du kun ret eftertænker dette Lidet og derhos er bekymret i Din Saligheds Sag, saa vil dette tjene Dig til meget Godt. Den Herre Jesus Christus give Dig Viisdom og et nyt Hjerte baade til ret at erkjende ham og til retskaffen at troe paa ham, at Du i Tid og Evighed til Din Salighed maa blive deelagtig i hans Fortjeneste! — Derpaa tog jeg Afsked med ham og bad ham, at han i Fremtiden vilde vexle Breve med mig.

Ville vi nu til Slutning høre Z's eget Vidnesbyrd om hvad han har lært af sine Samtaler med Hedningerne, saa siger han[1]: Uagtet de baade med Hensyn til Lære og Levnet vandre i store Vildfarelser og et tykt Mørke, saa maa jeg dog tilstaae, at jeg ofte ved Samtaler med dem er bleven bevæget til dyb Eftertanke over adskillige Gjenstande, og at jeg her blandt Hedningerne saavel i Theologien som i Philosophien har erfaret meget, hvorpaa jeg eller andre studeerte Folk ellers ikke havde kunnet tænke. Jeg husker nok, at adskillige Lærde i Europa har skrevet Noget om den rette Art og Maade, hvorpaa Hedninger skulle omvendes. Men det var ingen Kunst for dem at skrive, da de kun havde sig selv at gjendrive. Dersom disse Folk selv kom til Hedningerne og ret erkyndigede sig om deres Tilstand, saa vilde de erfare, at saadanne Hedninger, naar een Grund anføres, ofte har 10 andre at sætte imod den. Derfor behøves der stor Viisdom til at omgaaes med saadanne Hedninger og bringe dem til en ret Overbeviisning om at deres Hedenskab er falsk og vor Christentro sand. Saadan Viisdom kan hverken Logiken eller Metaphysiken, men ene og alene Gud give; hvorfor de,

---

1) H. B. I S. 15.

der behøve Viisdom til at omgaaes med Hedningerne maae beflitte sig paa at leve i en saadan Tilstand, at den treenige Gud kan have Samfund med dem og lade dem vide, hvad og hvorledes de skulle tale, i den samme Stund." At Navnchristnes forargerlige Levnet er en stor Hindring for Hedningernes Omvendelse, har af det ovenfor Anførte alt viist sig og erklæres ofte af Missionærerne. Hedningerne, siger Z.[1]), erklære ofte ligefrem, at de hellere ville være med deres Fædre og Folk i Helvede end uden deres Fædre og Folk i Himlen. Aarsagen til disse haarde Ord er den, at de har fattet stor Bitterhed og Modbydelighed til de christne og europæiske Nationer, fordi disse ofte behandle Hedningerne ret ubarmhjertigt, ansee dem allesammen for sorte Hunde og føre et meget forargerligt Levnet iblandt dem. Da jeg derfor engang talte med nogle Hedninger og ret trængte ind paa deres Samvittighed, saa svarede de mig: saa vist og sandt som I Christne med Eders Æden og Drikken, Skjørlevnet og Hoer, Dands og Spil, Banden og Sværgen, ja med hele Eders onde, syndige Vandel tænke paa at blive salige, lige saa vist tænke vi med vort stille og ordentlige Levnet at blive salige, om saa ogsaa vor Religion er falsk og ganske opdigtet. Herover forundrede jeg mig meget og spurgte dem, hvad de dog i deres Hjerter tænkte om os Christne. Derpaa vilde de ikke svare, før jeg havde lovet dem, at der ikke skulde vederfares dem nogen Fortred for hvad de svarte. Da de havde faaet den Forsikring, sagde de, at de havde holdt os Christne for det allerdummeste og ulærdeste Folk og meent, at vi hverken tænkte paa Gud eller Evighed. Jeg spurgte, hvor de dog kunde tænke Sligt, da de jo saae, at der hos os var en Kirke, hvori der blev sunget og prædiket 3 Gange om Ugen, samt at alle europæiske Christne indfandt sig og vare tilstede ved Gudstjenesten. Derpaa svarede de, at det saae og hørte

---

1) H. B. I S. 49.

de nok; men kunde ikke tænke andet, end at vore Præster i Kirken lærte, hvorledes man skulde æde, drikke, spille, bedrive Hoer og tilføie de Sorte allehaande Ondt. Det Danske Sprog forstod de ikke og kunde altsaa ikke dømme om vor Lov; men naar de betragtede vort Levnet, saa fandt de, at vore Christne strax efter Kirken gjorde saadanne Ting; derfor havde de tænkt, at Præsterne maatte have lært saaledes i Kirken, siden Tilhørerne strax efter udøvede saadanne onde Gjerninger. Denne Samtale førtes førend Jerusalemskirken var opført; da de siden hørte Christendom prædikes i deres Modersmaal, forandrede de vel deres Mening; men ophørte dog ikke at forarge sig over de Christnes Levnet og Exempel, især da de slet ingen Kjærlighed fandt hos dem, hvis Religion de skulde antage, saa de stolte og hovmodige Christne ikke engang kunde bringe det over deres Hjerter at erkjende de sorte, omvendte og døbte Hedninger for deres Brødre og Søstre, ja skammede sig endog ved at staae Fadder til dem, og naar dette skete, ikke viste dem et venligt Ansigt, end sige i nogen Henseende stod dem bi.

Imidlertid, Sagen gik dog frem, trods alle Hindringer og vi ville, før vi slutte dette Capitel, høre hvad de første Missionærer fortælle om deres Omvendte og hvad de tænke om det hele Omvendelses-Værk blandt Hedningerne[1]).

Vi kalde, sige de, dem Catechumener, som af Hedningerne mælde sig i den Hensigt at ville blive Christne, og derfor saa længe ved Spørgsmaal og Svar blive underviste i Christendommen til de komme til Sandheds Erkjendelse og begynde at bevidne denne Sandhed i en gudfrygtig Vandel med Fornægtelse af det hedenske Væsen, og endelig i sand Omvendelse og Tro paa Herren forlange den hellige Daab. Naar de har faaet den, høre de op at hedde Catechumener og kaldes Christne. Til Catechumenerne regnes

1) H. B. I, S. 84. 178 II Cont. 13 S. 11 ff. Niekamp 194 ff.

ogsaa de, som fra Pavedømmet vende sig til den evangeliske Religion og saa længe blive underviste i den sande Religion, til man efter deres Bekjendelse og Levnet erkjender dem dygtige til at gaae til den hellige Nadvere. — Naar Nogen af Hedningerne mældte sig til at ville blive Christen, prøvede Missionærerne, saa godt de kunde, deres Hensigt med dette Skridt; foreholdt dem, at den, som følger Christus efter, maa fornægte sig selv og tage Korset op, pegede paa de Bespottelser og Forfølgelser, som de kunde vente af deres Landsmænd og forrige Venner. Alt ved denne Tale trættedes Mange og holdt sig borte; men de, som stode fast, dem antog Missionærerne til Underviisning. Man lod dem nu lære Catechismus, som Catecheten foresagde dem og undertiden forklarede dem Noget af; men en Time om Morgenen og en om Aftenen kom Missionærerne til dem. Naar de havde lært Catechismus, hastede man derfor ikke med at døbe dem, men stræbte at øve dem i Sandhedens Ord. Mangen Catechumen maatte gaae ikke blot flere Maaneder, men over et heelt Aar for at Missionærerne kunde have deres Samvittighed fri, at de ikke ved egen Brøde havde bragt Ukrud ind i Herrens Menighed. I denne Forberedelsestid reiste sig nu ofte Forfølgelsen imod dem; deels deres Slægt og Venner, deels de der hørte til samme Haandværk og Laug traadte ofte sammen og gjorde deres Bedste baade ved Trudsler og ved Kjærtegn, for at bringe dem fra deres Forsæt. Naar de kom og beklagede sig derover hos Missionærerne, erindrede disse dem om, at de havde sagt dem det i Forveien og om Herrens Ord Matth. 10, 34—39. Det var de Færreste, som bleve standhaftige: de Fleste faldt fra. Ofte hændtes det, at det først efter nogle Maaneders Forløb viste sig, at Saadanne, som vare komne til Underviisning, dog ikke meente det alvorligt. Nogle kunde ikke lide at gaae i Skole ligesom smaae Børn, hos Andre viste sig aldeles ingen Rørelse, ingen Omvendelses-Frugter. Saadanne blev Tiden for lang. I For-

beredelses=Tiden maatte Catechumenerne arbeide og hvad Enhver havde lært, dermed maatte han gjøre Gavn, enten det saa var med at male Cattun, eller med at væve, eller med Andet deslige. Menighedens Casse tilskjød kun det til deres Underholdning høist Fornødne. Endelig stædte man dem, som bleve standhaftige, og hos hvem det Gode syntes at have fundet et godt Sted, til Daaben, og, var den først foretaget, saa havde de mindre at frygte af Hedningernes Tillokkelser og Efterstræbelser; thi Disse nødtes da til at opgive dem. Missionærerne give deres sorte Menighed det Vidnesbyrd, at den gjør de blanke Christne til Skamme, klage dog over, at det i det Hele gaaer langsomt med at leve efter Ordet, om ogsaa Guds Naade paa Mange viser sig kraftig. Meget glæde de sig ved at betragte Ungdommen og saavel Ziegenbalg som Gründler[1]) knytte især deres Forhaabninger til den opvoxende Slægt. „Vil man, siger Z., blandt saadanne Hedninger udrette noget Varigt, saa maa man især rette sit Diemærke paa Ungdommen; thi hvad de Gamle angaaer, saa seer man vel, at de lære vor Troes Hovedsætninger og troe dem og rette sig efter vor christelige Kirkes Regler; men det holder dog meget haardt for dem, saaledes at overgive deres Hjerter til den Helligaands Indvirkning, som man vel kunde ønske; og uagtet Mange af dem ere ret ivrige for at drage Andre med sig til Christendommen, saa finder man dog i deres Levnet og Vandel Feil, som i deres Alder ikke saa let kunne aflægges. Med de Unge derimod har man det bedre, og de kan langt før og lettere føres til Christus end de Gamle. Derfor har vi strax fra Begyndelsen af gjort os Umage for at arbeide flittig paa Ungdommen ..... Jeg og min Collega har fattet en saa stor Kjærlighed til Ungdommen, at vi begge har besluttet at give alle Børn, som

[1]) H. B. 1 S. 16 17. 238. 85.

med deres Forældre træde over til vor Menighed, fri Underholdning for at vi desto bedre kan opdrage dem paa vor egen Maade og blandt dem finde saadanne Folk, som siden kan bruges til den christelige Religions Udbredelse." Og paa et andet Sted: "Erfaringen har lært os, at naar man vil have gode Christne, saa maa man flittig arbeide med Guds Ord paa Ungdommen; thi om ogsaa de Gamle, som sjelden kunne læse og skrive, ofte har et godt Forsæt og gjøre en skjøn Begyndelse i Christendommen, saa holder det dog haardt, at de, uden at kunne læse og granske i Guds Ord, blot ved mundtlig Underviisning, kunne bringes til levende Erkjendelse af de guddommelige Sandheder". "Isærdeleshed, siger Gründler, har vi stor Glæde af vore Børn; thi hvad er det dog for en stor Velsignelse for Efterslægten, ja for Evigheden, at saa mange hedenske Børn opvore i Herrens Tugt og Formaning, opdrages i den christelige Lære og ere haabefulde Børn. Det er Guds Sæd, som efterhaanden i disse hedenske Lande vil opvore og udbrede sig."

Denne de første Missionærers Forhaabning slog feil og det viste sig her som andenstebs, at christelig Skoleunderviisning kun udretter lidet hvor Børnene ikke har et christeligt Levnet for Øie i det fædrene Huus. Har man i vore Dage seet Missionen i Trankebar forvandlet til en Skoleanstalt, saa kan man ikke ganske fritage de første Missionærer for at have bidraget dertil, idet Skoleunderviisningen ved den Trankebarske Mission af dem eensidig fremhævedes, og Ordets frie Forkyndelse og Prædiken alt mere og mere stilledes i Skygge. Hermed være det ingenlunde sagt, at de første Missionærer forsømte Evangeliets Prædiken. Det alt Fortalte beviser det Modsatte; men, ligesom siden Begeistringen tabte sig, blev Evangelisterne Skolemestre, ventede bestandig paa, at en kraftig, christelig Slægt skulde fremgaae af Skolerne; men ventede hidtil

forgjæves. Alt den første Hedninge-Dreng [1]), som Gründler under store Forventninger døbte i Poreiar da Drengen var 14 Aar gammel, vanslægtede; men hverken mange lignende sørgelige Erfaringer, eller et Henblik paa Apostlernes Fremgangsmaade kunde vække de senere Trankebarske Missionærer af deres Skoledrøm, overbevise dem om, at en Missionær skal prædike for Hedningerne, ikke holde Skole for deres Børn, og gjøre dem indlysende, at først af et christeligt Huusliv vil et christeligt Skoleliv kunne udspringe. Jeg vil slutte med Gründlers mærkelige Ord, som vise, at denne høist agtværdige Missionær ikke overskattede sin egen Virksomhed, men talte om den i Udtryk, som den sanddrue Historieskriver ganske kan underskrive: „Paa den nuværende Omvendelse, siger han, kan man ikke kjende, at vore Dage er den Velsignelses-Tid, i hvilken den sanddrue Gud vil samle Hedningernes Fylde og lade dem indgaae i sit Samfund. Men at Gud bruger dette vort stakkels, uværdige Arbeide til et lille Forspil paa hiin Velsignelses-Tid, gjør en lille Begyndelse og bereder Veien dertil, det er uden Tvivl Sandhed. Vi Uværdige ere ved Guds Naade ringe Forbud indtil Herren ganske vil aabne Hedningerne sit Naaderige. Den levende Guds Vidnesbyrd og Spor, som har viist sig ved dette Værk, udsige aabenbart, at hans Haand har begyndt, hidtil opholdt, og fortsat det."

Hvad der meget forøgede Arbeidet med Catechumenerne og de Christne var den Omstændighed, at disse ikke samledes i een, men i 2 Menigheder. Missionærerne paastode, at dette var en Nødvendighed. Der er vel, sagde de [2]) i hele Verden kun een Herrens Menighed, som er hans christne Kirke; men ligesom der i denne christne Kirke ere mange

1) H. B. I S. 179, hvor Drengen i Randen af Oldenburgs Exemplar kaldes: den vanslægtede Timotheus.

2) H. B. II Cont XIII S. 6.

særskilte Menigheder, saaledes har det her ved Missionen for de forskjellige Sprogs Skyld været fornødent at dele den lille Hob, som Gud har kaldet til sin Kirke i den Malabariske og Portugisiske Menighed.

Sjette Capitel.

Oversættelsen af det Nye Testamente paa Tamulisk. Bogtrykkeri i Trankebar. De engelske, tydske og danske Missionsvenner. Missions-Collegiet stiftes.

Det er alt ovenfor, sidst i 3die Capitel, bemærket, at Z. henimod Slutningen af Aaret 1708 tog fat paa at oversætte det Nye Testamente paa Tamulisk. Skjønt dette Arbeide blev afbrudt ved hans Fængsling, fortsattes det dog strax efter hans Løsgivelse, og i de følgende Aar fuldendtes Oversættelsen af en Bog efter den anden, indtil den 31te Marts 1711, da Z. kunde sige: nu ere samtlige det Nye Testamentes Bøger oversatte og „det er her i Indien en Skat, som overgaaer alle andre indiske Skatte". Han oversatte af den Græske Grundtext; men havde adskillige Oversættelser ved Haanden, saasom den Latinske, Tydske, Danske, Portugisiske og Hollandske, ligeledes nogle Commentarier, som han ved vanskelige Steder kunde eftersee. Men foruden det lærde Apparat, der stod Z. til Tjeneste ved hans Arbeider som Oversætter, nævner han selv[1]) andre Hjælpemidler, der ikke bør anslaaes lavt:

1) hjertelig Bøn til Gud; Ps. 119, 18 „aabne mine Øine, at jeg maa see de underlige Ting af din Lov".

---

[1]) H. B. I S. 246. II Cont XIII S. 110.

2) Hjertets Lydighed mod Ordet, saa at de guddommelige Sandheder, som man vil oversætte, først i Hjertet selv kunne blive Sandhed, Liv og Aand. Joh. 7, 17. „Dersom Nogen vil gjøre hans Villie, han skal kjende, om Lærdommen er af Gud, eller jeg taler af mig selv.“
3) Kundskab til den Helligaands Talebrug og Talemaader i Skriften; 1 Cor. 14, 11. „dersom jeg ikke veed Sprogets Betydning, bliver jeg uforstaaelig for den, som taler, og den, som taler, bliver mig uforstaaelig.“
4) Flittig Sammenligning med andre oplysende Skriftsteder. Det kalder jeg „at tolke aandelige Ting med aandelige Ord“ 1 Cor. 2, 13.
5) Nøiagtig Agtpaagivenhed paa Sammenhængen; 2 Pet. 1, 20 „ingen Propheti i Skriften kan udlægges af sig selv.“
6) Samvittighedsfuldt Hensyn til Analogia fidei, saa Intet bliver sat, som er imod de af den hellige Skrift grundig beviste Troes-Artikler. Rom. 12, 6.

Da Oversættelsen var færdig og omhyggelig revideret og da man havde faaet et Trykkeri med Malabarske Lettere oprettet i Trankebar, (hvorom det Fornødne strax nedenfor vil blive fortalt) saa skred man til Trykningen. Den første Deel indeholdt Evangelierne og Apostlernes Gjerninger, trykt i Trankebar 1714 i Missions-Bogtrykkeriet. Den anden Deel, som indeholdt de øvrige Bøger, maatte formedelst Papiirmangel trykkes med mindre Lettre og blev færdig 1715.

Lettere slap Missionærerne til en Portugisisk Oversættelse af N. T., thi en saadan var udarbeidet af en forhenværende romersk-catholsk Præst, Johan Ferreira d'Almeida, som i Batavia var traadt over til den evangeliske Kirke. Hans Oversættelse, som nøie følger den Hollandske,

var af Hollænderne trykt 2 Gange i Qvart, og da de Engelske Missionsvenner, som vi i Løbet af den Trankebarske Missions-Historie saa ofte faae Leilighed til at omtale, erfarede dette, saa lod de den med megen Bekostning trykke i Amsterdam i Octav og sendte Missionærerne i Trankebar flere hundrede indbundne Exemplarer.

Ogsaa af det G. Ts. Bøger forefandt Missionærerne Portugisisk Oversættelse. En hollandsk Kjøbmand i Paliacate laante dem de 5 Mose Bøger paa Portugisisk, som de lod afskrive, og i et Manuskript, som tilhørte Kirken i Nagapatnam, forefandtes Portugisisk Oversættelse af næsten alle de andre Bøger, som Missionærerne ligeledes fik Lov til at lade afskrive. Hvem der er Forfatter til denne Oversættelse, vides ikke; men formodentlig er den forfattet paa Batavia. Gründler gjennemgik den nøie og forberedte den til Trykken.

Da Z. var færdig med den Tamuliske Oversættelse af det Nye Testamente, tog han fat paa det Gamle Testamentes Bøger, ved hvis Oversættelse han dog havde et Slags Forarbeide; thi hos de romerske Missionærer havde han paa en Reise i Aaret 1711 forefundet en meget gammel malabarisk Bog, hvori det Gamle Testamentes Historier fandtes fremsatte med Spørgsmaal og Svar. Denne fik han Lov til at afskrive paa den Betingelse, at han skulde sende dem en Afskrift af sin Oversættelse af det N. T., som endnu ikke var trykt. Han gjennemgik nu denne gamle Bog, forbedrede den i Sprog og Indhold, rensede den for hvad Papistisk Suurdeig der hist og her kunde findes, og brugte den i Menigheden og Skolen saa længe til en Oversættelse af G. Ts. Bøger kunde komme i Stand. Hermed gik det langsomt; thi Z.'s Reise til Europa og senere hans Død afbrød Arbeidet, saa han kun kom til Ruths Bog. Z. har i sin Oversættelse beholdt den sædvanlige Inddeling i Capitler; men Versinddelingen, paastod han, kunde ikke bibehol-

des[1]) da Sprogene ere saa forskjellige og det, som paa Græsk og Hebraisk kommer først, paa Tamulisk ofte kommer sidst, hvorved Versene nødvendig maae forblandes. I Øvrigt siger han, at Guds Ord kan oversættes lige saa tydeligt paa dette, som paa noget Europæisk Sprog, og at han først tog fat paa Bibeloversættelsen, da han var ret fast i Sproget og havde tilvant sig en tydelig og flydende Stiil. Z.'s Oversættelse holdt ogsaa i den følgende Tid Prøve, hvilket viste sig i Aaret 1740 og følgende Aar, da en Sprogstrid udbrød mellem Missionærerne i Trankebar og dem i Cudelur. De Trankebarske Missionærer, Pressier og Walther havde nemlig taget sig paa at revidere Z.'s Oversættelse, for det Første af Evangelisten Matthæus, som udkom 1739; men slap galt derfra. Deres Arbeide blev ikke blot angrebet af Missionær Geister i Cudelur, men ogsaa af den sprogkyndige Benjamin Schultze, som var Ziegenbalgs Fortsætter i Oversættelsen af G. Ts. Bøger. Han kalder[2]) den reviderede Matthæus et mislykket Arbeide. Fordi Catholiken Beschi havde spottet med Sproget i de Trankebarske Arbeider, havde man taget sig paa at forbedre det og indflikke poetiske Udtryk, som vare Folket aldeles uforstaaelige. Derimod siger Schultze om Z.'s Oversættelse: den er tydelig og klar, er hidtil bleven forstaaet af Suttirer og Pareier ɔ: Høie og Lave, ja den er endog bleven beundret af upartiske Braminer, som har rost dens Tydelighed og tilføiet, at de ikke turde paatage sig at gjøre det saa godt. S. raader derfor at beholde den gamle Oversættelse af Z. og kun bryde sig lidt om Catholikens Spot, hvem det vel var kjærest, om Bibelen blev reent uforstaaelig; og Missionærerne kunde lige saa godt læse Texten op for Menigheden af en latinsk eller tydsk Bibel, som af en høi-malabarisk, da Fol-

1) Missionæren fra 1730 siger i Randen af Pastor Oldenburgs Exemplar S. 246, at dette nok lader sig gjøre.

2) M. A. for 1744 Nr. 38.

fet ikke forstaaer dette Sprog." Af denne Strid blev virkelig Følgen, at den nye, reviderede Oversættelse standsedes og Missionscollegiet gav Ordre til at oplægge Ziegenbalgs paa Ny. At dennes Oversættelse af det Nye Testament lykkedes saa godt er saa meget mærkeligere, som han foretog den uden Hjælp af Indfødte. Ved Oversættelsen selv, siger han i et Brev fra August 1708[1]), har jeg i Sinde at være ganske alene, og blot at have en Malabarisk Skriver hos mig, hvem jeg kan dictere Alt i Griflen; thi jeg behøver ikke Hjælp af Andre, og, om jeg ønskede nogen, saa kunde jeg ikke faae den. Hverken blandt Christne eller Malabarer er her nogen Eneste, som forstaaer at oversætte en Sætning rigtig og uden Feil. Vor Oversætter er vel erfaren i mange europæiske Sprog; men har dog ikke kunnet hjælpe mig med Andet end med at lære Ordenes Betydning; hvormed han nu ogsaa er min kjære Collega til Tjeneste. De grammatikalske Regler har jeg selv maattet lære mig ved flittig at læse de Malabariske Bøger." — Hvad i Ovrigt Schultzes Angreb paa den reviderede Matthæus angaaer, saa mødtes det af de Trankebarske Missionærer med en skarp Gjendrivelse[2]). Kun i een Ting gav de ham Ret, nemlig i hans Vidnesbyrd om de Oversættelsers Tydelighed, som hidrørte fra Ziegenbalg og Gründler.

Ligesom der er Grund til at beundre den Hurtighed, hvormed en saa dygtig Oversættelse som Z.'s tamuliske af N. T. kom i Stand, saaledes er det vistnok ogsaa mærkeligt, at Midlerne til at faae denne Oversættelse trykt og udbredt saa tidlig gaves Missionærerne i Hænde. Men Sagen var, at Missionsarbeidet i Ostindien vakte Christnes Deeltagelse i Danmark, Tydskland og England, saa, hvad man det ene Sted ikke var betænkt paa til Sagens Fremme, det

---

1) H. B. I S. 19.
2) M.A. 1746 Nr. 1.

udfandt man paa andre Steder. Englænderne vare de Første, som sendte Missionen et Bogtrykkeri, og dette giver os Anledning til at tale om de Engelske Missionsvenner.

Da Bekjendtgjørelsen af de første Missionærers Breve i Tydskland vakte saa stor Opsigt, tænkte man paa at gjøre dem bekjendte i England, og den tydske Hofpræst hos Prinds Georg af Danmark, A. W. Boehme oversatte dem paa Engelsk og udgav dem i Aaret 1709 med en Fortale og Tilegnelse til det store Selskab de propaganda fide in partibus transmarinis, som opfordredes til at tage sig af Missionen i Trankebar. Skjønt Mange af Selskabets Medlemmer og især deres President, Erkebispen af Canterbury, interesserede sig for Sagen og lovede at tage sig af den, meente man dog, at Selskabet vilde gaae udenfor sit Patent, der anviste det Arbeidsmark i Vestindien, ved at gribe ind i den Ostindiske Mission; men desto ivrigere modtog et andet Selskab Indbydelsen, nemlig „Selskabet til christelig Kundskabs Fremme“[1]), der blev saa vigtigt for den Trankebarske Mission og i en lang Aarrække understøttede den med Raad og Daad. Nogle Medlemmer af dette Selskab samlede sig flere Gange ugentlig for at raadslaae om Missionen blandt Malabarerne, og hvad de udfandt fore-

[1]) Society for promoting christian knowledge. Dette Selskab har udgivet et Udtog af sine aarlige Beretninger og af sin Brevvexling i et stærkt Octavbind, London 1814. Heri S. 1 omtales 1709 som det Aar, i hvilket Selskabet først traadte i Forbindelse med den Ostindiske Mission. Denne Bog giver i Øvrigt langt mindre Udbytte til den Trankebarske Missions tidligere Historie end man skulde ventet. Ikke engang Selskabets egen historiske Fortælling om hvad der i den Ostindiske Missions-Sag har tildraget sig i England findes deri, saa jeg har maattet bruge den tydske Oversættelse af dette Skrift, som findes i H. B. I Fortalen til sjette Continuation.

lagde de siden det samlede Selskab. En kort Beretning om Missionens Hovedhensigt blev trykt og udbredt ikke blot i London, men rundt omkring i England, med Opfordring til at indsende milde Gaver. Denne Opfordring fandt en saa gunstig Modtagelse, at Selskabet ikke blot kunde lade trykke det Nye Testamente paa Portugisisk, som ovenfor er fortalt, men ogsaa, da Missionærerne bestandig klagede over, at saa mange Penge maatte anvendes paa at lade Bøger afskrive, anskaffe til Missionen et Bogtrykkeri med latinske Bogstaver og hele det fornødne Trykke-Apparat. Men da det ikke kunde nytte at sende Bogtrykkeriet, naar der Ingen var i Trankebar, som kunde bruge det, saa tog Selskabet en gudfrygtig Mand ved Navn Jonas Fincke, (som en Tidlang havde været Lærer ved den tydske Skole i London) i sin Tjeneste, lod ham i Hast lære det Nødvendigste af Bogtrykkerkunsten, formaaede det Ostindiske Compagni til at befordre baade Bogtrykkeriet og Bogtrykkeren fragtfrit til Ostindien og sendte ham afsted i Foraaret 1711. Men det Compagni-Skib, hvorpaa han befandt sig, blev i Brasilien taget af Franskmændene, Fincke blev udplyndret og gjort til Krigsfange. Imidlertid blev dog Skibet udløst og fik den 1ste October Lov til at fortsætte sin Reise til Ostindien; men F. faldt i en hidsig Feber og døde paa Veien til det gode Haabs Forbjerg. Hvad der var i Skibsrummet havde dog undgaaet de Franskes Plyndring, og saaledes kom saavel Bogtrykkeriet, som de oversendte Bøger og Papiir næsten uskadt til Ostindien, i August 1712. Det føiede sig saa, at der blandt Soldaterne ved det Compagni, som laae i Trankebar, var En, som havde lært Bogtrykkerkunsten. Ham fik Missionærerne fri, gav ham maanedlig Løn og begyndte nu at sætte og trykke Portugisiske Bøger. Endnu i 1712 udkom en Oversættelse af Prof. Frankes 5 Spørgsmaal om Frelsens Orden tilligemed en A. B. C. og i 1713 trykte man den lille Catechismus, et Udtog af Speners Cate-

chismus, Passionshistorien, en Psalmebog og et Brev om de Trankebarske Skoleanstalter.[1])

Det Malabariske Bogtrykkeri, som snart fulgte efter det Portugisiske, skyldtes Tydske Missionsvenner. I Halle indsamledes ei blot Gaver til Missionen fra hele Tydskland af, paa mange andre Maader tænkte man der paa Trankebar til det Gode. Saaledes lykkedes det der Folk, som vare ubekjendte med det Tamuliske Sprog og savnede Sprogkyndiges Veiledning, at forfærdige Malabariske Lettere, hvormed de da i Hast gjorde en Prøve og sendte dem derpaa til Trankebar, hvor foruden andre Ting den første Deel af N. T. er trykt med dem. Denne Prøve, altsaa det Allerførste, som er trykt paa Tamulisk, er den Apostoliske Troesbekjendelse, som Vennerne i Halle, strax da de sendte Trykkeriet, kunde vedlægge, med den Anmodning, at Missionærerne nu snart til Gjengjæld vilde sende dem det N. T. paa Tamulisk[2]). Tilligemed Trykkeriet afgik 3 Personer, Johan Berlin og Johan Gottlieb Adler tilligemed dennes 14aarige Broder, som efter en ualmindelig hurtig Reise[3]) ankom til Ostindien. Da Missionærerne alt havde en Bogtrykker, brugte de Berlin ved den Portugisiske Skole. Adler gjorde i en Række af Aar Missionen god Tjeneste som

---

[1]) En Fortegnelse paa de i Trankebar trykte Portugisiske og Tamuliske Bøger findes i Walchs Neueste Religionsgeschichte Th. V Lemgo 1775. S. 168.

[2]) H. B. II S. 115. Den Apostoliske Troesbekjendelse paa Tamulisk, Latin og Tydsk, saaledes som den 1712 blev trykt i Halle, findes i H. B. I lige før S. 149. Missionæren fra 1730 har i Pastor Oldenburgs Exemplar rettet nogle, dog ikke mange Trykfeil i det Tamuliske. Jeg anmærker, at i 3die Troes-Artikel kaldes Kirken „den almindelige“ som et Beviis paa, at det i den Lutherske Kirke ingenlunde har været almindeligt, af Hensyn til Papisterne at ombytte dette Udtryk med Udtrykket „christelige“.

[3]) Berlins Brev om Reisen H. B. I S. 625.

Skriftstøber og Mechanikus; thi da de medsendte Lettre vare temmelig store, beskjæftigede han sig strax med at forfærdige en mindre tamulisk Skrift, og da det faldt vidtløftigt og kostbart at blive forsynet med det fornødne Papiir fra Európa af, anlagde han en Papiirmølle i Poreiar, som dog siden igjen blev nedlagt.

Medens man saaledes i England og Tydskland kappedes om at fremhjælpe Missionen i Trankebar, var dens Stifter, Kong Frederik IV, ingenlunde uvirksom; men Kongen og hele den Kongelige Familie kappedes om at vise Deres Kjærlighed til Sagen[1]). Ligesom Kongen, der lod sig Missionsberetningerne forelæse, glædede sig ved Værkets Fremgang, saaledes bedrøvedes han ved at høre, snart om den heftige Modstand, snart om en sørgelig Uenighed[2]), snart om de groveste Beskyldninger mod Missionærerne. Men jo mere disse havde at kæmpe mod, desto ivrigere antog Kongen sig deres Sag. Han yttrede sig flere Gange til deres Fordeel og erklærede, at han vilde beskytte dem i det Embede, i hvilket han havde sat dem. For at sikkre Missionen de fornødne Pengemidler ogsaa i en fjernere Fremtid, bestemte Kongen i Aaret 1711, at 2000 Rdlr. i Kroner aarlig skulde anvises den Ostindiske Mission af Postkassen, deels til at lønne 4 Missionærer, deels til at understøtte Missionens Skoler og andre Anstalter. Denne Bestemmelse indrykkedes i Fundatsen for Postkassen af 19de Julii 1712, og det hedder om den i Fundatsens § 3: „heri maa under Guds Straf ikke foretages nogen Forandring; men denne Donation skal ansees og holdes for en evig varende Gave

1) Herom kan læses i et Brev til Francke i Halle, af Mai 1714, fra Chr. Wendt, Page-Hovmester hos Prinds Carl og Missions-Collegiets første Sekretair, tilsidst Superintendent i Sorau. Det findes i H. B. I Fortalen til 7de Continuation.

2) Nemlig Bövings med de andre Missionærer.

og Alimentation for Missionærer og Skolebetjente". Hvorledes det sædvanlig gaaer med saadanne evig varende Gaver, det veed man nok; men denne har i det Mindste varet til Dato, og til Ære for Frederik IV's Efterfølgere paa Danmarks Throne være det sagt, at de har lagt til hans Kongelige Gave, men aldrig taget fra den, end ikke i de vanskeligste Tider, da Tidsaanden var Missionen meest imod, og da denne ikke mere var i Stand til ved indre Kraft at hævde sin gamle Anseelse.

Hofpræsten Lütkens modtog Efterretningen om denne Gave paa sit Dødsleie, og blev derved fyldt med den meest levende Glæde. „Nu vil jeg gjerne døe", sagde han, „siden jeg har oplevet denne Glæde. Gud velsigne Kongen". Et Kongeligt Rescript udgik til Directionen for det Ostindiske Compagni, hvori der paalagdes dem at tilkjendegive Comandanten og Raadet i Trankebar, at de ikke maatte øve nogen Slags Vold og Haardhed mod Missionærerne, men skulde paa alle Maader yde dem Hjælp til deres Gjernings Fremgang, indtil de Stridigheder, som vare forefaldne mellem Comandanten og Nogle af Missionærerne kunde blive afgjorte ved en Kongelig Resolution. Da det Malabariske Bogtrykkeri sendtes over, medgav Kongen Berlin og Adler et Protectorium paa Latin og meddeelte et Par Aar efter Missionærerne Tilladelse til i Trankebar at lade trykke uden Censur. Hvorledes Kongen ogsaa med Penge understøttede Missionen og ikke lod sig trætte ved tilstødende Uheld, sees bedst af følgende Kongelige Haandskrivelse til Missionærerne:

Ærværdige, Kjære, Troe!

Af vor allernaadigste Skrivelse, som vi den 19de Januar i Aar affendte til Eder, og nu atter lader medfølge, vil I erfare vort allernaadigste Velbehag med Eders Troskab og Arbeide. Med samme afgik den 10de Februar paa Ostindiefareren Dansborg 2000 Rdlr., som vi allernaadigst har skjænket til desto bedre Fortsættelse af Eders Gud velbeha-

gelige Arbeide, foruden de af vor Postkasse aarlig bestemte Penge. Men, da fornævnte Skib, Dansborg, efter Guds Tilladelse er forulykket i en haard Storm ikke langt fra Skagen i Jylland, saa har vi, for at I ikke skulde lide ved dette Ulykkestilfælde, fundet for Godt at fornye den forrige Naade, saa I dog hermed vil modtage de forud skjenkede 2000 Rdlr. over England med de første Skibe; vi vil ogsaa træffe Anstalter til at I modtage de af Postkassen bestemte og assurerede Penge, om ikke nu, saa dog med de snart, maaskee i Mai, afgaaende Engelske Skibe. Da vi imidlertid har læst Eders Breve til salig Dr. Lütkens og Biskop Ocksen, især det af 5te Januar 1712, glædedes vi ei lidet ved at I, under al den Modstand, som, mod vor allernaadigste Villie og Hensigt og til vort største Mishag, har mødt Eder, dog har viist Eder urokkelige og frimodige. Pesten, Krigen og andre Uroligheder har hindret, at Eders Ønske om en endelig Afgjørelse af de hidtilværende Stridigheder ikke før er bleven opfyldt. Men vi har alt givet saadanne Ordrer, giver og nu Comandanten en saadan Befaling, at vi ikke tvivler paa den skyldige, allerunderdanigste Lydighed og Opfyldelse. Vi vil ogsaa i Fremtiden træffe saadan Foranstaltning, at I ikke skulle møde nogen videre Hindring i Eders Gjerning og Embede af vore Folk. Paa det I nu i Særdeleshed ikke skal hindres i den Fordeel, som I kan vente af det Malabariske og Portugisiske Bogtrykkeri til Værkets Befordring, sender Vi Eder herved et allernaadigst Privilegium til at trykke det til Eders Hensigt Fornødne uden Censur, og har den Tillid til Eder, at I heri vil bruge en saadan Forsigtighed, at Ingen med Rette skal besvære sig over Eder. Vedbliv nu frimodig med Eders Embeds Gjerning, befordrer Hedningernes Frelse, hvortil vi har beskikket Eder og vid, at I derved kan være forsikrede om vor bestandige Naade, og at I frit for Os kan udøse Eders retfærdige Klager, da det er vor allernaaadigste Behag, selv ved alle Leiligheder at modtage Eders allerunder-

danigste Efterretninger saavel om Omvendelsens Fremgang, som om dens Ophold og Hindringer, og derefter at træffe Anstalter. Vi blive Eder i al Naade bevaagen.

Kjøbenhavn, den 26de Februar 1714.

Frederik R.

Ogsaa Kronprindsen (senere Christian VI.), til hvem Missionærerne havde tilegnet den af dem udgivne Malabariske Brevvexling, sendte dem en Skrivelse, saa lydende:

Af Eders Skrivelse af 3die Januar 1713 og den til os rettede Tilegnelse af den Malabariske Brevvexling, har vi med Fornøielse erfaret, at I bestandig vedbliver i Eders roesværdige Iver og anvender al Omhu paa, med Ord og Skrift, at forstyrre Satans Rige, og oprette Christi Rige i mange Menneskers Sjele. Nu kan vi vel forestille os, finde og i den ovennævnte Tilegnelse nogle Spor til, at det ved denne Eders christelige Bestræbelse ikke mangler Eder paa svær Kamp og adskillig Modgang, da Menneskeslægtens Fjende snart lægger Et, snart et Andet i Veien for at hindre Evangelii Løb blandt de blinde Hedninger og, saa godt han kan, gjøre Eders Embede kraftesløst. Men I veed nok selv, at det altid har været den onde Aands Viis, at staae det Gode imod og tragte at hindre Christi Riges Udbredelse. Dersom Saadant ikke vederfores Eder, maatte I tvivle paa, om ogsaa Eders Arbeide var Herren velbehageligt. Det maa da være saa langt fra, at I ved denne Modstand lader Eder afskrække fra Eders Gud velbehagelige Forehavende, at I meget mere fatter et desto freidigere Mod til trøstig at fortsætte det begyndte Værk, især naar I betænke, at Den, hvis Ære I søger af et redeligt Hjerte, og som ved sin Aand vil virke kraftig i Eder, han er meget mægtigere og stærkere end alle Eders Modstandere. Og næst Gud, kunne I af Kongen, vor allernaadigste Herr Fader, vente Eder eftertrykkelig Beskyttelse og virkelig Hjælp, naar I fremdeles, som hidtil, ikke lade Andet gaae Eder til Hjerte end Guds Ære og de for-

vildede Faars evige Velfærd. Vi vil og ikke forsømme, saa vidt det staaer til os, i Naade at erkjende eders Troskab og møisommelige Forretninger, og paa bedste Maade befordre dette saa gavnlige Værks Fremgang. Herren give Eder Viisdoms, Frimodigheds, Sagtmodigheds og Taalmodigheds Aand, saa I vandre klogelig for Hans og alle Menneskers Øine, og ved Eders redelige Iver og utrættelige Flid mærkelig kunne udvide hans Menighed. I Øvrigt, ligesom vi af Tilegnelsen og det dertil knyttede christelige Ønske er noksom overbeviist om Eders underdanigste Troskab og Hengivenhed, saaledes forsikkrer vi Eder hermed, at begge Dele har fundet vort naadigste Velbehag, og bliver Eder i Naade bevaagen.

Kjøbenhavn, den 26de Januar 1714.

Christian.

Saalænge Lütkens levede, havde han Opsigten med den Trankebarske Mission[1]; efter hans Død overdrog Kongen den til Professorerne Trellund og Lodberg, men mod Slutningen af 1714 oprettede han et ordentligt Collegium for denne Sag, nemlig Collegium de cursu evangelii promovendo, sædvanlig kaldet Missions-Collegium, som ved sin Oprettelse bestod af følgende Medlemmer: Geheimeraad J. G. v. Holsten (mangeaarig Præsident), Dronningens Overhofmester W. M. v. Buseck, theologisk Prof. Joh. Steenbuch, Stiftsprovst og Prof. Jakob Lodberg og Pagehovmester Chr. Wendt (Sekretair). Dette Collegium fik sin Instrux af Kongen, som slutter saaledes: „Dette er vor allernaadigste Villie, som Vi vil have allerunderdanigst efterkommet, saaledes som I trøster Eder til, her i Tiden og engang i Evigheden at forsvare for Os og alle vores Dommer og Herre. Saa op-

---

1) Sjellands Biskop vilde ikke have dermed at gjøre. „Episcopo hafniensi, Henrico Bornemanno, id renuente," siger Pontoppidan i Gesta & vestigia T. 1 p. 73.

fører Eder da som Guds og Eders Konges redelige Tjenere, paa det at vor Iver og Nidkjærhed ikke skal være forgjæves og Eders Arbeide ikke omsonst[1])". I Januar 1715 udgav det nye Missions-Collegium en Prospectus[2]) og indbød til Deeltagelse for Missionssagen.

Denne havde da stærk, man kunde næsten sige altfor markeret kongelig Beskyttelse, hvilket ikke undgik Engelskmændenes Opmærksomhed. I Decbr. 1714 skriver det Engelske Selskab til Missionærerne i Trankebar[3]): Os synes, kjære Brødre, at I, i Eders Embeds Førelse, sætter lidt for meget Haab til Hans Majestæt Kongen af Danmarks Hjælp, Myndighed og Befalinger (som vi ellers gjerne unde Eder) og nære de Tanker, at alle Vanskeligheder, som hidtil har staaet Eder i Veien, strax ville bortryddes og det begyndte Værk sikkert gaae fra Haanden, naar Kongen kun vil beskytte og hjælpe det. Men I vide dog nok, at det ved Evangelii Udbredelse ikke kommer an paa menneskelig Magt, men paa Guds Aand, og at Herren alene giver Trivelse og Velsignelse. Han er mægtig til at befordre en saadan Gjerning, ikke alene uden menneskelig Hjælp, men ogsaa naar Menneskenes Magt staaer den imod. Den christelige Religion har altid blomstret bedst under Kors og Blod og vil altid saaledes blomstre bedst. Hæver derfor Eders Øine til de Bjerge, hvorfra Hjælpen kommer, og lader Eders Hjælp komme fra Herren, som gjorde Himmelen og Jorden."

Jeg kan ikke undlade ved denne Leilighed at anføre endnu et Sted af samme Brev: "Vi tvivle ikke paa, skrive de Engelske Venner, at Eders Gjerning ved det Bogtrykkeri, I nu har at raade over, vil meget befordres og blive

---

1) Denne Instrux er af 10de Decbr. 1714; 2 følgende af 19de April 1715 og 21de Julii 1727.

2) Findes aftrykt H. B. I før Side 505.

3) H. B. II S. 96.

Eder lettere. Men vogt Jer, at I ikke saaledes falde paa at oversætte og trykke Bøger, saa Tiden kommer til at mangle Eder til flittig at omgaaes med Hedningerne."

Saadanne Venneraad maae tilvisse kaldes Ord i Tide.

Syvende Capitel.

Plütschau reiser hjem. Ziegenbalgs Besøg i Europa, Tilbagekomst til Trankebar. Ny-Jerusalemskirken bygges. Z.'s Tale ved dens Grundlæggelse.

I Aaret 1711 reiste Plütschau hjem for at aflægge mundtlig Beretning om Værkets Fremgang og faae de Hindringer ryddede til Side, som bestandig hæmmede Missionærernes Virksomhed, da de, uagtet gjentagne Begjæringer, ikke havde faaet Striden med Comandanten afgjort ved Kongelig Resolution. Plütschau faaer af Ziegenbalg det bedste Vidnesbyrd. „Vi vandre i een Aand, siger han[1], og ere i alle Stykker eenstænkende, hvilket ei lidet har lettet og hjulpet os frem i vor Embedsførelse." Efter nogle Aars tro Arbeiden i Trankebar, længtes han efter at vende tilbage, og det var inden hans Afreise Bestemmelsen, at han ikke skulde komme igjen, men blive i Europa og der befordre Missionen; men at han hjemme har udrettet Noget til Bedste for Trankebar, dertil findes ingen Spor. Han blev Præst i Beyenflieth i det Holsteenske.

Da Missionærerne i Trankebar ikke havde frie Hænder, beskjæftigede de sig i den Tid, som Omsorgen for Menigheden levnede dem, deels med Bibeloversættelsen og andre skriftlige Arbeider, deels gik de paa Reiser og Z. var netop,

1) H. B. I S. 9. 149.

da Plütschau gik hjem, paa en Reise til Madras, som nær kunde have kostet ham Livet. Da han i Madras erfarede, at en stor hedensk Fest skulde afholdes i Tirupodi, hvor Wischnus Tilbedere pleiede at samles, besluttede han at bivaane denne Fest og benytte Leiligheden til at forkynde Hedningerne Ordet. Han reiste da 5 Dagsreiser ind i Landet og forkyndte overalt underveis Evangeliet til Malabarernes Behag, men til Braminernes store Mishag. Da Landet var oversvømmet, maatte han for det meste gaae med bare Fødder, fik Hævelse i Fødderne og mange Bylder. Den 5te Dag indqvarterede han sig i et Hvilehuus for at Hævelsen kunde sætte sig og Smerterne gaae noget over. Da kom nogle Braminere til ham og indlode sig i Samtale, men gik forbittrede bort. Næste Morgen før Kl. 4, medens Z. endnu sov, hørte en stor Skoledreng ved Navn David, som siden blev Catechet, at Nogle af Braminerne kom listende. Han sover, sagde de til hverandre i det Varugiske Sprog, som David forstod, kom, lad os dræbe ham. Drengen vakte strax Z. og fortalte ham, hvad han havde hørt; Z. kaldte paa sine Folk og Morderne bortfjernede sig[1]).

Uagtet alle Hindringer voxede dog Menighederne i Trankebar og bestod, da Ziegenbalg og Gründler i Aaret 1712 sluttede deres første historiske Beretning om Missionen, af over 200 Personer; i Skolerne for Indfødte underviistes over 50 Børn[2]), og disse Tal tiltog jævnt i de følgende Aar; men efter Missionærernes Mening gik det langsommere end det kunde og burde gaae. De følte sig paa mange Maader hindrede i deres Virksomhed og meente, at den Danske Regjering ved kraftige Foranstaltninger kunde fjerne disse Hindringer. Da nu Plütschau ved sin Ankomst til Danmark ikke skaffede den saa meget ønskede Bi-

[1]) H. B. II Fortale til 16de Continuation § 3.

[2]) H. B. I S. 335.

stand — han synes at have været af de stille Mennesker, som gaae deres Gang og gjøre deres Gjerning trolig, men ikke ere i Stand til at optræde med Kraft — saa blev det Z. mere og mere indlysende, at han maatte selv foretage en Reise til Europa. Med største Rolighed havde Comandanten og Raadet seet Plütschau reise, om hvem de formodentlig har været overbeviste, at han ikke vilde blive dem farlig i Danmark; men da Z. i Aaret 1714 lavede sig til en Hjemreise, saa blev de urolige og ansaae det for raadeligst, at slutte Fred med ham inden han reiste. Denne tilbudte Fred, eller som den kaldes Amnesti, modtog Z. hjertelig gjerne, da Bitterhed mod hans Fiender var langt fra ham, og han desuden maatte ønske at vide Missionen i sin Fraværelse unddraget fra Modstandernes Forfølgelse. Der blev derfor opsat et ordentligt Amnesti-Dokument, saa lydende [1]):

„Efterat saavel jeg, Johan Sigismund Hassius, Comandant paa Dansborg i Trankebar og Chef for den Kongl. Danske octroyerede Compagni-Etat i Indien, som ogsaa vi Missionærer, Ziegenbalg og Gründler, forskjellige Gange har underhandlet med hverandre om, hvorledes de Tvistigheder, som i nogle Aar har fundet Sted imellem os, kunde til begge Parters Fornøielse og vore Embeders Befordring bilægges og alle forefaldne Ting forglemmes og tilgives: saa har dette dog aldrig ret villet lykkes efter Ønske, da Enhver har villet vise sin Iver i sit Embeds Udøvelse og haandhæve sin formeentlige Ret til det Yderste. Men da man siden har erfaret af de sidste Breve fra Kjøbenhavn, at en foranstaltet Amnesti der meget ønskes, og vi ikke tvivle paa, at Hans Kongl. Majestæt til Danmark og Norge allernaadigst vil bekræfte den; saa har vi Underskrevne, begge Parter, i Guds Navn og i Betragtning af vor christelige Skyldighed, ligesom ogsaa

[1]) H. B. I S. 647.

til Befordring af Omvendelses-Værket her blandt Hedningerne og til det almindelige Bedste, fattet denne christelige og faste Beslutning, at de hidtilværende Stridigheder, som begge Parter har havt imellem og imod hinanden, af hvad Navn nævnes kan, skulle for bestandig være forglemte og hverandre hjertelig tilgivne, og i Kraft af dette skriftlige Forlig for altid ophævede imellem os; ligesom vi give hverandre den Forsikring, at den Ene til al Tid og ved enhver Leilighed vil oprigtig søge og befordre den Andens Bedste. Paa begge Sider tvivle vi ikke paa, at Hans Kongl. Majestæt til Danmark og Norge, naar vor trufne Amnesti ved den med dette Skib til Danmark afreisende Missionær, Bartholomæus Ziegenbalg, i al Underdanighed bliver indberettet, dertil vil give sit allernaadigste Samtykke, og fremdeles lade os paa begge Sider nyde sin høikongelige Naade. Til begge Parters desto større Betryggelse, ere 2 ligelydende Exemplarer forfærdigede, med egenhændige Underskrifter, hvoraf hver har taget sit.

Trankebar, den 15de October 1714.

J. S. Hassius. Bartholomæus Ziegenbalg.
Andreas Krahe. Johannes Ernestus Gründler.
C. Brun.
Jacob Panck.

Svært faldt det Ziegenbalg at forlade Menigheden og sine Medarbeidere i Trankebar. De sorte Christne kom til ham og bad ham under Taarer, at han dog vilde forandre sin Beslutning. Da han svarede dem, at Reisen blev foretaget til deres Bedste og at han vilde komme igjen, saa gav de dem vel tilfreds; men da han holdt sin Afskedsprædiken, opstod en Jammerklage blandt Unge og Gamle. Dagen før sin Afreise lod han alle Medlemmer af Menigheden komme til sig, formanede, trøstede og velsignede dem, hvorpaa de ledsagede ham til Strandbredden og bad ham, ikke at skuffe deres Haab ved at blive for længe borte. Ogsaa Hedninger undrede sig over hans Reise og bad ham

baade mundtlig og skriftlig blive. Z. svarede, at dette umulig kunde være deres Alvor, siden de ikke vilde lyde det Evangelium, som nu i saa mange Aar havde været prædiket dem. Hertil bemærkede de, at om de end ikke antoge den christelige Religion, saa saae de dog gjerne saadanne Personer boe iblandt sig, som stode Gud nær, og af hvilke baade de og deres Land kunde have Nytte. Mange Hedninger ledsagede Z. til Strandbredden og bad ham komme igjen. En stor Trøst var det ham, at han kunde efterlade Gründler i Trankebar. „Da min for 7 Aar siden mig eftersendte Collega, M. Gründler, siger han, er af samme Aand og Tænkemaade, dertil besidder særdeles Dygtighed, Kjækhed og Frimodighed til at fortsætte en saadan vigtig Forretning, og staaer i en saa inderlig aandelig Forbindelse med mig, at jeg vel blandt Tusinde ikke kunde faaet en bedre og trofastere Medhjælper ved eget Valg, saa kunde jeg med desto større Tillid overlade ham Alting". Jordan reiste hjem med Z.; men Berlin blev brugt som Medhjælper ved den Portugisiske Menighed, dog saaledes, at Gründler foretog alle ministerelle Handlinger. Sidst i Octbr. 1714 gik Z. under Seil paa Skibet Frederik IV og gjorde ombord Tjeneste som Skibspræst. En Dreng af den Malabariske Skole havde han med sig for at blive i Vanen med at tale Sprogene. Underveis oversatte han Josva Bog paa Malabarisk og udarbeidede en Tamulisk Grammatik paa Latin, som blev trykt under hans Ophold i Halle. Ved det gode Haabs Forbjerg laae Skibet en heel Maaned, som Z. benyttede til at fornye sit Bekjendtskab til Hottentotterne. Han underholdt sig med En af deres Høvdinge paa Hollandsk og spurgte, om de troede, at der er en Gud til. Herre, svarede denne, hvem skulde ikke troe, at der er en Gud til? Den, som ikke troer det, behøver blot at see op og ned; saa skal han nok befinde, at der er en Gud til. — Tjener I da denne Gud, spurgte Z. og Svaret lød: Gud har bedre Tjenere end os. Af

den videre Samtale med Hottentotten viste sig, at han havde nogen Forestilling om Godt og Ondt, om Himmel og Helvede, men hvor han og hans Landsmænd skulde komme hen efter Døden, det, sagde han, veed den barmhjertige Gud, vi veed det ikke; men de vilde gjerne lade sig undervise, dersom de kunde faae en Præst. Da Z. derpaa bemærkede: naar I antage den christelige Religion, saa maae I ogsaa klæde Eder lidt menneskeligt, lære Haandværker og begynde at boe i saadanne Smaahuse eller Hytter, i hvilke man kan forkynde Eder Guds Ord og begynde Et og Andet til Eders Bedste (deres Hytter ligne nemlig Bagerovne i hvilke man ikke kan komme til dem), saa svarede Hottentotten: „Europæerne ere nogle Narre. De bygge sig store Huse, skjønt deres Legem kun indtager et lidet Rum. De behøve saa Meget til at fylde deres Legeme indvendig og klæde det udvendig, og fordi de i deres eget Land ikke har nok, saa komme de i dette og andre Lande og hente sig Spise og Klæder. Vi behøve hverken Penge eller Varer og fordi vi hverken i Levemaade eller Klædebragt ligne Europæerne, derfor behøve vi heller ikke saaledes at arbeide og plage os som I."

Den 1ste Juni 1715 landede Z. i Bergen i Norge, hvorfra han for den svenske Krigs Skyld med et Hamburger Skib maatte gaae til Hamburg og derfra til Stralsund, hvor Frederik IV laae i Leir. Han blev særdeles naadig modtaget, maatte prædike for Kongen og aflægge Beretning om Missionens Tilstand; reiste derpaa til Kjøbenhavn, confererede med Missions-Collegiet, og fik de Missionen gunstigste Beslutninger udvirkede af Direkteurerne for det Asiatiske Compagni. Derpaa reiste han atter til Tydskland og opholdt sig meest i Halle, hvor han ægtede Maria Dorthea Salzmann, som han i sin Tid havde underviist i Merseburg, hvor hendes Fader var Regjerings-Sekretair. Inden sin Afreise fra Halle udnævntes han af den Danske Konge til Provst ved den Trankebarske Mission, og afgik

derpaa midt i en streng Vinter over Holland til Engeland, hvor han blev modtaget med megen Udmærkelse saavel af Selskabet til christelig Kundskabs Fremme, som af flere højt staaende Geistlige, havde Audients hos Kongen og den Kongelige Familie, prædikede flere Gange i Savoy-Kirken og i Slots-Capellet og modtog mange Gaver til Missionen. I Marts Maaned 1716 forlod han Engeland og naaede Madras i August. Efterretningen om hans Ankomst udbredte Jubel, og overalt paa sin Reise fra Madras til Trankebar modtog han mange Beviser baade paa de Indfødtes og Europæernes Kjærlighed og Tillid. Comandanten Hassius hjemkaldtes af Compagniet samme Aar som Ziegenbalg kom tilbage. Hans Eftermand Brun viste Missionærerne al Velvillie, især ved deres Kirke-Bygning [1]).

Den i Aaret 1707 opførte Kirke var nemlig bleven for lille til Menigheden, og alt i flere Aar havde man tænkt paa at opføre en ny; men først da Z. kom hjem fra Europa blev det til Alvor. Den 9de Febr. 1717 blev Grundstenen lagt af den nye Comandant og Z. talte over 1 Cor. 3, 11. Denne Tale meddeles her for at give Læseren et Begreb om Z.'s Foredrag. Hans Prædikener ere ellers, efter Tidens Skik, meget lange. Denne kaldes derfor ogsaa en kort Tale.

„Siden vi i den treenige Guds Navn ere komne her sammen for at lægge Grunden til en ny Kirke, saa har vi derved Anledning til at mindes Apostelen Pauli Ord, som skriver 1 Cor. 3, 11: Ingen kan lægge anden Grund, end den, som lagt er, Jesus Christus. Apostelen taler her ingenlunde om Grundvolden til en Kirkebygning, men om Grundvolden til den Christne Kirke selv, som er de Helliges Samfund paa Jorden, og bevidner ret eftertrykkelig, at alene Jesus Christus er dens Grundvold. Han er efter sit Pro-

1) En Efterretning om den nyopbyggede Missionskirke i Trankebar findes H. B. II S. 269.

phetiske, Ypperstepræstelige og Kongelige Embede sin Christne Kirkes Grundvold. Efter sit Prophetiske Embede er han saaledes sin Kirkes Grundvold at han, som den store Prophet, om hvis Tilkommelse der længe i Forveien var spaaet, har i Verden aabenbaret sin himmelske Faders Villie og Guds store Raad til vor Salighed og ved sin hellige Lære har viist os Mennesker tydelig og eenfoldig den sande Vei til Salighed; paa hvilken Lære den hele Christne Kirke er bygget, som paa en fast Grund, paa hvilken baade de hellige Propheter i det Gamle Testamente og de hellige Apostler i det Nye med alle deres Efterfølgere have bygget. Denne Jesus Christus er ogsaa efter sit Ypperstepræstelige Embede sin Kirkes Grundvold, da han som den sande Ypperstepræst har forsonet den hele Verden med Gud og offret sig selv som et fuldkomment Offer for vore Synder til sin himmelske Fader paa Korsets Træ, og saaledes ved dette Offer har fundet en evig Forløsning for det hele Menneskekjøn, og sidder nu ved Gud Faders høire Haand som en Ypperstepræst over de himmelske Goder, hvilke han rigelig lader sine Troende tilflyde, idet han daglig beder for dem, og fra oven ned meddeler dem sin Ypperstepræstelige Velsignelse. Paa denne Ypperstepræstelige Forsoning, Offer, Forløsning, Forbøn og Velsignelse er den hele Christne Kirke grundet og modtager derved alene, i den sande Tro, Syndsforladelse, Guds Naade, Styrke, Liv, Frelse og Salighed. Endelig er vor Herre og Frelser J. Chr. ogsaa efter sit Kongelige Embede sin Christne Kirkes Grundvold, da han som alle Herrers Herre og alle Kongers Konge har reddet os Mennesker af Syndens og Djævelens Magt, har samlet sig en Menighed paa Jorden, behersker og regierer denne og er mægtig til at udbrede den blandt alle Folkeslag og Tungemaal, beskytte den mod alle dens Fiender, opholde den i alle Trængsler, ja gjøre den evig salig; paa hvilken vor Herres Jesu Christi Kongelige Magt og Herskab, Guds Kirke paa Jorden staaer saa fast

grundet, at Helvedes Porte Intet formaae imod den. Matth. 16, 18.

Denne Christne Kirke, hvis eneste Grundvold Jesus Christus er, og som vi see udbredt i den hele Verden, behøver nu udvortes Kirkebygninger, hvor dens Medlemmer paa ethvert Sted kan komme sammen, i Forening tilbede, love og prise Gud, stedse høre Jesu Christi Lære til deres Opbyggelse og Fremvært i det Gode, og til deres Frelse bruge de hellige Sakramenter; saa vi see, at overalt, hvor der er Christne og de har fri Religionsøvelse, der findes saadanne Kirkebygninger. Vel har Gud ikke Behag i store Templer og prægtige Kirkebygninger. Den Høieste boer ikke i Templer, gjorte med Hænder, som Propheten siger: Himmelen er min Throne, men Jorden mine Fødders Skammel, hvad Huus ville I bygge mig, siger Herren, eller hvor er min Hviles Sted? Haver ikke min Haand gjort alt dette? (Ap. Gj. 7, 48—50). Derfor skal vi ingen kjødelig Tillid sætte til Templer og Kirker, saa vi mene, at vi derfor ere et Gud velbehageligt Folk og gode Christne, naar vi har saadanne Kirker iblandt os, hvori det sande Guds Ord prædikes og de hellige Sakramenter rettelig uddeles, om vi saa ikke leve derefter; hvilket Propheten Jeremias har anseet som en stor Fordærvelse for den Jødiske Kirke, da han siger til dette Folk: (7, 4. 5.) „Forlader Eder ikke paa løgnagtige Ord, at de sige: Herrens Tempel, Herrens Tempel, Herrens Tempel er her; men bedrer alvorlig Eders Veie og Eders Idrætter og gjører Ret mellem Mand og Mand". Ogsaa maae vi ikke tænke, at Guds Ords Forkyndelse og Sakramenternes Forvaltning, som skeer udenfor saadanne Kirkebygninger, er af mindre Kraft end i dem; thi selv Jesus Christus, som er sin Kirkes Grundvold, har ingenlunde bunden sig til Templet, men for det Meste underviist Folket paa Veiene, paa Marken, i Ørkenerne, paa Bjergene, paa Skibene og andenstedes; hvori de hellige Apostler har efterfulgt ham, har sædvanlig døbt ved Floderne og uddeelt den hel-

lige Nadvere i Privathuse, en Skik, som den Christne Kirke har beholdt i de første Aarhundreder, da den for de hedenske Keiseres store Forfølgelses Skyld ikke kunde opføre offentlige Kirkebygninger og forsamle sig deri. Og dog maae vi sige, at dengang var Kirken i sin bedste Tilstand, og at en saadan Læremaade bragte megen Frugt. Derfor skulle trofaste Lærere og Præster, som arbeide paa den Christelige Religions Udbredelse og Forplantelse, især beflitte sig paa, at de, hvem de forkynde Jesu Christi saliggjørende Lære, maae blive den treenige Guds levende Templer og Boliger, hvori Gud har sin Gjerning og frembringer sit guddommelige Billede. Imidlertid er det dog at ansee som en Guds Velgjerning, naar Christi Kirkes Lemmer hist og her have Kirkebygninger, hvori det er dem tilladt at holde ordentlige Sammenkomster og opbygge sig ved Guds Ords Forkyndelse. Især maae vi Europæere, som ere saa langt borte fra vort Christelige Europa, og leve her i dette hedenske Land, ansee det som en særdeles Guds Velgjerning, at vi midt i dette store Hedenskab rigelig høre Christi saliggjørende Evangelium, og have saadanne Kirkebygninger iblandt os, hvori vi ugentlig kunne komme sammen og bruge Naademidlerne til vore Sjeles Velfærd. Ligesom nu Gud i det Gamle Testamentes Tid oftere lod det skee, at Israels Folk, som dengang var Guds Kirke, kom til Hedningerne og boede iblandt dem for at give disse en Leilighed til Omvendelse: saaledes maae vi ligeledes betænke, at Gud derfor har ladet os komme til dette hedenske Land, for at vi ved vor Lære, Levnet og Vandel skulle give Hedningerne en Leilighed til deres Omvendelse. Dette er især den Hensigt, hvorfor hans Kongl. Majestæt til Danmark og Norge, vor allernaadigste Arve-Konge og Herre, Frederik den Fjerde, har sendt os Missionærer til dette Land, at vi nemlig med al Troskab skal forkynde Hedningerne Christi saliggjørende Evangelium, og med Guds Ord i Guds Kraft arbeide paa deres Omvendelse. Fra vor første Ankomst indtil denne Dag, har det ogsaa været vor bestan-

vige Bestræbelse, at prædike Jesum Christum, den Korsfæstede, rigelig for disse østerlandske Hedninger og hjælpe dem til Troen paa ham, at de ved ham maae blive forløste af deres hedenske Blindhed, omvendte og evig salige. Skjønt vi nu meget maae klage over vort Embeds Ufrugtbarhed, og see, at vi hos de Færreste naae vort Maal, saa maae vi dog høilig prise Gud, at han hidtil ikke har ladet vort Embede være uden al Frugt og Velsignelse; men givet Naade til at der ved vor uværdige Tjeneste er bleven samlet Christo Jesu en lille Menighed af disse Hedninger, som hidtil rigelig er bleven næret med Guds Ord. Da nu denne Menighed er i bestandig Tilvært, saa at vor nuværende Kirke er bleven for lille og vi har den levende Tillid til Gud, at han Aar for Aar vil redde og sammenbringe endnu Flere af disse Hedninger: saa har vi erkjendt det fornødent og tjenligt at bygge en ny Kirke, og ere nu her forsamlede, for i den treenige Guds Navn at lægge dens Grundvold.

Vor Frelser, Jesus Christus, som er sin Kirkes Grund, han give fra oven ned Naade og Velsignelse til dette vort Foretagende, og lade ei alene denne Bygning uden Hindring fuldføres, men og vor Hensigt dermed naaes, som er denne, at hans Kirke ved mange Hedningesjeles sande Omvendelse maa blive udbredt i dette Land, at Hedenskabet maa fordrives og sand Christendom faae Fremgang. Denne Jesus Christus forbarme sig i Naade over alle disse Hedninger, borttage Forbandelsen, som har hvilet over dette Land, fordrive den hedenske Blindhed ved Evangelii Lys og gjøre det lyst her i Orienten. Efterat han har ladet sit hellige Ord komme disse Hedninger saa nær, saa give han ogsaa Naade til at det maa gaae dem til Hjerte, oplyse, omvende, gjenføde, retfærdiggjøre, hellige og saliggjøre dem! Han gjøre de falske Guders Roes til Skamme, og gjøre sit Navn stort og herligt iblandt dem! Han hjælpe fremdeles fra oven os Lærere i vort Embede, og give til vort Arbeide sin himmelske Velsignelse! Saa ofte vi i denne nye Kirke ville

oplade vor Mund for at forherlige hans Navn, saa ofte give han sit Ord guddommelig Kraft og lade det frembringe megen Frugt! Han lade nu og fremdeles kun trofaste Lærere optræde, som ere duelige og dygtige til at arbeide paa Hedningernes Omvendelse! Alle de, som forsamle sig i denne nye Kirke at høre hans hellige Ord, dem bringe han til Sandheds saliggjørende Erkjendelse og til Troens Lydighed! Alle, som der lade sig døbe i den treenige Guds Navn, optage han og opholde bestandig i sin Naadepagt! Dem, som der nærme sig til hans Kjærlighedsmaaltid, styrke han i Troen i Kjærligheden og i Haabet og udruste dem med megen guddommelig Kraft til at overvinde Kjødet, Verden og Satan! Alle de, som komme i dette Huus for at udøse deres Hjerte for Gud og bede om en og anden Gave, dem bønhøre han i Naade og tilstaae dem deres Bøn! Han lade fra dette Jerusalem sit Ord udgaae til dette hedenske Land og skaffe Evangelii Løb en større og større Bane, saa Hedningernes Fylde kan indgaae!"

Da Grundstenen var lagt, gik det rask med Kirkebygningen, og den 11te Octbr. 1717 blev den nye Kirke indviet (ved hvilken Leilighed Ziegenbalg prædikede[1]) over Jerem. 16, 19—21.) og kaldet, ligesom den ældre, Jerusalem. Den ældre Kirke blev for Fremtiden overladt Catecheterne til deres Foredrag og brugt som Begravelseskirke. Arbeidet blandt Hedningerne blev ikke forsømt over Arbeidet paa den nye Kirke. I Aaret 1717 indlemmedes over 30 Indfødte ved Daaben i det christne Samfund og i Aaret 1718 optoges over 50[2]). I Begyndelsen af 1718 gjorde Z. en Reise til Cudelur for at sætte en Skole for indfødte Børn i Gang,

---

1) Denne Prædiken findes i H. B. II S. 292—320.

2) H. B. II Cont XIV S. 157 angive Z. og Gründler selv Tallet til 58; saa der rimeligviis maa være en Feil i den Liste over de aarlig Optagne, som findes H. B. III Fort. til 29 Cont, hvor Tallet kun angives til 33.

som de Engelske ønskede der at oprette og benyttede, med sin sædvanlige Nidkjærhed, denne Reise, til underveis at underholde sig med Hedninger og Muhamedaner om de Ting, der høre til Guds Rige. Den forhen omtalte 3die Samling af hans Samtaler med de Indfødte, udarbeidedes af ham efter denne Reise og er nok den sidste Bog, han har gjort færdig til Trykken; thi Tiden nærmede sig, da denne gode og tro Tjener, midt under sit Arbeide for Hedningernes Frelse, skulde hjemkaldes til sin Herres Hvile.

Ottende Capitel.

Ziegenbalgs Død. — De nye Missionærers Ankomst. — Gründlers Endeligt. — Erkebispen af Canterburys Brev. — Stridsskrifter angaaende Missionen. — Jens Sivertsen.

Z.[1]) var den Første, som prædikede i den nybyggede Kirke. Han var ogsaa den Første, som blev begravet i den. Hans legemlige Befindende var kun maadeligt i de sidste Maaneder af 1718, da han angrebes af Mavesmerter og en heftig Hoste. For det Meste besørgede han sine Forretninger, men fængsledes dog en heel Maaned til Sygeleiet. Henimod Julen kom han noget til Kræfter, saa han prædikede i Helligdagene og paa Nytaarsdag med svag Stemme. Denne Prædiken var hans sidste. Efter Nytaar begyndte han, paa en hollandsk Læges Raad, at bruge Staal-Curen; men kunde ikke holde den ud. Da han mærkede, at hans Kræfter mere og mere toge af, overgav han den 10de Fe-

1) Om Z.'s sidste Tid see H. B. 11 Fort t. Cont 16. og S. 242 ff.

bruar 1719 Missionens Førelse til Magister Gründler, hvem han overgav Regnskaber og andre Dokumenter og betroede sin sidste Villie baade med Hensyn til Missionen og til sin Familie. Han ønskede at nyde Nadverens Sakramente næste Dag efter Kirketjenesten; da han imidlertid befandt sig meget ilde om Natten, længtes han efter Gründler, men biede dog med at lade ham hente til Kl. 5 om Morgenen. Imidlertid maatte hans Kone forelæse ham Joh. 14—17. Rom. 8. 2 Cor. 5. Da Gründler kom, bad han ham række sig Nadverens Sakramente strax, hvilket ogsaa skete under hjertelig Bøn og mange Taarer. Om Eftermiddagen bad han hele Menigheden komme til sig, formanede den og tog Afsked med den. Derefter syntes det at bedre sig med ham, og hans Nærmeste begyndte at haabe; men Kræfterne vilde ikke komme. Endnu den 23de, fortæller hans Kone, var han oppe om Morgenen og forrettede selv Morgenbønnen med mig. Da tænkte jeg endnu ikke paa, at denne Dag skulde blive hans Dødsdag; men henimod Kl. 9 viste dette sig tydelig, hvorfor jeg lod Hr. Gründler og hans Kone hente. Saasnart han saae Hr. Magisteren, forlangte han, at denne skulde bede med ham, hvilket ogsaa skete. Efter Bønnen sagde en Hosstaaende til ham: „Hedningernes Apostel Paulus begjerede at opløses og være hos Christus“; hvortil han svarede med svag Stemme: „o, ret gjerne! Han lade mig med sit Blod været renset fra mine Synder, og, beklædet med Christi Retfærdighed, gaae bort fra denne Verden og ind i hans Rige.“ Da han kæmpede med Døden og arbeidede heftig, sagde man til ham: „dette er den sidste Kamp; hold modig ud ved Christi Kraft og tænk med Paulus: jeg har stridt den gode Strid, fuldendt Løbet og bevaret Troen; nu er Retfærdighedens Krone mig henlagt, hvilken Herren, den retfærdige Dommer, skal give mig paa hiin Dag.“ Hertil svarede han: „ak ja, jeg vil ved Christus holde ud i denne Kamp, at jeg maa faae en saa herlig Krone. Lidt efter sagde han: „jeg kan ikke mere

tale; Gud lade kun det, som jeg har talet, være velsignet". Hertil svarede Gründler: „ja, Herren vil lade det, som han har talet, være til evig Velsignelse". Derpaa sagde Z., „Christus siger: Fader, jeg vil, at hvor jeg er, der skal min Tjener være", greb saa hastig med Haanden efter Øinene og sagde: hvor er det dog lyst, det er, som skinnede Solen mig i Øinene. Nu forlangte han at Psalmen: „Jesus er vort Haab, vor Trøst" skulde spilles paa Claveret og synges for ham, hvilket ogsaa skete; Psalmen blev sjunget heelt ud. Endelig begjærede han, at bringes ud af Sengen, og sættes i sin Lænestol, hvor han saa strax døde, ikke endnu 36 Aar gammel; men, siger hans Kone, med hvilken Taalmodighed, Rolighed og fuldkommen Hengivenhed i Guds Villie han bar alle Smerter og sin hele Sygdom, det vil, saalænge jeg lever, være mit Hjerte uforglemmeligt. Dagen derpaa blev han begravet i Jerusalems-Kirken, Gründler holdt Ligprædiken over Joh. 3, 29. 30. og viste deri først, hvorledes Z. høilig glædede sig ved Christi Erkjendelse og forkyndte ham for Hedningerne; dernæst, hvorledes han førte den af Hedningerne samlede Menighed til Christus; endelig, at han hengav selv sit Liv for denne Sag.

Z.'s Død vakte en almindelig Sorg baade hos Blanke og Sorte, endog hos Hedningerne. Ingen gik dette Dødsfald dog nærmere til Hjerte end Gründler, som hang ved Z. med den inderligste Broderkjærlighed, og nu, uden ham, maatte bære hele Missionsværkets Byrde. Der var især 2 Ting[1]), i hvilke Gründler og Missionen smertelig maatte savne Z., og det var ved Samtaler med Hedningerne og ved Bibeloversættelsen. Heri var han Mester, og hans Tab for Øieblikket uerstatteligt. Gründler var hjertelig bedrøvet og legemlig afkræftet, men det var ikke Tid at lægge sig syg. Et Par Maaneder maatte han sidde paa

1) H. B. II Fort. til 17de Cont. S. 8.

Prædikestolen naar han skulde tale til Folket. Ved en saadan Leilighed bad han en Dag Gud i Menighedens Overværelse under mange Taarer, at Han dog ikke vilde revse de stakkels Faar saa haardt og tage begge deres Hyrder fra dem paa een Gang, men i sin Forbarmelse og Kjærlighed skjænke ham Livet saa længe, til de nye Medarbeidere, som ventedes og vare underveis paa Havet, vare ankomne og af ham forberedte til at træde ind i de første Missionærers Arbeide. Denne Bøn hørte Herren.

De 3 nye Medarbeidere ankom i Septbr. Maaned til Trankebar. Det var Benjamin Schultze fra Sonnenburg i Neumark, Nicolaus Dal fra Landsbyen Anslet i Haderslev Amt og Johan Heinrich Kistenmacher fra Burg i Hertugdømmet Magdeburg, af hvilke de tvende Første i mange Aar virkede for den Ostindiske Mission, men den Sidste alt i Aaret 1722 ved Døden bortkaldtes. At man i Halle og Danmark ilede med at faae disse Mænd udsendt, strax efter at de havde tilbudt deres Tjeneste, er begribeligt, da Z. og G. høilig trængte til Hjælp, og gjentagne Gange havde anmodet derom; men at man hastede saa stærkt med deres Afreise, at de ikke engang bleve ordinerede, lader sig neppe undskylde, og kunde nær havt til Følge, at den ordinerede Lærerstand var uddød for den i Trankebar nyplantede Menighed. Strax da Schultze og hans Ledsagere ankom til Ostindien modtog de nemlig Underretning om Z.'s Død og G.'s store Svaghed. Det bedrede sig vel noget med G. og han tog strax fat paa at undervise de Nysankomne i Sprogene, gjøre dem bekjendt med Menigheden, og føre dem ud blandt Hedningerne[1]); men det var dog alt kun en Begyndelse, som snart blev afbrudt ved Gründlers Sygdom og Død. Denne trofaste Herrens Tjener havde alt i flere Aar gjort sig fortrolig med

---

1) Gründlers Levnetsløb H. B. II S. 254 ff. og Schultzes Dagbog sammesteds S. 426 ff.

den Tanke, at leve og døe i Ostindien, hvorom hans Breve til hans Slægtninge vidne. I et Brev fra 1712 skriver han til dem: „Tænk ikke paa, at jeg skal vende hjem til Europa. Vel ere de bestemte 3 Aar forløbne; men jeg tænker endnu bestandig, at vi ikke ret har begyndt eller kunnet begynde, som vi ønskede, at arbeide paa Hedningernes Omvendelse. Derfor vil vi i Aar ved Guds Kraft gjøre en ret Begyndelse og i de følgende Aar frimodigen blive ved, saa Mørkets Fyrste med hans Afgudstjenere maa vige og gjøre Plads for Jesus; thi han er Konge ogsaa over Hedningerne. Beder fremdeles for mig, Eders Søn og Broder; thi det er Gud, som skal styrke, beskytte og opholde os. Menneske-Hjælp duer ikke, den har vi ikke heller, men nok deres Fjendskab. Gud være lovet for alle hans underlige Førelser!" I et senere Brev yttrer han sig saaledes: „gjør Eder intet Haab om min Tilbagekomst; thi min kjære Collega, Provst Ziegenbalg, og jeg har i Guds Kjærlighed og efter vor naadige Konges Villie bestandig foresat os, at opoffre vort Liv til Hedningernes Tjeneste her i Ostindien og engang at komme med vore sorte Lam for Lammets Throne."

Nu var Z. hjemgangen, og G. som havde faaet sit Ønske opfyldt, at see sine Efterfølgere og gjøre en Begyndelse med at indføre dem i Missionsarbeidet, skulde snart følge ham. Strax i de første Dage af 1720 fik han Diarrhoe, som han i Begyndelsen ikke agtede stort; men dog, da den vedblev, brugte Midler imod. Han havde i Sinde at gjøre en Reise til Hedningerne i den store Moguls Lande, og da netop Leilighed tilbød sig til med et Engelsk Skib at gaae til Cudelur, vilde han benytte den; men først ordinerede han Schultze, som ved denne Leilighed prædikede over 1 Cor. 9, 27. og blev ham adjungeret. Hans Venner fraraadte ham Reisen; men han blev ved sit Forsæt; nu, sagde han, var der Leilighed, den vilde maaskee ikke komme om et Aar. Med 5 Personer, iblandt hvilke 2 øvede Catecheter, tiltraadte

han da sin Reise, den 10de Februar; men den bekom ham meget ilde, og alt den 27de i samme Maaned kom han over Land tilbage til Trankebar i en meget udmattet Tilstand. Den 15de Marts, fortæller Schultze, forfærdedes jeg ved at see ham komme til Kirke og spurgte ham, hvad han vilde? Messe for Alteret, svarede han. Men, sagde jeg, De kan jo ikke gaae og neppe tale for Tørst; hvorfor vil De dog gjøre det? — Jeg maa, svarede han. Medens han sad i Sakristiet, drak han oftere koldt Thevand, for at stille sin brændende Tørst. Dette var hans sidste Gang; han vilde endnu udtale Velsignelsen over den Menighed, han skulde forlade, og saaledes tage Afsked med den.

Den 19de Marts om Morgenen var Schultze hos ham og talte med ham om Adskilligt, Missionen angaaende; han var vel mat og hed, men Ingen formodede, at denne Dag skulde være hans sidste. Da S. for Forretningers Skyld maatte forlade ham, ønskede han denne al Velsignelse og laae nu stille og bedende, indtil han om Eftermiddagen opgav sin Aand, ikke fuldt 43 Aar gammel. „Hvo fik større Sorg end jeg, siger S., hvis Sjel græd mere end mit Hjerte? Her laae hele Missionens sidste Støtte. Jeg var uerfaren baade i de fremmede Sprog og i de vidtløftige Missions-Forretninger. Et halvt Aar vilde min Sjel ikke lade sig trøste og stille tilfreds over det haarde Slag, som Gud havde givet mig, og det varede saa længe til den Høieste glædede og trøstede mig ved sin øiensynlige Hjælp. Hjælp og Raad vare dengang dyre; men jeg har fundet Alt hos Gud.“ Næste Dag blev Z. bisat i Jerusalems Kirken, tæt ved Provst Z., og S. holdt Ligtalen over Aab. 14, 13. Det Sted, hvor disse 2 Guds Mænd ligge begravne, til høire og venstre Side af Alteret, er betegnet ved 2 Kobberplader, hver med en latinsk Indskrift, forfattet af Schultze.

En opmuntrende Skrivelse fra Erkebispen af Canterbury til Z. og G. fik Førstnævnte aldrig at see; thi den er dateret den 1ste Januar 1719. Vi ville her indrykke den,

som et Vidnesbyrd om den Ostindiske Missions Grundfæstere, aflagt af Englands første Geistlige.[1] „Det er alt længe siden jeg glædedes ved at modtage Eders Brev, ærværdige Mænd. Jeg har siden den Tid med Flid søgt en god Leilighed til at bevidne Eder min bedste Tak for Eders store Velvillie imod mig, og da nu en saadan Leilighed tilbydes mig af vor fælleds Ven, Hr. Neuman, saa griber jeg den gjerne, og ønsker Eder, mine Brødre og Medarbeidere i Herren, af Hjertet, ved Aarets Begyndelse, alt Godt, og beder, at I ved Guds Naade maae føre Mange, fra Mørket til Lyset, fra Afguderiet til den sande Guds Dyrkelse, fra Dødens Skygge og Satans Magt til det evige Livs Haab og Guds Børns Friheb ved vor kjære Herres og Frelsers Jesu Christi Fortjeneste og Midler-Embede! Amen. Saa ofte jeg, ærværdige Mænd, betragter Eders Brev til det for Evangeliets Udbredelse stiftede Selskab (hvis værdige Medlemmer I selv ere) og lægger Mærke til, hvorledes Evangelii Lys nu oprinder over de hedenske Folk i Indien, eller dog efter Aarhundreders Forløb atter tændes og fornyes iblandt dem, saa kan jeg ikke andet end prise Guds usigelige Godhed, som har villet besøge saa mange og saa langt bortliggende Folkeslag; men Eder maa jeg prise lykkelige, hvis Tjeneste Gud besynderlig har villet bruge i denne fromme Gjerning, til sit Navns Ære og saa mange tusinde Sjeles Frelse. Lad Andre i Lediggang, eller dog uden synderligt Arbeide, besørge deres Embede blandt Christne; lad dem have de Titler og Æresposter, som de uden Møie og Fare har erhvervet sig, Eder vil det være en bestandig Roes her i Tiden og en stor Løn i Evigheden, at I har arbeidet i den Viingaard, som I først har plantet i Haab; at I med utallige Farer og Vanskeligheder har bekjendtgjort Christi Navn, hvor det forhen var ubekjendt, og først samlet en Menighed, som I siden med Troskab har

1) H. B. II Fort. til 16de Cont.

forestaaet. Eders Deel, Eders Embede, foretrækker jeg langt for alle kirkelige Værdigheder. Lad Andre være Prælater, Patriarcher, Paver, lad dem skinne af Purpur og Skarlagen, lad dem drage den gabende Hobs Øine til sig, lad dem forlange Buk og Knælinger: I har erhvervet Eder et bedre Æres-Mærke end alt dette; og naar hiin Dag kommer, paa hvilken den store Faarenes Hyrde vil give Enhver efter sin Gjerning, saa skal der tildømmes Eder en langt herligere Belønning, da I skal optages i Propheternes, Evangelisternes og Apostlernes herlige Selskab, og tilligemed dem i Evighed skinne som Solen blandt Stjernerne.

Da nu en saadan Roes tildeles Eder af alle upartiske Sagkyndige, og da en saa stor Løn for Eders Arbeide og Farer bier Eder i Himlen, saa vedbliver ufortrødent i den Gjerning, hvortil den Helligaand har kaldet Eder. Et stort Pant paa sin Naade har Gud alt givet Eder i den Fremgang, som I ikke kunde vundet uden ved hans kraftige Bistand. I har begyndt med Held, vedbliver med Frimodighed. Han, som sikkert har ført Eder gjennem saa mange Have til hine fjerne Kyster, og som har givet Eder saa stor Naade for Deres Øine, hvis Beskyttelse I under Eders Gjerning især ønske; Han, som har skaffet Eder rigelig Understøttelse til dette Værk, over Eders egen Forventning, og som bestandig tilfører Eders Kirke nye Medlemmer, der skulle blive salige, Han vil bestandig vedblive at begunstige Eders Bestræbelser og ved Eders Tjeneste underkaste sig hele Ostindien.

O I lykkelige, som engang ville bringe Christus for hans Throne saa mange Hedninger, der ere omvendte ved Eders Prædiken, og i den store Forsamling af alle Menneskebørn sige: see, her ere vi, Herre, og de, som Du har givet os, og saa, retfærdiggjorte paa hiin Dag, ei alene skulle af Frelseren modtage Eders Arbeides salige Løn, men ogsaa høre den herlige Lovtale: vel Eder, I gode Tjenere, gaaer ind til Eders Herres Glæde!

Den store og gode Gud være i alle Ting Eder og Eders Gjerning naadig! Han give Eder saa mange og saa gode Medarbeidere, som I ønske; han udbrede Eders Kirke; han aabne deres Hjerter, hvem I prædike Christi Evangelium, saa de af Eder modtage den frelsende Tro; han beskytte Eder og alt Eders for alt Ondt og alle Farer! Og naar I endelig ere komne til Eders Løbs Ende, saa give den Gud, som har kaldet Eder til denne Gjerning, og opholdt Eder i den i dette Liv, Han give Eder i det tilkommende, som Eders Arbeides Løn, Ærens uforvisnelige Krone!

Saaledes ønsker og beder, ærværdige Mænd,

I vor Residents Lambeth, Eders tro Medtjener i Christo,
den 1ste Januar 1719. Wilhelm af Canterbury.

Jeg kunde have Lyst til at slutte Beretningen om Ziegenbalgs og Gründlers Virksomhed med dette Vidnesbyrd, men bør ikke undslaae mig for at lade dem komme til Orde, som talte i en ganske anden Tone om Missionen og Missionærerne, bør saa meget mindre undslaae mig derfor, som Missionens Venner i Danmark jo havde frit Sprog til at anprise, hvad Kongen og Hoffet yndede og fremmede; dens Modstandere derimod udøste deres Hjerte i Smaaskrifter, som, navnløse eller under opdigtede Navne, deels haandskrevne løb Landet rundt, deels maatte trykkes udenlands for at undgaae Censuren[1]).

---

1) Jeg vil her indrykke en Fortegnelse paa de haandskrevne og trykte Stridsskrifter i denne Sag, baade paa dem jeg selv har havt i Hænde og paa dem, hvis Tilværelse jeg har erfaret af Bøger. Om de Skrifter, jeg har havt, og som kunne henregnes til litterariske Sjeldenheder, tilføies, hvor de ere at finde, og om dem, jeg ikke har seet, hvor de anføres.

Mag. Joh. Adami disputatio (de Pseudapostolis) sub præsidio D. Joh. Georgii Neumanni (Wittebergæ 1708) og Joh. Guilielmi Jani diatribe de Mis-

Striden mellem de stive Orthodoxer og de saakaldte Pietister, hvis Hovedsæde var Halle, førtes i Tydskland paa

---

sionariis Malabaricis. Wittebergæ 1712. Disse 2 Skrifter anføres i nedennævnte Bog: „veritas suimet ipsius vindex“ S. 19. 20.

„Joh. Georg Bövinghs Beschreibung und Nachricht von den Hottentotten, welche er neulich an einen guten Freund in Holstein überschrieben, und von demselben auf Ersuchen zum Druck überlassen worden; also eingerichtet, daß sie zu einer Erläuterung der Briefe von Hrn. Ziegenbalg und Hrn. Plütschau .... dienen kann; wobey noch eine ganz neue und accurate Beschreibung von dem jetzigen Religions-Wesen, samt angehängten Bericht von einigen unter den Herrn Missionariis daselbst entstandenen Streitigkeiten“. 1712. 4. (uden Angivelse af Trykkested). Dette Skrift findes paa Universitetsbibliotheket. Endnu synes af Bövingh at maatte være trykt et Brev til en Rendsborger Præst, som anføres i veritas suimet ipsius vindex S. 19; maaskee er det indrykket i en eller anden Disputats.

V. E. Loescher, unschuldige Nachrichten von alten und neuen theol. Sachen for 1708 S. 750 og 1715 S. 728, stiller paa Missionærernes Rettroenhed o. s. v.; men kaldes til Regnskab af Dr. Henr. Muhlius i hans epistola de cautione in censendis aut recensendis Theol. scriptis observanda, som anføres af Hornung de conversione Paganorum S. 95.

Pontoppidans Collectanea til Fortſ. af hans Annaler har ved Aaret 1715 noget om denne Strid, som ovenfor i Texten er anført. Manuscriptet findes paa Kongens Bibliothek i Ny Kgl. Samling Nr. 737. fol.

I samme Samling Nr. 1151. 4. findes et Haandskrift med Stridsskrifter mod Missionen, nemlig først: Anonymi Hauniensis sententia de hodierna conversione Indorum A. 1715 i 11 Theses. Derefter staae 2 Blade aabne, rimeligviis bestemte til at optage Gjendrivelsen af Anonymens Theses, som i Øvrigt findes trykte med Gjendrivelse hos Hornung de conversione Paganorum S. 102 ff. Derpaa følger: Apologia sententiæ Anonymi Hauniensis de hodierna Indorum con-

det Ivrigste ved det 18de Aarhundredes Begyndelse, og da de første Missionærer vare af den Halliske Skole, saa var

versione contra examinatorem ejusdem ignotum etc. conscripta & divulgata a Philalethe Misopseudo. Endelig kommer Apologeticum secundum pro sententia Anonymi Hauniensis etc., af hvilken Apologi kun en Deel er indført i Manuscriptet; men i et lille indliggende Hefte er den fuldstændig. Disse 2 Apologier nævnes af Hornung S. 102 og kaldes exigui, quin nullius fere momenti.

Kurtze und wahrhafte Relation von dem Ursprung und Fortgang der Dänisch-Malabarischen Missionariorum, aus Liebe zur reinen Wahrheit ausgefertigt von Christiano Aletophilo A. 1715. Dette Skrift, som i Afskrifter circulerede i Kjøbenhavn, anføres og tildeels gjendrives af Prof. Trellund, S. 1 i næstfølgende Bog.

Johannis Trellund vindiciæ veritatis contra personatum quendam Christianum Aletophilum, qui in negotio Missionis Regiæ & speciatim in Corrolariis, tertiæ de Pastoribus & Doctoribus dissertationi subiunctis, ab Orthodoxis Theologis Danis ipsum recessisse, in relatione germanicâ manu scripta, passim volitante, asserere non dubitavit. Havniæ 1717. 4. Denne, saavelsom næstfølgende Modskrift mod Trellunds Bog, findes paa Universitetsbibliotheket.

Veritas suimet ipsius vindex, contra Johannis Trellund sic dictas vindicias veritatis, qui immaturo istiusmodi foetu viris emunctæ naris illudere orbique litterato imponere non dubitavit. Amstelodami 1718. 4. Den tilskrives i Worms Forfatterlexicon M. E. Wolfburg, om hvem W. dømmer: „Han besad stor Lærdom, var et ypperligt Hoved, sed non sine mixtura malitiæ."

Til Forsvar for Missionen skrev Joh. Christof. Hornung, Rendesburgo Holsatus, sin Disputats: de conversione Paganorum sigillatimque illa sub potentissimi Daniæ Regis, Frederici IV, auspicio apud Indos orientales tum & in Finmarchia nuper admodum gloriosissime instituta dissertatio theologica, moderante D. Henrico Muhlio. Kiliæ 1717. 4. Denne Bog findes paa Universitetsbiblioteket; men en lignende Tractat: „Missionarius evangelicus af D.

dette nok til at gjøre dem mistænkte. At de alt i 1708, just til en Tid, da de led stor Nød og Trængsel, angrebes ved en Disputats paa Wittenbergs Universitet med de meest uforskammede Beskyldninger, er alt ovenfor fortalt. Samme Aar begyndte en af Forstriderne mod Pietisterne, den Dresdener Superintendent, V. E. Loescher, i sine saakaldte „uskyldige Efterretninger" at omtale den Ostindiske Mission, og holdt det derved saaledes, at han vel roste Sagen selv og velsignede Kong Frederik IV for hans Forehavende, men gjorde de udsendte Missionærers Kald og deres Rettroenhed mistænkt. Samme Tone istemtes af alle dem i Tydskland og Danmark, som havde et Horn i Siden paa den Hallisk Skole, og fik derved en ny Kraft, at Joh. G. Bövingh i Aaret 1711 vendte tilbage, misfornøiet med de andre Missionærer.

Med denne gode Westphaler, J. G. Bövingh, og den i Noterne anførte Bog, som bærer hans Navn, har jeg været i nogen Forlegenhed; thi paa den ene Side er han et Oienvidne, som, i nøieste Forhold til Missionærerne, hvis Collega han var, opholdt sig et Par Aar i Trankebar, saa hans Fortælling om den ostindiske Mission, som han betragtede med heel andre Oine end Ziegenbalg og Gründler, ikke ganske kan oversees. Men paa den anden Side viser han sig i sin Bog som personlig indtaget mod disse Mænd, fordi han af dem følte sig tilsidesat; han viser sig

---

Conradus Mel har jeg ikke seet. Den anføres i veritas suimet ipsius vindex S. 25. Krackewitzii diss. de convers. Gent. anføres af Hornung S. 99.

Ostindisches Gespräch in dem Reich der Todten zwischen Barth. Ziegenbalg und Joh. Cocceo, einem Holländischen Schiff-Prediger, (Frankfurth 1731) som jeg har seet paa Kongens Bibliothek, er intet Stridsskrift, men en Anbefaling af Missionsværket, som ikke har noget Mærkeligt ved sig.

endvidere som et Redskab i et skjult, men forbittret Partis Hænder, som vilde styrte Missionen, og derfor har jeg ikke kunnet anviise hans Skrift anden Plads, end blandt Stridsskrifterne mod Missionen, men skal nu nøiere skildre det og angive dets Indhold.

B. fremtræder ikke selv, efter sin Hjemkomst fra Ostindien, med sin Bog for at aflægge et Vidnesbyrd mod Missionen; men en Ubekjendt har vidst at skaffe sig hans Reisejournal, ført paa Overreisen til Ostindien i Aaret 1708 og 1709, hans Bemærkninger om Hottentotterne under et 3 Ugers Ophold paa Cap, en Beretning af ham om Trankebar og Malabarerne, nogle Breve, som han i en lidenskabelig Stemning, midt under Striden med sine Colleger, har skrevet til en Ven i Holsteen, og nogle Dokumenter henhørende til denne Strid. Alt dette lader den Ubekjendte trykke, Rub og Stub, uagtet B. selv i et af Brevene (S. 26) siger, at hans Efterretninger ere utilstrækkelige, da Sygdom og Ukyndighed i det Malabariske Sprog har hindret ham i at erhverve sig den fornødne Sagkundskab, saa det ganske vilde være ham imod, om Nogen vilde beforbre hans Skrift til Trykken. „Det kunde vel hænde sig, tilføier han, at Et og Andet kunde i de enkelte Omstændigheder være galt berettet. Da maa det hedde: relata refero." Efter en saadan Tilstaaelse kan man ikke gaae strengt i Rette med B. med Hensyn til de Efterretningers slette Gehalt[1]), som Bogen indeholder,

---

1) Det er En stundom ved Læsningen af B.'s Skrift, som hørte man Geert Westphaler. Saaledes, naar han (S. 5) omtaler Hottentotternes Gang, hedder det: „Wie die Weiber gar langsam einher gehen: so sind hingegen die Männer von großer Hurtigkeit, also, daß sie fast einem Pferde gleich laufen können. Ueber die Straße, bevorab wenn sie was tragen, sieht man sie immer galoppiren. Es rührt wohl diese Hurtigkeit her, erstens von der leichten Kleidung, zweitens

men maa holde sig til den, som imod hans Villie beforbrede den til Trykken, og, da Udgiveren er anonym, saa slipper ogsaa han.

I Øvrigt fortæller B. (S. 27), at alt i Kjøbenhavn begyndte hans Colleger at oversee ham. Gründler modtog alene Pengene og puttede Nøglerne til Kufferten i Lommen. Paa Reisen var der Uenighed og Trætteri. De Andre fandt hans Bønner og Skriftudlægninger aandløse og vilde ikke erkjende ham for en alvorlig Christen, saa jeg, skriver han, raader enhver Israelit, ikke at foretage en saa svær Reise med Hallenserne. Saasnart man landede, havde Gründler og Jordan indtaget de første Missionærer imod ham, og da han ikke vilde billige Alt, hvad Z. gjorde, men navnlig misbilligede dennes haarde Talemaader i Breve til Raadet, saa blev hans Stilling værre og værre, især under en Sygdom, som de Andre ansaae for Guds Straf over ham; og i Stedet for at faae Trøst hos dem, blev han paa det Haardeste tiltalt af Hr. Plütschau, som var hans Skriftefader. Men da denne kort derpaa faldt i en lignende Sygdom, fik han af de Andre samme Behandling, ja man foretog sig Ting med den gode Mand, som det er en Skam at fortælle, men som ere Hedninger og Christne noksom bekjendte og hvorom Thingstuen kan vidne[1]).

Skjønt nu B. lader Z.'s Flid og herlige Sproggave vederfares Ret (S. 21) og skjønt hans Beretning i mange

---

ex defectu unius testiculi, brittens von dem vielen Schmierey."

1) Hvor meget Overdrevent der kan være i B.'s Beretning, saa synes dog af den at fremgaae, at der maa være opstaaet nogen Spænding mellem Z. og P., hvorved ogsaa dennes Bortreise i 1711 og Uvirksomhed for Missionen efter Hjemkomsten forklares. Ganske har B. dog ikke faaet P. paa sin Side; thi han klager over hans Nikodemiske Frygt og over at han ikke vilde bryde med Hallenserne.

Stykker tjener til at bekræfte den Fremstilling, som ovenfor er givet af Missionens første Historie, saa har han dog mangfoldige Ankeposter mod de første Missionærers Fremgangsmaade, tildeels vel ubetydelige, men tildeels saare betydelige. Han beskylder dem for Ødselhed med Missionens Penge. Den betydelige Sum, som ankom i 1709, var snart tilsat; havde man fulgt hans, B.'s Raad, saa skulde der endnu været 2000 Rdlr. i Cassen, og man skulde næsten kunnet leve af Renterne. Comandant Hassius havde yttret, at Missionærerne vare i Stand til at fortære et heelt Kongerige (S. 29). Menighedens Tilstand var slet. Det var kun de allerfattigste og elendigste Folk, som bleve Proselyter, Slaver, som kun kunde komme et Par Gange om Aaret i Kirke, og som deres Herrer igjen solgte, Papister, som narrede Missionærerne, kom for timelig Fordeels Skyld og løb igjen deres Vei; Skillings-Christne, som holdt sig til, saa længe der ugentlig blev uddeelt Penge til alle Medlemmer af Menigheden (hvorved Lediggang tog Overhaand), men bleve borte, da Pengeuddelingerne ophørte; saa de Romersk-Catholske ikke ganske havde Uret naar de paastode, at Missionærerne kjøbte Folk (S. 22. 29). Z. havde egenmægtig ophævet Missionærernes Conferents, havde dannet en særskilt Casse af de Penge, som kom fra Halle, hvilken Hällische Casse kunde kaldes Höllische C. og var bleven et Stridsæble. Han havde misbrugt Bindenøglen ved at udelukke Hr. Plütschaus Skriver af Menigheden; havde afskaffet Oplæsningen af Collecter, Evangelier og Epistler ved Froprædiken og Aftensang; prædikede for lidt om Frelseren og Troen, men fordægtigt om Gjerningerne og andre Artikler o. s. v. (S. 45. 46).

Jeg har nu anført B.'s Ankeposter mod hans Colleger og disses Gjerning i Trankebar, og har blot følgende Bemærkninger at tilføie. B. slutter sig i sin Betragtningsmaade af Missionen til dennes bittreste Fjender, Comandant

Hassius og Papisterne[1]); Adskilligt af hvad han anfører er løs Snak, Adskilligt aabenbar usandt. Hans ildevarslende Spaadom har Missionens følgende Historie beskæmmet. Hans gjentagne Begjæring gaaer nemlig ud paa, at en rettroende, i den thetiske og casuistiske Theologi bevandret Theolog maatte sendes over og sættes over Missionen (S. 31. 32. 46). Skeer dette ikke, saa frygter han for, at det hele Værk snart vil gaae til Grunde. Nu, det skete ikke; da man siden indsatte en Provst ved Missionen, blev det den af ham bagvaskede Z. selv; og dog bestod Værket og voxede. Men hvad blev der saa af den i egne Tanker saa kloge B., som paa egen Haand vilde begynde en Virksomhed blandt Malabarerne, og i Octbr. 1710 kjøbte sig en Malabarisk Dragt for i den at forkynde de Indfødte Evangeliet? (S. 30. 35). Alt i 1711 var han færdig og gik — hjem i et Præstekald, medens Z. og G. opoffrede deres Liv i Missionens Tjeneste. Imidlertid var han naturligviis disse saa langt bortfjernede Mænd, der først af Efterverden kunde vente deres Retfærdiggjørelse, til stor Skade ved sine ubesindige Domme; thi dertil komme Stridsskrifterne idelig tilbage, at B. forandrede sin Mening om den Trankebarske Mission.

„Det er desværre altfor vist, siges der[2]), at Missionærerne ere Pietister og Heterodoxe. See kun i de Hallische Beretninger 2den Cont. S. 85 og 101, hvor de yttre chiliastiske Forventninger[3]). I Stedet for at opregne flere Vildfarelser maa det være nok at sige, at de ere gjennemtrængte af de Hallische Theologers Grundsætninger, med Undtagelse

1) Om disses Sammenhold mod Missionen see Walchs neueste Religionsgeschichte Th. 3 S. 80 not.

2) Apologia og Apologeticum secundum pro sententiâ Anonymi Hauniensis til 7de Thesis.

3) Stedet S. 85 er af et Brev fra Gründler og kan læses ovenfor S. 85.

af en Enefte, Kieleren Joh. G. Bøvingh. Hr. Joh. Sigismund Hassius, Comandant paa Dansborg, beskylder dem udtrykkelig for pietistisk Heterodoxi i et Brev, som han den 20de Octbr. 1707 har skrevet til den høiærværdige Mag. Ivar Brinch, (dengang Sognepræst og Provst til Holmens Kirke) hvoraf jeg har en ligelydende Afskrift i Hænde. Endelig i Beretningen om Missionærernes Splid, som 1712 blev trykt, har J. G. Bøvingh, dengang Missionær, selv fremsat nogle af deres Afvigelser fra Orthodoxien og den kirkelige Klogskab og vidner, at det er fornødent at indsætte en orthodox Theolog som deres Provst eller Inspecteur[1]). .... Vilde man hertil indvende, at deres Lærdom er undersøgt og billiget af Bispen, at de ere ordinerede i Frue Kirke, og altsaa ikke heterodoxe, saa svarer jeg hertil, at de under den Timestids Examen sagtens kunde skjule deres pietistiske Vildfarelser; men hvor nødig Biskop Bornemann drog til at antage dem, og hvad Bifald de vandt, det er Enhver bekjendt og behøver ikke her at fortælles."

Da nu Missionærernes Rettroenhed var gjort mistænkt og Bøvingh kunde fortælle allehaande Ondt om dem, saa vakte det naturligviis stor Misnøie hos Modpartiet, at Kongen vedblev at beskytte dem. „Da der udgik en Kongelig Befaling, fortæller Pontoppidan[2]), over hele Danmark til at indrykke en Forbøn i den almindelige Kirkebøn for den nys begyndte Kongelige Danske Mission i Ostindien og Finmarken[3]): saa reiste Vantroens Aand sig derimod i et omløbende latinsk Skrift af en Anonym (nemlig D. Joh. B.). Hvor grundigt dette har været, kan man see deraf, at den første og principaleste Hovedgrund var denne, at Loven var kun givet een Gang fra Sinai Bjerg, og at

---

1) „Beretningen om Missionærernes Splid som 1712 blev trykt", er Bøvinghs fornævnte Bog.

2) Collectanea til Fortf. af Annalerne til 1715.

3) Denne Bøn findes aftrykt hos Hornung S. 101.

Evangeliet altsaa og kun een Gang maatte blive bekjendtgjort fra Zion eller Jerusalem o. s. v.; da dog den, først i 9de Aarhundrede paafulgte Omvendelse af de Nordiske Folk selv kunde afsløre denne elendige Ugrund. — Denne svarede en anden Anonym (Wendt)[1]) meget grundig. Dog bragte han ikke sin Modstander til Raison; men denne kom med en Duplik, som blev befunden lige saa elendig som det første Skrift."

Da Pontoppidans Dom ikke er ganske upartisk, saa maa jeg først anføre noget mere af Tankegangen i det anonyme Skrift og dernæst oplyse, hvem den D. Joh. B. har været, som Pontoppidan nævner som dets Forfatter. Naar det udelades, som i Skriftet er ganske urimeligt og ubetydeligt, saa kan følgende Tankegang angives. „Jødernes Omvendelse er skeet i de første christne Tider. Hedningernes Fylde er indgaaet. Skal der igjen begyndes Omvendelsesforsøg, saa maa det være med Jøderne. Men, ligesom Lovens høitidelige Bekjendtgjørelse kun skete een Gang, saaledes ogsaa Evangeliets. Der skal i al Fald et særdeles Kald til at gaae ud, saaledes som Jonas's da han gik til Ninive. Propheterne reiste ikke Verden rundt; Christus dadler Pharisæerne, som gjorde det. Da Christi Kirke først var grundfæstet, befalede Apostlerne ikke deres Efterfølgere at reise ud, men snarere at vogte den Hjord, som var hos dem. Skal Nogen sendes, da maa han være i Besiddelse af Sproggave, Lærdom, Klogskab og være rettroende; men de trankebarske Missionærer ere Pietister; deres Omvendte ere Slaver, som har ladet

---

1) Har Pontoppidan Ret i at Wendt er Forfatter til denne **examen sententiæ Anonymi de hodierna Indorum conversione**, saa har Hornung S. 102 Uret i den Paastand, at hverken Missionscollegiet eller Nogen af dets Medlemmer svarede; thi W. var Collegiets Medlem og Sekretair.

sig lokke af Lyst til Penge eller Frihed; de har ikke omvendt en eneste Muhamedaner. Om der skal bedes for Hedningenes Omvendelse (med Udelukkelse af Jøder, Tyrker og Kjættere) uden nogen særdeles tvingende Grund, det overlades Kyndigere at bedømme." At der heri findes Bemærkninger, som nok kunne gjøres med Hensyn til Missionsvæsenet fra et christeligt Standpunkt, kan vel ikke nægtes; men at det især er Had til den Halliske Skole, som har frembragt disse Ytringer imod Missionsvæsenet, det skjules ikke ganske i dette Skrift, og træder aabenbart frem i begge Apologierne for det, hvoraf nogle Ytringer alt ovenfor ere anførte. Tonen i dem er heelt igjennem grov og hæftig og kan tjene til at vise den mod Missionen forbittrede Stemning hos et Parti i den Danske Kirke.

Om hvem dette Parti har samlet sig, faae vi at vide ved at lægge Mærke til Pontoppidans Efterretning, at en D. Joh. B. er Forfatter til ovennævnte Skrift; thi ved disse Bogstaver betegnes ingen Anden, end den daværende theologiske Professor, Johannes Bartholin. At han fik Ord for det, som skreves i den Retning, vil være klart af de nu følgende Efterretninger. I samme Aar, 1715, udkom nemlig paa Tydsk en haandskreven, saakaldet kort og sandfærdig Relation om de Danske Malabariske Missionærers Oprindelse og Fremgang af en Pseudonym, Christian Aletophilus. I denne angrebes ogsaa den theologiske Professor Trellund, deels for hans Deelagtighed i Missionens Bestyrelse, deels for nogle Ytringer samme angaaende i en Disputats. At Trellund har sat dette Angreb paa sin Collega, Bartholins Regning, sees af den morsomme Tilegnelse, som findes foran det „Sandheds-Forsvar", som han rettede mod Angrebet. Han tilegner nemlig sin Bog til Biskoppen og de andre Medlemmer af det theologiske Facultet, Bartholin, Steenbuch og Lintrup, og forlanger, at de skal dømme mellem ham og den anonyme Angriber; men, tilføier han,

Bisköp Worm, som har billiget min angrebne Disputats og derved har gjort den til sin, kan saaledes ikke dømme i egen Sag; Steenbuch, som er Medlem af Missions-collegiet, heller ikke; Lintrup, som har censureret denne Bog, ikke heller. Derfor maa jeg bede Dig paatage Dig Dommer-Embedet, min ædle Collega, Joh. Bartholin, som dog lykkeligviis er ladt tilbage, da de Andre berøvedes mig. Læg nu godt Mærke, som Du pleier, og gjør hvad, — jeg siger ikke en Ven, (thi vort Venskab vil jeg her lade være uomtalt) men hvad en upartisk Dommer og vort Facultets første theologiske Professor bør gjøre .... Jeg forlanger ikke, at Du skal sige mig Angriberens Navn, hvis Kundskab derom snarere skulde blive Dig end mig til Deel; ... men blot at Du, hvis hændelsesviis, som jo dog er muligt, det obscure Navn skulde blive Dig bekjendt, da alvorlig taler til Personens Samvittighed, og som Dommer og Theolog bebreider ham hans Handlings Nederdrægtighed, at han ved en hemmelig Bestræbelse har sat en slem offentlig Skamplet paa en brødefri Theolog, som aldrig har gjort ham Fortred.[1])

At Bartholin saaledes sattes i Gabestokken, kunde hans Parti naturligviis ikke taale, og da derfor i Aaret 1718 et Modskrift mod Trellunds „Sandheds-Forsvar" udkom i Amsterdam under Titel „Sandheden forsvarer sig selv", saa blev, som man vel kan tænke, det personlige

1) For at give en Forestilling om Trellunds temmelig skarpe Vittigheds-Vaaben meddeles Bogens Begyndelse. „Post Latinos quosdam (ut sic appellare liceat) Anonymos & Pseudonymos, quos aliquo tempore passim circumvolitantes vidimus, Germanus etiam aliquis, sed in relationibus, ut patebit, non semper germanæ fidei, in manus mihi venit, & ipse sine vero nomine, sine loco, sine typis, sine censura, ut solent qui lucem fugiunt. De cæteris ipse sibi providerit; censura ne omnino desit, quantum est mearum partium, paucis his dispiciam".

Angreb paa Bartholin ikke uændset. Forf.[1]) formaner Trellund til at tage sig i Agt, at det ikke gaaer ham som Asael (2 Sam. 2.) der forfulgte Abner og ikke ved dennes Advarsel vilde lade sig bevæge til, hellere at indlade sig med en Anden; men som derfor maatte lade sit Liv for Abners Spyd. Trellund, hedder det, udfordrer, stikker, støder ved sin spydige Tilegnelse en gammel, erfaren, dygtig Theolog og tilmed sin aldeles uskyldige Embedsbroder, Bartholin, som umulig hurtigere end Trellund selv kunde faae nogen Kundskab om Aletophilus og hans Skrift. — Man seer altsaa, at Pontoppidans Mening om Bartholins Forfatterskab til hiint anonyme Skrift mod Missionen ikke grunder sig paa nogen Tilstaaelse af ham eller hans Parti; men at han af Missionens Forsvarere er udpeget som den, der styrede Cabalen imod den.

I det Amsterdamer Skrift tages naturligviis ikke læmpeligt hverken paa Trellund eller paa den Sag, han forsvarede. Fremgangsmaaden er i Øvrigt den samme som i de foregaaende Modskrifter. Missionen roses; men Missionærernes Rettroenhed gjøres mistænkt, uden at det dog overbevises dem, i noget Stykke at være afvegne fra den sunde Lære. Hvor vidt Amsterdameren gaaer i sine Personligheder mod Missionærerne, sees bedst af hans Ord om den ædle og dygtige Ziegenbalg, hvem han, uden en Gang at prøve et Beviis for sin Paastand, kalder:[2]) „en Pietist og vanhellig Idiot, som i Trankebar snarere opfører sig som Gjæstgiver og Handelsmand end som Missionær, og bryder sig kun lidet om Omvendelsen, men desto mere om skiden Vinding.“ Jeg tænker, at Læseren, som af det Foregaaende kjender Z. bedre, efter at have hørt denne Yttring af det Amsterdamer Skandskrift, gjerne seer det lukket, men dog ikke fortryder paa, at denne hele Række

---

1) Veritas suimet ipsius vindex S. 8.

2) Veritas suimet ipsius vindex S. 25.

Stridsskrifter ved denne Leilighed er draget for Lyset. Jeg kan ikke undlade at bemærke, at der af dem kan hentes flere Bidrag til en Skildring af hiin Tids theologiske Partiers Stilling end jeg her udtrykkelig har kunnet gjøre opmærksom paa.

Af Forsvarsskrifterne for Missionen er Hornungs Disputats „om Hedningernes Omvendelse" det største. Han inddeler det i 4 Capitler, af hvilke det første handler om Hedningernes Kald i Almindelighed, det andet om de forskjellige Maader, paa hvilke Troen kan udbredes, det tredie om de Romersk-Catholskes Missioner, det sidste om Frederik den 4des[1]). Hornung tager stadigt Hensyn til de mod den Trankebarske Mission opkastede Indvendinger og Betænkeligheder, og taler (S. 97) saaledes om den Mistanke til Missionærernes Rettroenhed, som offentlig var yttret: „I de nyeste Stridigheder, som nu i nogle Aar har været førte om denne Sag vil jeg ikke blande mig, da Andre for længe siden har svaret paa disse Anklager. Kun dette være sagt i Korthed. Hvad enten nu Missionærerne har Halliske Grundsætninger (som man i Øvrigt hidtil ikke har viist, staae i Strid med Troens Analogi) eller hvilke de saa har: ingen Fornuftig har Aarsag til at tvivle paa deres Rettroenhed. Jeg er vis paa, at sal. Lütkens og andre særdeles forsigtige Mænd ikke vilde foreslaaet disse Mænd for Kongen til saa stor en Gjerning, dersom de ikke vare sunde i Troen. Desuden indstillede de sig til en doppelt Examen hos en saadan Theolog, (Biskop Bornemann) paa hvis Rettroenhed Ingen nogensinde har tvivlet og fik af ham et skriftlig affattet, fortrinligt Vidnesbyrd." — Hornungs Bog er tilegnet

1) S. 60 ff. findes Frederik IV's Instrux til de første Missionærer, dateret Kjøbenhavns Slot d. 17de Novbr. 1705, og affattet i 11 Paragrapher.

Kong Frederik IV og ledsaget af en Skrivelse fra hans Præses til Missions-Collegiet.

Inden jeg forlader den Trankebarske Missions første Tidsrum og fortæller, hvorledes Schultze og hans Medarbeidere afløste Ziegenbalg og Gründler i Arbeidet, finder jeg mig foranlediget til at nævne en Dansk Mand, som ligefra Missionens første Tid tog Deel i Gjerningen, vel i en underordnet Stilling, men dog med en Udholdenhed og Troskab som fortjene Paaskjønnelse. Hans Navn var Jens Sivertsen. Han havde i Aaret 1738 Anledning til at tilskrive Missions-Collegiet for at anbefale sin Søn, som skulde sendes til Europa. Da han i dette Brev[1]) fortæller sit Levnetsløb, vil jeg meddele hvad han skriver.

„Jeg er barnefødt i Kjøbenhavn Anno 1690 af ærlige og christelige Forældre. Mine Forældre, som hjertelig frygtede og elskede Gud, holdt ogsaa mig og mine Sødskende til det Samme, besynderlig min Moder, som lod sig vor Opdragelse meest være angelegen, saasom min sal. Fader ei meget var hjemme hos os, eftersom han for Arbeidskarl foer paa Island. Gud hjemsøgte hende i nogle Aar før hendes Endeligt med en stærk Svindsot og tog hende endelig, da jeg var 10 Aar gammel, (den Ældste af 4 Børn) fra denne syndefulde Verden. Hun havde et meget christeligt og opbyggeligt Endeligt, og paa hendes Yderste gav hun mig de herligste og kraftigste Formaninger til Gudsfrygt og Gudelighed, samt hendes moderlige Velsignelse, som, Gud være lovet, hidtil ei har været uden Frugt. Da jeg var i mit 14de Aar kom jeg til at tjene hos Prof. Søren Linterup, daværende Provst paa Klosteret, og, som jeg fra Barnsbeen op havde havt en ugemeen stor

---

1) M. A. 1738 Nr. 4.

Lyst til at komme til Ostindien, (hvilket jeg Morgen og Aften bad Gud om) reiste jeg 1705 med de første Missionærer, med Skibet Sophia Hedevig, fra Kjøbenhavn, og kom den 9de Juli 1706 her paa Rheden. Jeg forblev her i Indien og foer i Compagniets Tjeneste i 2 Aar paa Bengalen, Atchin og Malacca. Nogle Gange, naar jeg kom i Land, besøgte jeg de første Missionærers Prædikener, som de til de Blankes Opbyggelse nogle Dage i Ugen om Eftermiddagen holdt, og ønskede, at Gud vilde være mig saa naadig, at jeg idelig kunde have Leilighed at nyde denne Opbyggelse saavelsom den Naade, at jeg kunde leve et christeligt og stille Levnet, saasom de fleste Søfolks Liv og Levnet ei stod mig synderlig an. Derfor, da jeg fornam, at paa Missionærernes Ansøgning et ungt Menneske blev frigiven af Compagniets Tjeneste, at tjene Missionen, søgte jeg ogsaa derom og traadte 1708 i Guds Navn i Missionens Tjeneste med Condition, at jeg i Begyndelsen vilde lade mig nøie med Kost og Klæder. Aparte til Frokost blev mig given 5 fano og da sal. Ziegenbalg i Foraaret 1709 kom ud af sin Arrest, blev mig uden nogen Ansøgning en Rdlr. tillagt og siden i Octbr. i Alt 2 Rdlr. Imidlertid, som jeg temmelig avancerede i det Portugisiske Sprog, beordrede mig Missionærerne at gjøre Tjeneste i Skolen. Jeg blev derover meget bedrøvet og undskyldte mig med min Ungdom og ringe Forstand; men jeg maatte beqvemme mig dertil, og gik dertil med modige Taarer, og maatte ei alene informere de Danske, men og de Portugisiske Børn. 1710 i Julii blev mig tillagt 4 Rdlr. maanedlig, hvorudaf jeg selv maatte klæde og føde mig. Som jeg nu fornam, at jeg gik en anden Missionsbetjent i Veien, ved Navn Otto Frederik Radevitz, tænkte jeg til at profitere noget af Navigationen, som jeg havde lært og at blive en erfaren og rig Styrmand eller Captain; holdt derfor an om min Afsked, hvilken jeg ogsaa bekom meget favorabel, underskreven af de første 4 Missionærer,

og reiste saa i Septbr. til Bengalen. Saasnart jeg dertil ankom, bekom jeg ogsaa en Styrmandstjeneste paa et Dansk Frimands-Fartøi, som havde hjemme her paa Stedet, og var ei længere herfra end 4 Maaneder, havde alligevel i denne korte Tid lidt megen Hunger og Tørst og været i største Dødsfare."

Nu fortæller Sivertsen videre, hvorledes han atter kom til Trankebars Rhed og endelig i Marts 1711 besluttede sig til atter at tage Tjeneste ved Missionen, da Missionærerne, som ikke kunde komme til Rette med Radeviß[1]), ønskede det. Fra den Tid blev han uafbrudt ved Missionen, hvorom han selv taler saaledes: „i saa Maade har jeg paa 30te Aar, som jeg har været ved Missionen, havt mit fulde Arbeide ved Kirken, Skolen og Oekonomien, og hvad Missionærerne har befalet mig, det har jeg i Eenfoldighed godvillig gjort med al Troskab og Flittighed. Mest i al den Tid jeg har tjent ved Missionen har jeg for den Portugisiske Menighed forrettet Cantor-Tjeneste; ligeledes i de Aaringer, der blev prædiket Tydsk. I nogle Aar har jeg om Søndag Eftermiddag maattet cathekisere og repetere den om Formiddagen holdte portugisiske Prædiken. I nogle Aar har jeg været Oekonomus og havt de daglige Udgifter, som nu de sorte Canacapler (Regnemestre) har. Nu i nogle Aar har jeg alene forrettet Kirketjenesten, og i Skolen ugentlig 2 Catechisations-Timer, 3 Regne-Timer, 4 Skrive-Timer og 1 Synge-Time. Hver Maaned levere Canacaplerne mig deres Regninger paa udgivne Penge og Nellu eller Riis, da jeg først conciperer Regningen og derpaa indskriver den i Bogen, af hvilken aarlig en Gjenpart sendes til Kjøbenhavn og en Extract til Halle. Dernæst skriver jeg Missionærernes Dagbog in duplo,

1) Bemeldte R. var en Dansk, som ogsaa i den følgende Tid tjente Missionen, og døde i 1732 som portugisisk Skolemester ved Missionen i Madras. H. B. III S. 1118.

oversætter og skriver Missionærernes hollandske Breve, saa jeg Aaret igjennem ingen Tid er ledig. Foruden dette har jeg i min Forvaring og maa udgive Alt hvad som bruges i Skriftstøberiet, Trykkeriet og Bogbinderiet, hvilket jeg altsammen egenhændig udgiver, saasom jeg herudi ikke troer nogen Sort. Den første Correctur udaf det Portugisiske Gamle Testamente maa jeg ogsaa corrigere; til den Portugisiske Skoles Bedste har jeg ogsaa skrevet en fuldstændig Portugisisk Regne- eller Ziffre-Bog, som altid bevares i Missionsbibliotheket og en Copi deraf bruges i Skolen. Hvad mere jeg ellers har anvendt mine Fritimer paa vil jeg ei mælde, for ei at ansees at jeg vil rose mig selv. Det jeg skriver er mere til Guds Lov og Berømmelse, som har hjulpet mig og i saa mange Aar staaet mig bi med sin Aand og Naade, og blandt alle Europæere, som har været ved dette Missionsværk har Gud allerlængst sparet mig i Live og naadelig hjulpet mig, at jeg i Sandhed kan sige: „hidindtil har Herren hjulpet", og Gud har givet mig den Glæde og Fornøielse, at skjønt det ofte for menneskelige Øine har ladet sig ansee, at dette høilovlige Missionsværk ei kunde bestaae, men formedelst megen Modstand, Forfølgelse og Vederværdighed af Satan og onde Mennesker maatte undergaae, saa har Gud dog skinbarlig ladet see, at det var hans Værk og ladet det have god Fremgang, saa det nu til hans Ære vidt har udbredt sig, hvorfor hans Navn være evig lovet.....

Jeg kan ei nægte, at medens jeg har været i Missionens Tjeneste har mig adskillige Tjenester været tilbudne baade i vort Danske og Hollandske Compagnies saavelsom Frimænds Tjeneste, da mig endogsaa den Gage, som jeg havde ved Missionen doppelt er bleven tilbudt, hvorved Andre ere komne til Rigdom og Værdighed; mens jeg haver tænkt paa mit lovlige Kald og hvor forfængelig og forgjængelig Verden er med al hendes Rigdom og Værdighed, saa og paa Christi Ord: hvad gavner

det et Menneske, om han kunde vinde den ganske Verden? og aldrig ønsket eller begjært mere af Gud end mit daglige Brød og nødtørftig Underholdning for mig og Mine. Det haver han naadig og faderlig, omskjøndt undertiden med nogen Kummer, givet mig; han, som en alvidende Gud, veed bedst, hvad der er hans Børn tjenligt. Jeg vil i saa Maade haabe paa Herrens Hjælp. Han give mig ikkun saa meget i Verden, at Ingen ved min Udgang af hende skulde komme Noget tilkort, saa jeg kan efterlade mine Efterlevende en naadig Gud og et ærligt Navn og Rygte: saa haaber jeg visselig, at Gud skal forsørge dem, ifald det skulde behage ham at kalde mig først fra denne Verden".[1])

I Aaret 1739 anholdt Jens Sivertsen om at blive kaldt hjem efter sin lange og tro Tjeneste; men lod sig ved Collegiets Ønske bevæge til at blive „indtil Gud endelig afløser og af Naade kalder mig til det himmelske Fædreland, der i Evighed at tjene ham."[2]) Han døde den 1ste Juni 1741 og Missionærerne give ham det Vidnesbyrd, at han ved alle de Foretagender, hvortil han var brugt, saaledes havde lagt sit uegennyttige Exempel for Dagen, at man ganske kunde forlade sig paa hans Troskab. Hans uhyklede Gudsfrygt viste sig ogsaa ved frimodige Yttringer i hans Dødsstund. Da man mærkede, at han begyndte at tale vildt, spurgte de Omstaaende ham, om han endnu

---

1) Til Slutning i Brevet undskylder S. sin ringe Skrivemaade og ulæselige Skrift (som i Øvrigt var meget læselig endnu i 1838, altsaa netop 100 Aar efter) og tilføier: „mens som Skriveren, som ikkun har Gavn af sit høire Øie (saasom han i sit 5te Aar har mistet det andet i Børnekopper) kan læse det, saa formoder han ogsaa at det kan læses af Andre, som have Nytte af begge deres."

2) M. A. 1739 Nr. 4 og 31.

tænkte paa sin Frelser og hvad hans Frelser hed? Dertil svarede han: „Jesus Christus. Han er frisk.“ 1)

Niende Capitel.

Benjamin Schultze og hans Medarbeidere. Missionens Aflæggere i Madras og Cudelur. Missionærerne i Trankebar indtil 1740.

Ved Gründlers Død i Aaret 1720, var, som ovenfor er fortalt, Schultze den Nærmeste til at fortsætte Gjerningen. Besad han end ikke Z.'s og G.'s Grundighed og Dybde, saa var han dog en livlig Mand, som havde let ved at lære fremmede Sprog og god Lyst til at tage fat. Han stod i Gaver langt over sine Colleger, den sygelige Kistenmacher og den langsomme Dal, blev derfor den, om hvem Missionen samlede sig, og bar sig saare smukt ad da han under vanskelige Omstændigheder skulde begynde en selvstændig Virksomhed. 2)

---

1) H. B. V S. 800 ff.

2) Foruden det Meget, som findes om Schultze i H. B. fra den Tid da han var Missionær i Ostindien, findes ogsaa en kort Levnetsbeskrivelse af ham i H. B. VIII Fort. til 89de Cont. (S. 125). Hallische Berichte ere benyttede i Brauers „Heidenboten Friederichs IV“ 3die Hefte, som kaldes: „Benjamin Schultze und seine Mitarbeiter.“ Det var at ønske, at Hr. Brauer eller en Anden, hvem denne Sag ligger paa Hjerte, maatte finde Leilighed til at gjennemgaae de Frankiske Stiftelsers Archiv i Halle. Af de derværende Breve og Brevbøger ville betydelige Oplysninger kunne hentes til den Trankebarske Missions Historie, som forgjæves søges i de trykte Beretninger. Dette kan jeg slutte af hvad jeg har fundet i Breve og Brevbøger i Missionscollegiets

Dagen efter Gründlers Begravelse samlede S.[1]) sine Medarbeidere ved Missionen i Bibliotheket og opmuntrede dem til ikke at lade Modet synke, men fortsætte den begyndte Gjerning, hvortil Herren vilde give Kraft og Velsignelse, naar de kun vilde forlade sig paa Ham. Da de derpaa havde styrket sig ved en hjertelig Bøn, som S. holdt, lovede de alle at lyde og hjælpe ham til den begyndte Gjernings Fortsættelse og rakte ham Haanden til Forsikring derpaa. Ogsaa den tamuliske Menighed samlede S. og tiltalte den ved Hjælp af en Tolk; thi endnu var han ikke Sproget ret mægtig. Desuagtet forlangte Menigheden af ham, at han skulde holde Altergang, hvorefter de længtes. S. maatte da dertil, saa godt han kunde, og var et Par Gange nær gaaet fra Texten; men da han siden vilde undskylde sig derfor hos Menigheden, faldt man ham i Talen, forsikrede ham, at deraf havde Ingen taget Anstød, men at man meget mere havde glædet sig over, at Herren havde hjulpet saa vidt. Endnu i samme Maaned (April 1720) prædikede S. for første Gang paa Tamulisk og gjorde nu saadanne Fremskridt i Sproget, at han snart blev ganske fortrolig dermed. Om Sommeren faldt han i en hidsig Feber, som endte med Svulst i Fødderne, men kunde han ikke gaae til Kirke, saa lod han sig bære og kunde han ikke staae i Kirken, saa sad han paa en Stol.

Den portugisiske Menighed havde alt i længere Tid havt sin Psalmebog i hvilken de skjønneste og kraftigste tydske Psalmer vare samlede i portugisisk Oversættelse;

Archiv, som dog ingen Breve har, der ere ældre end 1738, fordi de ældre Papirer ere brændte, men, at der i Halle findes Sager fra Missionens første Tid, er vist. I Stedet for at sende Directionen for de Frankiske Stiftelser en Taksigelse (Fort. S. IX) vilde jeg ønske, at Hr. B. eller en anden dygtig Mand vilde anmode Directionen om Forlov til selv at see efter.

1) Schultzes Dagbog H. B. II S. 438 ff.

men den tamuliske Menighed havde kun en meget lille Psalmesamling fra Ziegenbalgs Tid, saa man ofte, især naar de store Fester indtraf, var i Forlegenhed med at finde passende Psalmer til Gudstjenesten. Naar Nogen vilde have sagt til S.: Du maa bære Dig ad ligesom salig Z. og selv oversætte nogle flere Psalmer, saa vilde han have svaret: det er umuligt, det vil jeg aldrig kunne gjøre; men i Aften, fortæller han i sin Dagbog fra Mai 1722, da jeg havde ladet alle Medarbeidere gaae, da Dagens Forretninger vare til Ende og jeg var ene, samlede jeg mig fra Dagens Adspredelse og sang den smukke Psalme af den Halliske Psalmebog: „Liebe, die Du mich zum Bilde“. Da jeg havde sjunget ud, var jeg opmuntret og glad. Da faldt det mig ind: see, det kan Du synge; men hvad kan de malabariske Skolebørn? O, tænkte jeg, kunde man dog meddele dem denne Psalme! Med det Samme fik jeg Lyst til at prøve et Forsøg, om jeg ikke kunde oversætte denne Psalme og beholde Versemaalet. Jeg satte mig hen, begyndte at skrive, og det gik prægtigt, saa jeg snart blev færdig med nogle af Versene. Da voxede min Lyst saaledes, at jeg ikke hørte op, før jeg var færdig med hele Psalmen. Det var Kl. 2 om Natten. O, tænkte jeg, det er godt, med Gud formaae vi Meget, med Gud er Ingenting umuligt. Han vil hjælpe fremdeles.“ Strax de følgende Dage oversatte S. Psalmerne: „nu bede vi den Helligaand“, „alene Gud i Himmerig“ og „nu takker alle Gud“, og i de følgende Maaneder en Mængde andre Psalmer.[1]) Da nu S. havde lært de malabariske Skolebørn Tonerne til de nye Psalmer, saa tog han Børnene med naar han gik ud for at prædike paa Landet. Han valgte da, naar han kom til en Landsby, et Sted midt paa Gaden og istemte med Børnene en Psalme

1) S.'s Hymnologia Tamulica med 112 Psalmer blev trykt 1723.

paa den europæiske Tone. Sang af 40 Menneskestemmer kan høres langt bort. Unge og Gamle, Mænd og Qvinder kom da løbende for at erfare, hvad det var, saa han paa mange Steder kunde i en Hast samle 2—300 Mennesker om sig. Naar Psalmen var ude, holdt Z. en Bøn og tiltalte derpaa Forsamlingen. Derpaa indlod han sig i Samtale med de Enkelte for at erfare, om de havde forstaaet hans Tiltale, og da han ikke selv kunde overkomme at tale med Alle, saa havde han Catecheterne med sig, som maatte fordele sig blandt Mængden og tale med Folk om det, de havde hørt. Med disse Vandringer tilbragte han een Dag om Ugen fra Morgen til Aften og prædikede undertiden 4, 5 Gange om Dagen.

I Aaret 1723 begyndte han paa Fortsættelsen af Z.'s Bibeloversættelse, der kun var skreden frem til Ruths Bog. Denne lille Bog var den første i Bibelen, som S. prøvede paa at oversætte og bar sig dermed saaledes ad. Han tog den hebraiske Bibel for sig og læste et Vers op. Naar han nu var vis paa, at have forstaaet det rigtigt, sagde han det til sin Skriver paa Tamulisk. Naar denne og andre tilstedeværende Indfødte fandt Sproget godt, dikterede han Verset til at nedskrives. Det blev derpaa oplæst af Skriveren for at det kunde erfares, om Noget skulde være udeladt, om en Skrivfeil skulde have indsneget sig o. s. v. Under alt dette var en lærd Bramin tilstede, som S. havde taget i sin Tjeneste og kunde spørge om Raad ved svære Ord. Men naar et Vers i Grundtexten var vanskeligt, saa havde han Polyglot-Bibelen og andre gode Hjælpemidler til at træffe den rette Oversættelse, ved Haanden. Saaledes vedblev han at oversætte den ene bibelske Bog efter den anden og i Aaret 1725 fuldendte han den tamuliske Oversættelse af samtlige bibelske Bøger baade canoniske og apokryphiske. Alt i 1724 bleve Davids Psalmer trykte og med Trykningen af de øvrige bibelske Bøger fort-

fatte man der, hvor Ziegenbalgs Oversættelse slap, saaledes at Bibeloversættelsen i Aaret 1728 var trykt færdig.

Naar jeg har fortalt, at Schultze, ligesom de første Missionærer, vandrede om blandt Hedningerne og søgte Leilighed til at forkynde dem Guds Ord, saa ønsker Læseren naturligviis at erfare, hvad Frugt saadan Prædiken bragte. I Almindelighed kan jeg kun berette, at der var dem, som toge ved Troen, lode sig døbe, og i deres Vandel viste gode Troens Frugter. Men naar de Omvendte ikke hørte til de Faa, der brugtes som Lærere for deres Landsmænd, og om hvilke jeg siden vil fortælle Noget særskilt, saa er om dem lige saa Lidet at berette, som om oprigtige Christne i vore Dage, hvis Liv henrinder stille og af Menneskene ubemærket, om det ogsaa er meget kosteligt for Gud. Jeg vil dog fortælle om en hedensk Pottemager fra Anandamangalam, som siden i Daaben fik Navnet Wedappen.[1])

Efter sin Sædvane gik Schultze den 25de April 1725 ud i Selskab med hele den Malabariske Skole, Lærerne, Catecheterne og Skriverne og vandrede den Dag til Anandamangalam, en Flække, en halv Miils Vei fra Trankebar, paa Kongen af Tanjours Grund. Ved en Korsvei istemtes en Psalme og hvem der ikke havde seet Trankebarerne komme, fik nu snart deres Ankomst at høre og skyndte sig hen til Korsveien. Schultze prædikede for Folkene og talte siden med dem om hvad de havde hørt. Midt under Samtalen kom der Bud fra en fornem Mand i Byen, om S. ikke vilde besøge ham, da han havde Lyst til at høre Noget om Christendommen. S. gik hen til Mandens Hauge og hele Skaren fulgte med. De Spørgsmaal, Manden havde at fremsætte, vare især disse 2, hvorledes Sjelen kunde blive forenet med Gud og hvorledes man kunde komme til Vished om den christelige Læres Sandhed. S. svarede, at begge Dele kunde kun skee ved at antage den guddom-

1) H. B. II S. 613 III Cont 25. S. 2, S. 308. 359. 374.

melige Sandhed, som blev ham budet. Vilde han kun aabne sit Hjerte for den og bede Gud om Bistand, saa skulde han nok komme til Vished i den Sag, og, som David siger, (Ps. 36, 10) see Lys i Herrens Lys. Da Heden blev stærk og S., efterat have anbefalet Manden til Guds Naade, tog Afsked fra ham og vilde forlade Haugen, traadte en Hedning, som hele Tiden havde været tilstede og hørt efter med Opmærksomhed, hen til Missionæren og sagde, at han vilde ogsaa gjerne være salig; hvad han skulde gjøre? Han havde læst de Trankebarske Bøger og vidste, at Jesus Christus er Menneskenes Frelser. S. indlod sig nu i Samtale med ham langs ned ad Gaden, men ved det sidste Huus i Byen stod Hedningen stille og sagde: her er mit Huus, kom ind til os! S. vilde gjerne været afsted; men syntes ikke, at han kunde afslaae Mandens Indbydelse. Da han kom ind, skulde han sidde ned, og, da Malabarerne hverken har Stole, Skamler eller Bænke, blev en stor Riis-Morter væltet om til S.; de Andre sad paa Gulvet. Manden hentede de Trankebarske Bøger, som han paastod, at han havde faaet af S. selv. Denne, som ikke kunde erindre dette, spurgte ham, om han havde læst Bøgerne og overbeviste sig snart om, at Manden læste med Færdighed, og havde forstaaet Bøgernes Hoved-Indhold. Nu holdt S. en Tiltale til denne Familie og erfarede ved Samtale med dem Følgende.

Han var Pottemager, ligesom Fader og Farfader havde været før ham; men før han nedsatte sig i Anandamangalam havde han streifet Landet rundt i en halv Snees Aar uden fast Beskjæftigelse. Den første Anledning til denne Omstreifen gav den Omstændighed, at han var en Præst 10 Rdl. skyldig. Da han ansaae det for en stor Synd ikke at betale disse og ikke havde nogen Udvei til at fortjene dem, besluttede han at drage Landet rundt og tigge dem sammen, hvilket ogsaa lykkedes ham, saa han efter 10 Aars Forløb kom tilbage og betalte sin Gjeld. Men nu var han

bleven saa vant til at gaae ledig, at Arbeidet ikke mere vilde smage ham og paa sine Vandringer var han bleven saa godt kjendt med de Bodfærdige, der frivillig underkastede sig Legemspiinsler[1]), men ogsaa rigelig ernæredes af Almisser, at han bestemte sig til at vælge denne Levevei, løb i 2 Aar aldeles nøgen omkring som bodfærdig Selvpiner, fandt virkelig nogle Disciple, der antoge ham til deres Præst, og vandt en vis Berømmelse i Landet. Efter 2 Aars Forløb kom han dog tilbage og tog atter fat paa sit Haandværk; men indrettede tillige en Afguds-Dyrkelse i sit Huus for Gudinden Mariammen, hvis Billede han satte i et lille Capel, som han dannede af Leer. Da der nu til samme Tid viste sig en stor Slange i hans Huus, bildte han sig ind, at det var Gudinden, som viste sig for ham i Slange-Skikkelse og satte Mælk for Slangen saa ofte den kom. I hele Naboskabet blev han berømt og Hedningerne brugte hans Tjeneste til at helbrede Syge, uddrive Djævle og forkynde tilkommende Ting, ved hvilken Leilighed han betjente sig af en Tromme, ved hvis Lyd han kom ud af sig selv, dreiede Hovedet uophørlig rundt og gav saa sit Svar. Endvidere havde han ladet sig gjøre et Par Træ-tøfler, besat med spidse Brodde, paa hvilke han gik, som Bodfærdig, fra By til By, fra Huus til Huus, for at samle Almisse. Paa det Spørgsmaal, hvorledes han kunde udholde saadanne Vandringer, svarede han, at han følte Intet, han var ligesom drukken og følesløs; ved Middags-tid pleiede han at sætte Tøflerne bort og vaske Blodet af Fødderne, men havde slet ikke havt nogen Skade af sine Vandringer. Saa dybt var denne Mand nedsunken i Hedenskabets Mørke, og dog vilde Gud frelse ham. Paa en af sine Vandringer havde han stødt sammen med en romerske-

1) H. B. IV S. 1636 ff. giver S. en mærkelig Beskrivelse af de ostindiske Selvpinere, som grunder sig mest paa hvad han selv har seet.

catholsk Præst, som havde anpriist ham den christelige Religion som den ene saliggjørende. Ziegenbalg havde han ogsaa kjendt, men ikke havt nogen Omgang med ham; men til Schulze fattede han Tillid, og denne mærkede snart, at hans Hjerte var modtageligt for Sandheden og at det gjorde Indtryk paa ham naar den forkyndtes ham. S. opmuntrede ham derfor alvorlig til at forlade Djævelens haarde Tjeneste og tage ved Troen paa Christus. Han gav ham Anviisning til at bede og raadte ham til at slaae Slangen ihjel, i Stedet for at give den Mælk, naar den atter viste sig i hans Huus. Hermed gik S. bort, Pottemageren ledsagede ham et Stykke paa Veien og lovede ham, at han ikke mere vilde gaae paa Pine-Tøsserne. Saa ere de Dig altsaa ikke mere til nogen Nytte, sagde S., fly mig dem. Hertil sagde han med Glæde: ja, og udleverede Tøsserne til en Dreng, som S. sendte med til hans Huus. De bleve sendte til Halle, hvor de længe efter vare at see paa Waisenhuset.

Nu satte han sine 2 Sønner i Missionsskolen; men lod sig ved sine hedenske Venners Overtalelse bevæge til at tage dem ud igjen. Missionærerne slap ham dog ikke, men besøgte ham flittig i Anandamangalam og endelig, i December 1726, kom han med sin gamle Fader og 3 Børn for at mælde sig til Optagelse i Christi Kirke. Hans Kone kunde endnu ikke bestemme sig til at følge ham; men han haabede, at det nok vilde skee. For at undgaae Hedningernes Forfølgelse flyttede han til en nærliggende Landsby paa Compagniets Grund; men Braminerne lokkede hans Kone ind paa Tanjoursk Grund, truede hende og bebreidede hende, at hun havde solgt sine Børn som Slaver til de Europæiske Præster, saa Konen blev angst og bange og vilde ikke følge sin Mand til Trankebar. Denne blev imidlertid standhaftig, lærte den lille Catechismus, besøgte, med sin Fader, Missionærerne i Januar 1727 og udleverede sine hedenske Helligdomme, dog kunde man mærke paa ham, at det skete

med Frygt. Missionærerne gjorde ham en Anmodning, som vi finde synderlig, da Manden ikke selv ved Daaben var optaget i Christi Kirke og Konen ganske var Hedning, nemlig at lade deres yngste, kun nogle Maaneder gamle Barn, døbe. Heri indvilligede han efter nogen Tvivl og forlangte, at Daaben skulde skee hjemme hos ham selv midt iblandt Hedningerne, som gjerne vilde vide, hvad der blev sagt ved en Daab og hvorledes den gik til. Man havde nemlig indbildt dem, at der blev puttet den, som skulde døbes, Oxekjød i Munden, (den største Vederstyggelighed for Hinduerne) at de fik Brændeviin at drikke, og at Vandet, som brugtes ved Daaben, blev bragt fra Europa. For at betage dem denne Vildfarelse maatte Pottemagerens Folk selv hente Vand til Daaben fra deres egen Brønd. Barnet blev i en Løvhytte, som var opreist i Gaarden døbt i Hedningernes Paasyn og fik i Daaben Navnet Eva. Foruden de christelige Faddere var Barnets Fader selv tilstede og besvarede Spørgsmaalene ved Daaben, navnlig Forsagelsen af Djævelen. Moderen var derimod ikke tilstede fordi den hele Sag var hende imod, og Pottemagerens Fader havde ved hans yngre Broder ladet sig lokke tilbage. Efter denne Dag fulgte for den stakkels Webappen en svær Nat, i hvilken han piintes af ængstelige Drømme. Han ilede til Missionærerne, som trøstede ham det bedste de kunde, og han stræbte alvorlig efter mere og mere at rive sig løs af Afguderiets Lænker. Hans Kone forlod ham og flyttede med det spæde Barn tilbage til Anandamangalam, hans gamle Fader var ingensteds at finde, men havde skjult sig inde i Landet. Imidlertid lærte Webappen flittigt, opfattede de christelige Sandheder godt og bad om Daaben. Hans Kone lod ham nogle Dage efter sige, at hun vilde komme tilbage til ham, hvis han vilde hente hende. Han lod hende svare, at, da han ikke havde bedt hende reise, vilde han ikke hente hende, men hun skulde kun komme. Hun kom, udleverede sine hedenske Helligdomme og begyndte at modtage christelig Un-

derviisning. D. 2 Februar blev Wedappen døbt, drog til sit Hjem, tog fat paa sit Haandværk og underviste selv sin Hustru i Catechismus. Han blev siden standhaftig ved sin Bekjendelse, afviste Hedninger, som kom til ham og bød ham Penge for at udøve hans gamle Kunster, var ivrig for at føre Andre til Christus, havde den Glæde at see baade sin gamle Fader og sin Broder, der saa stærkt havde flaget ham imod, aabne deres Hjerter for Sandheden, døde d. 21 October 1729 i Troen, og blev begravet i Missionshaugen ved Poreiar.

Det havde alt længe været S's Ønske at tiltræde en Missionsreise ud iblandt Hedningerne. Han havde i 6 Aar og mere maattet indskrænke sin Virksomhed til Trankebar og den nærmeste Omegn; paa de længere Bortfjernede havde han kun kunnet virke ved de Bøger, som gik ud fra den Trankebarske Presse, men, siger han[1]), „den mundtlige Forkyndelse med levende Stemme har saavel ellers, som i Særdeleshed her blandt Hedningerne i Ostindien et stort Fortrin for al Privatlæsning i Bøger. Blandt Tusinde kan neppe Een læse, og Mange af dem, som kunne læse, ere saa sløve og ligegyldige, at de ikke anvende den fornødne Flid paa at forstaae og tilegne sig hvad de læse; hvoraf noksom kan erkjendes, hvor fornødent det er, naar Gud skjænker Leilighed dertil, selv at gaae ud blandt Hedningerne og mundtlig forkynde dem Evangeliet. De første Missionærer, Ziegenbalg og Gründler, har heri efterladt os et godt Exempel .... Ordsproget siger vel: „vox scripta manet“, hvad man har skrevet, kan man igjen læse og ofte gjentage; men det er dog kun at forstaae om Sager, som alt levende ere gaaet op i Sindet og har givet os Lyst til, igjen at betragte det, hvorover vi alt i Forveien har følt Fornøielse. Derimod har den levende Stemme noget be-

---

[1]) H. B. II S. 930. 933.

synderligt Opvækkende og Opmuntrende ved sig, især de Ord, som ere udgangne af Guds hellige Mund, og som endnu har samme Kraft, som da Gud først talte dem. Da vor Herre Jesus Christus og siden hans Disciple begyndte at søge det Fortabte, brugte de det mundtlige Foredrag, fordi den evige Viisdom, Jesus Christus, vel vidste, hvilken der var den nærmeste Vei til Folks Hjerter. Jeg opholder mig herved, ikke fordi jeg anseer Uddeling af Bøger for ringe og unyttig — jeg har selv uddeelt Bøger og gjør det endnu — men for at prise Evangeliets mundtlige Forkyndelse. Jeg holder for, at, saa langt man kan komme frem, skal man selv gaae hen og prædike Guds Ord mundtligt. Kan man for Afstanden eller af andre Grunde ikke komme til et Sted, saa er det meget godt at meddele Bøger til Liebhabere, som spørge efter dem. — Men saa fornøden og nyttig Evangeliets mundtlige Forkyndelse er, saa svær er den ogsaa." Imidlertid var S. nødt til, for det Første at blive hvor han var; thi han var ene om at bestyre den Malabariske Menighed i Trankebar, og Fuldendelsen af Z's Bibeloversættelse gav ham nok at tænke paa. Da han næsten var færdig med den, kom, d. 19 Juni 1725, 3 nye Missionærer, Bosse, Pressier og Walther til Trankebar: disse maatte han da hjælpe paa Gled i Sprogene; men da de nogenlunde kunde hjælpe sig selv, gik S. sin Vei og gjorde dette saa meget hellere, som Enigheden mellem ham og hans Colleger ikke var den bedste.[1]) Søndag Sexagesima 1726 tog S. Afsked med den Malabariske Menighed. Evangeliets Ord: „en Sædemand gik ud at saae" faldt ham ret paa Sinde, saa han længe efter erindrede sig dem og den Dag, paa hvilken han talte over dem til Menigheden i Trankebar. Til Cudelur reiste han Dagen

[1]) Herom vil forekomme mere nedenfor, naar jeg kommer til at tale om Missionær Dal og om Frankes Bestyrelse af Missionens Anliggender.

efter i et lille Fartøi for at undgaae de uforskammede Toldbetjente, som i det Tanjourske udpressede Penge af alle Reisende; men fra Cudelur af vare hans Reiser til Fods. Han fulgte vel langs op med Kysten, men gjorde idelige Udflugter til Siden ind i Mogulens Gebeet og prædikede Christus, hvor han kom frem. Mogulens Toldbetjenter havde fordum været lige saa slemme som de Tanjourske, havde taget mere af Folk end tilladeligt var, frataget Fattige deres Klæder, i Stedet for Told, og pryglet de Allerfattigste. Denne Grusomhed bevægede en rig Hedning i Madras til Medlidenhed, han reiste til Mogulen og tilbød ham en stor Sum Penge, dersom han ganske vilde afskaffe den Told, som toges af Reisende. Dette Tilbud blev modtaget og 2 Aar før S's Reise var al Veitold paa Strandkanten op til Madras bleven afskaffet for bestandig. Denne Kjærlighedsgjerning af den barmhjertige Hedning belønnedes nu derved, at Evangeliets Sendebud uhindrede kunde forkynde det glade Budskab for hans Landsmænd. S. fandt i Madras venlig Modtagelse hos en engelsk Præst, Hr. Leake, men drog snart videre til Paliacate og ind i Landet. Denne Reise var overordentlig besværlig og farlig, S. maatte tilsidst vandre barbenet og forvred sin ene Fod ved at springe over en Grøft. I Juli Maaned, da han kom tilbage til Madras efterat have prædiket Evangeliet paa over 100 Steder og bragt den danske Mission i Erindring hos Mange, der kjendte noget til den fra Z's Tid, maatte han udholde en smertelig Sygdom, af hvilken han dog efter 14 Dages Forløb kom sig og besluttede nu at prøve paa at opslaae sin Bolig i Madras, hvortil han ved en hastig Reise til Trankebar erhvervede sig de andre Missionærers Samtykke. Det engelske Selskab billigede denne Beslutning, tog S. i sin Tjeneste og bestemte at oprette en Missionspost i Madras; men indtil Selskabets Samtykke indhentedes maatte S. fare i Mag. Han talte med den engelske Gouverneur om at fornye en i Byen tidligere oprettet Skole for heden-

ske Børn, som atter var gaaet ind. Da han hertil fik Tilladelse og Hjælp, leiede han sig en Bolig midt iblandt Hedningerne i den sorte Stad og lod ved en paa Porten opslagen Seddel bekjendtgjøre, at han vilde undervise de Børn, som bragtes ham. Skolen begyndte med 12 Børn, men voxede snart. Han fik desuden Besøg af saa mange voxne Hedninger, at han ikke kunde vinde Tid til at tale med Enhver især, men fastsatte en Time daglig, i hvilken han vilde forkynde Guds Ord for Alle, som havde Lyst til at høre derpaa. Mellem Kl. 9 og 10 hver Dag stillede han sig i sin Huusdør, hvor alle Forbigaaende kunde see og høre ham og talte med dem om de Ting, der høre til Guds Rige. Han mærkede nu snart, at det i Madras vilde være ham fornødent at lære Varugisk. Dette Sprog, som ogsaa kaldes Telugisk og Gentovisk, er beslægtet med det Tamuliske, men dog saa forskjelligt derfra, at Varuger og Malabarer ikke forstaae hverandre. S. sammenligner disse Sprog med Høitydsk og Dansk og finder, at det Varugiske er ikke svært for den, som er godt inde i det Tamuliske. Ved Hjælp af en varugisk Braminer gjorde han snart saadanne Fremskridt i Sproget, at han turde vove sig til at oversætte, først den lille Catechismus, derpaa det Nye Testamente og endelig hele Bibelen, hvis Oversættelse han fuldendte i Aarene 1727—32. Siden har han ogsaa oversat Arndts sande Christendom og Paradiishave paa Varugisk, skrevet en Varugisk Grammatik m. m. S's største Modstandere i Madras vare de Romersk-Catholske, som havde en talrig Menighed af Indfødte og med megen Misfornøielse saae, at han nedsatte sig i Staden. De stræbte derfor at gjøre hans Skole mistænkt, idet de forsikkrede Hedningerne, at de Børn, som gik i den, vilde efter nogen Tids Forløb blive tvungne til at lade sig døbe; (dette fik de dem virkelig en kort Tid til at troe, saa der i 3 Dage ikke var Skole fordi ingen Børn mødte). De udspredte, først at S. var løbet sin Vei fra Trankebar med Missionscassen, siden at han snart vilde

blive nødt til at drage bort af Mangel paa Penge. Selv Englænderne bleve utaalmodige, da S. havde været 2 Aar i Madras uden at døbe en eneste Hedning, og spurgte, om det ogsaa nyttede, at han blev der. S. bad dem, blot have Taalmodighed; hvad han hidtil havde udrettet var blot en Forberedelse, han ventede paa Efterretninger fra Missions-Collegiet og Selskabet i Engeland, om at man billigede hans Nedsættelse i Madras. Da Efterretninger herom indløb i 1728 gik det saa rask at fra 1728—30 samledes en Menighed af over 200 Personer. I sidstnævnte Aar fik S. en Medarbeider i Johan Anton Sartorius, 1732 endnu en i Johan Ernst Geister, saa man nu skulde meent, at Missionsarbeidet ret vilde gaaet fra Haanden; men det skete ikke. S. kunde ligesaa lidet i Madras som i Trankebar forliges med sine Colleger. Man veed, hvor stor Fristelse netop dygtige og begavede Mænd har til at blive myndige, selvtilfredse og selvraadige. Af denne Fristelse har vistnok S. havt sin Deel, ogsaa kan det vel være, at han stundom lod sig formeget henrive af sit levende Temperament og glemte den christelige Besindighed[1]), og endelig

---

1) At dette har været Tilfældet med Hensyn til at optage Hedninger i den christne Menighed, og at S. heri har været for rask, derom har Sagnet vedligeholdt sig ved Missionen i Trankebar. Missionær John skriver i et Brev fra 1784 til Missionscollegiet (M. A. 1784 Nr. 8). „Meget godt er stiftet her i 79 Aar; men hvor meget mere havde ikke kunnet være udrettet, havde Missionen blot havt flere Ziegenbalger; thi han angreb Hedenskabet lige i dets Hjerte, forstod Braminernes lærde Sprog, studerede nøie deres Religionsbøger, opsøgte altid de dueligste Hedninger, indlod sig med dem i lærd Brevverling og Underhandlinger, samlede flere Christne af de høiere Familier end af de lavere (?), henvendte, medens han underviste i Religionen, ogsaa sin Opmærksomhed paa deres timelige Velbefindende o. s. v. Dette begyndte Alt at synke med Schultze, som i en ret god Mening — men

troer jeg at maatte tilstaae, at han var mere en begeistret og flittig end en grundig Arbeider; men i Aands-Evnet stod han langt over sine Colleger, som ikke kunde finde sig i hans Eiendommeligheder og vare misfornøiede med ham, saa der ikke blev andet for, end at skilles ad. Saaledes gik det i Trankebar, saaledes ogsaa i Madras, og det er forunderligt at see, hvorledes det letter og opliver S. da Sartorius og Geister i Aaret 1737 begive sig til Cudelur for der at grundlægge en ny Mission. I 1736, da alle 3 Missionærer vare i Arbeide, bestod hele Menighedens Tilvæxt kun af 13 Personer, men fra midt i 1737, da de Andre reiste bort, til Aarets Ende døber Schultze alene 117 og i næstfølgende Aar 1738 63 vorne Personer og 1 Barn. Og, som om han ikke havde nok at tage Vare med ene at forestaae den alt betydelige Menighed og prædike i 2 Sprog for Hedningerne, saa tog han i 1739 alvorlig fat paa det 3die indiske Sprog, nemlig det Hindostanske, sædvanlig kaldet det Moriske, fordi Muhamedanerne inde i Landet meget brugte dette Sprog. S. troede først, at dette Sprog var en arabisk eller persisk Dialect, men fandt snart, at han heri ganske tog feil og at det henhørte til samme Stamme, som det Tamuliske og Warugiske. Muhamedanerne inde i Landet har antaget dette Sprog, det Hindostanske, men skrive det med persiske Bogstaver, som i Forveien vare dem bekjendte. Hvad der drev S. til at tilegne sig dette Sprog var den Omstændighed, at flere Personer, som kun havde

---

dermed ere vi ikke færdige — holdt sig mere til Menigmand og samlede derved større Hobe, men vist ogsaa større Fordærvelse i Menigheden, Saadanne nemlig, som ikke har Bryllupsklædningen paa og til hvem man kan sige: Ven, hvorledes er Du kommen ind? Disse ere unægtelig værre end de, der undskylde sig med Ager og Øxen og Hustru, og som i det Mindste her paa Jorden ere til nogen Nytte, skjønt deres Udebliven fra Guds Rige er sørgelig nok.«

ringe Kundskab til det Tamuliske eller Varugiske, anmodede ham om christelig Underviisning; men han maatte lade dem gaae, fordi deres Modersmaal, det Hindostanske, var ham ubekjendt. Han begyndte derfor med al Iver at lægge sig efter dette Sprog og at oversætte Bibelen i det. Inden han forlod Indien blev han færdig med Oversættelsen af hele det N. T., Psalmerne, Propheten Daniel og nogle Capitler af første Mosebog. Endvidere skrev han en Hindostansk Grammatik og en kort Gjendrivelse af Alkoranen. Disse 2 sidste Bøger samt en Prøve af Bibeloversættelsen bleve trykte i Halle under S.'s egen Opsigt da han var vendt tilbage til Europa.[1])

Sartorius og Geister droge, som ovenfor fortalt, i Aaret 1737 til Cudelur, hvor det engelske Selskab vilde oprette en ny Missionspost. Alt i 1710 havde Ziegenbalg prædiket i Egnen ved Cudelur, i 1717 oprettede Gründler der en malabarsk og en portugisisk Skole, som Ziegenbalg i 1718 besøgte, prædikede i de omliggende Byer og ansatte Johan Beck, fra det Würtembergske, som Opsynsmand ved Skolerne; men med disse vilde det ikke ret gaae, Beck døde i 1734, og det Engelske Selskab besluttede nu at lade Sartorius og Geister begynde en ordentlig Mission i Cudelur. De fandt ved deres Ankomst hos Engelænderne venlig Modtagelse og begyndte deres Gjerning, men alt i 1738 døde Sartorius, hvis Fortjenester af de lexikographiske Arbeider ovenfor ere omtalte. Geister stod nu et Par Aar ene, men fik i Aaret 1740 en Medarbeider i Svenskeren Johan Zacharias Kiernander. Den Cudelurske Missions følgende Historie vil nedenfor blive meddeelt.[2])

---

1) Om S.'s Virksomhed i Madras see hans i H. B. Tom. II —V adspredte Dagbøger og Breve. En kort Efterretning om denne Mission til 1731 findes III S. 858.

2) Om dens Begyndelse see H. B. IV S. 1317. og 1651. samt Geisters Dagbøger i Tom. V.

Schultzes Helbred var nedbrudt og med sine Foresattes Tilladelse vendte han, efter et 24 Aars Ophold i Indien, tilbage til Europa i Aaret 1743. Bestyrelsen af Missionen i Madras overgav han til Missionær, Johan Philip Fabricius fra Trankebar, som afløste ham. Foruden de i Menigheden optagne Romersk-Catholske og de døbte Christenbørn var Antallet af de i Madras siden Missionens Oprettelse døbte Hedninger næsten 700. S. begav sig først til Kjøbenhavn [1]) og derfra til Halle, hvor han, skjønt meget svagelig af Helbred, dog var i utrættet Virksomhed med Sprogarbeider. Den siden saa berømte Missionær Schwartz, der ligesom S. var fra Sonnenburg i Neumark, modtog af ham den første Underviisning i det Tamuliske. I dette Sprog besørgede han trykt, medens han efter sin Hjemkomst opholdt sig i Halle, Arndts sande Christendom og Paradiishave. Endvidere forarbeidedes under hans Opsigt Varugiske Typer, med hvilke man trykte hans Oversættelse af den lille og store Catechismus samt flere Smaaskrifter.[2]) Hvad der blev trykt paa Hindostansk, med arabiske Lettre, er ovenfor anført. I November 1760 døde Benjamin Schultze i Halle, 72 Aar gammel.

Vi vende os nu til de Mænd, der samtidig med S. virkede i Trankebar og gjøre en og anden Bemærkning om de Missionærer, der ankom til Trankebar, til 1740. Deres Virksomhed blandt de Indfødte skildres bedst ved det, som i de følgende Capitler vil forekomme om Præsten

---

1) Ved en Skrivelse fra S. til Missionscollegiet (M. A. 1743 Nr. 18) vedlægges et Catalog over samtlige hans Arbeider, hvoraf man seer hans overordentlige Flid. Fra 1720—1742 har han forfærdiget ikke mindre end 42 egne Arbeider og Oversættelser, tildeels af betydeligt Omfang, i det Tamuliske, Varugiske, Hindostanske og Portugisiske Sprog. De fleste ere i Manuskript.

2) Walchs neueste Religionsgeschichte. Th. V. S. 172.

Aaron og Catecheten Rajanaiken. Data til deres Levnetsløb vil forefindes i en Liste over samtlige Missionærer, som leveres ved Bogens Slutning. Her kun nogle Bemærkninger om dem. Vi nævne først Slesvigeren, Nicolaus Dal, som kom til Indien tilligemed S. i Aaret 1719. Han var en redelig og uegennyttig, arbeidsom og ordentlig Mand, men noget langsom af Evner og hastig i Sindet, derhos sær. Han var ikke ordineret da han kom til Trankebar og lagde sig først baade efter Tamulisk og Portugisisk, men holdt sig siden næsten udelukkende til sidstnævnte Sprog, i hvilket han skal have bragt det vidt. Hans Beskjæftigelse med Revisionen af den portugisiske Bibeloversættelse og Psalmebog ansaae han for sin Hovedsag og, skjønt han 1730 blev ordineret i Trankebar, saa har jeg dog læst den paafaldende Yttring af ham[1]): Barnedaab og Brudevielser har jeg maattet overtage for Hr. Bosse og derved forsømme Arbeidet paa Bibel og Psalmebog, saa jeg mangen Gang tænker paa, om det ogsaa var godt, at jeg blev ordineret. Misforstaaelsen mellem ham og Schultze, for hvilken han selv siger[2]) at han var i ondt Rygte baade i Kjøbenhavn, London og Halle, havde dog ikke daglig Strid til Følge. Jeg kan slet ikke komme ud af, siger han, at leve i Kiv og Strid med Nogen, saa den Mening om mig er ganske falsk, at jeg skulde have levet i Uenighed med Hr. S. Jeg har 1722 paa en lille Seddel og

---

1) M. A. 1738 Nr. 3.

2) i samme Brev. I samme Aargang Nr. 17 skriver Francke til Hoier: „Jeg har faaet Hr. Dals Bi-Dagbog, hvoraf man kan see hans Misfornøielse med Missionærerne Schulze og Bosse. Man har forhen holdt ham Sligt til Gode, da han ikke mener det ilde, men mangler tilstrækkelig Forsigtighed og Betænksomhed. Imidlertid har jeg dog ogsaa erfaret, at han tager imod gode Paaminbelser og ikke bliver kjed ad dem, saa jeg ikke tvivler paa, at han, efter Missions-Collegiets kjærlige Formaninger, i Fremtiden vil tage sig bedre i Agt.

1728 mundtlig sagt ham Sandhed. Det er hele vor Uenighed. En anden Sag er, at indberette hans Forseelser i Breve til Europa, og det undertiden i haardtlydende Ord. Det har jeg gjort, men jeg tvivler paa, at Hr. Sartorius og Hr. Geister har betjent sig af mildere Udtryk." Havde Dal maaskee for lidet baaret over med S.'s Svagheder og ikke noksom paaskjønnet hans Iver og Dygtighed, saa blev han haardt straffet derfor ved i S.'s Sted at faae Drukkenbolten Bosse, der endog blev hans Special-Collega ved den portugisiske Menighed, og som han havde at trækkes med lige til sin Dødsdag. — Dal var Danskfødt, til i sit 13de Aar næsten ene opdraget ved det Danske Sprog [1]) og, skjønt han havde studeret i Tydskland, glemte han dog hverken Fædrenelandet eller Modersmaalet. Det har overrasket mig at see fra ham, som ellers, ligesom de andre Missionærer, skriver alle Breve paa Tydsk, en vidtløftig Skrivelse fra 1741 [2]) som viser, at han efter 22 Aars Ophold i Ostindien blandt tydske Missionærer endnu havde det Danske Sprog i sin Magt. Denne Skrivelse var bestemt til at trykkes og hæftes bag i de Exemplarer af Pontoppidans Forklaring, som D. havde bestemt at forære, et til hvert Sogn i Haderslevhuus Amt, som ogsaa i Overskriften ere opregnede og meget faa udeglemte. „Aarsagen til saadant mit Foretagende," siger han, „er, at jeg, som efter Guds Villie har min Bolig i fremmede og langtbortliggende Lande, ikke kan forglemme mit kjære Fædreneland og elskelige Landsmænd, saavel som min Slægt og Paarørende, som ere over 100 i Tal. Nu skikker jeg Eder denne deilige Catechismi Forklaring, som er forfærdiget af Hs. Kongelige Majestæts Hofprædikant, Hr. Erik Pontoppidan, som nu ogsaa er Professor Theologiæ og Assessor i det Høilovlige Missions-Collegio. Til at udvælge denne

---

1) M. A. 1741 Nr. 29.
2) M. A. 1742 Nr. 18.

Bog har jeg havt 2 Aarsager; den første er Bogens meget opbyggelige Indhold, den anden er, at bag i samme findes en Fortegnelse paa nogle gode Bøger, hvilke de kan kjøbe, som har Evne og Formue dertil; og da vilde jeg ønske, at enhver Dansk Christen i det Mindste var forsynet med Jersins Livsens Vei og det Nye Testamente. . . . I kan jo letteligen begribe, elskelige Landsmænd, at, som Gud har givet Eder en Konge, som ideligen er betænkt paa at forfremme sine Undersaatters timelige og evige Velfærd, det da var hjertelig at ønske, at I, efter det første Spørgsmaal i denne Catechismus, maatte være lykkelig paa Jorden og salig i Himmelen. Tænker engang, hvor deilig det skulde være, dersom I, efter 5 Moseb. 28, 6. kunde være velsignet i Eders Indgang og velsignet i Eders Udgang, og dersom, efter 1 Moseb. 39, 5. der kunde være idel Herrens Velsignelse over Alt det, I havde, baade hjemme i Husene og paa Marken; og I paa saa Maade kunde være et udvalgt Guds Folk, (1 Pet. 2, 10) Herrens Velsignede, (Ps. 115, 15.) og den levende Guds Børn". (Róm. 9, 26.) Brevet er underskrevet: „Trankebar i Ostindien, af min 22 Aars Udlændigheds Bolig d. 16 Septbr. 1741. Eders hulde Ven og Landsmand af Anslet i Aller Sogn, Nicolaus Dal, Missionarius og Guds Ords Tjener ved den portugisiske Menighed." D. søger især at give sine Landsmænd saadanne Bøger i Hænde, i hvilke der ivres mod Drukkenskab, Banden og Sværgen, og anvender ikke Ubetydeligt, deels paa at faae saadanne Bøger udbredte paa sin Fødeegn og deels til at understøtte sin trængende Slægt[1]) Og=

---

[1]) Selv ved hans Velgjørenhed seer man hans Særhed. I M. A. Nr. 10, Bilag, skriver D. til Jens Jacobsen, som var hans Commissionær og Penge=Uddeler til hans Familie: „min Familiees uartige Opførsel mod mig bliver mig tilsidst ganske utaalelig, og jeg er ingenlunde forbunden til, for deres Skyld at sætte mig i Gjæld, som, hvis jeg døde i Aar, vilde

saa Missions-Cassen i Trankebar understøttede han af sin Fattigdom.[1]) En Fru van Cloon i Batavia sendte ham Tid efter anden en Foræring i Penge til hans Pleie, hvilken han efterhaanden nedlagde i Missions-Cassen, og da han ikke ansaae det for passende, selv at beholde disse Penge, saa forærede han Missionen 500 Rdlr. paa een Gang. D. døde 1747 og var meget afholdt af de yngre Missionærer.

6 Aar efter Schulze og Dal kom det næste Hold Missionærer til Trankebar, som bestod af 3 unge Mænd, Bosse, Pressier og Walther. B. blev en Skamplet paa Missionen; thi han forfaldt aldeles til Drik. I Begyndelsen vidste hans Colleger ikke ret, hvad det var, der skadede ham, og ansaae ham blot for en søvnig Person; de havde endog, for dog at have nogen Nytte af ham, paalagt ham Regnskabsførelsen og overdraget ham Cassen; men fra 1737 af fik de Dinene op; thi da tiltog hans Drikfældighed i en saa frygtelig Grad[2]), at den ikke mere kunde være skjult for Nogen, da den var til offentlig Forargelse baade for Christne og Hedninger. Da han nu tillige havde en ikke ubetydelig Cassemangel, udbad de andre Missionærer sig hans Hjemkaldelse og Collegiet gik ind derpaa; men B. vilde ikke hjem, og anførte følgende Grunde, som hans Colleger gjendrev.[3]) 1) Han havde ikke anholdt om Hjemlov. Hertil

blive ubetalt." Nu giver han alligevel en Liste paa dem af hans Familie, blandt hvem 142 Rdlr. Courant skal deles. Deri forekommer Følgende: „Den gamle Jens Dal, som ellers ikke havde fortjent det, 10 Rdlr.; Karen, som endnu mindre havde fortjent det, 10 Rdlr.; Cathrine, Michel Jensens Hustru, som allermindst havde fortjent det, 42 Rbd.; den slemme Hans Nielsen Dal i Anslet, som ikke holder 50 Rdlr. for at være et Ord værd, 10 Rdlr.

1) M. A. 1745 Nr. 9.

2) Den skildres med stærke Farver af Dal og Kohlhoff, M. A. 1738 Nr. 3. og 24. 1745 Nr. 5.

3) M. A. 1740 Nr. 10. og 18.

svare Missionærerne: dette er ligegyldigt, naar han af Collegiet ubetinget kaldes tilbage. 2) Han skrev 1730 derom til Conferentsraad Schroeder, som da fraraadte ham det. Sv. Fordi han dengang havde bedre Tanker om ham. 3) Han er nu bleven 10 Aar ældre og har giftet sig med en Person, som efter de Missionærerne bekjendte Omstændigheder hverken kan eller vil følge ham til Europa. (Hun var nemlig et Sidestykke til B. og laae med ham i een Søle) Sv. Alder eller Giftermaal kan ikke fritage en lastefuld Præst for Afsættelse. 4) Hans svage Syn. Sv. Var det bleven svagt i Missionens Tjeneste, saa var det en anden Sag; men naar Svagheden kommer af Drukkenskab og uordentlig Læsen i Historie-Bøger ved Nattetider, som Hr. Dal siger, saa gjør Svagheden hans Tilbagekaldelse desto nødvendigere, fordi han derved bliver udygtig til Tjeneste. 5) At de fornemste Medlemmer af den Portugisiske Menighed nu i 15—16 Aar har fattet en særdeles Kjærlighed til ham. Sv. Deraf vide vi Intet. Skulde Nogen, som ikke kjender hans Vandel, ønske at beholde ham, saa kan dette Ønske ikke opfyldes, men kjende de hans Vandel, som de gjør, og ønske dog at beholde ham, saa behøve vi neppe at yttre, hvad dertil er at sige.

I Øvrigt viser B.'s Forsvarsskrift til Collegiet, at han ikke havde drukket al Forstand bort; thi det seer meget anstændigt ud. Collegiets Skrivelse, siger han, viser, at jeg er beskyldt for uordentligt Levnet; men da ingen særdeles Punkter ere anførte, undtagen min Cassemangel, saa kan jeg ikke indlade mig paa et vidtløftigt Forsvar, saameget mindre, som jeg gjerne bekjender, at jeg for Gud agter mig for den største Synder; men hvad Cassemangelen angaaer, maa jeg bemærke, at den mig 2 Gange af mine Colleger paabyrdede Missions-Casse er Skyld i, at jeg er kommen i en saadan Labyrinth af Gjæld, hvoraf dog nu i 3 Aar af min Løn er afbetalt næsten det Halve. Da Hr. Schultze i 1726 gik til Madras, blev Cassen mig overgivet, skjønt

jeg blandt mine Colleger var den sletteste Regnemester. Da nu Worm og Richtsteig kom ud 1730 og jeg vilde være fri for Cassen, erholdt jeg endelig, efter mange Forestillinger, at sal. Worm overtog den; hvad der dengang fattedes kunde jeg af mit eget Tilgodehavende erstatte. Sal. W. var en meget akurat Regnemester og dog befandtes ved hans Død 1735 en temmelig Defect i Cassen, men som blev dækket af hans og hans Kones Efterladenskaber. Efter W.'s Død blev jeg af mine Colleger overtalt eller rettere tvunget til at overtage Cassen, skjønt jeg ikke blot undskyldte mig med min Mangel paa Øvelse i at regne, men ogsaa med min Diensvaghed, og en Anden af mine Colleger, især Hr. Dal, meget bedre havde kunnet bestyre den. Men hvoraf det er kommet, at der i 1738 fandtes en saa stor Defect, det kan jeg ikke vide; men formoder, at en Regnefeil maa ligge til Grund; maaskee er der ved en eller anden Post i Indtægt skrevet for meget, i Udgift for lidt." — I Øvrigt lover han, at hvad der er skeet forhen, ikke skal skee fremdeles, men at han vil føre en exemplarisk Vandel, og beder, at Collegiet i al Fald vil være saa billigt, at lade ham blive i hans nuværende Stilling indtil han har fundet sig en anden Plads i Indien. Saa blev da B. og syntes at bedre sig noget, men det havde ingen Art med hans Bedring. Den Forandring, skriver Missionær Kohlhoff*), som jeg for 2 Aar siden har meldt om Hr. B., har desværre ikke været grundig og han har siden ikke levet som han burde. For kort siden har vi nogle Dage i Træk truffet ham i den bekjendte Last. Paa offentlige og private Erindringer og Formaninger har det hidtil ikke manglet. Endnu for to Dage siden forestillede 3 af os ham hans Fordærvelse, sagde ham, at vi for to Aar siden uden Grund havde glædet vore Foresatte og spurgte ham, hvad vi nu skulde skrive? Som sædvanlig lovede han, efterhaanden at forbedre sig, og meente at han nu ikke mere begik saa-

*) M. A. 1745 Nr. 5 1747 Nr. 7.

danne Udskeielser som forhen. Vi svarede, at alle saadanne Talemaader Intet gjaldt, han maatte ikke lege med Synden, men ved Jesu Christi Kraft paa een Gang løsrive sig fra den og til den Ende indlade sig i en alvorlig Kamp og Bøn og ikke hvile før han var bleven Herre over Synden. Han gjorde mange Løfter, paa hvis Opfyldelse jeg, efter vore Erfaringer hidtildags, maa tvivle." I 1747 hed det: „Der hjælper ingen Bøn, ingen Formaning, ingen Trudsel, at vi hidtil ikke har gaaet skarpere til Værks med ham, er strafværdigt og det er at formode, at, naar Missions-Collegiet læser den Beretning om Sagen, vi har sendt, vil det give os en skarp Irettesættelse. Den hidtil i Overflod ham beviste Mildhed skyldes især vor kjære gamle Hr. Dal, hvem vi ikke gjerne siger imod. Herren gjøre en Ende paa denne Fordærvelse!" Endelig blev da Bosse i Aaret 1749 entlediget, og da han betakkede sig for at leve i Trankebar som afsat Missionær, lod han sin Kone i Stikken[1]) og reiste med Skibet til Kjøbenhavn, hvor han fik et Værelse paa Vaisenhuset og endnu et Par Aar fristede sin elendige Tilværelse. Jeg har seet en Ansøgning fra B. til Collegiet[2]), hvori han ansøger om en Rigsort maanedlig „som en Haandskilling til Tobak, Tavlepenge, Klæde-, Sko- og Tand-Børste, Blanksværte, Svovlstikker" o. s. v. eller med andre Ord — til Brændeviin.

Men var Missionen i Trankebar ilde tjent med Bosse, saa fik den i de 2 Mænd, som i 1725 kom ud tilligemed ham to meget duelige Arbeidere, Pressier og Walther, hvem det i Særdeleshed skyldes hvad der fra Missionærernes Side udrettedes i Trankebar i det Tidsrum mellem 1725 og 1740; thi Worm og Richtsteig, som kom ud i 1730 lovede vel meget og toge alvorlig fat paa Arbeidet; men døde Begge i Mai 1735. Længere Arbeidstid forundtes Obuch,

---

[1]) M. A. 1750 Nr. 1.
[2]) M. A. 1753 Nr. 10.

Wiedebrock og Kohlhoff, der kom ud i 1737 og alle tre døde i Trankebar, de 2 Sidstnævnte først efter en lang Række af Embedsaar. Disse saavel som Zeglin, der ankom i Aaret 1740 tilligemed den ovenfor nævnte Fabricius, høre til de troe Arbeidere, der uden at besidde udmærkede Aands-Evner, dog i Stilhed og med Flid udrettede deres Gjerning. De fortsatte hvad der var begyndt; men Ingen af dem var skikket til selvstændig og eiendommelig Virksomhed. Til de mere Begavede derimod henregner jeg Pressier og Walther, af hvilke den Første, om hvis Reise til Tanjour siden vil blive fortalt, døde i Aaret 1738, men den Sidste, omtrent samtidig, erholdt Hjemlov. Jeg har seet et Brev fra Franke, den Yngre, i Halle*), til Walther, hvori han paa det Stærkeste raader ham til at blive i Ostindien, for at Missionsværket ved hans Bortgang ikke skal tage Skade. Blandt alle de Grunde, siger han, som Deres Velærværdighed hidtil har anført for den forestaaende Forandring er den vigtigste, at Deres Sundhed staaer Fare, naar De skulde blive længre i Indien .... men Sundhed og Sygdom, Liv og Død staaer alene i Guds Haand, og i dette Stykke skal man bedre troe Guds Forsyn end alle andre Omstændigheder, de være saa som de ville. Tilmed veed man ikke hvad der kan møde En paa andre Steder. Jeg har for en Tid siden seet 2 saadanne Tilfælde. Det ene var med en Præst i min Inspection, (Franke var Inspecteur, havde det geistlige Tilsyn med Præsterne i Saale-Kredsen), som, forbi det syntes ham for svært at gaae til Annexet, søgte Forandring og fik virkelig Kald med een Kirke. Men da han paa sit nye Sted vilde for første Gang besøge en Syg, foer der en Hund ud og bed ham i Benet, saa han blev halt og kan, den Dag i Dag, ikke ret komme frem til Fods." Det andet Exempel skjenke vi Franke. Saa løierligt det end falder med hans Moralia til Walther, saa gik det rigtignok

1) M. A. 1738 Nr. 28 cfr. 1741 Nr. 12.

denne ligesom Manden med de 2 Kirker, der vilde have een. W. reiste hjem, kom til Kjøbenhavn, May 1740, og blev ansat som tydsk Præst paa Christianshavn; men saa kom der en Hund og bed ham, og denne Hund var Døden; thi paa en Besøgsreise til Tydskland blev han syg og døde i Dresden inden et Aar var omme efter hans Hjemkomst. Da Franke siden omtaler hans Død, siger han: „jeg havde hjertelig ønsket, at Gud vilde have skjenket ham et længere Liv, skjønt jeg endnu medens han var i Indien meddeelte ham min Frygt, at han ikke vilde leve længe i Europa."

Tiende Capitel.

Indfødte Lærere; den frafaldne Frederik Christian; Aaron, den første til Præst indviede Malabar.

Efter saaledes at have kastet et Blik paa de Missionærer, som ankom fra Europa i Tidsrummet mellem Z's og G's Død og Aaret 1740, henvende vi Opmærksomheden paa den Lærestand af Indfødte, som i dette Tidsrum begyndte at danne sig. I Z's Tid havde man vel indfødte Catecheter; men Ingen af disse ordineredes til Præst for sine Landsmænd. Missionens første Tid var jo saare besværlig; og der var blandt de første Christne i Trankebar ikke Mange, som saaledes udmærkede sig ved Dygtighed og Nidkjærhed for Troens Sag, at det skulde blive lagt Z. nær, at sørge for deres Ordination. Jeg veed, fra Missionens første Tid, kun een Eneste i Menigheden, som udmærkede sig ved Livlighed og Gaver; og denne Ene troede kun til en Tid, men faldt fra i Fristelsens Tid.

Hans hedenske Navn var Kanabadi Wathiar¹). Han var en Søn af den Skolemester, som Z. ved Missionens Begyndelse betjente sig af til at lære det tamuliske Sprog, men han overgik langt sin Fader i Kundskaber, havde fra sin Ungdom af holdt Skole og udmærkede sig som Poet. Han havde i Trankebar en stor Skole med muhamedanske og hedenske Disciple og var meget anseet. Alt i 1706 gjorde han malabariske Vers til Ære for det Danske Kongehuus, som bleve oversatte paa Tydsk og sendte til Danmark. I Aaret 1709 traadte han i Missionens Tjeneste og lod sig undervise; men Missionærerne havde i Begyndelsen kun ringe Haab til hans Omvendelse. Imidlertid satte han Catechismens 5 Hovedstykker paa malabariske Vers og lod Skolebørnene lære at synge dem. Man mærkede nu, at der foregik Noget i hans Sjel; dog talte han endnu ikke derom til Missionærerne, men lærte hemmelig Catechismen udenad og vedblev at skrive Vers og Sange til Skolens Brug. Endelig aabenbarede han sit Forsæt at blive Christen, bad om grundig Underviisning i den christne Lære og snar Daab, da hans Forældre og Venner tilligemed de fornemste Hedninger vilde modsætte sig af al Magt. Dette viste sig ogsaa snart; thi da han frit forkyndte sit Forsæt, kom først hans Forældre, faldt ham til Fode, græd og hylede med Bøn, at han dog ikke maatte gjøre dem den Skam, han var jo dog deres eneste Søn, ved hvem deres Slægt skulde forplantes. Derpaa skrev hans Fader det ene Brev til ham efter det andet med mange Overtalelses-Grunde, som ikke hjalp; dog lovede han, stedse i det Timelige at ville staae sine Forældre bi, om de ogsaa ikke vilde beqvemme sig til at blive Christne. Nu prøvede de det paa en anden Maade, vilde tage Gift og ophidsede de fornemme Hedninger til at modsætte sig hans Forsæt. De omringede ham naar han gik paa Gaden og brugte baade Løfter og Trudsler, ja engang indelukkede

1) H. B. I S. 263. 76. III S. 496. 527. V S. 767.

de ham 2 Dage i et Huus og vilde ikke slippe ham før han aflagde Ed paa, at han ikke vilde blive Christen. Han gjorde da sin Ed paa, at han vilde det Gode og ikke det Onde, men erklærede, da han slap fri, Hedenskabet for det Onde og Christendommen for det Gode. Hans Fader og dennes Venner gik til Comandanten, ja en Mængde Hedninger indgav et Bønskrivt til Comandanten i denne Sag. Imidlertid bade Missionærerne ham, vel overveie hvad han gjorde og forestilte ham, hvor heftig Forfølgelsen vilde blive; de foreholdt ham ogsaa de Synder, for hvilke han beskyldtes. Han svarede hertil skriftlig, at han umulig længere kunde blive i Hedenskabet, saa, vilde man ikke ved Daaben optage ham i vor Kirke, vilde han vandre som Pillegrim ud i en Ørk og der tjene den eneste sande Gud saa godt han kunde. De Synder, som man beskyldte ham for, havde han begaaet og endnu utallige andre; netop derfor vilde han gaae over til Christendommen, for at han kunde faae sine Synder forladte og Kraft til i Fremtiden at skye dem. Han foreholdt Missionærerne Apostelen Pauli Exempel, der ingenlunde slap Hedningerne fordi man modsatte sig deres Optagelse i Kirken; de skulde da see til, hvad deres Embeds-Pligt paalagde dem o. s. v. Dette Brev gik Missionærerne til Hjerte, og de besluttede, i Herrens Navn, at døbe ham med det Første. Da Hedningerne oplagde det Raad, at passe paa naar han skulde føres til Kirke for at døbes og da at rive ham bort underveis, forekom Missionærerne dette ved at døbe ham i deres Bolig, den 16 Octbr. 1709, i Nærværelse af Daabsvidner. Han fik i Daaben Navnet Frederik Christian og Kongen af Danmark blev indført som Fadder til ham. Samme Dag indløb Breve til ham fra Landet med store Løfter, hvis han vilde forandre sit Forsæt, men med haarde Trudsler, hvis han blev Christen. Disse Breve besvarede han med Sindighed og indgav til Øvrigheden i Trankebar en Ansøgning om Beskyttelse. Efter Daaben holdt han sig nogen Tid skjult

og undervise de større malabariske Skolebørn. De Fornemme, skrive Missionærerne, saavel herfra Staden, som fra andre Steder, komme vel ofte til ham og besøge ham i vort Huus; men det Tractement, hvormed han beærer dem, er Matthæi og Marci Evangelium, som han forelæser dem, og hvorover han anstiller en Samtale med dem. I Øvrigt tjener han til ret stor Nytte ved den malabariske Skole." Da han igjen begyndte at gaae ud blandt Folk, reiste sig udvortes Forfølgelser og indvortes Anfægtelser. Af Øvrigheden fik han ingen ret Beskyttelse og kom i store Fristelser, som han ikke aabenbarede for Missionærerne. Da traadte den romersk-catholske Pater Vicarius til, fik ham ved gode Løfter paa sin Side og sendte ham hemmelig til en fransk Plads. Herved beredtes, sige Missionærerne, dette Værks Fjender stor Glæde, os stor Bedrøvelse og Mennesket stor Skade for hans Sjel. At Fjenderne glædede sig, seer man af en Skrivelse fra Bøvingh af 22 Septbr. 1710[1]). „For ikke længe siden, skriver han, løb 6 af Vore over til Pavedømmet, blandt hvilke En ved Navn Christian Frederik, hvis Gudfader hans Majestæt Kongen var. Ifjor blev der uden Tvivl skrevet store Ting om dette Menneske; men Erfaringen har viist, at han er en ugudelig Person, som af kjødelige Hensigter har antaget den christelige Religion." Den ulykkelige Mand blev ikke hos Papisterne, men faldt efterhaanden tilbage i Hedenskabet. I Aaret 1727 traf Missionærerne Dal og Pressier ham i Nagapatnam og fortæller derom Følgende. Den 12 Februar kom Frederik Christian til os, et fortabt Faar af vor Trankebarske Menighed. Han fortalte vidtløftig sine Hændelser, og hvorledes han nu var kommen ind i en saadan Labyrinth, at han hverken kunde kalde sig en Christen eller en Hedning. Han kunde ikke nægte, at han med Kone og Børn deeltog i de hedenske Ceremonier; men undskyldte sig med

1) Beschreibung der Hottentotten S. 29.

at han dog i sit Hjerte troede, at den Christelige Religion var den sande, og naar han paa Hedningeviis besmurte sig med Aske af Komøg, tænkte han ikke paa Afguden Siwen, men paa, at han selv er Støv og Aske. Presßier forestilte ham, at naar han antog Christendommen for Sandhed til Salighed, saa burde han ikke stille sig lige med Hedningerne, især i en Stad, som stod under christelig Øvrighed. Han svarede, at han kunde ikke bekjende sin Overbeviisning; saa vilde hans Venner forfølge ham, hans Kone forlade ham: Gud maatte først give ham den fornødne Naade og Kraft til at bære dette. P. talte et alvorligt Formaningsord til ham og beklagede især hans 2 Børn, der opvoxede i Hedenskab. Den Ældre af disse var døbt i Madras, medens Faderen holdt sig til de Romersk-Catholske, den Yngre var endnu udøbt. Der var Noget, som drog Frederik Christian til Trankebar, men Meget, som holdt ham tilbage. Endnu 1730 kom han til Missionærerne, der ikke glemte at opmuntre ham til at ydmyge sig for Gud og gjøre den givne Forargelse god igjen. Han faldt af sig selv paa Knæe og bad Gud om Forladelse; men det var kun en øieblikkelig Rørelse. Det Sidste, jeg har erfaret om ham, er, at Missionær Geister i Aaret 1740 traf ham som Afguds-Præst ved et Tempel i Omegnen af Cudelur.

Saaledes gik denne Mand tabt ikke blot for Lære-Embedet blandt Malabarerne, men ogsaa for Christi Kirke, og der var, som sagt, ikke mange Personer af fremragende Dygtighed i den unge Menighed. Missionærerne tabte vel aldrig ganske det Maal af Syne, at danne en indfødt Lærerstand; men de haabede at see den fremgaae af deres Skoler, et Haab som ikke opfyldtes. Der fremgik af Skolerne adskillige Catecheter og Skolemestre, men i den første Tid ikke Præster. Man sporer hos Missionærerne en vis Ængstelighed ved at ordinere de Indfødte, hvortil de dog fra alle Sider opfordredes. I Aaret 1725 skriver Erkebi-

skoppen af Canterbury[1]) til Schultze: „Da I ere saa langt borte fra disse Lande og ikke uden langt Ophold og mange Vanskeligheder kunne faae Eders Medarbeidere herfra, saa er det ønskeligt, at I udvælge Nogle af dem, som I har bragt til at antage Evangeliets Sandhed, og meddele dem en nøiagtigere Underviisning, for at de igjen kunne lære Andre, og paa deres Modersmaal, ikke blot i Eders Skoler, men rundt omkring i Landet, kunne forkynde de christelige Grundlærdomme og saaledes bearbeide Flere, der siden hos Eder kunne faae nøiere Underviisning og blive døbte. Saadanne Evangelister har ved Evangeliets første Forkyndelse bidraget overmaade meget til dets Fremskridt. (Ap. Gg. 8, 4.) Disse ville lettere faae Adgang til deres Landsmænd og bedre Leilighed til at træde i Forbindelse med dem. Naar saa Disciplernes Tal voxer, skal man see, hvor mange unge Lærere man vil faae blandt disse Proselyter, der ville forkynde Andre den Tro, som de selv har antaget." Ogsaa Missionscollegiet opmuntrede til at ordinere indfødte Lærere, saasnart Missionærerne yttrede Ønske desangaaende, et Ønske, som især lagdes dem nær fra Aaret 1727 af, da Menigheder begyndte at danne sig inde i Landet, som i de følgende Aar vare i stærk Tilvæxt. Om den første Anledning til disse Menigheders Stiftelse vil siden blive talt naar der berettes om Catecheten Rajanaiken. Her blot saa Meget, at disse Folk fra Landet modtog det første Indtryk ved deres alt christne Landsmænd, som paa Reiser besøgte dem. De vandrede derpaa til Trankebar, hvor de modtog ordentlig Underviisning og bleve døbte. Siden mødte disse Landchristne i Trankebar ved de 3 store Høitider og besøgtes undertiden af Catecheter fra Trankebar, men vare den største Tid af Aaret uden Lærere og Sjelesørgere. Det strenge Forbud mod Europæeres Reiser ind i Landet hindrede Missionærerne i at besøge dem. Det vil da ikke undre Nogen, at disse i

---

[1]) H. L. II S. 659.

Aaret 1728 skrev til Missionscollegiet: [1]) „vor største Bestræbelse gaaer nu ud paa, i Fremtiden at forsyne de Menigheder, som samles i Landet, med den fornødne Sjelesorg. Personlig at reise ind i Landet og besøge disse Folk, er for Tiden ikke vel muligt. Altsaa maae de komme til os, især naar de hellige Sakramenter skulle rækkes dem; men dette har sine store Vanskeligheder og er i mange Tilfælde vel endog umuligt. Det vilde da være den bedste Udvei, at ordinere dem en Sjelesørger af deres egen Nation, hos hvem man fandt de for en christelig Lærer fornødne Egenskaber. Derfor kunne vi ikke andet end forespørge os hos Collegiet, hvor vidt vor Fuldmagt i dette Stykke strækker sig?“ Collegiet svarede: „Det gode Haab, som De yttrer, at der med Tiden blandt Indianerne ville findes Folk, som kunne blive Hyrder og Lærere for deres Landsmænd, har ret fornøiet os, idet vi med vore kjære Venner ansee dette for det sikreste Middel til under Guds Bistand at udvide de der samlede Menigheder og bringe dem paa en fast Fod. Vi meddele Dem derfor, med Hans Majestæt Kongens allernaadigste Tilladelse, herved Fuldmagt til i Herrens Navn at ordinere en duelig Person af den Indianske Nation til Prædike-Embedet og anbetroe et eller flere Distrieter til hans særdeles Opsigt.“ Dog formanede Collegiet til Forsigtighed og til først at bruge den, de vilde ordinere i ringere Tjenester, inden de betroede ham Sjelesørger-Embedet. Saaledes hengik endnu 5 Aar inden Beslutningen udførtes; men i Foraaret 1733 fik Missionærerne Frimodighed til at skride til Udførelsen og ordinere en af de 3 Catecheter i Byen, hvilken af dem de og Menigheden kunde blive enige om at vælge. Denne Beslutning bekjendtgjordes for de 3 Catecheter, som skriftlig gav deres Bifald tilkjende. Den ældste Catechet Schawrimuttu svarede: „fordi den Sag, som De, vore Præster, ved Kirkens Overhyrdes, Jesu Christi Naade

---

[1]) H. B. IV S. 148. ff.

har besluttet til Menighedens Bedste, er meget nødvendig, saa har Beslutningen foraarsaget mig stor Glæde. Jeg ønsker, at den dertil bestemte Person maa faae Gud Faders Kald, den Herres Jesu Christi Tilegnelse og den Helligaands Segl. Den anden Catechet, Aaron, skrev saaledes: „Gud være takket, som ved sin Helligaand har virket dette Forsæt i Præsternes Hjerter. Det vil gjøre megen Gavn og er fornødent for Landmenighederne. Herren lade det komme i Stand!" Den yngste Catechet Diogo svarede: „vor Overhyrde, Jesus Christus, udvælge selv til Førelsen af dette gudelige Embede den, som er ham velbehagelig; han begynde, fortsætte og fuldende Gjerningen; hans hellige Navn være lovet!" Derpaa frembragtes Sagen for Menigheden paa Paaskefesten, da mange Christne fra Landet vare tilstede. Meddelelsen til Menigheden lød saaledes: „Elskede i Herren! Vi har, efter lang Overveielse og efterat have indhentet Raad hos vore Foresatte i Europa, endelig i Guds Navn besluttet, at bestemme en Mand af Eders egen Nation og navnlig af de herværende Stadcatecheter ved vort og den hele Menigheds fællebs Valg, der kan blive ordineret til Præst og tilligemed os overtage Sjelesorgen for Menigheden paa Landet; thi siden Menigheden her og paa Landet er bleven betydelig formeret, saa kan vi ikke mere bære den Byrde, som er forbunden med Sjelesorgen eller tilbørlig udrette Alt. Især behøver Landmenigheden en trofast Hyrde, som ved Catecheternes Hjælp kan forkynde dem Guds Ord, uddele de hellige Sakramenter, haandthæve christelig Tugt og Orden og faderlig antage sig den opvorende Ungdom. Hidtil har Gud vel sendt Eder Præster fra Europa, og vi tvivle ikke paa, at han ogsaa fremdeles vil gjøre det, saa længe Missionens Tilstand udkræver det; men dette maae I ikke betragte saaledes, som om af Eders egen Nation Ingen var dygtig til at forestaae en Menighed som Præst og Hyrde. Hovedsagen, som gjør en Christi Tjener dygtig til at bestyre Prædike-Embedet, er den Hellig Aands Salvelse, som Gud har lovet at udgyde

over alt Kjød; (Ap. Gj. 2, 17.) og Petrus siger, (10, 34.) at Gud anseer ikke Personer, men hvo blandt alle Folk, som ham frygter og gjør Retfærdighed, er ham behagelig. Gud har jo dog viist alle andre Folk i Christenheden den Naade, at han har opvakt dem Hyrder og Lærere af deres egen Nation; hvorfor skulde det da ikke være muligt hos Eder? I kunne da trøstig bede om denne Guds Gave og det saameget alvorligere, som dette kan bidrage meget til den christelige Religions Befæstelse i disse Lande imod Hedenskabets Magt. Vi ville altsaa fra nu af foredrage Gud Sagen i den offentlige Kirkebøn og siden den angaaer Eder alle, men især Eder fra Landet, saa opsender Bønnen altid med ret Hjertens Andagt baade her i Kirken og hjemme! Men Herren styre dette vort Forehavende, saa det for Christi Skyld maa tjene til hans store Navns Forherligelse, til hans Riges Udbredelse og Befæstelse og til alle Eders sande Vel. Amen."
Fra Marts Maaneds Begyndelse af underviistes de 3 Catecheter i Pastoralvidenskaben og med denne Underviisning forbandtes en Bedetime. Ved Pintsefesten holdt Catecheterne deres Prøveprædikener. Den ældste Catechet Schawrimuttu bad sig dog fri for at komme paa Valg med og Missionærerne antog hans Grunde for gyldige. Aaron prædikede paa anden Pintsedag over Rom. 8, 14—16, Diogo paa 3die Pintsedag over 1 Cor. 3, 16. 17. Den 27de Mai, som var Dagen efter Pintse, kom Familiefædrene sammen i Kirken og efter Sang og Bøn blev Enhver kaldt ind i Sakristiet for at afgive sin Stemme, og det føiede sig saaledes, at Aaron og Diogo havde lige mange Stemmer, og da Missionærerne, efterat have overveiet de Grunde, som Enhver af Menigheden havde givet for sit Valg, afgave deres Stemmer, saa befandtes, at af de 6 Missionærer stemte 3 for Aaron og 3 for Diogo. Her var vissselig Meget, som talte for at ordinere dem begge; men hertil kunde Missionærerne ikke beslutte sig; de udsatte Sagen nogle Maaneder og kom i October Maaned til den eenstemmige Beslutning, at bekræfte

Catechet Aarons Valg ved Ordinationen. Han var af de 2 Catecheter den Ældste, var bedst bekjendt med Folk paa Landet og meest skikket til at omgaaes med dem. Hans Ordination fastsattes til næste Julefest og blev, efter foregaaende Bekjendtgjørelse saavel til Menighederne paa Landet som til Missionen i Madras, foretaget den 28 December 1733. Der var 11 Præster tilstede ved denne Ordination, nemlig, foruden de 6 Missionærer paa Stedet, Sartorius fra Madras, begge de Danske Geistlige i Trankebar og 2 Skibspræster. Aaron prædikede efter Ordinationen over Gal. 4, 4. 5. og gik derpaa med de Catecheter, som skulde staae under ham, til Herrens Bord. Catechet Diogo, som havde været med paa Valg, blev 8 Aar senere ordineret, nemlig ved Julefesten 1741.

Aaron var født omtrent 1698[1]) i Cudelur af hedenske Forældre. Hans Fader hed Soreanada-pullei, var Handelsmand af en anseet Caste, og lod Sønnen lære at læse og skrive og holdt ham flittig til Afgudsdyrkelsen. Det føiede sig saaledes, at den Fattigskole for tamuliske Børn, som Engelænderne i 1717 anlagde i Cudelur, var ligeoverfor hans Forældres Huus, saa det var ham let at gjøre Bekjendtskab med Catecheten Schawrimuttu, som dengang forestod denne Skole. Af ham fik han nogle bibelske Bøger, læste flittig i dem, og jeg mærkede, fortæller han, Guds Ord røre sig hos mig som en Ild, hvorved mit Steenhjerte blev lidet blødgjort (Jerem. 23, 29.); men det var kun en lille Begyndelse. Den jordiske Tanke opsteg hos mig: Du kan ikke forlade Din Fader og Moder; gaaer Du bort, hvem veed da, hvad Ondt der kan vederfares Dig?" Da føiede Gud det saaledes, at hans Forældre fik nogle Ubehageligheder med Compagniet og nødtes til at forlade Byen, men kom i Armod og kunde ikke mere ernære ham. Da faldt det ham ind, som han forhen havde hørt om Christendommen, og han

---

1) Hans Levnetsløb H. B. IV S. 168 VI S. 549. Hans Virksomhed, paa mange Steder i Tom. III–VI.

fik Lyst til at gaae til Trankebar, hvor han haabede at blive forsørget baade i det Timelige og Aandelige; Veien vidste han ikke, men traf en Pareier, som skulde til Trankebar og med hvem han gjorde Følgeskab. Ved sin Ankomst gik han til Catecheten Schawrimuttu, der modtog ham som en Bekjendt og strax førte ham til Provst Ziegenbalg, som i Aaret 1718 underviste og døbte ham. Hans Forældre kom nu og vilde have ham tilbage; men han stod fast. Missionærerne brugte ham først som Skolelærer, siden som Catechet, og da, i Aaret 1727, Menigheder begyndte at danne sig inde i Landet, var han især virksom i dem. Efter sin Ordination fordobblede han sin Arbeidsomhed, og Missionærerne sporede efter den Tid en særdeles Opvækkelse blandt Folk inde i Landet. Sartorius fra Madras, som var tilstede ved hans Ordination, siger derom: „han holdt med god Frimodighed sin Prædiken over Gal. 4, 4., formanede især de Christne fra Landet, hvem han var foresat som Sjelesøger, at de ret skulde erkjende den dem tildeelte Velgjerning, og alle Andre til at hjælpe ham i at bede Gud om de til hans Embede fornødne Gaver. Han har ved flittige Reiser i Landet faaet god Øvelse og efter Alles Vidnesbyrd, som kjende ham, hidtil beviist sig tro. I sit Udvortes har han en behagelig Værdighed og Anstand, hvilke Naturgaver ellers sjeldent findes hos Malabarerne."

For at give Læseren en Forestilling om Aarons Virksomsomhed, vil jeg meddele en af hans Reiseberetninger, som er fra Foraaret 1734[1]). „Efter at have forrettet min Bøn og nydt lidt Spise, tiltraadte jeg den 27 Marts med de Folk, som vare hos mig, min Reise. Da jeg var kommen til P. og var tagen ind hos en Hedning, underholdt jeg mig med ham efter Ap. Gj. 17, 26—28 om Guds Erkjendelse af hans

---

1) H. B. IV S. 315. De lange malabariske Navne har jeg i denne Beretning ofte kun betegnet med Begyndelsesbogstavet; Aaron skriver dem heelt ud.

Gjerninger i Skabelsen og Opholdelsen og viste derhos, hvorledes de forlode den eneste sande Gud, tilbade og satte deres Lid til allehaande falske Guder; hvori just Hedenskabet bestod. Herved blev han saa forbittret, at han strax viste os Døren, udstødte onde Ord imod os og kaldte os Religionsforfalskere og Folkeforførere, bragte det ogsaa hos Naboerne saa vidt, at de ikke vilde taale os hos sig eller unde os en Plads til at spise paa. Vi maatte da forføie os til en afsides liggende Dam, hvor vi spiste til Middag. Derfra gik vi til M., hvor den Christne, Mutappen, og hans Venner kom til os. Jeg sagde til ham: „fordi jeg nu ved Guds Førelse er kommen til Eder, saa lad os holde en lille Bøn med hverandre.“ Da faldt vi paa vore Knæe og bade; men da jeg skulde tænke paa Prædiken til næste Dag, saa lod jeg dem for den Gang dermed gaae. Den 28de holdt jeg der en Passionsprædiken over Matth. 26, 1—35. Af vore Christne vare 29 og af Hedninger 7 tilstede. Efter endt Prædiken examinerede jeg Børnene af Catechismus, hvorpaa vi sluttede med Bøn. Vor Mutappen, som har en christelig Tænkemaade, spurgte jeg i Særdeleshed, om han havde Noget at klage over? Han svarede: hvad det Legemlige angaaer, saa gaaer det mig dog saa taaleligt, men Skade er det for min Sjel at leve paa dette Sted, det er min eneste Bekymring. Da jeg spurgte ham, hvorledes han forstod det, svarede han: hos Eder have de Christne Kirke og Præster og kunne altid høre Guds Ord, men her have vi intet Saadant og ere tilmed omgivne af lutter Hedninger. En gammel Kone sagde til mig: Du seer min Nød, hvorledes jeg nu alt er kommen til en høi Alderdom; siig derfor, jeg beder, til Undercatecheten Schawri, at han desto mere maa lade det være sig magtpaaliggende at sørge for min Sjel. Jeg spurgte hende: naar Du nu døer, hvem vil Du da befale Din Sjel? Hun svarede: til ham, som er født af Maria. Dette forklarede jeg hende nu vidtløftigen og trøstede hende med Tiltale af Guds Ord. Jeg underrettede derpaa vore Christne

paa Stedet om, at den forestaaende Paaskefest vilde blive holdt paa Landet, hvorfor de til den Tid skulde samle sig i S., hvor der vilde blive prædiket; hvormed de vare særdeles tilfredse. I N. tog jeg ind hos en Hedning, for at spise til Middag. Da jeg talte med ham om deres Afgudsvæsens Daarlighed, viste han mig deres Steen-Afgud og sagde: Du vil paastaae, at det er Daarlighed med Guder af Steen og Metal; men alligevel er det en upaatvivlelig Sandhed, at denne Steengud i gamle Dage er af sig selv voxet frem af Jorden, som vi her see den for vore Öine. Denne Indbildning søgte jeg at betage ham. Om Aftenen kom jeg til T. Der kom vor Adi med 5 af sine Paarørende, som endnu vare Hedninger, til mig under et Træ. Jeg talte med dem om at erkjende Gud, som er Herre over Legeme og Sjel og alt hvad vi have og om vore Synders Udslettelse, hvilken de forgjæves søgte ved at tjene deres falske Guder. Den 29de indrømmede disse Folk mig deres Huus til Forsamlingssted. 42 Personer kom her sammen. Efterat jeg først i Besynderlighed havde tiltalt de Hedninger, som havde indfundet sig, holdt jeg siden for de Christne, som der forsamlede sig, en Prædiken over Matth. 26, 36—56. Adis Datter og Svigersøn lovede at komme til vor Kirke.

Da jeg den 30te reiste til S., kom den Christne Manikken til mig, hvem jeg lagde paa Hjerte, at han godt skulde betænke den Salighed, som var vederfaret ham ved Christendommen og ikke mene, at han var kommen dertil ved sin Forstand eller Fortjeneste, men ansee det som en Guds Naadegave. Derhos erindrede jeg ham om, hver Dag at læse nogle Capitler i N. T. til sin Opbyggelse og derhos hver Gang bede til Gud. Han indvendte, at han ikke vidste, hvorledes han skulde indrette sin Bøn i dette Anliggende og forlangte, at jeg skulde opsætte ham en Bøn skriftlig. Derpaa gav jeg ham følgende Bøn, skreven paa et Palmeblad: „Kjære himmelske Fader, min Herre og min Skaber, Du, som har hengivet Din Søn for mine Synder, jeg Arme

gjør for Dig en ydmyg Bøn. Jeg er af meget svag Forstand og forlader mig ikke paa min egen Dygtighed. O, barmhjertige Gud! giv mig, ret at forstaae det Evangelium, som jeg nu vil læse. Oplys min Forstands Øine, at jeg kan erkjende Dig og leve Dig til Velbehag. Giv mig Naade til at staae som et ubevægeligt Træ, ret rodfæstet og grundfæstet, og finde Tilflugt og Tilholdssted hos Din Søn. Bønhør mig, o Herre! for Din Søns Skyld. Amen.

Da jeg havde sendt Undercatecheten Schawri forud for at forsamle vore Christne paa det bestemte Samlingssted, kom jeg den 31te til P. Der talte jeg til en Hedning om Skabelsen og Opholdelsen og om de Velgjerninger, som Gud har viist os ved sin Søn Jesus. Derfra kom jeg den 1 April til S. Her er en Hedning, som har opført et Hvilehuus [et Huus, bestemt til de Reisendes Hvile], gravet en Dam derved, hvori han daglig vasker sig, og plantet Blomsterbuske, hvoraf han flittig strøer Blomster for Afguderne, i den faste Indbildning, at herved hans Synder ganske vist udslettes. Da jeg kom i Samtale med ham, søgte jeg at vise ham af nogle Malabarers egne Udsagn, at disse Ting ikke kunde være tilstrækkelige til Syndernes Udslettelse; thi i en malabarisk Sang hedder det: hvad Vei Synden kommer, samme Vei maa den gaae. Nu læres hos dem, at Synden begaaes med Hjertet, med Øinene, med Munden og med Hænderne. Naar den altsaa skulde borttages, saa maatte den angres med Hjertet, begrædes med Øinene, afbedes hos Gud med Munden og til Tegn paa en sand Omvendelses Frugt maatte der øves Godt med Hænderne. Men naar Gud paa sin Side skulde tilgive os Syndere, saa kunde det ikke skee uden en Midler og Frelser.

Den 2den kom jeg til S. og holdt i den christne Devasagaiams Huus et Foredrag over Matth. 26, 57—75. Af vore Christne havde samlet sig 38 og 9 Hedninger. Hedningerne foreholdt jeg især, hvorledes der kun var een eneste Gud, som havde skabt dem og hele Verden; men de vare

som Børn, der ikke kjendte deres egen Fader, idet de hængte fast ved fremmede, falske Guder. Derhos spurgte jeg dem, om vel Kongen af Tanjour, hvis Undersaatter de vare, vilde lide det, om de forholdt ham den ham tilkommende Skat og gav den til andre fremmede Herrer? Endvidere, naar Døden kom, hvilken Afgud da kunde frelse dem? hvorhos jeg tillige talte om de Dødes tilkommende Opstandelse. Derpaa tiltalte jeg enhver af vore Christne i Besynderlighed. Vor D's Slægtninge ere endnu samtlige Hedninger. Han bad mig tale et Formaningsord til dem, hvilket jeg ogsaa gjorde, hvorpaa de lovede at komme til Christendommen. Hans Moder sagde til mig: naar Du hæver min Søns Sygdom, saa vil jeg ogsaa komme. Jeg forestillede hende, at Sygdommen er af dobbelt Art, Legemets og Sjelens. For den legemlige havde Gud forordnet ordentlige Lægemidler, og naar Han vilde, kunde den derved hæves; men vi Mennesker maae først bekymres for Befrielsen fra vor Sjelesygdom. Den ligner en om sig ædende Kræft og er den syndige Fordærvelse, der vedhænger Enhver. Hun maatte ikke mene, at den ikke fandtes hos hende; hun skulde kun prøve sig selv og tænke paa hendes Synder, som hun fra Ungdommen af havde begaaet. Derpaa overhørte jeg Børnene af Catechismus.

Den 3die kom jeg til S. Her talte jeg især med nogle af vore Christne, som vare komne til mig, og affendte Schawri og Njanajudam, for at sammenkalde Folk til at høre Guds Ord. Vor Sinappens Broder, en Hedning, laae meget syg af Blodstyrtning. Han lod mig adskillige Gange sige, at jeg skulde dog komme og døbe ham, eller, som han udtrykte det, forsone ham med Gud, hvis Fødder han havde kysset; men jeg tøvede med Flid en Stund, for derved at vække en større Begjærlighed efter og Ærefrygt for denne hellige Handling i hans Sjel; men han holdt saa stærkt ved med sine Anmodninger, at jeg endnu samme Nat maatte gaae til ham. Da jeg kom til ham, spurgte

jeg: hvorledes har du faaet denne Lyst til Daaben; kan du ikke raabe Guderne i Majaburam og Siarhi til Hjælp, hvorfor søger du nu os? Han svarede: for at blive af med mine Synder. Spørgsm.: Hvorledes er Du kommen paa disse Tanker? Sv.: Min Broder Sinappen sagde til mig med Bemod: „Broder, naar Du skulde døe, hvorledes kunde jeg da vove at brænde Dig, en Hedning? Du døer jo i Djævelens Navn.“ Nu har jeg i mine sunde Dage ingen Umage gjort mig for at blive et Guds Barn; derfor blev jeg meget angst i mit Sind. Naar derfor nu min Broder beder hos mig, saa beder jeg med min Mund altid efter ham: o Jesu! Spørgsm.: Skal jeg da strax give Dig Daaben? Sv.: Ak ja, lad mig denne Gang vederfares denne Salighed. Spørgsm.: Naar Du døer i denne Sygdom, tænker Du da at døe i Jesu, Din Frelsers Navn? Sv.: Ja. Spørgsm.: Men, hvis Du kommer Dig af denne Sygdom, vil Du da, efter den Pagt, som Du indgaaer, blive uforandret i den sande Religion indtil Din Død, og, som andre Christne, omhyggelig sørge for Din Sjels Frelse? Sv.: Ja. Derpaa gjennemgik jeg med ham de 5 korte Sætninger om Frelsens Orden, forklarede ham dem, bad over ham og døbte ham.

Den 4de holdt vi en Forsamling i Medhjælperen Rjanajudams Huus, hvor 47 af vore Christne havde indfundet sig. Først blev sunget en Passions-Psalme og holdt Bøn, derpaa holdt et Foredrag over Matth. 27. 1—26. og endelig sluttet med nogle Vers af den forrige Psalme og med Bøn. Om Eftermiddagen tiltraadte jeg min Tilbagereise, kom til K., hvor jeg ligeledes talte med vore Christne paa Stedet om Christi Lidelse og ankom endelig henimod Aften til Poreiar. Jeg har ellers paa denne Reise i Landet sporet noget Godt og Retskaffent hos Mange af vore Christne.“ — Dette maa være nok til en Prøve. Om Virkningerne af Aarons Ordination skrive Missionærerne i et

Brev[1]) til Hofpræst Ziegenhagen i London, en mangeaarig Befordrer af den trankebarske Mission: „Deres Høiærværdighed vil gjerne vide, hvordan det gaaer Landpræsten og hvilken Virkning hans Ordination har havt paa Hedningerne. Hvad det Første angaaer, saa kunne de hist og her i Dagbogen indførte Beretninger vidne om hans Arbeide, at den ved hans Ordination tilsigtede Prædiken af Guds Ord for Land-Menighederne, Uddelingen af Sakramenterne paa Stederne, Indførelsen af god Tugt og Orden, Opsigt med og Opmuntring til Catecheterne og saadanne fornødne Sager derved temmelig ere blevne befordrede og ville blive det endnu mere, jo større Erfaring han erhverver sig i de Ting, som høre til Guds Rige og til Embedets Gjerning. Gud opholde kun hans ikke synderlig stærke Helbred under de i dette Land formedelst Hede, Vind, Støv og Vandes Gjennemvaden meget besværlige Reiser! Hvad det Andet angaaer, saa have vi hidtil alt kunnet mærke af mange Exempler, baade her paa Compagniets Grund og i Landet, at hans Ordination og Bestyrelse af Embedet har gjort et godt Indtryk paa Hedningerne, da de have seet, at der dog er fundet een Mand af deres egen Nation, som kan forestaae en Menighed som Lærer og Raadgiver i de Ting, som angaae Gud og Saligheden, uden derved at søge sin egen Fordeel. Ved hans derved forøgede Anseelse er ogsaa alt Overgangen til den christelige Religion bleven lettet Mange, saa de have overvundet den dermed forbundne Skam. Hans Huus i Poreiar bliver flittigt besøgt, baade af Saadanne, som høre til Menigheden, og ikke sjeldent af Hedninger i forskjellige Anledninger. Han har da Leilighed til at anvende denne Omgang til Guds Riges Fordeel, hvoraf Frugten deels snart, deels med Tiden yttrer sig. Herren give os og Gjerningen endnu flere hans Lige, ja bedre og bedre indfødte Lærere! Det Haab have vi til hans Godhed."

---

1) Af 2den Decbr. 1735. H. B. IV. S. 798.

Aaron vedblev sit møisommelige Embede Aar efter Aar og var næsten bestandig paa Reiser blandt Hedninger og Christne inde i Landet. For at lette ham disse, holdt man en Hest til ham; men den vedvarende Anstrængelse paadrog ham dog mange Sygdomme. Med sine Medarbeidere, og navnlig med Diogo, der ligeledes ordineredes til Præst, levede han i den bedste Forstaaelse, og de deelte Arbeidet imellem sig. Missionær Wiedebrock, som omtaler dette skjønne Forhold[1]), mener, at det hidrører fra Begges Ydmyghed. Aaron havde en Gang sagt til ham og En af hans Colleger: „jeg er mod Diogo som et Barn, hvad Erkjendelse og Duelighed i Foredraget angaaer.“ Derimod vidste Diogo meget godt, at Aaron langt bedre end han forstod at holde Malabarerne i Orden.

I sit næstsidste Brev til Missionscollegiet[2]) skriver Aaron: „skjønt mit Legemes Svaghed er mig meget til Hinder i at reise, saa ønsker jeg dog, saa meget som muligt, at arbeide paa Sjelene. Naar undertiden Missionærerne byde mig at reise til fremmede Steder, saa pleier jeg vel at gaae ud med Frygt og tænke: hvem veed, hvilken Ulykke der vil møde Dig? Men Herren pleier at føre mig frelst hjem. At dette maa tilskrives Hans Beskjærmelse, derpaa har jeg en tvivlfri Vished. Mine Herrer! Djævelens Rige og Tjeneste gaaer under. Christi Riges Herlighed bliver overalt udbredt; endog fra langt bortfjernede Lande komme de og blive troende. I al Lidelse, som herved fremstaaer, er kun Herren vor Hjælp. Efter Deres Formaning vil jeg taalmodig lide Alt, hvad Kors og Trængsel der for Christi Skyld skal komme over mig og være trøstig i Betragtning af, at hiin Verdens Naadeløn er noget meget Herligt imod denne Tids Lidelser; ja, hos Ham alene vil jeg søge og nyde al Hjælp og Trøst. Mangen

---

1) H. B. V. S. 1091. 1120.

2) H. B. V. S. 1904. Brevet er af 14 Januar 1744.

Gang er jeg i Sindet nedslagen; men Naadens Gud vil ved sin Aand komme os, der saaledes lide, til Hjælp i vor Svaghed (Ebr. 4, 15). Da der nu i nogle Aar har været Dyrtid og Krig i vort Land, saa ere alle Folk i stor Nød. I Careikal, som ikke ligger langt fra Trankebar, ere de pavelige Lærdomme opkomne [ved Franskmændene], og der samles ogsaa en Menighed, men som de ikke opbygge ved Christi Kraft, men ved Meddelelse af Fortrin, ved Betjeninger, ved Mammon eller Penge, ved Vildfarelser, ved hedenske Ceremonier og deslige Træ og Sand. Hvad Herren hermed har i Sinde, kan man endnu ikke see."

I sit sidste Brev til Collegiet[1]) skriver han og Diogo: „Da Tamulerne vandrede om som Faar uden Hyrde paa mangeslags Veie, holdt Mørke for Lys, Satan for Gud, Helvede for Himlen og saaledes fordærvede deres Sjele, saa har Gud, som er rig paa Barmhjertighed, ikke blot viist sin Venlighed deri, at han har sendt dem evangeliske Lærere til deres Oplysning, men ogsaa i Stedet for Braminer, Tiggere og Djævlebesværgere, der som Sjelemordere forvirre Folket med udvortes Ceremonier og Gjøglespil, forblende det og føre det til Djævelen i Afgrunden, oplyst og udvalgt os af Tamulernes Slægt, ogsaa beskikket os til at oplyse Andre. Dette ansee vi ikke som en Belønning for vore Fortjenester, men som en Velgjerning, der ganske og aldeles af Guds Naade er bleven os tildeelt."

Sine Reiser i 1745 foretog Aaron under mange Smerter, men lod sig ikke synderlig mærke med dem. Dog omsvævede Dødstanken ham. Da man fortalte ham om en af hans Bekjendteres pludselige Død, sagde han: „er den stærke og sunde Mand død, hvormeget mere maa jeg da tænke derpaa?" Ved alle sine sidste Reiser tog han saaledes Afsked, som om han ikke mere skulde see Missionærerne. Sin sidste Reise tiltraadte han i Juni Maaned, for at holde

[1]) Af 24 Januar 1745. H B. VI. S. 289.

Pintsefesten i den Majaduramske Kreds. Han samlede de Christne i Tattenur og prædikede, efter Medhjælpernes Vidnesbyrd, vel under store Smerter, men dog ret eftertrykkeligt. Medhjælperne advarede han mod at være som Leiesvende og formanede dem til Troskab. Til de Christne sagde han blandt Andet, at det vel nu var sidste Gang, han holdt Høitid med dem; de skulde derfor see til, at den ikke blev dem til Forbandelse, men til Velsignelse. Han kom meget syg hjem og sagde til En af Missionærerne, som besøgte ham i Poreiar: „mine Landreiser have nu Ende.“ Det bedrede sig dog noget med ham, og den 23de Juni kom han til Trankebar, for at overvære sin Datters Bryllup med Diogos Søn; men Dagen efter laae han paa Dødsleiet under usigelige Smerter, dog med fuld Bevidsthed og med Hjertet henvendt til Herren, som ene kan hjælpe. Han omfavnede begge sine Svigersønner, lod sit mindste Barn bringe og kyssede det til Afsked. Derpaa sagde han: „min Herre og Gud, Du veed jo, at jeg uden Bedrageri og Falskhed har tjent Dig og er gaaet omkring i Skove og paa Marker; dertil er Du Vidne.“ Nu kunde han ikke tale mere for Smerte, men raabte: „min Jesu, min Herre, hent mig, hent mig!“ Om Eftermiddagen modtog han Nadverens Sakramente i Præsten Diogos og flere Christnes Nærværelse, viste sig derved ret ydmyg, bodfærdig og troende. Efter en 24 Timers Lidelses-Kamp døde han, omtrent 47 Aar gammel, og blev begravet i den gamle Jerusalemskirke.

„Vi kunne med al Sandhed bevidne om ham, sige Missionærerne, at han efter sin Erkjendelse og Indsigt og efter den Naade og de Gaver, som Gud gav ham, har arbeidet trolig, og at hans Tjeneste ved Menigheden her og paa Landet har været meget nyttig og velsignet. Hans Bortgang gaaer os (især naar vi betænke Gjerningen paa Landet og hvor faa troe Arbeidere der findes) fast nærmere til Hjerte, end om En af os var bortgangen; thi hvor han kunde gaae hen og virke, der kan Ingen af os komme hen.

Han var en Mand, som vidste at forholde sig saaledes, at Folk, saavel Christne som Hedninger, ikke blot havde Høiagtelse for ham, men ogsaa Kjærlighed og Tillid til ham. Han kunde i mange ved Menigheden forefaldende Omstændigheder med sin gode Forstand og Erfaring udfinde gavnligt Raad. Han havde en særdeles Dygtighed til paa en beqvem Maade at udforske, ogsaa af eenfoldige Mennesker, hvorledes Gud havde draget deres Sjele til sig. Han kunde aflægge en god Beretning om Menighederne og forstod at undersøge, hvad der især feilede ethvert Medlem af Menigheden og hvorledes man skulde formane Enhver efter sin Tilstand. Han havde god Gave til at catechisere og i sine Prædikener nedlod han sig ret til eenfoldige Folks Fatte-Evne. De Uskikkelige kunde han meget alvorlig og eftertrykkelig formane og straffe, med Syge og Nødlidende forstod han at omgaaes i Kjærlighed. De ham paalagte Lidelser taalte han med særdeles Frimodighed og Standhaftighed. Upaatvivlelig nyder denne troe Tjener nu sit Arbeids Frugt."

Ellevte Capitel.

Indfødte Lærere (forts.); Catecheten Rajanaiken; Missionen fæster Fod i Kongen af Tanjours Stater; Missionens Tilstand i 1740.

Det er ovenfor fortalt, at alt Ziegenbalg havde sin Opmærksomhed henvendt paa Kongen af Tanjours Stater; men at det ikke lykkedes ham at trænge ind i dem med Evangelii Prædiken. Medens Schultze forestod Missionen, havde

Rygtet om den udbredt sig til Hoffet i Tanjour, og en med Kongen nærbeslægtet Prinds, ved Navn Telunguraſa[1]), sendte i Aaret 1721 en Bramin til Trankebar, for at besee Missionsanstalterne. Denne Omstændighed forstod S. at benytte til at indlede en Brevverling med Prindsen, i hvem han vandt Missionen en Ven og Beskytter. S. fik endog en Indbydelse til at besøge Telunguraſa, men kunde ikke komme bort fra Trankebar, hvor saa Meget bandt ham. Da S., ikke længe efter de 3 nye Missionærers Ankomst, afreiste til Madras, saa tilskrev hans Efterfølgere Prindsen og fornyede Forbindelsen med ham; men det var ikke ved nogen Prinds eller Anden af Jordens Mægtige, at Evangeliet skulde banes Adgang til Kongeriget Tanjour; en ringe Mand af Pareier-Casten skulde være Redskabet til denne store Gjerning.

Hans Navn var Rajanaiken; han var Serweicaren, eller Underofficier i Kongen af Tanjours Tjeneste, og boede egentlig i Staden Tanjour, men blev i Tjenestesager commanderet rundt omkring i Landet. Paa denne mærkelige Mand, som i mere end 40 Aar stod i Missionens Tjeneste, ville vi henvende en særdeles Opmærksomhed. Da han var født i den romersk-catholske Kirke, vil han være os en Repræsentant for de Indfødte, der fra denne Kirke traadte over til den lutherske og sluttede sig til Missionærerne. Han fortæller selv, i et Brev fra 1732, saa livligt nogle Begivenheder af sit tidligere Liv og hvorledes det kom, at han traadte i Forbindelse med Missionærerne i Trankebar, at jeg vil meddele dette Brev næsten fuldstændigt[2]).

„Min Bedstefader befandt sig til sit 30te Aar i Hedenskabet, men traadte derpaa over til den romerske Kirke. Da min Fader blev født, modtog han i sin Barndom den hellige Daab; ogsaa jeg blev strax efter min Fødsel deelag-

1) H. B. II. S. 335. 458. 460. 481. 646 ff. 969.
2) H. B. III. S. 1079.

tig i Daaben. Vi havde stor Kjærlighed til den hellige Xaver, byggede ham til Ære et Capel og pleiede deri at holde Gudstjeneste Aften og Morgen. Da jeg havde naaet mit 22de Aar og lært at læse tilligemed min yngre Broder Sinappen, saa fik jeg Lyst til at læse den romerske Kirkes Bøger; min Broder fulgte heri mit Exempel. Alle Bøger paa Palmeblade, som jeg fik at læse, indeholdt de pavelige Helgenes Historie, Jomfru Marias Underværker og Noget om Christus. Da lod Gud, især ved Betragtningen af det, som Christus har lidt for os, en saadan Bevægelse fremkomme i mit Hjerte, at jeg efterhaanden blev vant til at betænke, hvad Synd er og frygte for Hans Dom. Derpaa fik jeg en besynderlig Lyst til at vide, hvad der vel maatte være foregaaet før Christus, til Moses's Tid. Jeg vilde da give de romerske Catecheter gode Ord og Betaling for saadanne Bøger, der handlede om det, der havde tildraget sig til Moses's Tid; men fik den Besked af dem, at saadanne Bøger havde de ikke og kjendte dem ikke. Da jeg trængte paa, at man skulde bede Præsten om dem, sagde Catecheterne: det er unødvendigt at henvende sig til Præsten, Moses's Bøger findes ikke paa Malabarisk; hvorfor da spørge efter dem? Men Begjærligheden efter at faae fat paa dem tog Overhaand hos mig. Da tildrog det sig, at en catholsk Tiggermunk, ved Navn Sittananden, i Aaret 1725 kom til Madewipatnam. Han havde en Bog, hvori de 4 Evangelier og Apostlernes Gjerninger vare sammenbundne. [Ziegenbalgs Oversættelse af N. T., første Deel, Trankebar 1714]. Han kunde ikke selv læse deri og ikke faae Smag uden paa hvad han hørte fortælle. Imidlertid havde han, paa Angivelse af en Anden, som kunde læse, afrevet Titelbladet, hvorpaa vor Konges og Staden Trankebars Navn stod trykt. Saasnart jeg saae denne Bog, viste jeg ham stor Ærefrygt og sagde: Ih, hvad er det? Han sagde: jeg har faaet den i Maila-

pur[1]). Jeg bad ham, at han vilde lade Bogen blive nogle Dage hos mig. Da jeg nu underholdt ham en Tid, gav

1) Dette var naturligviis ikke sandt. Han havde faaet Bogen i 1724 af Schultze. Jeg vil efter H. B. II. S. 496 og 978 fortælle om denne Tiggermunks 2 Besøg i Trankebar, da derved kastes noget Lys paa de catholske Missioner i Indien. Miss. Schultze skriver, Juni 1724. „En catholsk Tiggermunk besøgte mig, hvem jeg kortelig forklarede den malabariske Prædiken fra i Gaar; men det var ham lutter Hemmeligheder .... Da han vilde reise videre, efterat have opholdt sig en rum Tid i Trankebar, kom han for at tage Afsked. Denne Mand havde været en hedensk Lærer, men fik Lyst til Christendommen, og forlod ikke blot selv Hedenskabet, men overtalte ogsaa, efterat han var bleven catholsk Christen, alle sine Tilhørere, hele Landsbyer og Flækker til at blive Christne; thi han forestillte dem, at hidtil havde han bedraget dem; men nu havde han fundet den sande Religion, derfor maatte de lyde ham og blive Saadanne, som han var bleven. Han førte med sig et stort Stykke Lærred, hvorpaa Bibelhistorien var kortelig fremstillet ved Figurer. Dette Stykke Lærred spændte han ud og forklarede de Eenfoldige, hvad Billederne skulde betyde. Der var paa hans Maleri fremstillet et stort, nøgent Menneske, i hvis Fødder, Hænder, Arme, Ryg, Side og overalt, man kunde see smaae Børn. Da jeg spurgte efter dette Menneskes Navn, sagde han: det er Adam; ved de gjennemskinnende Børn i hans Legeme afbildes alle Mennesker, som nedstamme fra Adam. Jeg vilde gjerne tale meget med ham om den indre Christendom; men han meente, at han allerede var en stor Helgen, hvem Intet fattedes, uden at omvende Hedninger. Gid det kun var saa! I Øvrigt forærede jeg ham de 4 Evangelier og Ap. Gj. paa Malabarisk; ligeledes de 100 Leveregler. (efter Wilkens Communionbog; Trankebar 1721.) Een Ting behagede mig hos ham, nemlig at han foreholdt mig, hvorfor jeg sad stille i Trankebar og ikke reiste om i Landet, da jeg jo saaledes kunde udrette tusinde Gange mere, end ved at sidde stille paa eet Sted. Jeg svarede ham: nu er jeg alene, og, om jeg saa vil, kan jeg ikke komme een Dag bort. Ved Tid og Leilighed vil Gud nok vise mig Veien, samt hvem jeg skal komme til Hjælp."

ham at spise og forærede ham en Turban, saa formaaede jeg ham til at tilstaae mig min Begjæring. Derpaa reiste

I October 1726 skriver Missionær Walther: „Den catholske Tiggermunk kom til mig. Paa sit Maleri viste han mig blandt Andet et Billede af Christus, hvorledes han i sin Barndom blev slagen af Jøderne og klagede hos sin Pleiefader Joseph, og et, hvorpaa Apostelen Jacobs Begravelse i Spanien var fremstillet. Jeg sagde ham, at disse Historier stode ikke i Bibelen, men nok de andre. Adam og Eva stode under det forbudne Træ, og ligeoverfor Christus paa Korset, hvilket han forklarede saaledes: fordi Eva med sine Fødder gik hen til Træet, saa ere Christi Fødder naglede til Korset, og fordi Eva udrakte sine Hænder efter den forbudne Frugt, derfor bleve Christi Hænder gjennemborede. Fremdeles, ligesom Eva blev bygget af Adams Ribbeen, saaledes maatte Christus med et Spyd stikkes i Siden. Jeg sagde til ham, at naar han viste Folk Billeder, saa skulde han især vise dem hen til, at Synden og Døden ved et Menneske er kommen til Verden, og at der ingen Frelse er uden ved Christus. Han sagde, at paa Søkysterne var det meget sværere at bringe Folk til Christendommen, end inde i Landet; siden han sidst var i Trankebar, var der fra Maburei til op i det Mogulske bleven over 2000 Christne; i Landet førte Folk heller ikke saa ugudeligt et Levnet, som paa denne og andre Kyster. Han spurgte ogsaa, om jeg var gift, og føiede til, at han og hans Præster vare ugifte. Jeg forklarede ham da, at det vel var meget godt, naar denne Gave var givet En af Gud, men at det var en Menneskesætning at tvinge Nogen, hvorpaa jeg slog op for ham, hvad Aanden forkynder herom 1 Tim. 4, 1—3 ved Paulus, hvem de kalde Shinnapper, eller den Lille. De holdt jo dog ellers Ægteskabet endog for et Sakramente o. s. v. Jeg spurgte ham, om han endnu havde de 4 Ev. og Ap. Gj., som han havde faaet af Hr. Schultze. Han svarede: ja, og at Hr. Ziegenbalg, hvem han meget roste, forhen havde givet ham 26 Prædikener. Jeg gav ham altsaa Epistlerne og den første Deel af G. T. og et Par Smaabøger, da han forlangte Noget, hvoraf han kunde disputere med Hedningerne. I Øvrigt roste han dette Værk, at man her mere end andensteds bekymrede sig om Hedningernes Omvendelse.

han andenstedshen paa sit Tigger-Haandværk, lod mig beholde Bogen og sagde: „Du kan beholde den til egen Læsning; men pas godt paa, at Præsten ikke faaer den at see.“ Da nu denne Bog saaledes var kommen mig i Hænde, fandt min Begjærlighed derved nogen Tilfredsstillelse. Jeg pleiede at læse i den hele Dagen og fra Aften til Midnat ved Lys. Efterat jeg saaledes ganske havde gjennemlæst de 4 Evangelister og Apostlernes Gjerninger, havde Herren ladet Meget hos mig komme til Klarhed; og jeg begjærede, bestandig at vedblive med Læsningen; men saa fik jeg den Bekymring: hvad, om nu Sittananden kommer, forlanger Bogen tilbage og tager den bort, hvad skal Du saa gjøre? Jeg fattede da den Beslutning, at afskrive den paa Palmeblade og deraf danne en Bog; begyndte saa at skrive. Saaledes afskrev jeg Matthæi og Marci Evangelium og det Meste af Lucas; men da jeg var en ung Begynder i Skrivekunsten, saa blev min Haand ganske træt, og jeg kunde ikke komme længere. Da desuden S. ikke mere var at træffe i det Tanjourske Land, saa hørte jeg op med at skrive. Jeg vidste ikke, at det var det Evangelium, som var trykt i de Trankebarske Missionærers Presse; men meente, at det var en af de romerske Præsters Bøger. De Sprog, som forekom ved Læsningen af denne Bog, gjød ligesom Olie til min Tro og bragte den til at tændes. Derpaa hændte det, at jeg i Aaret 1727 blev commanderet til de Flækker, som ligge i Nærheden af Trankebar. Da havde En ved Navn Schawrimuttu, en romersk Christen, bragt en lille trykt Bog til Tirukadaur, som var skrevet i Form af et Brev til alle Malabarer, [af Ziegenbalg; Trankebar 1717], og skjønt han selv ikke kunde læse, læste han dog for eenfoldige romerske Christne Noget, hvad han selv faldt paa, og skaffede sig ved dette Bedrageri en Almisse af dem. Denne Bog kjøbte jeg af ham for en Fano og spurgte ham: hvor har Du faaet den fra? Jeg har faaet den af en tydsk Præst, svarede han. Hvad skal det sige, en tydsk Præst, spurgte

jeg. De, sagde han, som ikke tilbede den hellige Moder, det er tydske Præster: saaledes er der 2 Slags Præster. Da jeg hørte dette, tænkte jeg frem og tilbage, om da Christendommen var inddeelt i 2 Sekter? og jeg begyndte at tvivle paa, i hvilken af dem Saligheden er at finde. Derfor sagde jeg: det maa jeg ret undersøge, skaf mig dog Leilighed til at blive bekjendt med de tydske Præster; naar Du bringer mig endnu en Bog, saa vil jeg betale den. Han bragte mig nu igjen en Bog, hvori handles om Hedenskabet. [Ogsaa af Ziegenbalg; Trankebar 1713.] Da jeg havde afkjøbt ham denne, skrev jeg et Brev til Præsterne og sendte ham dermed afsted. Han bragte mig nu igjen en Bog, kaldet Theologien, [Theologien efter Freylinghausen; Trankebar 1716] men Brevet havde han ikke givet Præsterne. Jeg betalte ham Bogen; men da jeg mærkede, at han var en Bedrager, afsendte jeg ham igjen med et Brev og sagde: denne Gang maa Du bringe mig en ret stor Bog fra Præsterne. Ogsaa dette Brev stak han til Side, kom igjen og forebragte mange Løgne, at Præsterne havde forlangt, at han først skulde bringe dem 4 Fano for Bogen. Skjønt jeg nu nok mærkede, at det maatte være Løgn, gav jeg ham dog de forlangte Penge og tillige et Brev, men sendte En efter, som skulde passe paa ham og see, hvor han gik hen. Da dette Bud kom tilbage og bragte mig Underretning, saa lod jeg ved samme overbringe et Brev til Bogbinderen, Johann. Denne sendte mig Svar og den store Catechismus. [Udtog af Speners; Trankebar 1719.] Alle Breve, som jeg forhen havde skrevet, vare holdte tilbage af Overbringeren. Da jeg havde læst Johanns Brev, skrev jeg et Brev til Præsterne og lod dem det tilstille ved det andet Bud. Præsterne sendte mig tilligemed en Svarskrivelse de af mig forlangte Mose Bøger og desuden den anden Deel af det G. T. [Trankebar 1720 og 1726.] Derved blev mit Ønske glædelig

opfyldt. Derpaa kom jeg med mine Brødre til Trankebar, besøgte Præsterne, fik de sammenbundne Epistler og Evangelier [hele det N. T.] og talte med dem om Forskjellen mellem den romerske og evangeliske Religion. Da jeg saaledes omtrent i 6 Maaneder havde havt deels skriftlig, deels mundtlig Omgang med dem, og siden, da jeg igjen var kommen til Tanjour, havde øvet mig i Evangelio, saa havde alle de evangeliske Sprog, der skinne som Stjernerne paa Himlen, oplyst, opvakt og styrket mig. Derved blev jeg stemt til at forlade den romerske Kirke. Efterat jeg nu en Tidlang havde opholdt mig i Maraver-Landet og i 1728 var kommen tilbage til Trankebar, saa traadte jeg over til den evangeliske Menighed og blev brugt til Kirketjenesten. Dette er, hvad der er foregaaet med mig arme Synder; men Gud, som har viist sig en saadan Synder naadig og gjort mig deelagtig i sin allerhelligste Søns Forløsning, Ham og Vor Herre Jesu Christo være Priis i Evighed."

Saasnart R. fik noget Lys i den christne Tro, var han alvorlig betænkt paa at dele det med Andre, og endnu inden han formelig var traadt over til den evangeliske Kirke, kom han i Sommeren 1727 til Trankebar med 3 af sine Soldater, som han selv, saa godt han kunde, havde underviist og, da de havde givet Slip paa Afgudstjenesten, forlangte døbte[1]). Missionærerne betydede ham, at disse Folk først maatte undervises nøiere og lære det Nødvendigste af den lille Catechismus. Han besluttede da, at lade Soldaterne blive nogle Dage i Trankebar og see til, hvorledes han kunde forsvare deres Fraværelse for sine Foresatte; i Nødsfald vilde han sende Bud efter dem, men bad, at Missionærerne vilde stræbe at fuldende deres Underviisning i en Uge og saa lade ham det vide, naar de skulde døbes. Nu anvendte man den muligste Flid paa disse Catechu-

---

1) H. B. III. S. 32 og i det Hele Missionærernes Dagbog fra 1727 og 1728.

meners Underviisning, der med største Beredvillighed nyttede Tiden, spurgte om hvad de ikke forstode og i 10 Dage lærte Budene, Troesartiklerne, Herrens Bøn og hvad der staaer om Daaben, En af dem ogsaa hvad der staaer om Nadveren i den lille Catechismus, skjønt de ikke selv kunde læse dette, men maatte lære ved at høre det gjentages. Derpaa sendte man Bud efter R., som strax kom. Missionærerne viste ham Ap. Gj. Cap. 10, hvor der staaer om Høvedsmanden Cornelius, at han havde gudfrygtige Soldater, og, da Ordet Høvedsmand i den tamuliske Oversættelse var udtrykt ved Ordet Serweikaren, som var den Grad, R. beklædte i Armeen, saa glædede han sig meget over dette Sted og formanede sine Soldater alvorligt. Disse gjorde offentlig for Menigheden Rede for den christne Tro, bleve døbte, og vendte Dagen efter tilbage til deres Tjeneste.

Endnu i samme Aar 1727 afsendtes den trankebarske Catechet Aaron for at undersøge Tilstanden i det Tanjourske, og for at lette ham Adgangen, havde han et Brev og Smaaforæringer med til Prinds Telungurasa, som modtog ham godt og indbød Missionærerne til en Sammenkomst i Pulliruccumwolur, en Stad, som ligger en Dagsreise Nordvest for Trankebar, og til hvilken han næste Aar vilde begive sig hen til en ihedensk Fest. Inden Aaret gik til Ende, døbte Missionærerne en Hob af 15 tanjourske Hedninger, der bragtes til dem af Sattianaden, en Søn af den romerske Catechet Surappen. Denne Sattianaden beskikkedes som Catechet for den lille nydannede Menighed.

I Marts Maaned 1728 reiste Missionær Presier hen, for efter Indbydelsen at mødes med Telungurasa, af hvem han blev godt modtaget og havde Leilighed til i hans og nogle malabarske Lærdes Nærværelse at udtale sig over den christne Troes Hovedsætninger. T. lod ham beværte og indbød ham til at besøge sig i Tanjour, naar hans Søns Bryllup skulde staae ved Midsommerstid. Med Glæde modtog P. denne Indbydelse, som for første Gang skulde

aabnte En af vore Missionærer den hedenske Hovedstads Porte. T. sendte en Vogn efter ham, som lykkelig bragte ham til Tanjour, hvor han ankom just da den nyformælede Prinds holdt sit Indtog. Pressiers Kudsk raadte ham at tilhylle sig for at Vagten ved Porten ikke skulde kjende, at han var en Europæer, men P., som paa hele Reisen havde været sit Folk og sin Stand bekjendt, var det ogsaa her og kom uden Hindring ind i Staden, hvor T. modtog ham i sit Huus og viste ham al den Venlighed, som ønskes kunde. P. havde Leilighed, til at tale med ham naar Flere vare tilstede og forklarede dem da hvad Hensigten var med Missionen i Trankebar; men han havde ogsaa Leilighed til at tale med ham alene og sagde da Prindsen ligeud, at han vel bestræbte sig for at naae Saligheden, men at han med sin Afgudstjeneste forfeilede den rette Vei. P. maatte derfor raade ham at forlade Afguds- og Synde-Tjenesten og omvende sig til den sande Gud ved den eneste Midler, Jesus Christus, om hvem Gud har forjættet, at de, som troe paa ham og blive døbte, skulle blive salige, hvorimod alle Mennesker uden denne Tro blive underkastede den evige Fordømmelse. Dette vilde P. for sit Embeds Skyld ikke fortie ham, for at han kunde være angerløs paa Dommens Dag, naar de med hverandre skulde møde for Guds Domstol. T. svarede ikke meget til den Formaning, ligesom han i det Hele ikke var af mange Ord; men han vedblev at vise P. al Venlighed, tillod ham at gaae ud i Byen og at tale i Huset med hvem han vilde. Det var de evangeliske Christne i Tanjours Forstad en stor Glæde at see P.; thi Catholikerne havde bebreidet dem, at deres Præster sad i en Afkrog og kom ikke til dem. Da P. paa sin Vei gjennem Staden ikke forsømte ved given Leilighed at forkynde Guds Ord, var han nær kommen til at forlade Tanjour noget hovedkulds; thi Muhamedanerne, som udgjorde Stadens Garnison, og som maaskee hemmelig ophidsedes af de Romersk-catholske, toge ham hans frie Tale ilde op, og da han en Dag gik forbi

Hovedvagten og hilste de muhamedanske Soldater, saa raabte En af dem efter P. og dem som fulgte med ham: „I ære af den muhamedanske Religions Gode og ere komne for at stoppe Hedningerne Sand i Munden;“ hvormed han meente, at hvad de Christne kunde anføre til Hedningernes Gjendrivelse, det havde de laant hos Muhamed og pralede med fremmede Fjedre. Strax efter blev P. anholdt af den muhamedanske Kotwal eller Byfoged, som tog ham i skarpt Forhør og sendte Bud til Comandanten for at forespørge, hvad der skulde gjøres med ham. Henad Aften kom der Bud, at han skulde føres ud af Staden og denne Ordre vilde Byfogden og hans Soldater strax udføre; men Sagen var imidlertid kommen for Telunguraſa, som strax sendte nogle Soldater afsted for at redde P. De naaede dem tæt ved Porten og, efter nogen Ordstrid med Byfogdens Folk, førte de ham hjem til T., som jævnede Sagen med Comandanten og blot gav P. den Advarsel, at han ikke skulde tale om Religionssager naar han gik ud. Hjemme maatte han tale saa meget som han vilde med dem, som besøgte ham, og paa Besøg manglede det ikke. Da P. skulde reise hjem, havde Telunguraſa en Deel Møie med at skaffe ham Pas fra Comandanten; men endelig fik han det og lod P. befordre til Trankebar paa den samme Vogn, som havde hentet ham. Underveis begyndte P. en Dag at tale til Hedningerne over det Sprog Joh. 17, 3. „det er det evige Liv at kjende Dig den eneste sande Gud og den, Du udsendte, Jesum Christum;“ men den af Telunguraſas Folk, som ledsagede ham, afbrød ham snart, idet han frygtede for Hedningerne. Hertil bemærker Presser: „den Hjælp og Beskyttelse, som man kan nyde af Menneskene kan være god nok; men, paa den anden Side, er man desto mere bunden ved den. Gud give derfor, at Arbeiderne ved hans Værk altid mindre maae behøve fremmed Hjælp og Bistand, og især, at troe og opvakte Mænd af Folket selv maae staae op og, udrustede med Christi Evangelium, men frie for saadanne Hindringer, som ligge Europæerne

i Veien, maae omvende deres Landsmænd til Herren!"
Dette Ønske fandt tildeels deri sin Opfyldelse, at Rajanaiken samme Aar begyndte sin Virksomhed i Missionens Tjeneste. Han kunde ikke mere nære sig blandt Catholikerne, der ikke kunde staae sig for ham i Ordstrid eller bringe ham til Taushed ved gode Løfter, og som derfor toge deres Tilflugt til Trudsler og Bandsættelse. R. gik da med nogle af sine Venner til Trankebar og, da han havde opgivet sin militære Ansættelse, tog han Tjeneste ved Missionen som Catechet i det Tanjourske; hans Broder Sinappen ansattes som hans Medhjælper. Efterat han for første Gang havde modtaget Nadveren hos Missionærerne forlod han disse, som opmuntrede ham til Standhaftighed og lovede at bede for ham, da de jo ikke vidste hvad der kunde møde ham af hans Modstandere. „Jeg vil forestille dem, sagde R., at de let kunne komme galt afsted, som forfølge En med Steenkast, der har taget sin Tilflugt til en fornem og mægtig Mand; thi de kunne da træffe den mægtige Mand selv. Saaledes har jeg taget min Tilflugt til Jesus."

Saa gik da R. til sin Gjerning i det Tanjourske og, havde han forhen været de Romersk-Catholske en Torn i Øiet*), saa blev han det end mere fremdeles. „Til hvad for en Kirke hører du, havde man spottende spurgt ham, inden han sidste Gang reiste til Trankebar. Ja, hvor mange Kirker gives der, spurgte han dem. To, svarede de, den romerske Kirke og Kjætter-Kirken. Jeg hører til ingen af dem, erklærede R., men til den hellige Kirke, som der staaer om i Catechismus. Saa rigtig forstod han alt dengang at svare, men forlangte dog og fik af Missionærerne nogen Underviisning i Kirkehistorien inden han vendte tilbage til sine fnysende Modstanderes Kreds, hvis Stemning imod ham et Brev, han skrev til Missionærerne strax efter sin Hjem-

*) See derom et meget livligt Brev fra ham i H. B. III Cont. 26 S. 4. ff. cfr. S. 18 ff.

komst, kan tjene til at skildre. „Efterat jeg havde taget Afsked fra Eder, skriver han, kom jeg tilbage til Tanjour; men inden jeg kom derhen, medens jeg endnu var i Trankebar, skrev Catecheten i Tanjour til Præsten i Elakuridschi (Europæeren, Pater Beschi) at Rajanaiken og hans Broder, Schawrimuttu og Sandiar (en Underofficier og en Soldat som fulgtes med dem) disse 4 vare gaaet til Kjætterpræsterne i Trankebar. Derpaa kaldte Præsten sine Catecheter til sig og lod dem gaae til Tanjour med Befaling til at samle de Ældste for 18 Landsbyer og endnu en Deel Fornemme og Ringe og føre dem til ham. Vilde Nogen vægre sig ved at komme, saa skulde de give dem lidt Levnetsmidler. Catecheterne kom til T. samlede Folkene og førte dem til Elakuridschi. Da sagde Præsten til dem: R. er nu gaaet over til Kjætterne, holde I det for Ret? Derpaa spurgte de, hvad de skulde gjøre derved? Præsten svarede: naar R. kom til mig, saa skulde jeg sige ham Besked, men han kommer ikke. I kunne gjøre hvad I ville. Derpaa sagde En: jeg vil dræbe Rajanaiken; men Præsten svarede: naar I dræbte ham, vilde det give os et ondt Rygte, derfor skal man gaae til Værks paa en anden Maade, hvorved Hensigten skal lige saa godt naaes som om I dræbte ham. Derpaa gik alle disse Mennesker tilbage til T. og Catecheten samlede Folk sammen fra de 18 Landsbyer. Disse gik til den Landsby, hvor jeg boer, Sinneienpaleiam, gjorde mine Forældre megen Fortred og vilde nedrive mit Huus. Men nogle Indvaanere i S. af alle Slags Caster og Familier hindrede Husets Nedrivelse. Dette skete samme Dag, som jeg begav mig bort fra Trankebar. Da de nu ikke turde nedrive Huset, erklærede de mig for en af sin Caste Udelukket og forbød alle Folk af min Slægt at omgaaes med mig. Nu er jeg da kommen til Tanjour. Mange haane og skjelde mig og ere mig fjendske. De true endog Hedningerne til ikke at tale med mig, hvorover mine Forældre ere meget

bedrøvede. Dette har jeg villet lade Dem vide med Bøn om gode Raad."

Missionærerne skrev for hans Skyld til Pater Beschi, opmuntrede ogsaa R. til ikke at overile sig, men en Tidslang blive i Stilhed og møde sine Modstandere med Sagtmodighed og Ydmyghed; men skjønt han efterkom dette Raad og ikke gik til de Romerskcatholske for at disputere med dem, saa vedblev dog hans Modstanderes Forfølgelse og yttrede sig imod ham med vedholdende Forbittrelse i en Række af Aar. At opregne Alt hvad han af Papisterne maatte lide, vilde blive for vidtløftigt; kun nogle Træk til en Skildring deraf kunne her finde Plads. Hans Forældre og flere af hans Slægt traadte i 1728 over til den evangeliske Kirke og gik til Alters i Trankebar.*) Dette Skridt kostede hans Fader Livet; thi i Aaret 1731 overfaldt en bevæbnet Hob Papister, under Paaskud af Strid om en Eiendom, hans Slægtninge og, da Faderen vilde redde sin yngste Søn ud af Morderens Hænder, blev han selv omringet og segnede under deres Slag. 2 Timer efter opgav han sin Aand under Udraabet: en pidawe! ɔ: min Fader! Liget blev af Sønnerne næste Dag udstillet i Stadens Port, i det Haab at Øvrigheden skulde tage sig af Sagen; men da de ingen Penge havde, saa kunde de ikke heller faae Ret. R. selv var i bestandig Livsfare;**) thi hans Modstandere nøiedes ikke med at brænde hans Navn; men sendte i Aaret 1732 Snigmordere i hans Huus ved Nattetid, som dog ikke naaede deres Hensigt, at bringe ham af Dage. Aaret efter blev han og hans Ledsagere paa Veien til Trankebar overfaldet af Papisterne. Et Sværd var alt draget imod ham for at berøve ham Livet, men hans Hustru kastede sig over ham og dækkede ham med sit Legeme indtil det første Raseri lagde sig; med nogle Mishandlinger slap

*) H. B. III S. 35, 811.

**) H B. III S. 328. 1126. IV S. 34. 739.

han dengang ud af sine Fienders Hænder. Og saaledes gik det næsten hvert Aar. R. søgte at nytte disse Forfølgelser som en Øvelse for sig i Taalmodighed. Siden jeg her i Tanjour, skriver han i 1735, uophørlig maa døie saa mange Skjeldsord og Trudsler og lide saa megen Haan: saa meddeler jeg herved de Tanker, med hvilke jeg ofte pleier at trøste mig. Herren mener det godt med mig i Tid og Evighed. De Lidelser, som han sender mig, skaffer mig den Herlighed, paa hvilken jeg med længselsfuld Tillid venter. Disse Tanker har jeg ikke kunnet skjule for mine Folk. Uden den Guds Villie, som i Naade har bestemt at skjænke mig saadan Frelse, kan slet Intet vederfares mig." Hans Taalmodighed og Udholdenhed blev velsignet; thi han vandt Mange og blandt Disse Adskillige af sine hæftigste Modstandere. Han besad en grundig Bibelkundskab og en herlig Gave til at anvende den i Samtale. Ogsaa til sammenhængende Foredrag vovede han sig og jeg finder bemærket, at han i Aaret 1736, da En af Missionærerne var syg, prædikede i hans Sted i Jerusalems Kirken over Matth. 16, 18. og viste, at Kirken er bygget paa Klippen, Christus, og at Helvedes Porte ikke skulle overvælde den. Men ordineret blev han ikke, hvortil Aarsagen vist var den, at han var af en ringe og foragtet Caste, saa hans Ord ikke vilde blive agtede af de Fornemmere og mere Ansete. Da denne mærkelige Mand levede langt ud over 1740, ville vi siden komme tilbage til hans Udvikling og Virksomhed i den senere Deel af hans Liv.

Naar vi ville kaste et Blik paa Missionens Tilstand i 1740,*) saa finde vi, at Missionen til den Tid omtrent har naaet sit Høidepunkt, hvorefter dog ikke fulgte nogen pludselig Dalen; thi Missionen var i fuld Virksomhed en

*) Hertil hjælpes vi ved Frankes Fortale til 4de Bind af H. B. som egentlig kun skulde omhandle Missionsefterretningerne indtil 1738, men som dog tager 1739 og 1740 med.

Narrowkte efter og modtog endog i visse Henseender Udvidelse, men ingen videre Udvikling. Den havde i 1740 udvidet sig mod Nord til de engelske Plantestæder paa Kysten, Cudelur og Madras, ind i Landet til Kongeriget Tanjour. En halv Snees europæiske Missionærer vare virksomme og havde omtrent 30 indfødte Arbeidere under sig. En Indfødt, Aaron, var ordineret og en Anden, Diogo, skulde snart ordineres. Deres Tal, som siden Missionens Oprettelse vare optagne i Menighederne, oversteg 5600. Bibelen var fuldstændig trykt paa Tamulisk og Oversættelsen deraf paa endnu et Par indiske Sprog var forberedt. — Men inden vi nu gaae over til at betragte Tidsrummet fra 1740—1840 og see, hvorledes Missionen en Tidlang bestod, men derpaa sygnede og næsten ganske døde hen, ville vi i det følgende Capitel først betragte, hvorledes den indtil 1740 var bleven bestyret fra Europa af.

Tolvte Capitel.

Missionen ledes fra Halle af; man skjøtter ikke om Danske Arbeidere; Fortielser i de trykte Beretninger.

Det er alt ovenfor bemærket, at Missionen i Trankebar næsten fra Begyndelsen af bestod ved en Samvirken af Danske og Engelske og Tydske Missionsvenner. Denne Samvirken vedblev i det Tidsrum, med hvis Historie vi hidtil have beskjæftiget os. Kong Frederik den Fjerdes Fundation af 11te September 1711, ved hvilken han bestemte 2000 Rigsdaler aarlig af Postindkomsterne til Missionen i Trankebar, blev af Kong Christian den Sjette, under 3die September 1736, forøget med 1000 Rigsdaler aarlig af de

norske Post-Indtægter*) De engelske Missionsvenner ved-blevne ei blot at vise Deeltagelse for Missionen i Trankebar og yde denne mangehaande Bistand, men overtoge ogsaa efterhaanden Underholdningen af de Missionsposter, som fra Trankebar af bleve stiftede i de engelske Plantestæder paa Kysten. Fra Tydskland indkom aarlig mange Bidrag til den Trankebarske Mission, og den egentlige Bestyrelse af Missionen havde der sit Sæde; thi vel vil det forekomme den flygtige Betragtning, at Missionens Anliggender bleve bestyrede af Missions-Collegiet i Kjøbenhavn, og at Franke, Fader og Søn, kun vare underordnede Raadgivere, hvis levende Deeltagelse og Virksomhed for Missionen gjorde, at Collegiet i tvivlsomme og vigtige Tilfælde indhentede Betænkning fra Halle; men den, som med Opmærksomhed vil betragte, hvorledes de Trankebarske Missionsanliggender bestyredes fra Europa af, kan intet Dieblik tvivle paa, at det egentlige Drivhjul i denne temmelig sammensatte Maskine var i Halle. Raadgiverens Raad vare i saamange Henseender blevne uundværlige, at han paa en Maade kunde betragtes som Lovgiver.

For saaledes at nævne et vigtigt Anliggende, i hvilket den Hallische Villie gjorde sig gjældende, trods modsatte Danske Anskuelser, maa jeg anføre, at Misionærerne ikke blot fra Begyndelsen, men ogsaa i den følgende Tid, næsten udelukkende valgtes i Halle og blandt den Hallische Skoles Tilhængere, uagtet det fra mange Sider udtalte Ønske, at Missionen maatte besættes med danske Arbeidere, eller i det mindste med saadanne, som havde hjemme i Kongen af Danmarks tydske Lande. Adskillige Gange var det paa Bane at faae danske Undersaatter sendte som Misionærer til Trankebar, men næsten altid strandede disse Forsøg. Blot for den historiske Fuldstændigheds Skyld anføres det her, at Hofpræsten Masius foreslog Kongen til Missionærer

*) Walchs neueste Religions-Geschichte 3ter Theil. S. 78.

to danske Undersaatter, nemlig Holsteneren, Johan Wilhelm Petersen, siden Præst ved Rendsborg, og Peter Claussen fra Tøndern, siden Præst i Rodenæs i Tønderns Provsti*); thi dette Forslag tilhører rimeligviis en Tid, som er tidligere end Forbindelsen med Halle, og den Trankebarske Missions Oprettelse. Men vel maa det mærkes, at Professorerne Trellund og Lodberg i den Tid, de vare Inspecteurer ved den Trankebarske Mission (omtrent 1711) foreslog Kongen to danske Missions-Candidater, nemlig Niels Kock og Hartvig Spleth**); at disse alt havde lagt sig efter det Tamuliske Sprog, men at deres Kaldelse gik tilbage. Om Aarsagen savnes vel bestemte Efterretninger, men vist er det, at den offentlige Mening i Danmark tilskrev den Halliske Indflydelse, at ingen Danske kunde komme frem ved Missionen***), ligesom paa den anden Side den offentlige

*) Vindiciæ veritatis. S. 21.

**) Vindiciæ veritatis S. 9 og 11, hvormed man sammenligne det, som anføres om denne Sag af Christianus Aletophilus i hans kurze und wahrhafte Relation o. s. v., der nedenfor findes aftrykt som Bilag.

***) Paa det kongelige Bibliothek findes en Samling af Breve fra Professor S. Lintrup til forskjellige berømte Mænd, (gammel kongelig Samling Nr. 2510. 4.) af hvilken jeg udskriver følgende Yttringer: „in aulâ Augusta fervet negotium missionis ad convertendos in India et Finnomarchia gentiles, seu collegii, ut vocari amat, de propagando evangelii cursu, laudatissimum sane illud, si piâ et nunquam satis laudanda Regis optimi intentione illud unice metiaris, at si quorundam, pietate Augusti parum pie abutentium, conatus respexeris, vel ideo sagacioribus, ac veteris Orthodoxiæ tenacioribus merito suspectum, quod præteritis non tantum inquilinis, sed etiam Orthodoxis extra patriam academiis omnibus, ex unâ Hallensi officinâ evocentur speciosi muneris candidati, id quod unius Lütkenii consiliis deberi, omnibus apud nos, forte et vos constat. Id vero maxime sollicitos habet omnes publici boni amantes, quod ad hæc omnia altum sileant, quorum ex officii et conscientiæ dictamine erat, strenue nova-

Mening i Halle ved at omtale de Danskes Misfornøielse med Missionens Besættelse med Hallensere, ikke glemte, at skrive den paa saaret Nationalforfængeligheds Regning *). At Dal, skjønt Dansk født, i Aaret 1719 sendtes til Trankebar, var ingen Concession af Hallenserne; thi Dal havde studeret i Halle, og var den Hallisske Skole hengiven. Og saa han var i Grunden imod, at Danske sendtes som Missionærer til Trankebar. „At kongelig danske Undersaatter,

turientium molimini resistere, et ignaram forte technarum aulam opportune admonere" (Af et Brev til Professor Chladenius i Wittenberg, Juni 1715.) „Apud nos inter hæc furentis undique et circumtonantis Bellonæ turbida, quod in re sacra referamus vix quidquam occurrit, nisi quod ita ferveat in Oriente missionis negotium, ut aliquibus frigere videatur priscum Orthodoxiæ septentrionalis studium, dum laudatissimi Regis scopo media non perinde opportuna, sed heterogenea, Hallenses nimirum emissarii unice, indignantibus non tantum Orthodoxis, sed et bonis omnibus, adaptentur. Qua procul dubio ratione motus, collega Trellundius, collegii huic de propagando evangelii cursu, cui admotus erat, mature valedixit. Quantumvis vero, aula phaleratis promissis undique effascinata, atque favente gynæceo, pauci meliora sustineant in medium consulere, iis, ad quos ea cura propius spectat, altum tacentibus, non defecturum tamen causæ suæ Deum, confidimus, sed periclitanti ecclesiæ vel ex machina tempestive affuturum. Interea speciosis, magnificentius quam verius, jactatis rumoribus decipi orbem, ingentem pecuniæ vim exiguo operæ pretio dilapidari, monopolium denique Hallensibus, Frankii pullis, asseri, nemo non cordatus indignatur." (Af et Brev til Professor Fecht i Rostok, August 1715.)

*) „De missionariis nostris proxime nullus allatus est nuntius. In Dania res laborat invidia, unde sine dubio profecta est iniusta illorum apud te accusatio. Indolem nationis Daniæ tibi satis notam esse credo, quæ sane ab initio ægre tulit, quod hoc institutum per Germanos administretur, quasi in eo gloria quærenda sit." Af et Brev fra J. H. Callenberg, Halle den 14de Marts 1724, til Lacroce i Berlin. Det findes i thesaurus epistolicus Lacrocianus. Lipsiæ 1742. 4. Tom. I. Pag. 78.

skriver han, ogsaa Danskfødte, blive sendte som Missionærer til Indien, derimod kan i og for sig ei være det Ringeste at indvende. Jeg vilde staae mig selv imod, naar jeg vilde have Noget imod et saadant Forslag, siden jeg ikke blot er en født kongelig Undersaat, men ogsaa til mit 13de Aar er bleven opdragen næsten ene ved det danske Sprog." Han viser nu, at der i Danmark ere Folk, som i Sandhed ere omvendte til Gud, at man der har Leilighed til at lægge sig efter Theologien, og at de Danske ei have Vanskelighed ved at omgaaes med fremmede Sprog. „Men paa den anden Side har Missionærerne i Trankebar fra Begyndelsen af været Tydske, og at dette har bidraget til at skaffe Værket Understøttelse fra hele Tydskland og middelbart fra England, vil Ingen nægte. Alt afhandles i Missionen paa Tydsk; man taler dette Sprog ved Conferentser, Collegia biblica og Bedetimer, man læser tydske Bøger, skriver Tydsk til de andre Missionærer, til England, Danmark, endog til sine Foresatte, og faaer tydske Breve fra dem igjen. Er Missionæren en indfødt Dansk, kan han let forledes til verdsligt Selskab, saa man kan fremsætte den Paradox: paa engelske Pladser skal Missionæren ei være Englænder, paa Hollandske ingen Hollænder, paa Danske ingen Dansk. Vil man tage en enkelt Dansk, saa maa han forstaae det tydske Sprog, og før sin Afreise gjøre sig bekjendt i Halle og Engeland. Saaledes dømme forstandige Danske her paa Stedet, som ville Missionens Vel og kjende Omstændighederne. Det Sagte gjælder kun om danskfødte Undersaatter; thi seer man kun paa danske Undersaatter i det Hele, saa kunne Hertugdømmet Slesvig, hvor jeg er fra, og som endnu hedder Sønder-Jylland, Hertugdømmet Holsteen og Grevskabet Oldenborg komme i Betragtning. Man kunde da i Halle søge danske Undersaatter, saaledes som skete 1717, da Missions-Collegiet i dets Skrivelse til Professor Franke udtrykkelig omtalte danske Undersaatter, og skrev, at de havde hørt, der opholdt

sig i Halle 2 danske Undersaatter for Studeringernes Skyld, nemlig Hammerich og Dal*)."

Da Missionscollegiet alligevel gjorde Alvor af, at ville sende danske Missionærer til Trankebar, og i Aaret 1740, da Missionær Walther kom hjem, antog denne til at undervise to danske Candidater, Ole Maderup og Elias Naur Fabricius**) i det Tamuliske Sprog, hvilken Underviisning skulde ligesom være Begyndelsen til Anlæggelsen af et Seminarium for Missionen i Trankebar, saa blev dette meget ilde optaget af Franke i Halle, og Efterretningen derom vakte, efter hans Forsikkring, Bekymring hos Missionærerne i Trankebar, endog hos Dal, af hvem dog Franke mindst havde ventet dette. Da den ene af disse Danske, Maderup, i Aaret 1741 ordineredes og affendtes til Trankebar, saa misbilligede Franke udtrykkelig dette Skridt (som derfor i en Række af Aar ikke heller blev gjentaget) i et Brev til Missions-Secretairen Finkenhagen***), og yttrer sig i et følgende Brev saaledes: „det er mig meget behageligt at erfare, at det høilovelige Missionscollegium er

*) M. A. 1741 Nr. 29.

**) Blandt Brevene i Missions-Collegiets Archiv fra 1740 findes under Nr. 9 et fra Maderup og Fabricius til Collegiets Præsident, Greve Holstein, om deres Antagelse til Missionærer. De sige: „Vi Underskrevne have paataget os, at gaae som Missionærer til Trankebar i Ost-Indien"; de bede hans Excellence, at det maa med det Første blive afgjort og komme til en Endeligheb, hvad det skal blive til, enten til eller fra, for at de derefter kunne holde dem efterrettelige, i Tide at besørge deres Reise-Færd. Af M. A. 1741. Nr. 21. sees, at Fabricius har giftet sig, hvilket har hans Afskedigelse til Følge, hvorfor han i Nr. 23 spørger sine naadige Herrer, hvad han nu skal leve af? Giftermaalet kan dog ikke have været den eneste Grund til hans Afskedigelse, thi Maderup giftede sig ogsaa. E. N. Fabricius blev 1742 Sognepræst til Kjøng i Sjælland; D. Bangs Samlinger Tom. 2 S. 25 Note.

***) M. A. 1742 Nr. 12; 1743 Nr. 1.

enig med mig deri, at det havde været bedre, om Maderups Affendelse ei havde gaaet for sig." Hertil bemærker Finkenhagen i Randen:" Dette er ei skreven (til Franke) om Collegio, men om mig selv en particulier, for at stille den gode Mands Sind, der ved denne Passage, som sig nærgaaende, er bleven hæftig rørt. Franke giver i det Følgende tydelig at forstaae, at det er bedst, at lade ham om at udvælge Missionærerne, beraaber sig paa, hvor godt de sidste 5 ere lykkedes, hvor enige de leve indbyrdes og med Hr. Dal, hvor god Leilighed der er ved Anstalterne i Halle til at kjende Folk inden man bestemmer sig for dem. Hvad Bosse og Schultze angaaer (som han kalder: „nicht völlig wohlgerathene Missionarien") beraaber han sig paa, at de ikke vare blevne tagne af de i Halle Nærværende, men at Begge nogen Tid havde været borte, og at de vare blevne antagne (Hr. Schultze især for hans Sprogkundskabers Skyld), da de selv havde mældt sig, og man Intet havde vidst imod dem. Da Schultze antoges, fulgte man endnu den Grundsætning, at Missionærerne selv skulde mælde sig, hvortil Franke den ældre opmuntrede i sine Collegia parænetica; men i 1724 havde man paa hans, Franke den Yngres Raad, begyndt at gaae anderledes til Værks, og havde selv seet sig om efter dygtige Folk, fordi de redeligste Gemytter ikke vilde forekomme Gud ved selv at mælde sig; men derimod de Udygtige mældte sig. Han havde derpaa foreslaaet Pressier og Walther, ved hvem Missionen igjen var kommen i Opkomst. Bosse havde, som sagt, selv mældt sig. — Han vil slet ikke erkjende nogen guddommelig Styrelse i at Maderup kom afsted, og giver blot det at betænke, om man vel vilde have antaget Nogen fra Halle, der, som Maderup, strax havde giftet sig. Man maatte ikke sige, at Leiligheden til at gifte sig ikke kunde findes i Indien, hvor Hr. Dal fortæller, at der er 20 danske Jomfruer, som ikke kunne faae nogen Mand. Han tilføier, at han fra Trankebar af har Grund til at antage, at en

vis Mand af Uvillie mod ham (Franke) har hos Kongen antaget sig Projectet til Seminariets Oprettelse, og ytter, at Maderup nok har Lyst til snart at komme hjem, saa dette vel bliver det Bedste, dersom han skulde findes uduelig.

Disse Frankes Formodninger bleve derved beskæmmede, at Maderup i en Række af Aar, lige til sin Død i Aaret 1776, levede i Trankebar, i bedste Forstaaelse med de andre Missionærer. Aaret efterat F. havde ladet hine tillidsfulde Ytringer falde i Brevet til Finkenhagen fik han en Ydmygelse af den alvorligste Slags. Da efter hans Forslag Candidaterne Klein og Göring i Aaret 1744 vare blevne kaldte til Missionens Tjeneste og alt vare ordinerede i Kjøbenhavn, fik Franke fat paa et Brev, som Göring i samme Aar havde skrevet til et Fruentimmer, der opholdt sig i det Huus i Zeiz, hvor han havde været Informator, og som indeholdt altfor kjærlige Udtryk. Postskriptet var: „leben Sie wohl mein liebes Herz!" Dette Brev havde Göring sendt indsluttet til Besørgelse til En af sine forrige Discipler i Pædagogiet, som havde holdt det tilbage og brukket det, hvorved Brevet var kommet ud og tilsidst for Franke. Da nu Göring kom hjem fra Kjøbenhavn, maatte han gjøre Regnskab, men kunde ikke, indviklede sig i Modsigelser, og Enden blev, at hans Kaldsbrev som Missionær i Trankebar blev casseret. I et følgende Brev skriver Franke: „jeg maa tilstaae, at denne Begivenhed, uagtet min redelige Hensigt, og brugte Forsigtighed meget har angrebet mig, og tjent mig til stor Ydmygelse." Denne Ydmygelse har dog neppe haft varig Indflydelse paa hans Sindsstemning; thi da der 10 Aar efter var Tale om, at Maderup, hvis Helbred var svagelig, skulde gaae hjem, og man forespurgte sig hos Franke, hvad han meente, dersom Collegiet vilde vælge en anden Dansk i hans Sted: saa sendte han i denne Anledning et vidtløftigt Svar, hvis Mening var, at det var ikke værd, da han bedre kunde vælge, hvem der skulde sendes til Ost-Indien. Uden at erindre hvad han

selv tidligere har erfaret og tilstaaet siger han blandt Andet i dette Brev: „Jeg er vis paa, at Alle, som i en Række af 27 Aar af mig ere anbefalede, ganske have helliget sig Missionen, og Ingen af dem er gaaet bort med den Hensigt, at ville forlade Missionen.“ Enden paa Sagen blev da ogsaa, at Franke, skjønt Maderup blev, skulde vælge en Missionær blandt Kongens tydsktalende Undersaatter, og valgte da Peter Dame fra Flensborg, som endnu ikke var 24 Aar gammel, og hvis Fader var imod Reisen, men tilsidst under megen Bekymring gav sit Samtykke.*) —

Der var endnu en Aarsag, foruden de alt anførte, som maatte bidrage til at samle Bestyrelsen af Missionen i Trankebar om Halle, som om et Midpunct, den nemlig, at alle Meddelelser til det Offentlige Missionen angaaende udgik fra Halle; thi Missions-Collegiet i Kjøbenhavn udgav selv ingen Beretninger, men var vel tilfreds med dem, som udgik fra Halle, og som med stor Begjærlighed bleve læste ei blot i Tydskland, men ogsaa rundtomkring i alle evangeliske Lande. Disse saakaldte „ausführliche Berichte aus Ost-Indien“ ville altid være en Hovedkilde for dem, som give sig af med den Trankebarske Missions Historie, og jeg kan med Sandhed bevidne deres Paalidelighed i en vis Betydning, — naar man nemlig for at kalde en Beretning paalidelig blot forlanger, at hvad der anføres og fortælles skal være rigtigt. Vil man derimod gjøre større Fordringer, og forlange, at intet Væsentligt maa være udeladt i en Beretning, som vil kaldes paalidelig, saa kan jeg ikke anbefale de Hallisle Beretninger, i hvilke man har undgaaet at optage hvad der kunde støde det christelige Publikum og sætte Værket i Miscredit. Jeg kan godt tænke mig, at Franke har været langsom til at optage de mindre behagelige Efterretninger, som undertiden indløb Missionen angaaende, enten om Strid imellem Missio-

*) M. X. 1744. Nr. 37. 1746 Nr. 1. 1754. Nr. 12 ff.

nærmere, eller om En og Andens forargelige Levnet, eller om Misforstaaelser med den verdslige Øvrighed, idet han har haabet, at Sligt med Tiden vilde udjævne sig, og nødig vilde saare Nogen ved at nævne ham offentligt med Misbilligelse; jeg kan endvidere godt forestille mig, at den Lyst, som saa naturligt yttrer sig hos dem, der forestaae et Værk, som bestaaer ved den offentlige Godgjørenhed, Lysten til at fremstille Værket i det gunstigste Lys for dem, der bidrage til dets Fremme, ogsaa har indvirket paa Affattelsen af de Halliske Beretninger, saa at disse mere har beskjæftiget sig med det Behagelige og Glædelige, som kunde fortælles end med det Ubehagelige og Sørgelige. Men, med al Lyst til Billighed i at dømme, maa jeg dog udtale min Overbeviisning, at den, som vilde skrive den Trankebarske Missions Historie efter de Halliske Efterretninger alene, ikke vilde kunne give et fuldstændigt og naturtro Billede af Missionen, saaledes som den var, forbi meget Væsentligt med Flid er udeladt i disse Beretninger, og, med al min Agtelse for Franke, Fader og Søn, som i en saa lang Række af Aar ledede Missionen fra Halle af, og samlede til dens Historie, maa jeg dog tilstaae, at Den, som har Leilighed til at sammenligne hvad de offentlig yttrede i Missionssagen med private Ytringer i Breve, modtager et ubehageligt Indtryk af en vis lyssky Engstelighed, for hvilken jeg i det Mindste ikke kan frikjende Franke den Yngre, med hvis Privat-Breve jeg har gjort et nøie Bekjendtskab; og at han i dette Stykke er betydelig afvegen fra sin Fader, har man ingen Grund til at antage; meget mere vil Enhver, som erindrer hvad der i det Foregaaende er fortalt om Missionær Bøvingh, og som har lagt Mærke til, at man om ham saa godt som Intet finder i de Halliske Beretninger, indrømme, at det alt i den ældre Frankes Tid var Skik i Halle, at fortie hvad der burde været omtalt.

For dog nogenlunde at sætte Læseren i Stand til at dømme i denne Sag, vil jeg meddele et Brev fra Franke

til Missions-Collegiets Secretair, Heier, som ogsaa i anden Henseende er mærkeligt*). „At De ved Missions-Anstalterne ønsker Meget bedre, deri kan jeg ei fortænke Dem. Det kan vel være, at Meget vilde befindes bedre, dersom salig Ziegenbalgs Aand, og hans særdeles Iver altid havde viist sig hos samtlige Missionærer; men De vil selv erkjende: at Gaverne ikke ere eens hos Alle, da Gud uddeler dem efter sit frie Velbehag; at man maa tage Folk, som man har dem, naar man ei kan faae dem saaledes, som man gjerne vilde have dem; og at Gud fra Begyndelsen af har ført Missions-Værket frem under mange Slags Prøvelser, ligesom det i det Hele er hans Velbehag at opretholde og fortsætte sit Værk under mange Slags menneskelige Svagheder og Ufuldkommenheder for at Æren alene kan blive hans .... Da jeg for omtrent 15 Aar siden af min salig Fader blev antaget til at besørge Missionsforretningerne, syntes Missionen at ligge i sidste Aandedræt formedelst de sørgelige Tvistigheder mellem Hr. Schultze og Hr. Dal, naar man skulde dømme efter Begges Sindsstemning og de derved fremstaaede, ret forvirrede udvortes Omstændigheder. Jeg kan vel sige, at det gik mig da ret som Peder, Apost. Gj. 10, 10.**), da Brevene, hvorefter den 19de Fortsættelse af Missionsberetningerne skulde uddrages, bleve mig overleverede af min salig Fader. Da jeg sagde min Fader dette, fik jeg til Svar, at man ved alt Saadant ei maatte lade Modet synke, men hellere skulde lære at blive vant til saadanne Prøvelser ved Guds Værk, da Gud kunde opvække dette sit Værk, endog som af Døde. Skjønt jeg ei vovede at svare Noget herpaa, kunde jeg dog dengang ei fatte det, saa meget mindre, som i nogle Aar Missionærer af ham paa Collegii Opfordring vare søgte, men ikke fundne. Men nu lod Gud

*) M. A. 1738 Nr. 31.

**) Meningen heraf er ikke ganske tydelig; den er vel, at Francke var som ude af sig selv.

mine Tanker snart falde paa salig Hr. Pressier, hvis særdeles Reenhed, Troskab og Duelighed jeg i Pædagogiet, havde lært at kjende. Han tilligemed en Anden, som nu har Embede i Mark, besluttede sig ogsaa til at modtage Kaldet, men da denne Sidste traadte tilbage, tænkte man paa Hr. Walther, med hvem man, som jeg siden har erkjendt, var ulige bedre tjent, end om den Første, som ellers og var en redelig Mand, var bleven sit Forsæt tro. Endelig kom Hr. Bosse til, som man vel erkjendte for den Svageste med Hensyn til Natur- og Naade-Gaver, men, ved den daværende Mangel paa Arbeidere, dog ei vilde afvise, da han tilkjendegav Tilbøielighed til Værket. Efter disse tre Missionærers Ankomst til Trankebar fik man mere at vide om Missionens Tilstand og om de ældre Missionærer, hvorved, saavelsom ved hans senere Opførsel, Hr. Dal temmelig blev retfærdiggjort. Det begyndte ogsaa fra den Tid at gaae bedre fra Haanden med Missionen, og skjønt atter Hr. Schultzes Stridigheder med de tre nye Missionærer, især med Hr. Walther, kom imellem, og Schultze endelig derved foranledigedes til at forlade Trankebar: saa viste Udfaldet, at Missionen i Trankebar ingen Skade havde deraf, men at tvertimod, da de tre Andre fik frie Hænder og Gjerningen i Landet begyndte, Velsignelsen først tydelig sporedes. Skjønt nu Schultze atter i Madras ikke kunne forliges med sine Colleger, og Missionen i Madras derved kom i samme sørgelige Tilstand, som fordum i Trankebar: saa øvede Gud derved de to Andre, og føiede det saaledes, at de nu paa det engelske Selskabs Befaling begyndte Missionen i Cudelur. Jeg lover mig deraf megen Velsignelse, da jeg kjender de to Andre som redelige Mænd. Den arme Schultze har derimod viist sig fra en saadan Side, at baade jeg og Hofpræst Ziegenhagen mere og mere tabe Tilliden til ham. Dog haaber jeg i Tillid til Gud fast, at Han endnu, skjønt jeg seer ei hvorledes, vil antage sig Missionen i Madras, ligesom forhen den i Trankebar."

Saavidt Franke. Nu maa jeg bede Læseren, at efterſee den 19de Fortſættelſe af Miſſionsberetningerne, ſom efter hans egen Tilſtaaelſe er overgivet til Trykken paa en Tid, da Omſtændighederne vare ret forvirrede, ſaa at Miſſionen ſyntes at ligge i ſidſte Aandedræt. Hertil mærker man aldeles Intet i den ovenanførte 19de Fortſættelſe af Miſſionsberetningerne, ſom jeg opfordrer Enhver til at efterlæſe og ſee, om han af den kan faae ud, at Miſſionen, paa den Tid, den blev ſkreven, laae i ſidſte Aandedræt, eller blot, at der for Miſſionsgjerningen var det mindſte Uſædvanlige i Veien, da Franke meget mere i Fortalen ſtræber at fjerne alle ufordeelagtige Rygter, og ikke med et Ord omtaler de forvirrede Omſtændigheder, ſkjønt han dog paa Titelbladet lover at beſkrive Miſſionens Tilſtand overeensſtemmende med Sandhed. Endvidere opfordrer jeg hvem der har Lyſt, til at gjennemgaae de mangfoldige Beretninger, ſom offentliggjordes under Miſſionær Schultzes lange Embedsvirkſomhed i Oſt-Indien og fremviſe et eneſte Sted, paa hvilket det er omtalt, at han har været uenig med ſine Colleger enten i Trankebar eller i Madras. Man kunde herved bemærke, at denne forſætlige Fordølgelſe af vigtige Omſtændigheder ved Miſſionen ikke blot maatte falde Franke til Laſt, men ogſaa Miſſionærerne, hvis originale Breve og Dagbøger findes trykte i de Halliſke Beretninger; men hertil ſvares, at hvad der blev trykt maatte gjennemgaae Frankes Skjærsild, ſom udtrykkelig ſiger i et Brev til Finkenhagen:" *) Odioſa pleier jeg at udelade af alle Dagbøger ved deres Udgivelſe." Men hvorledes kan ſaa det Udgivne være at ſtole paa, for dem, der ønſke ikke eenſidig, men fuldſtændig Underretning?

For endnu at give en Prøve paa Frankes Fortielſer kan jeg anføre, at da den forfaldne Miſſionær Boſſe endelig ſendtes hjem fra Trankebar til Kjøbenhavn, vilde han

*) M. X. 1744. Nr. 6.

ikke have ham til Tydskland, hvortil W. havde Lyst, da jeg, skriver F., maa befrygte, at hans Sag og hans givne Forargelse, som til Dato endnu er bleven ubekjendt i Tydskland, ved hans Ankomst, som ikke kunde skee uden Opsigt, først vilde blive bekjendt, og at deraf vilde opstaae Skade for Værket, da Mange deraf vilde tage Anledning til at spotte, og en eller anden Kilde til Velgjerninger vilde tilstoppes“*). Her har vi da Frankes egen Tilstaaelse for det, som enhver Læser af de Halliske Beretninger veed, at Ws. lastefulde Forhold, der i en Række af Aar foraarsagede saa megen Bekymring og saa stor Skade, ikke er berørt med et Ord i det, som fra Halle af er offentliggjort, ligesom vi ogsaa erfare Aarsagen til denne Fortielse, nemlig Frygt for Formindskelse af de Velgjerninger, som tilfløde Missionen.

Det var en let Sag at forøge disse Exempler med flere; men det Anførte vil formeentlig være tilstrækkeligt til at vise, at de Hallisfe Beretninger bør bruges med en vis Forsigtighed, og ingenlunde ere nok for den, som ønsker at fremstille Missionens Historie overeensstemmende med Sandhed.

Har vi nu nævnt Frankes Feilgreb ved Bestyrelsen af Missionens Anliggender, saa bør vi til hans Ære anføre, at han med varm Iver, utrættelig Nidkjærhed og fremskinnende Uegennyttighed antog sig denne Sag, som han vedblev at hellige sin Tid og sine Kræfter lige til sit sidste Aandedræt. Sagen havde vel ikke faa Venner her hjemme, men den havde ogsaa mange Fjender, og den vigtige Deel, som Theologerne i Halle havde i Missionens Grundelse og Bestyrelse, bevirkede, at de, som ikke yndede den Hallisfe Skole, ogsaa vare Missionens Modstandere. Desuden fik denne ei blot i Indien, som vi ovenfor have seet, men ogsaa

*) M. A. 1750. Nr. 20.

i Europa at kjæmpe med de Romersk-Catholske, som vendte deres Vaaben mod den opblomstrende evangeliske Mission.*)

Trettende Capitel.

C. F. Schwartz i Trankebar, Tirutschinapally og Tanjour.

Vi har i det Foregaaende ladet det, som er fortalt om den Trankebarske Mission samle sig, først om Ziegenbalg og Gründler, siden om Benjamin Schultze og hans Medarbeidere. Af Disse var der Ingen, som saa synlig hævede sig over de Øvrige, at den følgende Fortælling kan knyttes til hans Navn. Det næste Navn af Betydenhed, vi støde paa i Tidsrummet fra 1740 til 1840 er Christian Frederik Schwartz**), som i næsten et halvt Aarhundrede virkede

*) Et paafaldende Exempel herpaa har man i følgende Værk af en Baiersk Benedictiner-Abbed: „Psalterium Davidis in tres partes distributum, explanatione litterali et mystica affectuose et in modum meditationum dillucidatum..... opera et studio D. Nonnosi. Pars I–III. Ratisbonæ, Augustæ Vindel. & Straubingæ 1711–12. 4. Alt paa Titelbladet af dette Værk hedder det: in qua per singulos psalmos moderni hæretici, præsertim sicdicti missionarii regis Daniæ, manifesti erroris convincuntur. I den forudskikkede Synopsis læser man: per singulos psalmos errores hæreticorum modernorum et maxime sic dictorum missionariorum Danicorum in Trankebar (qui pseudo-apostoli jam per 35 annos et per 46 in lucem editas continuationes, ecclesiam catholicam inauditis hactenus calumniis lacessunt, ut a psalmo 33, 7. ad oculum demonstrabitur) solide refutantur.

**) Leben und Wirken des evangelischen Missionars Schwartz; i Schmidts kurzgefaßte Lebensbeschreibungen der merkw. ev.

som Missionær i Ostindien, vel ikke saaledes, at han samlede det Hele om sig, men dog saaledes, at Alles Øine henvendtes paa ham. Han førte vel ikke egentlig Missionen noget Skridt fremad i Udvikling, men adskillige Skridt udad i Omfang; og derfor maae vi i dette Capitel opholde os ved hans Historie, om den ogsaa for en stor Deel vil hendrage vor Opmærksomhed fra Missionens Hovedsæde i Trankebar til dens Forgreninger i det Indre af Landet.

Schwartz var født den 26de October 1726 i Sonnenburg i Neumark. Hans Faders Navn var Georg Schwartz; hans Moder, en født Gruner, døde alt i hans tidligste Barndom, men fortalte paa Dødssengen saavel sin Mand, som sin Skriftefader, at hun havde indviet sin Søn til Herrens Tjeneste og tog det Løfte af dem, at de i det Mindste ikke vilde hindre Drengen, om han siden skulde faae Lyst til at studere Theologi. Han besøgte Skolen, først i sin Fødeby, siden i Cüstrin og de gode Indtryk, som han alt i sin Barndom modtog, bleve vel siden stundom fordunklede, men aldrig ganske udslettede. A. H. Frankes Bog: „den endnu levende og regjerende Guds velsignede Fodspor" gjorde stærkt Indtryk paa ham og gav ham Lyst til at drage til Halle, hvor han kom hen i 1746 og traf sin Landsmand B. Schultze, som var vendt tilbage fra Ostindien og raadede ham til at besøge, ikke den latinske Skole, som han havde tænkt, men Universitetet i Halle, da han besad tilstrækkelige Skolekundskaber. Nu hørte han de theologiske Forelæsninger, blev Lærer ved Vaisenhuset og modtog af Schultze Underviisning i det Tamuliske for at kunne være behjælpelig med Correcturen af den tamuliske Bibel, som man dengang havde til Hensigt at lade trykke i Halle. Franke den

Missi. 1stes Bändchen S. 71. Leipzig 1836 cfr. N. H. B. V S. 637. Dr. Pearsons udførlige Levnetsbeskrivelse af S. som er oversat fra Engelsk paa Tydsk, har jeg ikke seet; men den er benyttet af Schmidt.

Yngre blev bekjendt med ham og tilbød ham at gaae som Missionær til Trankebar, et Tilbud, som han modtog, og blev ved sit Forsæt, uagtet et godt Præstekald i Nærheden af Halle blev ham tilbudt nogle Dage efter. Alt ligefra den Stund Schwartz kaldtes til Misionsgjerningen nærede man store Forventninger om ham. Franke skriver til Missionscollegiets Sekretair, Finkenhagen:*) Med Hensyn til de nye Arbeidere har jeg ikke blot under Guds Paakaldelse gjort mig Umage for at finde nogle dygtige Mænd; men har ogsaa den Fornøielse, hermed at berette, at Herren for saa vidt har givet sin Velsignelse dertil, at Een alt er bleven funden, om hvem jeg har det Haab, at han ikke alene for sin Duelighed og gode Gaver, men ogsaa for sine øvrige gode Egenskaber vil finde det Høilovlige Collegii Approbation og siden ved Missionsværket arbeide til Velsignelse. Det er Hr. C. F. Schwartz fra Sonnenburg i Mark, En af de 2 Studenter, som have gjort Begyndelse med at lære noget Malabarisk, til Brug ved den forehavende Bibeltrykning, hvilken, skjønt ringe Begyndelse dog nu kan tjene til nogen Forberedelse. Efterat jeg nu havde gjort Denne Tilbudet, saa fandtes der vel i Begyndelsen nogle Vanskeligheder, men som under Guds Bistand lykkelig hævedes, saa at han desto sikrere blev forvisset om Guds Villie, og har i Guds Navn med fuld Frimodighed, ligesom og til sin endnu levende Faders fuldkomne Tilfredshed, modtaget Kaldet.“ I et andet Brev siger han om Schwartz, at han i det Malabariske har opnaaet en saadan Færdighed, at han flydende kan exponere Evangelisten Johannes, ligesom og, at han ved sin Munterhed og fremskinnende Reenhed (candor) særdeles anbefaler sig og at han, da han tillige er vel studeert, forhaabentlig, under Guds Velsignelse, vil være Værket til stor Nytte.

I August 1749 blev Schwartz tilligemed Missionærerne

*) M. A. 1749 Nr. 7. 9.

Poltzenhagen og Hüttemann ordineret i Kjøbenhavn og reiste over Engeland til Trankebar, hvor han ankom i Julii 1750 og alt inden Aarets Ende holdt sin første Prædiken paa Tamulisk. Ved sit fredelige, beskedne Væsen saa vel som ved sin Iver og Dygtighed erhvervede han sig sine Collegers Kjærlighed og Høiagtelse; men i de første 10 Aar af hans Ophold i Indien mærkede man ikke mere til ham end til de andre Missionærer i Trankebar. Han var, som de Andre, flittig ved Arbeidet i Kirke og Skole, underviste Catechumener og foretog enkelte Reiser omkring i Landet. „Gid Herren dog vilde velsigne mit Arbeide! skriver han i Aaret 1757 til en Ven i Europa. Vist er det, og jeg lærer det daglig bedre, at hverken den, som planter eller den, som vander, er Noget; men Gud, som giver Væxten. Den, som i Missionskaldet ikke stoler paa sig selv og sin egen Kraft, men i al Ydmyghed, under Bøn og Taarer, gaaer ud for at søge det Fortabte og for at vente paa tidlig Regn og sildig Regn fra Herren, han vil faae Velsignelse fra Gud og blive bevaret for mangen unyttig Sorg. Og skulde saa end Velsignelsen ikke strax vise sig, saa opmuntrer Gud dog Hjertet og vi kunne undertiden sige: „men paa Dit Ord vil jeg udkaste Garnet;“ — og da de havde gjort dette fangede de en stor Mængde Fisk. Dette Bibelsprog rinder mig ofte i Hu, især fordi det var Texten il min første Prædiken, og ved det har Gud frembragt Aandsarmod og tillige en barnlig Tillid til sit Ord i min Sjel. Gid han altid mere og mere ved sin Aand vilde befæste dette i mit Hjerte!“

Fra disse Schwartz's første Embedsaar maa jeg fortælle et Træk, som gjør hans Hjerte Ære. At han, skjønt aldrig gift, dog var en stor Børneven, det er bekjendt om ham; men at han ogsaa, skjønt saa langt fjernet fra sit Fædrenehjem, dog tænkte paa sin sønlige Pligt, derpaa har

jeg fundet et smukt lille Beviis i nedenstaaende Linier til Justitsraad Finkenhagen.*)

„Da jeg i Aar har modtaget den bedrøvelige Efterretning, at ved en i min Fædrenestad opstaaet heftig Ildebrand min Faders Bolig er bleven lagt i Aske: saa har jeg tænkt paa et Middel til, efter min sønlige Pligt, at sende ham en lille Hjælp. Da jeg nu har et Uhr, som blev mig foræret i Engeland, og jeg har liden eller ingen Brug for dette, saa har jeg taget mig den Frihed, at sende dette til D. Vbhed ved Skibspræsten paa det Kgl. Krigsskib Bornholm, Hr. Bram, med ydmyg Bøn, at sælge det til en Uhrmager og med hosliggende Brev sende Pengene til mine Forældre, som boe i Sonnenburg i Neumark.

Trankebar den 6te October 1753. Ærbødigst
C. F. Schwartz.

Finkenhagen bemærker paa Brevet: „indbemeldte Uhr ved holdte Auction i Waisenhuset, den 27 Januar 1755, solgt for 14 Rdlr. 3 ß."

I Aaret 1760 gjorde Schwartz, efter Indbydelse, en Reise til Ceylon for at styrke de Lutheranere, som der opholdt sig i hollandsk Tjeneste og række dem den hellige Nadvere. Reisen gik lykkelig fra Haanden, men da S. i Septbr. Maaned kom tilbage fra Ceylon til Nagapatnam, modtoges han der af den ham i høieste Grad overraskende Efterretning, at der var ankommen en Kone til ham fra Kjøbenhavn. Sammenhængen med denne forunderlige Tildragelse vil jeg her fortælle, da den kaster noget Lys paa en Deel af Missionærernes daglige Liv. Paa mig har den gjort et uhyggeligt Indtryk; men det berettiger mig ikke til at skjule den. Schwartz's Klarhed og Kraft hæve sig mærkeligt i denne Sag midt iblandt den Sygelighed og Ængstelighed, hvoraf den er omringet.*)

*) M. A. 1753. Nr. 26. a.

**) M. A. 1760. Nr. 10. 11. 18. 28. og en Mængde Breve fra de foregaaende Aargange.

Missionær Kohlhoff var Enkemand og svagelig; vanskelig kunde han tage sig noget af sine Børn, skjønt Miss. Zeglins Kone hjalp ham. Da nu Ingen af de Fruentimmer, som fandtes i Trankebar, anstod ham, tænkte han paa at skaffe sig en gudfrygtig Kone fra Europa og Zeglins Kone gav ham Anslag paa Nogle af sine Slægtninge i Colding og Sønderborg. Der skulde da komme 2 af disse Slægtninge over; den Ene skulde være Kohlhoffs Hustru, den Anden vilde Zeglin tage i Huset og indestaae for, at hun nok skulde blive forsørget, dersom hun frygtede Gud og opførte sig vel. At drive paa denne Sag, derom bad man Skibspræsten Bøhme, som 1754 forlod Trankebar, men som for det Første ikke synes at have brudt sig om den. Madame Zeglins Slægtninge afslog Tilbudet, og Kohlhoff slog Sagen af Hovedet, men mindedes dog stedse af Z. om at gjøre endnu et Forsøg. Imidlertid satte Bøhme sig Aaret 1758 i Forbindelse med Missionscollegiet, dette Anliggende angaaende, og foregav, baade af Missionærerne (ne-stemt) at have faaet i Commission at skaffe dem Kone og aarlig at være bleven mindet derom. En Følge af hans Underhandlinger blev, at endelig 2 Fruentimmer, Pernille Thors og Ane Sophie Pap, afgik til Trankebar, da Missions-Assistent Bliesner og Hustru oversendtes. Jomfru Thors var af Hr. Bøhme bestemt for Kohlhoff og Jfr. Pap for Schwartz, om hvis Ønske at indgaae Ægteskab der ikke findes det Ringeste antydet i nogetsomhelst Brev. Bøhme har altsaa vistnok gaaet langt ud over sin Fuldmagt og narret Collegiet samt dettes Secretair, Justitsraad Finkenhagen, til Foranstaltninger, som de vistnok aldrig burde have truffet uden at see noget bestemt Skriftligt fra Missionærerne. Saasnart Kohlhoff hørte Noget fra Kjøbenhavn om, at Bøhme ledte efter en Kone til ham, frabad han sig det; men hans Brev ankom maaskee dog først efter at Fruentimmerne vare afsendte. Alt fra Helsingør indsendte Bliesner Klage over Jfr. Paps upassende Opførsel ombord

og en endnu stærkere Klage ankom fra Cap, hvori hun beskyldtes for at holde til med Skibets Assistent og et gemeent Skandskrift over hende, rimeligviis forfattet af en Matros, oversendtes. Da Skibet kom til Trankebar, var det Første Bliesner gjorde, at han skrev til Missionærerne og lod dem vide, at den Ene af de Ankomne ikke var værd at betræde en ærlig Mands Huus. Missionærerne kom nu i den største Forlegenhed. Den Kohlhof bestemte Brud, hvem Bliesner gav et godt Skudsmaal, blev taget i Huset hos Zeglin; men Ingen vilde vide af Jfr. Pap at sige uden Dansken Maderup, hos hvem hun, skriver han til Finkenhagen, udgjød mange salte Taarer og fortalte, at det var altsammen Løgn og Bagvaskelse hvad Bliesner berettede, hvis Kone strax fra Reisens Begyndelse havde kastet Had paa hende og skjeldt hende paa det Forskrækkeligste. I Skjeldsord var Jfr. P. ikke bleven hende Svar skyldig, saa Begge, mener Maderup, vare vel lige gode; men Bliesners Beskyldning mod Jfr. P. for Liderlighed var i det Mindste ingenlunde beviist; uforsigtig i høi Grad havde hun vel været. — Hvad skulde nu Enden blive? Brudgommen, Schwartz, var paa Ceylon og ahnede nok mindst, hvad der ventede ham ved hans Tilbagekomst. Saasnart han fik Underretning derom afgav han følgende syndige Erklæring:

„Jeg, Christian Frederik Schwartz, bevidner for den alvidende Guds Ansigt, som ei alene veed Alt, men og vil bringe Alt for Dommen, at jeg aldrig, hverken mundtlig eller skriftlig, hverken for kortere eller længere Tid siden, har givet enten Hr. Justitsraad Finkenhagen eller Hr. Bøhme i Commission, at skaffe mig et Fruentimmer til Medhjælperske og fra Kjøbenhavn sende hende herover. Altsaa vidner jeg for Gud, at hvad i denne Sag er forefaldet og skeet, er skeet uden mit Vidende og uden at jeg ved et Ord har givet Anledning dertil, saa det hverken forbinder mig for Gud eller Menneskene. Denne Erklæring vil jeg have

anseet og bedømt som den allerstærkeste Ed, der for Retten kunde fordres af mig, ligesom jeg ogsaa, om jeg paa Dødssengen skulde blive adspurgt, ikke kunde tale anderledes. Hertil føier jeg endnu: 1) At jeg i Begyndelsen Intet har vidst af den Commission, som de kjære Brødre, Hr. Kohlhoff og Zeglin, har givet Hr. Bøhme og Justitsraad Finkenhagen, men først længe efter har erfaret det: 2) At om jeg kun have talt et Ord med Hr. B. om saadan Sag. eller givet ham Commission, saa maatte mit Navn jo alt for 7 Aar siden være bleven nævnt; men i de Breve, som i en Række af 7 Aar ere skrevne i denne Sag, nævnes mit Navn aldrig. 3) Derfor vil Hr. Justitsr. F. ikke kunne forevise en Linie fra min Haand, hvori jeg giver Fuldmagt til at udbetale Noget af min Gage til en saadan Person; lige saa lidet vil Hr. B. kunne producere Sligt. 4) Havde jeg havt saadan Hensigt, saa havde jeg handlet høist undersfundigt ved ikke at aabenbare en Eneste af mine kjære Brødre Noget derom. 5) Om ogsaa denne Jomfru Ane Sophie havde opført sig ganske skikkelig og vel paa Skibet, saa at ikke et Ord havde kunnet anføres mod hende: saa vilde jeg dog ikke kunnet beslutte mig til at ægte hende. Derfor afholder jeg mig fra at bedømme hvad der er skeet paa Skibet, eller i det Mindste bliver fortalt; thi om hun ogsaa for Retten kunde godtgjøre, at hun havde opført sig vel, saa bevidner jeg dog herved, at jeg aldrig vil ægte hende. 6) Da jeg nu er fuldkommen uskyldig i denne Sag og Intet hverken mundtlig eller skriftlig har bidraget til hendes Udsendelse, saa betaler jeg ikke en Hvid af de Omkostninger som ere foraarsagede. Den Skam og Spot, som jeg lider uforskyldt vil jeg af Hjertet tilgive.

Fredens Gud træde Satan, Fredsforstyrreren, under vore Fødder! Skrevet i Nagapatnam den 9de September 1760.

Saaledes saae det sørgeligt ud; men, da Forvirringen var størst, blev Enden paa een Gang god og Historien endte med Giftermaal; thi ikke blot besluttede Kohlhoff sig til

at ægte Pernille Thors, men ogsaa Jomfru Pap blev forsørget. Hun var nemlig utrættelig i at overrende Gouverneur Forch, en, som det synes retsindig Mand,*) der tilsidst fik det gode Indfald, at lade underhaanden forespørge, om der Ingen var af Compagniets Betjente, der vilde ægte Jomfru Pap, da han i saa Fald vilde gjøre Bryllupet og sørge for Brudegave osv. See, da meldte sig en gammel Lieutenant, Hallager, som Frier. Han fik naturligviis: ja, og Bryllupet stod med stor Solennitet paa Castellet. Maderup yttrer sig fornøiet over, at Gouverneuren saaledes reddede Jfr. Paps Ære og at Munden blev stoppet paa Bliesners Kone. Missionærerne takkede Gud at Sagen tog den Vending; men Ingen af dem vilde betale hvad det havde kostet at faae Jomfruen ud. Aaret efter døde hun i Barselseng.

Vi vende tilbage til Schwartz's Missionsvirksomhed. Tiden var nu kommen, da han, som i en Række af meer end 10 Aar havde arbeidet i Stilhed i Trankebar, skulde blive et Redskab til at befæste og udvide Missionens Forgreninger i det Indre. Det er alt fortalt, at indfødte Catecheter forestode de Menigheder, som dannede sig i det Tanjourske, at Landpræsterne fra Trankebar besøgte dem og at de trankebarske Missionærer en enkelt Gang fik Held til at overvinde de Vanskeligheder, som stillede sig i Veien for deres Reiser i det Indre. Hvor sjeldent dette skete kan sluttes deraf, at den Næste, som gjorde en Reise til Tanjour, efter Pressiers i 1728, var Miss. Wiedebrock, som i 1753 sluttede sig som Tolk til Capitain Sivers's Følge, da denne, der var kommen til Trankebar som kongelig Dansk

*) Da han Aaret efter døde, skrev Miss. Kohlhoff til Finkenhagen: (M. A. 1761 Nr. 15) „at vor gode Gouverneur Forch den 26de April er død og i hans Sted Hr. Abeste udnævnt til Interims-Gouverneur, er alt mældt. Hiin var en Fader og gjorde intet Barn Fortred. Denne søger Penge og lever i bestandig Utugt. O, vee Staden Trankebar!“

Commissarius og Chef for 2 Krigsskibe, reiste til Tanjour for at faae Audients hos Kongen. W. benyttede denne Leilighed til at tale med de Christne i det Tanjourske, prædikede for Hedningene og anbefalede Kongen Missionsanstalterne og Menighederne. Denne Anbefaling blev naadigt optaget og Kongen sagde: de ere mine Folk. Fra Aaret 1755 af kan man antage, at Veien til Tanjour stod de trankebarske Missionærer aaben, thi i dette Aar udvirkede en født Hamburger, Johan Vilhelm Berg, der stod i Tjeneste som Capitain hos Kongen af Tanjour, at En af Missionærerne fik Tilladelse til at reise til Hovedstaden for at tage ham og flere Evangeliske til Alters, en Tilladelse som i de følgende Aar ofte blev gjentaget.*) I Aaret 1762 reiste saaledes Missionærerne Klein og Schwartz paa Capitain Bergs Indbydelse til Tanjour og derfra til Tirutschinapally. I denne Stad, som tilhørte en muhamedansk Nabob, som Kongen af Tanjour var skatskyldig, befandtes en engelsk Garnison og adskillige af Officiererne vare saa glade ved Missionærernes Komme og saa villige til ta hjælpe dem, at Schwartz besluttede sig til at blive. Af et lille Besøg udsprang en heel Forandring i hans Stilling, saa Tirutschinapally og Tanjour blev Hovedskuepladsen for hans følgende lange og daadrige Livs Virksomhed.

Et Brev fra Schwartz til Missionscollegiet af 10de Julii 1766**) gjør Rede for hans første Tjenesteaar i det Indre af Landet. „En rum Tid, skriver han, har jeg nu været borte fra Trankebar og opholdt mig her i Tirutschinapally ogsaa undertiden i Tanjour. Min skyldigste Pligt havde det været at aflægge Collegiet Beretning om Alt, og den er af mig godt erindret; men mine Omstændigheders

*) Michael Meiers Fortsættelse af Niekamps kurzgefaßte Missionsgeschichte (1737-67) Halle 1772. 4; see i Registeret under Ordet Tanschaur.

**) M. A. 1766 Nr. 10; findes aftrykt i H. B. IX S. 1422 ff.

Uvished tilligemed det Haab, snart at kunne mælde noget Vist, har saa længe holdt mig tilbage fra min Pligt, at jeg nu med Skam maa bede om Forladelse for min Forseelse og love for Fremtiden desto omhyggeligere at iagttage min skyldigste Pligt.

At jeg hidtil, med mine kjære Brødres Samtykke, har opholdt mig her i Landet, har disse i deres Skrivelse alt mældt. I Begyndelsen af mit Ophold her prædikede jeg for den lille tamuliske og portugisiske Menighed; tilmed søgte jeg de søgne Dage at undervise Muhamedaner, Hedninger og Romerske i det herlige Evangelium og tænkte, om kort Tid at skulle gaae tilbage til Trankebar. Ei længe derpaa forlangte den engelske Commandant her paa Stedet, at jeg om Søndagen skulde holde Gudstjeneste for Engelænderne. Jeg gik i Raad med mine Brødre og de raadede mig at gjøre det af Taknemmelighed for den Beskyttelse, jeg her nød, dog saaledes, at den tamuliske og portugisiske Menighed ikke blev forsømt. Faa Maaneder efter gav et sørgeligt Tilfælde Anledning til Oprettelsen af en engelsk Skole. Krudtlaboratoriet her sprang i Luften og berøvede mange Soldater Livet, mange Børn deres Fædre. Den daværende Comandant, Major Preston, foranstaltede af Medlidenhed med de Faderløse en Collekt, som indbragte 300 Pagoder (1000 Gylden), overgav mig den og bad mig udsøge en Skolemester blandt de gamle Soldater. Jeg fandt En, som havde Duelighed, men ikke Stadighed nok; derfor besluttede jeg at sende Pengene og Børnene til Hr. Fabricius i Madras. Nu rykkede den engelske Armee for Madurei for at fratage Rebellerne Pladsen. Beleiringen drog i Langdrag, de Syges og Saaredes Tal forøgedes og Major Preston bad mig oftere, for de Syges Skyld at komme til dem paa nogen Tid. Mine samtlige Brødre gave deres Bifald; jeg gik

derfor til Leiren og blev der 2 Maaneder.*) Da nu Madurei gik over til Engelænderne, gjorde Naboben Armeen en Foræring, hvoraf der, uden ringeste Begjæring fra min Side, blev mig tilkjendt 600 Pagoder, som jeg ganske helligede den tamuliske**) Menighed og Skole. Ved Madurei var en gudfrygtig Soldat bleven saaret i Haanden, saa han næsten var udygtig til Krigstjenesten. Da jeg nu igjen havde forladt Armeen og var her i T., blev denne Mand, som jeg forhen slet ikke havde kjendt, ført til mig og mig anbefalet som Skolemester. Jeg tog ham an. Ikke længe

*) Dette var i Sommeren 1764. Schwartz fandt ved sin Ankomst til Leiren omtrent 500 deels syge, deels saarede Soldater i 2 Hospitaler. Høist modbydelig var Stanken hos dem, i hvis Saar der var gaaet Koldbrand, eller som laae af Blodgang; men den Indgang, som Ordet fandt, lod ham glemme Alt. Han satte sig ned ved Soldaternes Straaleie, forelagde dem Omvendelsens og Troens Vei, erindrede dem om deres Faders Huus, som de for det Meste havde forladt og til hvilket de nu med Skam og Anger over deres Synder skulde vende tilbage. Mange ydmygede sig, hørte gjerne til og lovede Bedring. Om Morgenen kom S. i Hospitalerne, om Eftermiddagen besøgte han de syge Officierer i deres Telte. Den 26de Junii blev Madurei stormet. Major Preston anførte Stormen og besteg Muren, men blev her saaret og bragt til Leiren, bedækket med Skarn og Blod. „Min Ven, sagde han til S., jeg er bleven tugtet for mine Synders Skyld.“ Et Par Uger efter døde han af sine Saar. „Da jeg efter Stormen kom i Hospitalet, siger S., saae jeg et Syn, hvis Lige jeg i mit hele Liv ikke har været Vidne til. O, hvad er dog Krigen for en Guds Straffedom! jeg gik fra En til en Anden, tiltalte dem og bad med dem; undertiden forstummede jeg ganske; thi Elendigheden var for stor. Nogle bad, Andre bandede deres Fjender, Andre jamrede sig; Ophavsmændene til Krigen bleve ikke forglemte.“ S. blev i Leiren saa længe til han selv blev syg og ikke mere var i Stand til at besøge Hospitalet. H. B. IX S. 582 ff.

**) I min Afskrift staaer der: portugisiske.

derpaa gav Naboben 300 Pagoder til de Faderløse, saa jeg nu har 600 P. til dem, hvoraf jeg underholder Skolemesteren og 4 Børn. De øvrige Børn nyde kun Underviisning, Bøger og Papiir. Efter Erobringen af Madurei kom Armeen tilbage og opholdt sig nogle Uger i T. Nogle Officierer bemærkede, at det Sted, hvor Engelænderne havde Gudstjeneste, var altfor ubeqvemt. Dette foranledigede det Ønske at faae en Kirke her og en Subskription, som efterhaanden indbragte 2000 P. Kirken bestemtes ogsaa til den tamuliske og portugisiske Menigheds Tjeneste. Gouverneuren i Madras hjalp til med Raad og Daad. Naboben, hvis Tilladelse man søgte, bevidnede, at han Intet havde imod Kirkebygningen, men ønskede den udenfor Fæstningen, i hvilket Tilfælde han tilbød os et af de bedste Hvilehuse af Steen; men Comandanten sagde, at Garnisonen da næsten ganske vilde være udelukket fra Kirkens Brug og besluttede derfor at bygge Kirken i Fortet. Den 13de Marts i Fjor lagdes Grunden og den 13de Martz i Aar fuldendtes den øverste Hvælving, som udgjør Taget. Den nuværende Comandant, Oberst Wood, bestyrede Byggearbeidet, jeg derimod skaffede Materialierne og holdt Regnskab. Bygningen fuldendtes i Mai og Kirken blev indviet første Pintsedag. Skolehuset, hvori jeg boer, bliver nu efter erholdt Indvilligelse af Naboben forbedret og udvidet. Gudstjenesten holdes saaledes: Søndag Morgen Kl. 8—10 forsamle de tamuliske Christne sig, Kl. 10 Engelænderne og om Eftermiddagen Kl. 4 Portugiserne. Om Aftenen holdes endnu Bedetime. For den ringe Tjeneste, jeg viser Engelænderne har jeg hidtil Intet taget og ønsker Intet derfor, for at være desto friere.*) De Søgnedage arbeider jeg i Menigheden og søger at opvække Hedningene ved hyppige Samtaler. Blandt Hedninger saavelsom blandt de

---

*) Siden fik han af Engelænderne Løn som Garnisonspræst, men anvendte den til Menighedens Bedste.

Romerske lade sig nogle Kjendetegn paa Overbeviisning spore, hvilke Gud ved sin Helligaand ville styrke til en grundig Omvendelse ..... I Aar har jeg forberedt 2 smaa Hobe Hedninger til Daaben og underviist 2 Portugiserinder, som frivillig ere overtraadte fra den romerske Kirke til vor. Paa denne Maade har jeg hidtil opholdt mig her som Kgl. Dansk Missionær, og da jeg har faaet et retmæssigt Kald af Hs. Majestæt i Danmark, som jeg er glad ved, saa vilde det gjøre mig ondt, om det skulde forandres, men at bidrage det Ringeste til en saadan Forandring, vilde ganske være imod min Samvittighed..

I Øvrigt, da der nu er en rummelig Kirke her i T. og en Missionær har fuldkommen Frihed til at forkynde Evangeliet blandt Hedningene; da der ogsaa er oprettet en tamulisk og portugisisk Menighed og Skole, og Engelænderne her have Magten, i det Mindste hvad Fæstningen angaaer, og ville beholde den, om ikke en mægtigere Fiende fordriver dem, saa forekommer det mig, om jeg maa sige min ringe Mening, at Tirutschinapally er et beqvemt Sted, hvorfra Evangelium kan forkyndes Hedningene i Landet, især da en Missionær derfra godt, i det Mindste een Gang om Aaret, kan besøge Menighederne i Tanjour. Jeg venter nu paa Befaling, enten jeg skal blive staaende eller vende tilbage til Trankebar; men skulde Collegiet finde for godt, at en Dansk Missionær blev her: saa vilde jeg ansee det for en Velgjerning, om dog en Omvexling undertiden kunde finde Sted."

Af Missionærerne i Tankebar var Dansken Maderup den Eneste, der vilde have Schwartz kaldt tilbage til Trankebar og i Breve gjentagne Gange knurrede over, at han blev saa længe borte.*) De Andre erklærede,**) at han ved sin Munterhed, Troskab, Indsigt og Erfarenhed vel var dem høist fornøden og at de derfor vare faldne paa den

*) M. A. 1766 Nr. 22. 30. **) M. A. 1767 Nr. 14. 35.

Tanke at kalde ham tilbage, især siden deres Tal ved Missionærerne Dames og Wiedebrocks Død var smeltet sammen, men at de dog ikke havde kunnet beslutte sig til at kalde ham bort fra den store Høst, som stod til at vente i Tirutschinapally. Ogsaa Franke stemte for, at S. skulde blive hvor han var, da han stod i stor Yndest hos Engelænderne, Naboben, Catecheterne, de Christne, ja selv hos Hedningene, saa han bedre end nogen Anden kunde arbeide paa Stedet. S. skrev da saaledes til Missionscollegiet:*) „Deres Excellence og mine ærede Herrer forlange, at jeg skal erklære mig, om jeg igjen vil vende tilbage til Trankebar, eller, efter Kald fra Selskabet i London, vil blive i Tirutschinapally. Jeg har alt i min sidste Skrivelse givet tilkjende, at naar jeg skal see paa min Tilbøielighed og især tage den kjærlige Omgang med mine Brødre i Trankebar i Betragtning, ønskede jeg rigtignok at gaae tilbage til T. eller i det Mindste af og til at blive afløst. Imidlertid, da mine Brødre have givet mig at forstaae, at Ingen af dem kan afløse mig, fordi Ingen tilstrækkelig har øvet sig i det engelske Sprog, og det altsaa vilde være at befrygte, at det begyndte Værk vilde standses: saa vil jeg følge, hvorhen min Gud kalder mig, stolende paa min Gud, at han i denne Ørken**) vil være med mig og hos mig i Naade. Dog vilde jeg ved den forestaaende Forandring hellere forholde mig passiv end activ. Til Selskabet har jeg skrevet, at jeg ikke er ganske utilbøielig til at modtage et ordentligt Kald efter Guds Villie, men at det ganske vilde være imod min Samvittighed at medvirke dertil, forbi jeg af Hjertet ærer Deres Excellence og mine høie Herrer, som mine rette Foresatte og Intet vil foretage imod eller uden Deres Ind-

*) M. A. 1768 Nr. 22.

**) S. klager ofte over, at han er alene i Tirutschinapally og yttrer, (H. B. IX S. 475) at han her ved egen Erfaring har lært at forstaae, hvorfor Herren udsendte Apostlerne 2 og 2.

villigelse. Skulde jeg altsaa blive overladt Selskabet, saa er det min underdanige Bøn, at jeg ikke maa blive betragtet som affondret fra, men som staaende i Forbindelse med de trankebarske Brødre." Til denne Bøn blev der taget Hensyn og Missionærerne skrive:*) „den vise Indretning som Collegiet har truffet med Hensyn til vor ærede Broder, Hr. Schwartz, kan berolige ham. Han har altsaa altid en Retirade til os, i Tilfælde at Gud skulde forandre Omstændighederne i Landet." I Missionscollegiets Brevbog vidne alle Yttringer til og om S. om den største Velville mod ham. I et Brev til Missionærerne fra 1768 siger Collegiet: (Brevbog S. 127) hvad Hr. S. angaaer, saa har vi til Tegn paa, at vi ere opmærksomme paa hans Flid, Uegennyttighed og øvrige Fortjenester fundet for godt at tilstaae ham hans fulde Løn uden Afkortning tilligemed de 100 Pund St. som ere skjænkede ham af det engelske Gouvernement i Madras og saaledes unde ham begge Belønninger, saa længe til han finder for godt at gaae over i engelsk Missionstjeneste." I ovenanførte Brev skriver S. til Collegiet: „min Løn har jeg hidtil faaet fra Trankebar; men da Selskabet i Aar har sendt det aarlige Salarium til en Arbeider i Tirutschinapally, hvem han saa er, saa har mine Brødre i Trankebar fra August Maaned af modtaget det, som ellers var bestemt til mig. Hvad Compagniet frivillig har givet mig er ganske bleven anvendt til Kirkens og Missionshusets Bygning." Man har altsaa det glædelige Særsyn, at der fra forskjellige Steder sendes en fortjent og virksom Missionær tredobbelt Løn, og at denne, der kun bruger Lidet selv, anvender sin Overflod til Missionens Fremme.

Ja, S. kunde nøies med Lidet. Vi ville herom høre Vidnesbyrd af en troværdig og anselig Mand, Engelænderen William Chambers, som dengang levede i Bengalen, men var nøie bekjendt med S. og saaledes beskriver hans Liv

*) M. A. 1768 Nr. 18.

og Virksomhed i et Brev til en god Ven:*) „ofte havde jeg, før jeg kom til Tirutschinapally, hørt Hr. S. nævnes som en Mand, der med sand Fromhed og stor Iver forbandt et grundigt Kjendskab til Landets Sprog; men da disse Efterretninger meest bleve mig meddeelte af Saadanne, som pleie at betragte en religiøs Charakteers Fortrin gjennem de herskende Fordommes mørke Glas: saa vare mine Forestillinger om ham meget ufuldkomne, og da jeg selv dengang ikke kjendte nogen bedre Regel for min Dom, saa blandede sig hos mig med Alt hvad jeg af Andre hørte til hans Roes den Fordom, at han var mørk, tungsindig og overdreven streng. Men alt det første Syn af Manden nødte mig til at opgive denne forudsattede Mening. Vel var hans Paaklædning temmelig luvslidt og heelt gammeldags, men i hans hele Væsen fandt jeg lige det Modsatte af hvad man kalder mørkt og frastødende hos et Menneske. Forestil Dem en velvoxen Mand af noget mere end Middelstørrelse, med rank og ukunstlet Holdning, noget mørk men sund Ansigtsfarve, sort krøllet Haar, et kraftfuldt, mandigt Blik, hvoraf uhyklet Beskedenhed, Ligefremhed og Velvillie, synlig fremstraalede, og De har et Begreb om det Indtryk, som S. alt ved første Møde gjør paa den Frommes Sind ..... En Talerken med Riis, kogt paa Landets Viis, og lidt Grønt til, stod daglig paa hans Bord, til hvilket han satte sig med et glad Ansigt. Et Stykke sortfarvet Bomuldstøi, fabrikeret og tilskaaret efter Landets Skik, udgjorde hele Aaret igjennem hans Klædning. Saaledes berøvet al Bekymring for det Jordiske, var hans Omsorg ene henvendt paa at gjøre en Evangelists Gjerning. Han var utrættelig til at forkynde de Indfødte Evangelium baade i Staden og i de omliggende Landsbyer og det varede ikke længe, saa samlede en Menighed af omvendte Hinduer sig omkring ham, blandt hvilke der befandt sig 3 eller 4,

*) Schmidt S. 77 ff.

som snart dannedes til Medhjælpere ved hans Værk. Disse havde han nu daglig ved sit Bord og gjorde hvad han kunde for at bestride deres Underholdning af sine egne Indkomster.

Vi skulle nu see, hvorledes denne jevne og eenfoldige, men trofaste og hjertelige Mand fik Held til at prædike Evangeliet for selve den hedenske Konge af Tanjour. Han fortæller dette i Brev til Franke af 3die Junii 1769.*) Da Engelænderne, skriver han, havde sluttet Fred med Hyder, gik min Reise til Tanjour for sig. Jeg reiste herfra den 17de April og kom tilbage den 6te Mai. I Tanjour prædikede jeg næsten daglig 3 Gange og havde ofte Samtaler med Hedningene. Kongen lod mig sige, at han vilde tale med mig. Den 30te April, efterat jeg for den tamulikske Menighed havde prædiket om Bønnen, blev jeg kaldt til Fæstningen. Fra Kl. 11 om Formiddagen til Kl. 5 om Eftermiddagen var jeg paa Slottet og talte med alle Slags Mennesker, til jeg blev ganske træt. En Braminer spurgte mig, hvorledes man kunde overvinde de verdslige Lyster? Jeg viste ham til Verdens Frelser, hans Lidelse og Død og den Helligaands Kræfter, som han derved har erhvervet os. Andre forkyndte jeg Menneskets dybe Fordærvelse, den herlige Frelser fra Synd, Død og Helvede, og Gudfrygtighedens Vei. Da jeg kom paa Slottet, var der mange hundrede Skrivere, Regnskabsførere og Betjente, som Alle vare ret venlige og ønskede, at jeg kunde prædike saaledes, at det uretfærdige, ugudelige Væsen kunde tilintetgjøres. Indtil Kl. 5 opholdt jeg mig paa et Sted, hvor Kongen undertiden viser sig offentlig. Derpaa blev jeg ad mange dunkle Veie ført til Kongen, som paa en fiirkantet Plads sad paa en Seng, der var fastgjort oventil og i hvilken han kunde vugge sig. Paa begge Sider ved hans Fød-

*) I M. A. 1770 Nr. 10 findes Afskrift af Brevet, som er trykt i H. B. IX Fort. t. Cont. 108. S. 330; hvormed man sammenligne N. H. B. I. S. 500.

der sad hans Betjente. Lige overfor ham i en Afstand af 10—12 Fod var en Stol hensat til mig. Den persiske Tolk sagde paa Persisk, at Kongen havde hørt mig fordeelagtig omtale og derfor sendt Bud efter mig. Jeg takkede Kongen for hans Kjærlighed, at han havde ladet mig kalde og ønskede, at Gud vilde overflødig velsigne ham med al Slags Velsignelse. Den persiske Tolk vilde ikke sige, at jeg havde velsignet Kongen, hvorfor En, som stod nær ved ham, sagde: „han velsigner Eder.“ Kongen svarede venlig: „han er en Præst.“ Der blev spurgt, om jeg var gift, hvortil jeg svarede: nei. Kongen spurgte hvoraf det kom, at nogle europæiske Folk forkastede Billedtjenesten, men andre, som Franskmændene og Portugiserne, beholdt den? Jeg bad nu om Tilladelse til at tale Tamulisk, saa de Omstaaende kunde forstaae det, og sagde: Billedtjenesten er i Guds Ord udtrykkelig forbudt; men fordi Guds Ord ikke bliver givet Almuen i Hænde, saa ligge de i Afguderi og gaae vild. Paa Spørgsmaalet, hvorledes man da kommer til Guds Erkjendelse? svarede jeg: Gud har i sin store Forbarmelse paa 2 Maader aabenbaret sig for Menneskene, først ved de store Gjerninger, som han har skabt, Himmel, Jord, Sol og Maane, hvorved han har viist os sin Almagt, Godhed og Viisdom og altsaa fremstillet disse store Gjerninger til vor Belærelse; ja, daglig aabenbarer han sig ved sin naadige Omsorg for os. Alt hvad vi spise og drikke opfordrer os til at erkjende Gud og taknemmelig dyrke ham. Det andet Middel, som Gud i Naade har skjænket os, hvorved vi kunne komme til at erkjende ham, er hans Ord, som han har ladet opskrive ved visse, af ham selv dertil beredte hellige Mænd. Af dette kan vi tydelig erkjende og lære, hvad der er os nødvendigt at vide til vor Frelse og hvad vi ikke havde kunnet udfinde ved at betragte Skabningen. Dersom nu Kongen tillader det, vil jeg kortelig nævne nogle Hovedlærdomme. Kongen sagde: ja, jeg tillader det; nævn nogle Hovedlærdomme! Derpaa sagde jeg: den

første Hovedlærdom angaaer den eneste sande Gud og hans Herlighed. Ordet eller Loven lærer os, at Gud er en Aand, som har en uendelig Forstand, men ingen Figur, intet forgjængeligt Legeme, saaledes som vi. Derfor er det imod hans Ære, naar Menneskene afbilde ham. De fremstille ham da som et forgjængeligt Menneske og spotte ham i Stedet for, som de mene, at vise ham Ære. Videre siger Ordet, at Gud er alvidende, hellig og retfærdig, god, barmhjertig og allestedsnærværende. (Disse Guds Egenskaber bleve forklarede og En af Kongens fornemste Betjente gjentog altid Forklaringen). Er nu den sande Gud en Aand, er han alvidende, hellig, retfærdig, almægtig og allestedsnærværende, saa betænker dog, om man kan afbilde ham! Er et Steenbillede eller en Træklods, som hverken har Forstand eller Hellighed, eller Kraft til at forrette Noget, en passende Afbildning af den alvidende, hellige og almægtige Gud? Bliver ikke den sande Gud derved vanæret og hans Erkjendelse hindret? Vi Europæere har ogsaa fordum gjort Afguder af Guld, Sølv, Steen og Træ, har bøiet os for disse Afguder og ere løbne vildfarne omkring; (Dette Udtryk maa være forekommet Kongen altfor livligt; thi han smilede, men sagde dog: bliv ved!) men Gud har forbarmet sig over os, sendt os Sandheds Lærere og ført os til sin Erkjendelse. Her indførte jeg de Lærere talende, som først have forkyndt Evangeliet i Europa, lod dem anføre deres Grunde imod Hedenskabet i ret stærke Udtryk og bevægelig formane Europæerne til at lade Afgudstjenesten fare og omvende sig til den levende Gud; thi jeg troede, at jeg saaledes med mindste Anstød kunde forelægge Kongen Sandheden. — Derpaa kom vi til den anden Hovedlærdom, nemlig om den Fordærvelse, som af Naturen findes i alle Menneskers Hjerter. Jeg sagde: en Sjel, som elsker Gud over Alt, frygter ham, forlader sig paa ham, hvis Tanker, Begjærligheder og Tilbøieligheder altsaa ere rettede til Gud for at ære og prise ham, en saadan Sjel er sund. Men see vi nu til os selv og prøve os, saa finde vi, at vore Til-

bnielighеder og Begjærligheder ere rettede til jordiske, tjø-deligе Ting. Deraf mærke vi, at vort Hjerte og vor Sjel ikke befinder sig i den rette, Gud velbehagelige Tilstand, men er fordærvet. Og dette lærer os ogsaa Guds Ord, som stemmer overeens med en sørgelig Erfaring. Derpaa kom vi til den tredie Hovedlærdom, hvorledes vi ved Midlеren kunne blive befriede fra vor Jammer og Elendighed. Jeg sagde, at jeg først vilde forelægge ham, hvis han tillod det, en skjøn Lignelse, som indeholdes i Guds Ord. Kongen sagde: ja, lad os høre den! Det var Lignelsen om den forlorne Søn,*) som jeg først fortalte og derpaa anvendte. Jeg viste, hvorledes vi har fjernet os fra Gud, og derved fordærvet Forstand og Villie, Legeme og Sjel; jeg viste, at det Bedste, som vi kunde vente i Syndens og Djævlens Tjeneste var Svineføde, og at Betragtningen, saavel af det Gode, den naadige Gud vil skjænke os, som af den Jammer, vi ville høste ved Syndens Tjeneste skal opfordre os til at staae op; jeg viste endelig, at Gud med usigelig Kjærlighed vil tage mod os. Her blev jeg hindret i at vedblive; thi der blev bragt Bagværk og jeg opfordredes til at spise. Jeg spiste lidet og fortalte, at vi Christne naar vi nyde legemlige Gaver, Spise og Drikke, pleie at love Gud for hans Godhed imod os og anraabe ham om Naade til at anvende til hans Tjeneste alle de legemlige Kræfter, som vi modtage ved Nydelsen af hans Gaver. Jeg holdt da, efter Kongens Begjæring, en Bøn. Derpaa begjærede han at høre en aandelig Sang, da han havde erfaret, at vi pleiede at synge. Da jeg havde ventet en saadan Begjæring, saa havde jeg hos mig den Psalme: „mein Gott, das Herz ich bringe Dir“ som vor Broder, Hr. Fabricius, har oversat, og sang ham de 3 første Vers. De øvrige

---

*) S's. Yndlingssted af den hellige Skrift var Luc. 15, som han mangfoldige Gange anvendte i sine Samtaler med Hedningerne og Prædikener for dem.

forelæste jeg ham og tilføiede nogen Forklaring. Det sidste Vers var det 15de „Ubattirangöl wara tse, nir adarittirum osv." Derpaa bevidnede Kongen sin Tilfredshed og sagde, at Sligt havde han aldrig hørt af en Europæer; jeg maatte ikke tage det ilde op, at han havde ladet mig vente den hele Dag. Jeg bevidnede, at jeg af ganske Hjerte ønskede ham alt Godt og al Velsignelse og dermed tog jeg Afsked. Derpaa blev Capitain Berg og jeg ført til et andet Sted, hvor Kongen havde ladet tilberede et Aftensmaaltid for os."

Da Capitain Berg kort efter, ved en Audients hos Kongen, meldte at Schwartz var reist, (han ilede hjem til Tirutschinapally for den forestaaende Pintsefests Skyld) svarede Kongen: Jeg meente, at han vilde blive her bestandig. Da Capitainen bemærkede: det tør han ikke uden Eders Tilladelse, sagde Kongen: det er min alvorlige Villie, at han bliver hos mig, for at jeg kan betjene mig af hans Raad. Capitainen skrev strax om denne Samtale til S., som kom i stor Forlegenhed, enten han skulde drage til Tanjour, eller ikke og gik i Raad med de andre Missionærer, som raadede ham at reise til Kongen paa en kort Tid. S. kom derhen, men Ministrene, som han besøgte og prædikede for, lagde ham saa mange Hindringer i Veien, at han kun een Gang kom til at tale med Kongen, som dog lod ham sige da han reiste: husk paa, at I er min Pater.*)

Det var en naadig Guds Førelse, at S. ikke tog fast Bolig i Tanjour; thi Kongens Forhold til Naboben og Engelænderne blev mere og mere spændt og endelig udbrød Krig. Hovedstaden Tanjour blev 2 Gange beleiret, først i 1771, da Kongen, efterat der alt var skudt Bresche, bad om Fred og fik den mod at aftræde en af sine vigtigste Fæstninger og betale en betydelig Sum Penge, til hvis Udredelse Landet skrækkelig udsugedes. I 1772**) kom S.

---

*) M. A. 1769. Nr. 9. 13. 14.

**) R. H. B. I. S. 1386. ff. 1402.

til Tanjour og viede i Kongens Nærværelse paa Slottet Capitain Bergs Datter med en anden europæisk Capitain. Det var let at mærke, at Kongen vilde have fat paa S. thi 3 Gange talte han med ham; men det blev tillige mere og mere tydeligt, at Kongen vilde bruge ham som Underhandler hos Englænderne „thi, sagde han, Pater, jeg troer Eder, fordi I ikke bryder Eder om Penge.“ „Nu var det vel ingen Synd, siger S., at arbeide paa Oprettelsen af Venskab mellem ham og Engelænderne, men det er en farlig Sag i Sligt at have med disse Folk at gjøre, da de ere saa fulde af Løgn, hvilket jeg ogsaa sagde dem.“ Da Kongens Betjente slet ikke skjøttede om, at S. skulde bruges, idet deres Uretfærdighed maaskee ved ham vilde kommet for Dagen, saa blev der Intet af Sagen og S. reiste, efterat han havde aflagt mangt et alvorligt Vidnesbyrd ved det fordærvede Hof. Naar man betragter disse Folk langtfra, siger S., saa tænker man, at der dog kan være Haab til deres grundige Omvendelse og deri bliver man bestyrket, naar man mangen Gang seer dem saa villige til at høre Guds Ord; men naar man lærer at kjende dem en Smule nærmere, saa bemærker man saa mange tusinde Garn og Snarer, hvori Fjenden holder dem fangne, at man alvorlig forfærdes. Imidlertid er Herrens Arm ikke forkortet. Jeg søger, efter den Naade, som Gud giver mig, at forkynde Ordet for Store og Smaae og venter paa Hans Velsignelse, som har sagt: „jeg er hos Eder alle Dage.“ En Dag da han ret formanede Kongen til at give Gud sit Hjerte, sagde denne: „Pater det er ikke saa let, som I forestiller Eder. S. viste ham, at det i og ved Guds Kraft er baade muligt og let; men kunde ikke trænge igjennem med sin Opfordring til den svage Fyrste, som var udmarvet ved et uordentligt Levnet og ganske afhængig af sine hedenske Omgivelser. I Aaret 1773 indtog Naboben og Engelænderne hans Hovedstad med Storm og fangede Kongen

levende. Saaledes, skriver S*), faldt Tolossi Naik ved egen Skyld i sin Regierings 10de Aar, efterat han af Braminer og Morer havde ladet sig nedsænke i et vellystigt Levnet, hvorved han havde tabt sine Undersaatters Kjærlighed og dermed sin store verdslige Styrke.... Den fangne Konge lod mig kalde til sig. Da han saae mig, var han i stor Bevægelse og jeg ligesaa. Endelig sagde han: kjender I mig ikke Pater? Jeg svarede: vel kjender jeg Eder, og er meget bekymret over det, som har mødt Eder; nu kan jeg kun ønske, at Gud vil give Eder Raade til at bære Eders Elendighed med Taalmodighed." I 2½ Aar holdt Naboben ham fangen og skulde gjerne have taget ham af Dage for ganske at inddrage hans Land under sit Herredømme; men dette var imod Engelændernes Politik, som endelig besluttede at befrie og gjenindsætte Kongen, hvortil Naboben, som længe vægrede sig, endelig maatte give sit Samtykke. S. fulgte med det engelske Regiment, som skulde afløse Nabobens Vagt i Tanjour og forkynde den fangne Konge Befrielse. Han havde i Fængselet ladet sit Skjæg voxe og tilsidesat al Omsorg for Legemet. O Pater, sagde han til S. som traadte ind, hvor ofte har jeg ikke tænkt paa Eder, naar jeg om Aftenen lagde mig til Hvile. Paa mit Leie har jeg fortrudt, at jeg ikke lød Eder og ikke fulgte de gode Raad, som I gav mig. Nu vel, sagde S., lad Eder da nu lede til Herren ved den Ydmygelse, Eder er vederfaret ved hans Haand og ved den uventede Hjælp, som han tilbyder Eder; — tilbed Ham og riv Eder løs fra Afgudstjenesten! Det Svar, han gav mig, siger S., var mig som et Stik igjennem Hjertet. Han svarede, at han var en Verdensmand og at han vel erkjendte, at der var kun een sand, høieste Gud; men at Gudelæren dog ogsaa havde sin Oprindelse fra store Folk. Ikke fra store, men fra uvidende Folk,

*) Dette og det følgende see i N. H. B. I. S. 1630. II. S. 690. 1408 III. S. 1101. 1390 ff. V. S. 179. 674.

svarede Schwartz. — Da han skulde oversætte Kongens Taksigelse fra Malabarisk paa Engelsk, stod der strax i Begyndelsen, at den for Kongen saa glædelige Forandring maatte tilskrives Afguden Namen. Hvad? sagde S., har Namen gjort det? og han kan ikke hjælpe sig selv. Skriv, at den sande Gud har gjort det, svarede Kongen. En anden Gang bevidnede han, at Braminerne vare Skyld i al hans Ulykke, eller, som han udtrykte sig, at de havde druknet ham. Atter en anden Gang, da S. fortalte ham Josephs Historie, bemærkede han, at den lignede Jesu. Hvad der foregaaer i hans Hjerte, siger dog S., det veed jeg ikke; men udvortes kan man ikke see, at hans Lidelser har gavnet ham. Strax efter hans Ophøielse feiredes hedenske Fester med stor Pragt.

Og som det var dengang, saa blev det ved at være med Tolossi Rasa. Han havde nok mærket noget til Christendommens Kraft og bar den største Ærefrygt for S., som omtrent fra 1778 af tog stadig Bopæl i Tanjour, (og overlod Besørgelsen af Menigheden i Tirutschinapally til Missionær Pohle, som var ankommen Aaret i Forveien, og som forestod denne Missionspost i en Række af 40 Aar) men han traadte ikke over til Christi Kirke, fornyede derimod sit gamle Levnet og vedblev i Afgudsdyrkelse og Laster. Mod de Christne var han god, og for Christendommen yttrede han Agtelse, ja sagde endog engang til General Munro, at den var mange tusinde Gange bedre end Afgudsdyrkelsen, men, han levede og døde dog som Hedning. Da hans Endeligt nærmede sig, besluttede han at adoptere et Barn paa 9 Aar, som skulde være hans Efterfølger. Han lod da S. kalde til sig, viste ham Barnet og sagde: „det er ikke min Søn, men Eders; I skal være hans Formynder og bevare ham; jeg lægger hans Haand i Eders." S. forestilte ham, at denne Foranstaltning var uklog og raadede ham, at overdrage Formynderskabet for Barnet til hans Broder Amer Sing. Dette Raad blev fulgt og til

fredsstillede alle Partier ved Hoffet. Tolossi Raja døde i Januar 1787 og Broderen blev hans Efterfølger. Amer Sing var, skjønt en Afgudstjener ligesom hans Forgjænger, dog Missionen gunstig, ligesom han, og forærede strax efter sin Thronbestigelse Missionsskolen en Landsby i Nærheden af det Trankebarske, som aarlig kunde indbringe 1000 Rupier. Paa denne Gave til evig Tid blev udstedt et ordentligt Gavebrev, som beseglebes af Kongen og hans fornemste Betjente. Da imidlertid Amer Sing siden opførte sig mistænkeligt mod sin Myndling og Schwartz meente, at dennes Liv svævede i Fare, glemte han ikke den afdøde Konges Søn, men foranledigede, at Engelænderne lode Prindsen føre i Sikkerhed til Madras, hvor han modtog en god Opdragelse under Missionær Gerickes Varetægt. (1793—97) Det var denne Prinds, Serfogee, som i Aaret 1798 besteg Thronen i den afsatte Amer Sings Sted, og som aldrig kunde glemme Schwartz, som han kaldte sin Velgjører og Fader.

Det er i Sandhed høist mærkeligt at blive vaer, hvorledes en Mand i en saa ringe Stilling som Schwartz, der hverken havde Tid eller Lyst til at give sig af med Politik, dog for sin Retskaffenhed, Uegennyttighed og Dygtighed, blev yndet af Landets Magthavere, Engelændere og Indfødte, og oftere var i Stand til at vise dem væsentlige Tjenester. Jeg kan her ikke opholde mig ved S's Gesandtskaber til Hyder Ali og Tipo Saib, heller ikke fortælle de Begivenheder, som foranledigede, at han ved sin Kjærligheds-Magt over de Indfødte gjentagne Gange hjalp de Store ud af Forlegenheder, men maa henvise til de trykte Beretninger, engelske saavelsom hallifke, og især til et Brev, som han paa en Maade nødtes til at skrive, da en Hr. Campbell, forhenværende Privatsekretair hos Gouverneuren i Indien, offentlig yttrede sig foragteligt om Missionærernes og navnlig Hr. S's Virksomhed, hvis Charakteer han i Øvrigt lod vederfares al Ære. Da skrev

S. et Brev*) for at vise, at de Kiendsgjerninger, som Campbell anførte, vare aldeles fordreiede, og henviste til de Frugter, som Christendommens Forkyndelse ved Missionærerne alt havde bragt, til Velsignelse for Landet. Da han herved nødvendig maatte anføre Begivenheder af sit eget Liv, saa siger han til Slutning: „jeg føler godt, at Nogle ville anklage mig for Selvroes og tilstaaer gjerne, at Skinnet er der, men lægger al Skyld paa dem, som har tvunget mig til denne Daarskab ..... Jeg staaer nu ved Evighedens Rand og erklærer i dette Dieblik, at jeg ikke fortryder at have tilbragt 43 Aar her i min guddommelige Herres Tjeneste.“

Det er alt ovenfor fortalt, at S. fra Aar 1778 af havde sit Hovedopholdssted i Tanjour, hvor han arbeidede i Forening med Kohlhoff, en Søn af Missionæren i Trankebar, som S. havde havt hos sig fra Barn af og opdraget til Missionens Tjeneste. I Aaret 1787 blev han ordineret i Trankebar og traadte ganske i sin Lærers Fodspor. Tanjour blev ved dem hvad Trankebar før havde været, Hovedsædet for de ostindiske Missioner og det Sted, hvorfra de udbredte sig videre. S. var den første Misionær, som i 1778**) besøgte Paleiamkottei (Palamcotta) og tabte aldrig Egnen deromkring af Syne. Han lod Menighederne omkring Palamcotta besøge af Catecheten Sattiananden, som siden ordineredes til Landpræst, og arbeidede flittigt i disse Egne, hvor ogsaa Missionær Jänike (kom til Indien 1788, døde 1800) virkede. Om den store Opvækkelse deromkring i Aaret 1802 vil forekomme mere nedenfor, naar jeg kommer til at tale om Missionær Gericke.

Hvad de Missionsmenigheder angaaer, som S. fore-

---

*) Abstract of the annual reports and correspondence of the society for promoting christian knowledge. London 1814. 8. S. 397. og N. H. B. V. S. 276.

**) N. H. B. II. S. 1089. III S. 1032. IV. S. 384. 627.

stod, saa var næsten Alt i dem indrettet efter det Trankebarske Mønster. Hans Mission var, som oven angivet, en Udvidelse, men egentlig ingen Udvikling af den Trankebarske; men hans høist elskværdige Personlighed gjør, at man saa saare gjerne dvæler ved hans Virksomhed. I sin Omgang med Hedninger, Muhamedaner og Christne var han jævn, ligefrem og forstod til alle Tider at anbringe træffende Bemærkninger og passende Svar. Jeg vil anføre nogle Exempler.*) En Dag mødte han nogle Muhamedaner, som spurgte ham, af hvilken Slægt han var. Jeg er en Synder, svarede S. og I ogsaa. Spørg mig hellere, hvorledes vi skulle blive frie for Synden. — Paa en Reise fra Tirutschinapally til Tanjour traf han nogle Braminer. En af dem spurgte ham: hvorfor reiser Du til Tanjour? For at formane de Christne, svarede han. Kjende de da ikke deres Christendom? spurgte Braminen. S. svarede: hvorfor vander Du Dine Træer efter at de alt ere plantede? Nu har jeg nok, sagde den Anden, nu forstaaer jeg det. — Han prædikede en Dag for nogle Hedninger om den forlorne Søn og opmuntrede dem til, ligesom han, at vende tilbage til deres Fader. En sagde: vi tilbede ogsaa Gud. Gudebillederne ere ligesom en Dubasch (eller Tolk), til hvem man henvender sig, før man kan tale med Herren. Ja rigtig, sagde S., de ere ligesom de tvivlagtige Dubascher her til Lands og bedrage Eder. — En 18aarig Hedning kom i 1773 til Tirutschinapally. S's Catecheter gav sig i Færd med ham. Han var meget hidsig; „at Præsten, sagde han, taler med mig om at forlade Hedenskabet, det kan jeg finde mig i, og bærer det med Taalmodighed; men I maae ikke tale med mig om Sligt, ellers slaaer jeg Eder i Næse og Mund.“ S. tog ham for sig: „Jeg har hørt, sagde han, at Du er noget hidsig og vredagtig. Nu, derfor for-

*) H. B. IX S. 232. 368. N. H. B. I S. 510. 1634. VII S. 149.

kaster jeg Dig ikke. Jeg kan forsikkre Dig, at jeg har bedre Haab om Dig, end om dem, der strax sige: ja! til Alt. See, her er en Hob Hedninger af høie og lave Caster, som modtage Underviisning. Nu troer jeg gjerne, at Din Hovmod ikke tilsteder Dig, strax at sætte Dig ned iblandt dem. Sæt Dig da 20 Skridt borte og hør til i Nærheden. Naar Du saa har hørt Alt, vil Du bedre være i Stand til at dømme om Læren; saa kan Du jo antage eller forkaste den efter Din Overbeviisning. Og I, Catecheter, lad ham gaae et Par Dages Tid til Heden har sat sig." Dette Raad hørte han halv velvillig og halv modvillig, holdt sig først nogle Gange heelt til Siden, rykkede derpaa nærmere og satte sig tilsidst ned ved S's Fødder, som sad i Midten. Snart derpaa begyndte han at læse lidt og var nu lutter Øre. Efter 3 Maaneders Forløb spurgte S. ham, hvad han nu tænkte, om han vilde iføre den Herre Christus ved den hellige Daab, eller blive paa sine forrige Veie. Nei, svarede han, jeg forlanger nu at blive døbt. Han blev offentlig døbt og valgte Navnet Samuel. Han er, tilføier S., en alvorlig Yngling og holder sig til den daglige Bøn. Herren befæste, grundfæste og styrke ham mere og mere! — En Morgen traf han i Kongen af Tanjours Slot sammen med en Bramin, som spurgte ham: „anseer Du det for noget Slemt at røre ved en Pareier?" Ja det er noget meget Slemt, svarede S. — Braminen, som ikke havde ventet dette Svar, spurgte videre: men hvad forstaaer Du ved en Pareier? Jeg forstaaer derved, svarede S., en Tyv, en Løgner, en Bagvasker, en Drukkenbolt, en Hoerkarl, en Hoffærdig. O vee, afbrød Braminen ham, saa ere vi alle Pareiere!

Ligesom Schwartz's Liv havde været Mangfoldige til Opbyggelse og Velsignelse, saaledes blev hans sidste Dage, Sygdom og Død det ogsaa. Jeg kan ikke faae Plads til alt hvad Mærkeligt derom kunde være at fortælle, men vil dog meddele den værdige Missionær Gerickes Brev om S's

sidste Dage.*) Jeg kom, skriver han, fra en Reise, som jeg havde gjort til Tirutschinapally, tilbage til Tanjour den 7 Febr. 1798 og fandt at Hr. S's Fod var bleven slem og fuld af sorte Pletter, som bestandig formeredes. Lægen havde begyndt at bruge Feberbark til Omslag. Da vi hver Time kunde vente vor kjære Broders Død, saa bad de andre Medbrødre mig blive hos dem og hjælpe dem at bære Byrden. Det var ogsaa for mig en stor Velgjerning, at see hos den Døende et opmuntrende Exempel paa Tro, Taalmodighed og Haab. Naar han talte om aandelige, himmelske Ting, naar han bad, formanede, trøstede, eller underholdt sig om Sjelens Ro og Fred, saa var han altid ved god Samling. Ofte anførte han Skriftsprog og Psalmevers, meget passende, og altid i deres Sprog, som han havde for sig. Til i Fredags Aftes sagde han oftere, at han ikke tænkte sig sin Ende saa nær, men at den vilde paafølge under mange Smerter; men siden sagde han nogle Gange: jeg vil vel nu snart gaae til den himmelske Fader. Da han engang blev spurgt, om han haabede, at Guds Rige efter hans Død vilde blive mere udbredt i dette Land, saa svarede han: ja! men det vil gaae gjennem Lidelser og Trængsler. Da han en anden Gang blev spurgt, om han endnu havde Noget at sige, Menigheden angaaende, saa svarede han: hjælp til, at de Alle komme i Himlen. En anden Gang yttrede han: der er hos Mange en god Begyndelse til Christendom; vil Nogen sige, at det ikke er til Fuldkommenhed, saa prøve en Saadan sig selv. Naar man yttrede Glæde over hans Taalmodighed og Tilfredshed, saa svarede han: den menneskelige Elendighed er almindelig, og, jeg lider virkelig meget lidet. Ofte gjentog han de Ord: „Han hjælper os ud, den trofaste Gud, og tugter os med Maade.“ Hvorledes skulde det gaae, hvis

*) N. H. B. V S. 640.

han vilde handle med os efter vore Synder? Men hisset vil ikke være nogen Smerte, og det har vi den Herre Jesus at takke for." Mod sine malabariske Medhjælpere, som trolig stode ham bi, var han meget taknemlig og sagde flere Gange til os: „for de stakkels Folks Skyld, som vist gjøre hvad de kunne, maa man ikke klage for meget, for at deres Tjeneste ikke skal blive dem for besværlig."

Den 10de om Morgenen blev hans Tunge ganske tør og fortagtig, der indfandt sig stærke Bevægelser i Underlivet og Trangbrystighed; vi holdt paa hans Begjæring Bøn og tænkte, at det skulde være den sidste; men henimod Aften fik han Lettelse, og Feberen aftog meget. Næste Morgen kom Lægen, Samuel, og sagde: Herren har gjort Under; de Kjendetegn, som i Gaar forkyndte en nærforestaaende Død, har tabt sig. Den engelske Læge sagde ogsaa, da han betragtede Foden, at han forbausedes over den uventede Bedring og føiede til, at han nu ikke mere frygtede for at den Syge skulde døe af en udvortes Mortification, men, paa at han skulde komme sig, var ikke at tænke. Den 12te vilde jeg reise om Eftermiddagen. Den Syge tog Afsked med mig og sagde: De vil altsaa reise i Dag. Hils Brødrene og sig dem, at de Alle altid skal see paa Hovedsagen. Jeg vil vel nu gaae til den Herre Jesus. Antager han mig, tilgiver mig mine Synder og gaaer ikke i Rette med mig, men handler med mig efter sin Barmhjertighed, saa er jeg vel faren og vil prise ham. Han kunde ogsaa forstøde os for vore Gjerningers Skyld, fordi der hænger Synd ved dem allesammen. Han takkede Gud fordi han lod ham gaae ud af denne Verden i trofaste Brødres Nærværelse og fordi han havde føiet det saaledes, at ogsaa jeg kunde komme til ham i hans store Svaghed og anprise ham Jesus som den eneste Frelser, som Opstandelsen og Livet. Nu, tilføiede han, hold endnu en Bøn! Jeg knælede ned med Hr. Kohlhoff, som imidlertid var kommen til, og

indrettede min Bøn efter Indholdet af den Psalme: „alene til Dig, Herre Jesu Christ.“

Da han havde faaet nye Omslag om den syge Fod og vi havde lædsket ham og bragt ham til et andet Kammer, saa saae vi først, hvor svag han var, og endnu mere end i Løverdags lod det til, at hans sidste Stund nærmede sig. Jeg blev da igjen opholdt. Om Eftermiddagen talte han meget med Hr. Jänike. Om Aftenen kom jeg med Lægen til ham. Han kjendte denne ret godt og sagde til ham: lader os Alle see til, at Ingen bliver tilbage! Han bevidnede sin Taknemlighed for Lægens Bestræbelser og for hans Brødres og de malabariske Medhjælperes Bistand. Disse gjorde Alt hvad de kunde med største Beredvillighed; Kjærlighed til deres Lærer og Fader gjorde dem Alting let; ethvert lærerigt Ord, som han sagde dem, opfattede de med Begjærlighed, og vare gjerne hos ham. Lægen var meget rørt og sagde, da han gik, at han haabede, jeg vilde nu ikke forlade den Syge og reise bort, da han var saa svag. Hiin Aften leed han mere end forhen; thi at løftes og flyttes (hvilket var fornødent for Omslagenes Skyld, som ofte maatte gjentages), endog at sidde og ligge i Sengen blev ham yderst besværligt; men hans Taalmodighed og Tilfredshed aftog ikke; man hørte ingen Klage af ham, kun hans Suk viste, hvad han led. Jeg sagde blandt Andet: Gud give, at vi engang i saadan Fred og salig Fatning, som den, der til vor Trøst og Glæde bliver Dem til Deel, kan vente vor Ende i vor sidste Stund! Ja, føiede han til, det skee i usigelig høi Grad! Vore Hjerter bevægedes ved den Kjærlighed og det Eftertryk, hvormed han tilføiede dette Ønske. I Natten til den 13de havde han dog i de Mellemrum, i hvilke han kunde have Ro, nogen Søvn; næste Formiddag blev han overfaldet som af en Søvesyge og Pulsen var meget svag. Naar han var vaagen, talte han vel, men man kunde kun forstaae enkelte Ord, dog syntes han at høre Alt hvad man sagde til ham.

Vi tænkte, at han saaledes vilde sove hen, men ved Middagstid blev han igjen muntrere. Vi sang den Psalme: „Jesus er mit Liv i Live“ og han begyndte at synge med, talte meget ydmygt om sig selv, hjerteligt om sin Frelser og ønskede at fare herfra og være hos Christus. Havde det behaget ham, sagde han, at opholde mig længere, saa vilde det have været mig kjært; jeg havde da endnu kunnet sige et Ord til de Syge og de Fattige; men hans Villie skee! Han antage mig kun i Naade! I Dine Hænder befaler jeg min Aand, Du har forløst mig, Du trofaste Gud! Derpaa sang de malabariske Medhjælpere de sidste Vers af Psalmen: „o Ansigt høit forhaanet“! Han stemte ofte i, hvilede derpaa lidet, vilde løftes op, aabnede derpaa den Mund, af hvilken i 72 Aar er flydt saa megen Lære, Trøst, saa megen hjertelig Bøn, og døde i de herværende trofaste og hjertelig taknemlige malabariske Medarbeideres Arme, Kl. 4 Eftermiddag. Meget rørende var Folkenes Græden og Hulken i begge de christelige Landsbyer, som ligge ved hans Hauge; man kunde høre det hele Natten igjennem. Smerten var almindelig over Tabet af deres Lærer, Trøster, Opdrager, Velgjører, Raadgiver, Forbeder. Ikke blot vi, Menighederne, Skolerne og Missionen, men det hele Land har tabt en Fader. Hvo der kun kjendte ham fældte Taarer. Næste Eftermiddag mellem 4 og 5 sænkede vi hans Lig i den Grav, som vi havde redt ham i Haugen ved Kirken. Serfogee, den Tanjourske Prinds, hvis Formynder han var, kom for at see ham inden Kisten blev slaaet til, vædede ham med sine Taarer og ledsagede ham til Graven. De malabariske Medhjælpere vilde bære Liget, men da alt i Gaar Europæere vare bestilte dertil, lod vi det blive derved. De vilde synge paa Veien, men Folkenes Veeklager tilstedte det ikke. I Kirken blev sjunget før og efter Begravelsen, og da Englænderne vare gaaede bort, istemte ogsaa Malabarerne en Psalme, og ventede en Tiltale af mig; men jeg kunde neppe tale nogle Ord, og

maatte gjøre mig stærk før at kunne oplæse Bønnerne. Den Saliges Tjener stod hos mig og sagde med afmægtig Stemme: „nu er vor Elskede borte!“ Det gik mig til Hjerte; thi det er ikke Eens Sprog men Manges; saa tale Gamle og Unge, Fornemme og Ringe, nær og fjern, Christne og Hedninger. Efterat jeg havde omklædt mig gik jeg til Prindsen, som endnu opholdt sig i Nærheden, og søgte at trøste ham. Ogsaa Enkedronningens fornemste Tjener bad mig komme til hende for at trøste hende; men hun boer for langt borte. Næste Morgen gik vi alle til Lægen og takkede ham for den Kjærlighed, han havde viist den Afdøde i hans sidste Sygdom. Jeg gjennemsaae ogsaa de efterladte Papirer, da jeg skal udføre Testamentet og fandt, at Missionen i Tanjour og alle Fattige og Anstalter, som høre til den, ere den Afdødes Arvinger. Om Eftermiddagen talte jeg en Time med Medhjælperne og holdt Bøn med dem. Om Aftenen samlede den malabariske Menighed sig i Kirken, og ønskede at høre et Foredrag. Jeg tog den Døende Jacobs Ord: „jeg døer og Gud vil være med Eder.“ Jeg anførte derved Meget, som salig Schwartz har yttret om Menigheden og om sit Haab, at Christi Rige vil komme her. Jeg søgte at opvække dem til at udvise samme Sind som han, hvis Grav vi saae før os. Næste Dag holdt jeg Bøn med Brødrene og reiste bort.“

Saavidt Gericke*). Over S. blev opreist 2 Monumenter**), det ene i Madras, (bekostet af det engelske Selskab, som han tjente, med en latinsk Indskrift) hvor det opstilledes i Kirken og indviedes 1807 af Dr. Kerr med en Prædiken over 1 Sam. 2, 30, „dem, som ærer mig, vil jeg ære.“ Det andet Monument lod Kongen af Tanjour

*) Hvem der vil læse en Beskrivelse af S's sidste Dage forfattet af hans Pleiesøn, Kohlhoff, kan finde den i Abstract o. s. v. S. 473 ff.

**) N. H. B. VI S. 453. Fort. til Cont. 64. S. V. Abstract S. 497.

oprette i sin Hovedstads Kirke. Han skrev i denne Anledning et Brev til det engelske Selskab, i hvis Tjeneste S. stod, saaledes lydende: „Mine Herrer! Jeg har bedt Deres Missionærer skrive til Dem, deres Foresatte og Venner, og anmode Dem i mit Navn om at skaffe et Marmormonument, som kan opreises i deres Kirke, som er i min Hovedstad og Residents, for at forplante Mindet om den afdøde, ærværdige Fader Schwartz og vise den særdeles Agtelse, jeg har for denne store og gode Mands Charakteer, og den Taknemlighed, jeg skylder ham, min Fader, min Ven, min Ungdoms Beskytter og Vogter. Nu tillader jeg mig selv at henvende mig til Dem og bede Dem om, at de paa min Regning vil lade et saadant Monument forfærdige for den afdøde, ærværdige Missionær, Fader Schwartz, og sende det ud til mig, at det kan fæstes til den Pille, som er nærmest ved Prædikestolen, fra hvilken han prædikede. Kirkens Piller ere omtrent 2 Alen brede. Gid mine Herrer altid maatte være i Stand til at sende saadanne Missionærer her til Landet, som ligne sal. Hr. Schwartz!

Tanjour den 28de Mai 1801.

Serfogee Rajah.

Monumentet blev udført af den berømte Flaxmann. Det er et Basrelief, paa hvilket Kongen af Tanjour forestilles da han aflægger S. sit sidste Besøg. Nogle af hans Ministre og 3 Drenge af den Skole, over hvilken S. i mange Aar havde Opsigt, ledsage ham. Indskriften er engelsk.

Jeg maa tilstaae, at blandt alle de Mænd, hvis Bekjendtskab jeg har gjort ved at studere den trankebarske Missions Historie, er Ingen mig fra Hjertets Side saa dyrebar som Schwartz. Jeg har fulgt ham gjennem den lange Række af næsten 50 Aar, læst mangfoldige Breve fra ham, mangfoldige Vidnesbyrd om ham; men han bliver sig selv lig fra først til sidst, ærlig, ydmyg og utrættelig i sin Herres Tjeneste. Hvad der stundom har været mig

paafaldende, er dette, at Alle nævne Schwartz med Agtelse, Kjærlighed, Beundring. Baade hans Foresatte, hans Embedsbrødre, hans Disciple og hans Menighed, Tydske og Danske, Engelændere og Malabarer, Høie og Lave, Christne og Hedninger ere enige i at hylde ham. Blandt saa mangfoldige Stemmer, som har hævet sig for at omtale ham i hans lange Virketid, er der ikke en Eneste, som har turdet sige: Schwartz duer ikke. Et saa almindeligt Bifald kunne Jesu Christi Tjenere sædvanlig ikke glæde sig ved. Det er dem ikke heller lovet; thi Herren har sagt til Sine: har Verden hadet mig, saa skal den hade Eder. Hverken Ziegenbalg eller Gründler kunde, som vi har hørt, opnaae en saa almindelig Yndest som Schwartz, og det Spørgsmaal ligger da nær: var denne ikke af de svage Charakterer, som ikke tør sige Sandheden ligefrem og derfor mindre støde an, end de, som nævne enhver Ting ved sit rette Navn? Jeg maa hertil efter bedste Overbeviisning svare: nei. Han hørte ikke til de Frygtsomme, som, ængstelige og forsigtige, dreie Kappen efter Vinden og altid først spørge om, hvad Folk ville sige, samt hvad der vil støde dem, eller vinde deres Bifald? Hans Historie, ogsaa den korte Fremstilling, som her er givet, kan noksom vise, at han ikke skyede at aflægge Sandheds-Vidnesbyrd, selv naar det maatte støde; men han vidnede ei blot med Ord, han vidnede med sin hele Vandel, af hvilken en saadan Reenhed og Kjærlighed fremlyste, at den maatte skaffe sig Anerkjendelse. Vi troe mangen Gang, at vi lide for Sandhedens Skyld, men naar Sagen ret undersøges, vil det befindes, at vi lide for vore Synders Skyld, som modsige det Evangelium, vi forkynde og gjøre det til Løgn. Vandrede vi mere i Lyset, vilde vor elskelige Vandel i Herren, uden Prædiken, kunne vinde Sjele, og det gjorde Schwartz. Det er ei blot om vor Herre og Frelser det hedder, at han voxede som i Alder saa i Naade baade for Gud og Mennesker, ogsaa om Samuel fortælles det, (1 Sam. 2, 26) at han blev behagelig

baade for Herren og for Menneskene, saa jeg mener, at Christne vel ikke skulle jage efter Menneskenes Behag, men at de ikke behøve at foruroliges, fordi Verden roser dem, naar de kun ikke bygge deres Tilfredshed paa denne Roes, men huske paa, at i Grunden elsker Verden kun sit Eget, saa dens Roes og Bifald, saa let som Vinden, kan dreie sig og blive til det Modsatte. Men det skeer ikke altid, og Schwartz hørte til de Faa blandt alvorlige Christne og Sandheds Vidner, som slap for Verdens Bagtalelse og Dadel, jeg kan tænke ogsaa af den Grund, at han kunde taale at roses og dog bevare Ydmyghedens Blomst uvisnet.

I en anden Henseende har jeg meget større Møie med at forsvare S. Han døde som en rig Mand; men der er et gammelt Ordsprog, som siger: „Nidding har Penning," eller mere overbærende „Ræn ning har Penning", og jeg vilde nødig, at S. skulde ligge i sin Grav som den, der ikke nænnede at bruge de Penge, han havde, men hellere vilde sætte dem paa Rente, da han dog levede af europæiske Missionsvenners Godgjørenhed og i Indien havde Leilighed til at bruge alle de Penge, han kunde faae fat paa, til den Sags Fremme, som han levede for. Jeg skal da ikke nægte, at det overraskede mig, som saa ofte havde havt Fornøielse af S.'s Tarvelighed, Uegennyttighed og Hjælpsomhed og glædet mig ved at see, hvorledes Folk fra alle Sider kappedes om at understøtte ham, da jeg omsider erfarede, at han efterlod sig en betydelig Formue*), som han jo ikke

*) I D. Rosen „Missionæren L. P. Haubroes Levnet", Kjøbenhavn 1841. S. 10 siges, at han efterlod sig 30000 Pagoder eller 90000 Rdlr. i vore Penge. Jeg maa antage denne Angivelse for paalidelig af en saa sagkyndig Mand; men naar Hr. Rosen (i samme Skrift S. 11), efter Kohlhoff den Yngre, fortæller, at S. paa sin Reise til Hyder Ali af denne fik en Foræring af 2000 Rupier, saa maa enten Hr. Rosen eller Hr. Kohlhoff have husket feil; thi S. angiver selv i et Brev til det engelske Selskab, at den Pung, som han fik af Hyder,

selv havde bragt til Indien eller ved Arv var kommen i Besiddelse af, men som han efterhaanden havde sammensparet sig, og det kunde slet ikke tilfredsstille mig, at han testamenterede sin Formue til Missionen og til de Fattige; thi hvad vilde han med den? Aldeles fyldestgjørende kan jeg ikke besvare dette Spørgsmaal, men hvad jeg kan meddele, vil jeg ikke holde tilbage. Vi maae erindre, at S.'s sidste Leveaar faldt paa en Tid, da Iveren for Missionssagen, som en Følge af den indbrydende Vantro, betydelig kjølnedes, og Missionens Velgjørere med hvert Aar bleve færre. Nær maatte den Tanke ligge, at Missionen i Indien kunde blive ganske forladt af de europæiske Velgjørere, og denne Tanke har rimeligviis havt den Indflydelse paa S., at han stræbte at sammenspare en Fond for Missionen af hvad han selv for Øieblikket kunde undvære. Bestyrelsen af disse Pengesager, med hvilke han ikke selv kunde have at gjøre, overlod han til sine Venner i Madras, tabte een Gang alt hvad han havde (hvorom mere siden, naar Talen bliver om Missionær Fabricius), men fandt derpaa i Gericke og Breithaupt (en Søn af Missionæren) saa dygtige Bestyrere, at hans, eller rettere Missionens Formue voxede til en betydelig Capital, hvilket ved den høie Rentefod er lettere forklarligt i Indien, end her til Lands. At S.*) virkelig har betragtet sin Formue som Missionen tilhørende, kan man see af flere Foranstaltninger, som han har truffet. I hans Testamente hedder det udtrykkeligt: „Da mine Slægtninge Intet have at fordre af det, som jeg har efterladt og helliget Missionen, saa efterlader jeg dem, som et Tegn paa min Kjærlighed, 500

indeholdt 300 Rupier, hvilke S. ønskede anvendte som første Fond til at stifte en engelsk Fattigskole i Tanjour cfr. Abstract S. 227.

*) N. H. B. V. S. 789 ff. Man lægge Mærke til de Linier, med hvilke Missionær Gericke ledsager en Afskrift af S.'s Testament.

Stjernepagoder, hvilke mine Søskendes Børn skulle dele i lige Dele imellem sig."

Jeg vil slutte med et Sted af den Tale, som en engelsk Geistlig, Dr. Vincent, i Selskabets Navn holdt til Missionær Jänike, som i dets Tjeneste skulde afgaae til Ostindien i Aaret 1788*). „Hvad der ellers kan have manglet", siger han, „i vort Raad eller Opmuntring, saa er dette Selskabets udtrykkelige Ønske, at De indretter Deres Opførsel efter Hr. Schwartz's Paamindelser og Exempel. Denne fortræffelige Missionær, denne værdige Mand og Arbeider i Christo Jesu, har (enhver Anden ufortalt) skaffet sig en saadan Berømmelse for Reenhed, Retskaffenhed og Uegennyttighed, baade blandt Indfødte og Europæere, at dette umulig kan Andet end anbefale Christendommens Sag til Folk af alle Classer, som have hørt hans Navn. Dette forsikkre vi, ikke blot ifølge saadanne Kjendsgjerninger, som vi have nærmest Anledning til at blive bekjendte med, men efter Alles samstemmende Vidnesbyrd, som ere vendte tilbage fra Indien. En Krigers Optegnelser forsikkre os**), „at denne dadelfri Missionærs Indsigter og Retskaffenhed har reddet Europæernes Characteer fra Beskyldningen for almindelig Fordærvelse". Dette Vidnesbyrd fra en Krigers Pen, under Omstændigheder, som udelukke al Partiskhed og forudfattet Mening, er en større Lovtale end den herligste Berømmelse, som vi kunne yde. Denne værdige Missionærs Opførsel har banet Veien for dem, som skulle komme efter ham; ved at fjerne de Indfødtes Fordomme har han skaffet sit Embede Agtelse og Ærbødighed; men Agtelse

---

*) Jeg har valgt dette Sted af Abstract S. 268, forbi det giver et offentligt Vidnesbyrd om S.'s Uegennyttighed. Hvem der vil læse flere Lovtaler over S. af Engellændere, bedes eftersee Abstract o. s. v. i Registeret ved Navnet Schwartz.

**) Oberst Fullartons: view of English interests in India Ed. 2 p. 183.

og Ærbødighed udfordres nødvendig, hvis den, som fremsætter en ny Lære, skal vinde Nogen for den."

Fjortende Capitel.

C. W. Gericke. Missionens følgende Historie i Cudelur, (Kiernander i Calcutta) og Madras; Palamcotta.

Næst efter Schwartz kjender jeg i Missionshistorien fra forrige Aarhundredes sidste Halvdeel intet berømmeligere Navn end Christian Wilhelm Gericke, og da han som Missionær arbeidede baade i Cudelur og i Madras, kunne vi til hans Navn knytte disse 2 Missionsposters videre Historie. Gericke*) var født 1742 i Colberg i Pommern, kom 1760 til Universitetet i Halle, blev Lærer ved Waisenhusets Skoler og Inspecteur ved Pigeskolen. I Aaret 1765 modtog han Kaldet som Missionær i det engelske Selskabs Tjeneste, blev examineret og ordineret i Wernigeróde og reiste derpaa hjem til Colberg, for at tage Afsked med Familie og Venner. Saa behageligt det var ham endnu en Gang at mødes med dem, saa sørgeligt var det ham, at de fleste af hans Venner vare aldeles imod Reisen og gjorde hans Fader de stærkeste Bebreidelser, forbi han havde givet sit Minde til den. Hans Fader taug ganske stille til disse

*) I Tidsskriftet „Frankens Stiftungen", udgivet af J. L. Schulze, findes i 3die (Deel Halle 1796. 8.) adskillige Bidrag til den ostindiske Missions Historie. Om Gericke see S. 374 ff. og 398 ff. Om hans Afsked fra Europa og Reise til Indien see H. B. Fort. t. 101ste Cont. og IX. S. 1063—1228.

Bebreidelser forbi, sagde han, Folk mene det godt og dømme kun saa, fordi de ikke vide det bedre. Men da Gericke havde prædiket 3 Gange i sin Fødestad og selv havde forklaret sin Reises Hensigt, saa hørte alle Bebreidelser op, og den almindelige Deeltagelse lettede ham Afskeden. Da hans Venner fulgte ham til Posthuset, sagde de Alle, at de vilde bede Gud om, engang at føre ham tilbage; men det sagde hans Fader ikke. Da Gericke derpaa anmodede dem om at være ganske rolige for ham, men blot bede Gud om at føre ham lykkelig til Bestemmelsesstedet, der bevare ham ved Helbred, skjænke ham et Hjerte fuldt af Kjærlighed til Jesus og fuldt af Viisdom og ikke lade ham arbeide forgjæves, saa udbrød hans Fader: „det er ret, det ville vi gjøre!" Nu gik Reisen over Hamborg til England, hvor han opholdt sig til næste Foraar, da han tiltraadte sin Reise til Ostindien, en Reise, hvis Lige vist ikke Mange har gjort; thi ikke blot maatte Skibet fra Juli til November 1766 udstaae de frygteligste Storme; men da det allerede havde kastet Anker udenfor Madras, nødtes man ved en ny Storm til at kappe Anker og undgik med yderste Nød Skibbrud. Nu søgte Skibet atter rum Sø, men jo længere det kom ud, desto stærkere blev Stormen, som vedvarede i 32 Timer med en Brusen som den stærkeste Torden. Strax i de første Timer sønderreves Seilene; siden gik først Stormasten og derpaa Fokkemasten overbord, og Vandet trængte overalt ind i Skibet. En af Pumperne gik i Stykker, de andre 5 vare forstoppede, og Vandet saa høit, at man gjerne kunde drukne midt i Skibet. Nu lode baade Soldater og Matroser Hænderne synke. Alle kom paa Dækket for der, naar Skibet gik i Stykker og sank, at lide en lettere Død end i Rummet; men da Nøden var størst, saa var Hjælpen nær. Paa een Gang skiltes Skyerne ad, som naar et Klæde sønderrives, og det blev ganske blikstille. Middagssolens Lys, siger Gericke, gjorde samme Virkning paa Gemytterne, som Ordet „Pardon" paa en dødsdømt Misdæ-

der, der staaer paa Retterstedet. Der blev Glæde i hele Skibet, Arbeidet begyndtes igjen med Fornøielse, Pumperne kom i Gang, og snart var Vandet bortskaffet; men saa begyndte Stormen paany, og Skibet drev, næsten som et Vrag, for Vind og Strøm. Coromandel-Kysten kunde man ikke naae mere, men var saa lykkelig at lande ved det hollandske Fort Gale paa Sydvestsiden af Ceylon. Her gik han i Land, opholdt sig nogen Tid paa Ceylon og ankom i Juni Maaned 1767 over Nagapatnam og Trankebar til Cudelur.

Vi ville nu fortsætte Missionens Historie i Cudelur, hvis Grundlæggelse ovenfor er fortalt (S. 154); men synderlig Meget er her ikke at berette. Vel lod det flere Gange til, at denne Mission skulde blomstre op; men foruden indvortes Hindringer kom her ogsaa saare betydelige udvortes, idet Franskmænd og Engellændere kæmpede om Herredømmet i Indien, og Cudelur flere Gange rammedes af Krigens Skjæbne. Da Staden i 1746 blev truet med fjendtligt Overfald af Franskmændene, saa reiste Missionær Geister*) bort, gik først til Batavia og derfra tilbage til Eu-

*) Denne Missionær havde alt tidligere (September 1743) forladt Cudelur ifølge det engelske Selskabs Ordre og var gaaet til Madras for at komme Missionær Fabricius, som var ene, til Hjælp. Her træffer jeg de første Spor af Strid mellem Tydsk og Engelsk ved den ostindiske Mission, en Strid, som ellers først i vort Aarhundrede kom til Udbrud. I M. A. 1746 Nr. 5 findes et Brev fra Missionærerne i Trankebar til Kjøbenhavn, i hvis Efterskrift det hedder: Hr. Fabricius skriver til os fra Madras: „for 4 Dage siden har Hr. Geister indført den engelske Catechismus. Næste Dag, som var den første i Maaneden, (Februar 1746) begyndte jeg at spise for mig selv, ligesom jeg alt i nogle Uger havde seet mig nødsaget til at holde mig borte fra Conferentsen.“ Denne Strid mellem Tydsk og Engelsk, for hvilken Franke i sine Breve ytrer megen Bekymring, synes dog, ved Madras's Bombardement og Geisters Afreise, først til Cudelur og derfra til Batavia

ropa, men skal paa Hjemreisen have endt sit Liv ved et Skibbrud*). Derimod blev Missionær Kiernander i Cudelur, som i de følgende 2 Aar lykkelig udholdt 3 Anfald af Franskmændene, og fik i 1750 Missionær Hüttemann til Medarbeider.

Jeg vil her fortælle en Begivenhed fra Kiernanders Embedstid i Cudelur, som i flere Henseender er charakteristisk og kan tjene til at vise, hvad Flere have betvivlet, at Overgang til Christendommen i Ostindien medfører Tab i det Timelige for dem, som have Noget at miste**). I Aaret 1745 kom et ungt Menneske, 20 Aar gammel, af fornem Caste til K., som underviste og døbte ham. Hans hedenske Navn var Tripulli, men i Daaben blev han kaldt Isaak. Han yttrede efter Daaben Lyst til at reise til Trankebar, deels for at undgaae sin hedenske Broders Vrede, deels for i Ro at kunne modtage mere christelig Underviisning, hvorfor K. medgav ham et Anbefalingsbrev til Missionærerne i Trankebar. Men nu begyndte en stor Larm. Den hedenske Broder, ved Navn Rangen, klagede over K. til Gouverneuren og paastod, at Missionæren havde lokket hans Broder til sig og sendt ham bort. Ikke nøiet hermed, oprørte han sine Venner og Slægtninge, som, 300 i Tallet, samlede sig paa Gaden udenfor Missionshuset og forlangte med store Skrig, at man skulde skaffe Rangens Broder tilbage og tage Daaben igjen fra ham, ellers vilde de gjøre, hvad der hverken skulde behage Gouverneuren eller Missionæren. Kiernander lod sig ikke forskrække ved dette Mytteri, men gik ud til dem og forsikkrede, at det var ham meget behageligt at see saa Mange af dem paa een Gang, da han saaledes havde Leilighed til at prædike den christne

og Europa, at være bleven udsat; thi i mange Aar mærker man Intet til den.

*) Walchs neueste Religionsgeschichte Th. V. S. 158.

**) H. B. VI, 2. S. 720 ff. N. H. B. I. S. 126 ff.

Tro for dem og blot vilde ønske, at de vilde tage imod Underviisningen. Da begyndte Nogle at skrige, at de ikke vare komne for at faae Underviisning, men for at sætte deres Villie igjennem, som de alt havde kundgjort ham. Nu forestillede K. dem, hvor urimelig deres Villie var, da Isaak jo, som de vidste, ikke var sin Broders Slave, men, efter deres egen Landslov, kunde skille sig fra ham og forlange sin Deel af Godset, naar han vilde. Hans Reise til Trankebar var foretaget frivillig, i den kunde K. ikke hindre ham, lige saa lidt som han kunde tage Daaben fra ham, hvilken Isaak selv ingenlunde vilde slippe, men holdt høit i Ære. Disse Forestillinger fandt Indgang hos Nogle, som gik bort, men Andre bleve og sagde, at, fik de ikke deres Villie, vilde de blive paa Gaden ved Missionshuset lige til de døde. K. blev ved Sit, at det skulde være ham kjært, om de vilde blive og modtage hans Underviisning. Efterhaanden gik de nu bort, men klagede Dagen efter til Gouverneuren, som lod Sagen undersøge, og, da det befandtes, at Isaak frivillig var traadt over til Christendommen og frivillig reist til Trankebar, afvistes Klagen. Stormen lagde sig nu, Isaak blev en duelig Catechet og tjente den christne Menighed i en Række af Aar, hans hedenske Families Forbittrelse syntes at tabe sig, og man tilstod ham lige Deel med Broderen i Arven efter Faderen, som bestod i et Huus og et Stykke Land. Dette forlangte Isaak dog ikke deelt, men overlod Broderen Brugen af Eiendommen og bidrog desuagtet sin Deel til Husets Vedligeholdelse. Da nu imidlertid Broderen i Aaret 1768 døde, saa nægtede de hedenske Slægtninge Isaak den ham tilhørende Halvdeel og paastode, at han Intet kunde faae fordi han var en Christen og som Saadan havde forladt sin Caste. Missionærerne havde gjerne udrettet Noget for ham hos den engelske Øvrighed, men forgjæves. Endog et Medlem af Raadet, som ellers var Missionærerne gunstig, paastod, at herved var aldeles Intet at gjøre. I den Sag maatte

dømmes efter de Indfødtes Love, og havde de den Lov, at den, som forlod sin Caste gjordes arveløs, saa havde jo Engelænderne en lignende, at den, som traadte over til den romerske Kirke, ikke kunde arve. Man maatte være upartisk; og den af de Indfødte, som vilde blive en Christen, maatte kunne forlade Alt." Isaak fik Intet af Arven, men Missionærerne vidne om ham, at han var lige fornøiet.

I Mai 1758 blev Cudelur virkelig erobret af Franskmændene. Missionærerne Hüttemann og Kiernander erholdt Tilladelse til at forlade Byen med Missionens og deres eget Gods, og en stor Deel af Menigheden fulgte dem til Trankebar, hvor Hüttemann opholdt sig indtil han, 2 Aar efter, kunde vende tilbage. Kiernander derimod udførte en længe omtalt Plan, og gik i 1759 til Calcutta for der at anlægge en Mission, som ogsaa virkelig kom i Stand og syntes at gjøre gode Fremskridt, men som havde Meget at gjennemgaae og egentlig aldrig kom til Fasthed. Jeg maa her dvæle nogle Dieblikke ved Missionær Kiernanders Person og Virksomhed og gjengiver helst først hvad Hallenserne berette om ham efter hans Død*).

Kiernander er født i Østgothland 1710, studerede først i Upsala og kom 1735 til Halle for at fuldende sine theologiske Studier. I Halles Waisenhuus blev han Inspector, først ved den tydske, derpaa ved den latinske Skole og modtog i 1739 Kaldet som Missionær i Cudelur, hvor han i kort Tid bragte den malebariske og portugisiske Menighed i Opkomst. Da han ved Cudelurs Indtagelse af Franskmændene blev fordrevet fra denne Plads og gik til Calcutta, lykkedes det ham, der at stifte en Menighed, som Aar for Aar forøgedes. Alt gik efter Ønske; han var sin Menighed til Velsignelse og nød for sin Retskaffenhed, Uegennyttighed og Ydmyghed almindelig Kjærlighed og Høiagtelse. I

*) N. H. B. Fort. t. 57de Stykke S. VII. og „Frankens Stiftungen" Th. 3. S. 384 og 490.

Aaret 1774 sendtes Missionær Diemer*) ham til Hjælp og i 1778 gik Gerlach fra Trankebar til Calcutta for at staae ham bi; men ved Giftermaal kom han paa een Gang i Besiddelse af saa stor en Formue, at han gjaldt for en af de rigeste Capitalister i Bengalen. At han ved Erhvervelsen af denne Rigdom alvorlig tænkte paa at hjælpe Missionen, der hidtil havde havt med stor Fattigdom at kæmpe, beviste han i Gjerningen og lod paa egen Bekostning opføre en Kirke, en stor Skolebygning og en Bolig for 2 Missionærer, saa man regnede, at han af sin Formue havde anvendt 100,000 Rupier paa Missionen i Calcutta. Men efterhaanden kom han ved sin Rigdom i Forbindelser med mange Rige og Fornemme, som bleve ham skadelige. Hans Sind henvendtes mere og mere til det Jordiske, hans Pragt og Ødselhed udtømte hans Rigdom. For at standse sin Formues Aftagen, kjøbte og byggede han mange Huse, anvendte hertil ogsaa fremmede Penge og haabede at fortjene meget ved at leie disse Huse bort, da Huusleien dengang var meget dyr i Bengalen. Men dette Foretagende, som havde beriget mange Engelændere, slog feil for ham, han blev aldeles ruineret og maatte, 78 Aar gl., i Aaret 1788 forlade Calcutta og drage til Chinsura, som tilhørte Hollænderne. Her henlevede han sine øvrige Dage i Fattigdom og nyttig Virksomhed, erkjendte det selv som en stor Guds Velgjerning, at han blev ydmyget og kom ud af de Snarer, hvori han var hildet, og døde af Følgerne af et Beenbrud i Aaret 1799.

Saavidt den hallifke Beretning efter K's Død; men gaaer man nu den modsatte Vei og følger de tydske saavelsom de engelske Beretninger gjennem den Række af Aar, i hvilke han arbeidede i Calcutta, saa maa man visselig i høieste Grad forundre sig, efter at have hørt saa meget

---

*) Denne faaer i Frankens Stiftungen Th. 3. S. 496 ff. et meget maadeligt Skudsmaal.

Glædeligt om Missionssagens Fremgang i Calcutta, og saa meget Godt om K's Virksomhed og Godgjørenhed, samt om den af ham vundne, forhen romersk-catholske, Pater Bento, der blev hans Medarbeider ved Missionen; efter endnu i de engelske Beretninger for 1786 at have læst om Menighedens Tilvært af Bengaleser, Malayer o. s. v. (Abstract S. 249) og i den for 1787 (S. 252) om K's Samtaler med Bengaleser og Mahomedaner: man maa i høieste Grad forundre sig, siger jeg, ved pludselig at læse i Beretningen for 1788, (S. 278) at Miss. Kiernander er ved Alder og Svaghed bleven nødt til at forlade Missionens Tjeneste og at sælge Missions-Kirken, Skolen og Kirkegaarden til Præsten Brown og DHr. Chambers og Grant, som har paataget sig at sørge for den engelske og portugisiske Gudstjeneste, indtil Selskabet kan sende en ny Missionær. Fornævnte Brown skriver strax efter, at, efter Alt hvad han har kunnet erfare om Selskabets andre Missionærer, ere disse troende Mænd, fulde af Iver og gode Gjerninger; men hans Bemærkninger om Missionen i Calcutta ere mindre smigrende. Om Aarsagen til Forstyrrelsen i Calcutta stemme de engelske Efterretninger med de tydske. En Hr. Owen, som i sin Tid havde været Capellan, siger ved en senere Leilighed: (S. 435) „Nogle, som engang toge Deel i den samme Sag, længtes ulykkeligviis efter at blive rige og faldt i Fristelser og Snarer. Jeg kjendte 2 Missionærer med herlige Kundskaber og i andre Henseender af fortræffelig Charakteer, som af de vindesyge Indfødte lode sig lede ind i saadanne verdslige Bekymringer, som først endte med deres Liv. I Orienten, som overalt, gives der lovlig Binding for Folk i forskjellige Stillinger; men i Sandhed, hine Missionærer burde have vidst, at for en Præst, som i sin Stilling har Føde og Klæder, gives ingen lovlig Binding udenfor den."

Ved den ene Missionær sigtes upaatvivlelig i O's Tale til Kiernander; hvem der er den Anden, veed jeg ikke;

maaskee Diemer eller Pater Bento, eller, hvis Owen har været kjendt i Madras, den gamle Missionær Fabricius, hvorom mere siden. Et forunderligt Misheld fulgte Missionen i Calcutta, som noksom viste hen til, at der i Kjernen maatte være noget Usundt. Diemer forlod i 1785 Calcutta og gik over Trankebar til England. De trankebarske Missionærer sige herom*) „Hr. Diemer kom den 12te Januar med Capitain Clemens hertil og gik den 31te s. M. igjen herfra til England med sin lille Søn for at forestille Selskabet i England den bengalske Missions Omstændigheder og gjøre nye Forslag. Saa nyttig en mundtlig Forestilling end kan være, naar den skeer ved En, som ved mangeaarig Erfaring har lært at kjende Missionens indre Omstændigheder og Fornødenheder og ganske har helliget sig til den: saa maa man dog tvivle paa, at den egentlige Hensigt her vil blive opnaaet, da Diemer af Ukyndighed i Sproget ikke har kunnet tage Deel i Arbeidet ved den portugisiske Menighed, og slet Ingen (?) endnu har lagt sig efter Landets Sprog."

Dette var Diemer; men hvor sørgeligt det gik med Pater Bento og Gerlach, kan en lille Seddel fra denne Sidste**) til Missions-Collegiets Sekretair oplyse. „Med behagelige Efterretninger herfra kan jeg desværre denne Gang ikke underholde Dem. Missionen her er i den beklageligste Forfatning, og synes i 6 Aar ganske at være forladt af Selskabet i England. I den Tid er ingen Lønning ankommen. Pater Bento er død i stor Armod og i elendige Omstændigheder. Herr Kiernander har for Gjæld maattet forlade Calcutta og retirere til Chinsura. Jeg for min Deel har maattet leve af at gjøre Calendre." Et Aarstid efter døde ogsaa Gerlach***). Det engelske Selskab beslut-

*) M. A. 1785 Nr. 30.

**) Dat. den 26 Decbr. 1788. M. A. 1788 Nr. 3.

***) Han var egentlig kommen til Indien for at hjælpe Hr. John

tede nu at sende en indfødt Engelænder over til at overtage og forestaae Missionen i Calcutta og fik virkelig en engelsk Geistlig, Hr. Clarke, afsted; (Abstr. S. 281) men han var neppe ankommen til sit Bestemmelsessted, før han forlod Selskabets Tjeneste (S. 330). Nu tyede man atter til Tydskerne og sendte i 1796 Ringeltaube til Calcutta; men ogsaa han trættedes snart og gik i 1799 tilbage til England. Dette er saa meget mere forunderligt, som R. var en dygtig Mand og siden i det Londoner Missionsselskabs Tjeneste viste sig som en virksom Missionær. Missionen i Calcutta stod ved Aarhundredets Slutning ganske forladt og øde.

Vi vende nu tilbage til Cudelur, hvor Hüttemann fra 1760 stod alene og fra 1767 i Forening med Gericke, som blev hans Svigersøn. Gericke arbeidede trolig i en halv Snees Aar, men ligesom det syntes, at Missionen vilde begynde at blomstre, udbrød atter Krigen og det en dobbelt Krig baade med Hyder Ali og med Franskmændene. Det var nu i adskillige Aar for Missionærerne i Cudelur og for deres Menigheder en høist sørgelig Tid. Der var Krig og Rygter om Krig, Hungersnød, Sygdomme og allehaande Landeplager, som gjerne indfinde sig hvor Krigen raser. Hüttemann*) døde 1781 midt under Krigsurolig-

---

i Trankebar med hans Skoleanstalter; men John fandt sig slet ikke fornøiet med ham, hvorfor han gik til Bengalen. Sal. Hr. Gerlach, skriver John, (M. A. 1792 Nr. 17.) havde maaskee kunnet blive en stor Rector i Europa; men til den indiansk-europæiske Børnetugt havde han ikke ringeste Gaver.

*) Om denne hedder det i Frankens Stiftungen Th. 3. S. 405: „af Skaansel, som jeg gjerne beviser mod Afdøde, vil jeg her ikke omtale videre, end at Hüttemanns i Begyndelsen udviste Iver siden omskiftedes med stor Koldsindighed, som man fra 1770 af tydelig bemærkede. Forgjæves søgte hans Embedsbrødre ved kjærlig Tiltale at opmuntre ham til Virksomhed. Hans Modvillie forvandlede sig efterhaanden til Bitterhed

hederne, og Aaret efter faldt Cudelur i Franskmændenes Hænder. Gericke gjennemgik en høist farlig Sygdom; og af de indfødte Medhjælpere, hvem denne Trængselstid forskrækkede, havde han kun liden Bistand. Vi ville lade ham selv i et Brev*) beskrive sin Stilling: „Med denne Leilighed, da en engelsk Krigsfange bliver sendt til Frankrig, mælder jeg Dem kortelig og i Hast, at Cudelur siden den 3die April er i Franskmændenes Hænder. Siden har det behaget Gud at gjøre os endnu mindre end vi før var. Der er kun to tamuliske Skolebørn tilbage: de Andre ere alle døde. En epidemisk Feber har bortrevet en Trediedeel af den herværende Menighed, medens jeg selv laae dødssyg af den. Tirusiluwei**) har alt i Fjor forladt mig i vor Nød. Isaak, som i Trængsler taber Fatningen og ikke kan udholde Farligheder, er gaaet til Trankebar. Rajappen er af svagelig Legemsbeskaffenhed og lider meget ved den slette Føde, hvormed man nu i 1½ Aar har maattet behjælpe sig. Manoel besøger de øvrige faa Christne flittig og taler med Hedningene, men finder ingen Indgang. Den engelske Skolemester er bestandig sygelig; men holder dog ud med mig. Vor Kirke blev strax efter Overgivelsen brugt til et Krudmagazin og de stakkels Medhjælpere, som boe nær ved Kirken, har siden ikke maattet gjøre Ild paa i deres Huse, ikke tænde nogen Lampe, og kunde ikke faae anden Bolig. Den tamuliske Gudstjeneste holde vi i Sko-

---

som han især deleshed i de 5 sidste Aar yttrede i mange til Europa sendte Breve, af hvilke Meget kunde anføres. Han havde gjort bedre i at nedlægge sit Embede, end i at beholde det til mangehaande Krænkelser for sine Medarbeidere, og besvære sin Samvittighed ved at forsømme sine Pligter. I sine sidste Timer har han dog fortrudt det Skete og erkjendt sin Uret.“

*) Af 24 Juli 1782. N. H. B. III S. 409.

**) Denne og de Følgende vare indfødte Medhjælpere.

len, den portugisiske i mit Huus, hvor vi ogsaa fortsætte den engelske; thi foruden min Familie har her endnu bestandig været engelske Krigsfanger, som har bivaanet vor Gudstjeneste. Haugen, som i Aar havde kunnet indbringe Noget, er slemt ødelagt og nu blive de endnu tilbageblevne Træer formodentlig alle omhuggede, da man bygger Batterier paa den Kant. De Huse, som sal. Hr. Hüttemann har beboet, ere besatte med franske Herrer. I Øvrigt har Officiererne forholdt sig meget godt imod mig. General Duchemin modtog mig venlig da jeg før Overgivelsen gik ud til ham i Leiren. Baade Hyders Tropper og Franskmændene vilde have Cudelur; man tilskriver min Samtale med Generalen, at vi ikke faldt i Hines grusomme Hænder. Franskmændene har altid med Godhed hørt paa min Forbøn for Andre, især for de engelske Fanger, og hjulpet saa vidt muligt. Admiral Suffrein har paa et Brev sendt mig et meget venskabeligt Svar, og Gouverneuren i Cudelur glæder sig altid naar han opfylder mine Ønsker. Dog ere vi i en meget ubehagelig Stilling. Dyrtiden tager til, og Landet er ganske en Ørken. Af de forrige Indvaanere ere vist tre Fjerdedele omkomne ved Sværd, Hunger og Sygdom. Jeg har ingen Forbindelse med mine Brødre og Venner i Madras, kun liden med Trankebar og Elendigheden er overalt saa stor, at det endnu altid bliver bedst at fortsætte min Gjerning i Cudelur. Gud har ført os paa underlige Maader og vil fremdeles lede os. Det er en Lidelsestid."

Den Beslutning at blive i Cudelur midt under al Forvirringen udførte G. dog ikke, men drog i de følgende Aar, indtil 1788, da han tog Bolig i Madras, omkring fra Sted til Sted, var snart i Madras, snart i Cudelur, snart i Nagapatnam, længst paa sidstnævnte Sted, hvorfra, saavelsom siden fra Madras, han havde Øie med Missionen i Cudelur, som bestyredes af de indfødte Catecheters og siden af Horst, der ansattes som Lector, og i Aaret 1806 blev

ordineret, men døde 1810. Hans Efterfølger var Holzberg, som var vel begavet men usædelig*) og døde i 1824. Efter ham kom D. Rosen, som endnu lever i Danmark som Sognepræst i lille Lyndby i Sjellands Stift; og nu for Tiden bestyres Missionen i Cudelur, første Gang siden dens Oprettelse, af en engelsk Missionær ved Navn Jones. Efter saaledes ganske kort og flygtigt at have fulgt Missionen i Cudelur, indtil vore Dage og bemærket, at den aldrig har udviklet noget kraftigt Liv, vende vi tilbage til Gericke og fortælle Missionens Historie i Madras (hvis Bestyrelse G. i Aaret 1788 overtog) fra den Tid af da dens Stifter Benjamin Schultze forlod den for at vende tilbage til Europa.

Det Tidsrum mellem B. Schultze og Gericke i Madras (1742—1788) optoges af een Mand, Missionæren Johan Philip Fabritius**), som, skjøndt oprindelig bestemt for den Danske Mission i Trankebar, dog et Par Aar efter sin Ankomst til Indien med Missions-Collegiets Tilladelse gik i engelsk Tjeneste og afløste Schultze i Madras, hvis Mission han saa forestod i en lang Række af Aar og havde det Meste af denne Tid Missionær Breithaupt til Medhjælper (1749—1782).

Hvad Missionen i Madras angaaer, saa havde den i Fabricius, saa længe han var i sin Ungdomskraft, en duelig og kundskabsrig Bestyrer. Hans grundige Kjendskab til Landets Sprog var anerkjendt og hans Fortjenester af de lexicographiske Arbeider ere alt ovenfor omtalte; (S. 38 Note) men hertil maa endnu føies, at han besad en egen Gave til at oversætte Psalmer paa Tamulisk. De af ham

*) Han kaldes, dog maaskee for strengt, „ein Missionar aller Laster" af Missionær Cordes, som, udsendt af det lutherske Missionsselskab i Dresden, paa Veien til Trankebar besøgte Cudelur i 1841. Dresdener Missions-Nachrichten 1841. Lief. 9.

**) Man eftersee foruden hans talrige Dagbøger og Breve i H. B. dgsad Frankens Stiftungen Th. 3 S. 360 ff.

oversatte Psalmer bleve brugte rundt omkring i Menighederne og roses fra flere Sider som fortræffelige. I Øvrigt havde Missionen i Madras det tilfælleds med den i Cuddalur, at Krigen mellem Engellænderne og Franskmændene indvirkede særdeles forstyrrende paa dens Fremgang. I Aaret 1746 blev Madras indtaget af Franskmændene. Missionshuset blev nedrevet, og Fabricius maatte med Catecheterne og Skolebørnene gaae i Landflygtighed til Paleacatta, som tilhørte Hollænderne, der med Velvillie modtog de Flygtende, saa længe til de i 1749 kunde vende tilbage til Madras, hvor alt laae i Gruus og Missionen ikke havde andet end Kirkegaarden tilbage, paa hvilken i Hast en Hytte maatte opføres til Skole. Menigheden samledes til Gudstjeneste under nogle store Træer, og Missionens Betjente anbragtes omkring i Privathuse. Saaledes hjalp man sig som man kunde og ventede paa bedre Tider.

I Aaret 1752 blev af den engelske Regjering overgivet Fabricius en ny og smuk catholsk Kirke med tilhørende Bygninger, som en catholsk Armenier for faa Aar siden havde ladet opføre i Vepery*) nær ved Madras, men som, for begaaet Forræderi, var frataget Catholikerne. Deres endnu større, prægtige Kirke i den hvide Stad blev aldeles nedbrudt. Den, der kjender noget til de Romersk-Catholskes Forfølgelser mod den protestantiske Mission i Madras maa i den Skjæbne, som overgik dem, see en Gjengjældelse; men ugjerne seer man vor Mission i Besiddelse af fremmed Kirkegods og undrer sig ikke over, at Besiddelsen forbittredes i paafølgende, besværlige Tider. I 1758, da Krigen igjen brød ud, blev Kirken og Missionshuset i Vepery saa reent udplyndret, at man endog tog Buggeklæderne bort fra Hr. Breithaupts diende Barn, og han maatte flere Gange vende sine Lommer for at vise, at han Intet mere havde hos sig. Begge Missionærer droge atter til Paleacatta, medens

*) Derfor kaldes Missionen i Madras ogsaa: Missionen i Vepery.

Madras blev beleiret af Franskmændene, hvem det dog ikke lykkedes at indtage Staden. Tvertimod gik det tilbage for dem, de mistede de erobrede Fæstninger og nødtes endog til at overgive Pondichery til Englænderne, der ved denne Leilighed erobrede et Bogtrykkeri, som foræredes til Missionen. Efter Krigen fulgte Dyrtid og Hungersnød, og neppe begyndte Staden at komme sig, saa foruroligedes den atter, snart af Hyder Ali, snart af Maratterne, snart af Franskmændene, saa Missionen havde næsten uophørlige Trængsler at gjennemgaae. Den manglede ikke Tilvæxt af Hedninger og Romerskcatholske, som traadte over, men den manglede Rolighed. Midt under de sværeste Trængsler døde Breithaupt i 1782, og Fabricius var svækket af Alder og Møisommeligheder. Denne Svækkelse hos en ellers redelig og uegennyttig Mand havde endnu før B.'s Død viist sig paa en sørgelig Maade ved en stor Uorden i ham betroede Pengesager. I Aaret 1778 vare foruden de trankebarske Missionærer ogsaa Schwartz og Gericke tilstede i Trankebar ved Landpræsten Rajappens Ordination; men strax efter Ordinationen maatte Schwartz i et bedrøveligt Ærinde reise til Madras; thi der havde Fabricius af sine sorte Canacapler ladet sig forlede til at udlaane store, ham betroede Pengesummer til Nabobens Svigersøn og andre fornemme Sorte mod høie Renter, men uden tilstrækkelig Sikkerhed. Ingen Missionær, ikke engang hans nærmeste Collega, Breithaupt, havde vidst Noget deraf. Schwartz berettede fra Madras, at Fabricius var ude af Stand til at betale det Mindste, og at de hos ham staaende Penge vare saa godt som tabte. Missionen i Trankebar tabte 2000 Pagoder, Missionen i Tirutschinapally alt hvad den eiede, hvilket Schwartz havde betroet Fabricius. Et skarpt Brev fra Missionærerne til Fabricius paafulgte; men han kunde kun byde dem tomme Løfter. Stor Forargelse gav denne Fallit paa hele Kysten *).

---

*) M. A. 1778 Nr. 19.

Under disse Omstændigheder var det en stor Lykke, at Gericke var i Nærheden og kunde først hjælpe til ved Missionen i Madras og siden, fra 1788 af, ganske overtage dennes Bestyrelse; thi hvor Gericke tog fat, der taaltes ingen Uorden. Missionær John skriver om ham i Aaret 1795*): „han er ei blot til sand Velsignelse for Missionen i Vepery, men ogsaa Opdrager, Fader og Raadgiver for en Mængde Børn og Voxne i Velur, Nagapatnam, Cudelur og andre Steder. Jeg forbauses og jeg glæder mig, naar jeg betragter denne Mands Arbeide, Lidelser, Taalmodighed, Sagtmodighed og oprigtige Gudfrygtighed.“ Schwartz siger om ham: „han arbeider meget og mange Steder, saa man maa forundre sig over, hvorledes han holder det ud.“ John beundrer hans Taalmodighed, og den blev sat paa mange Prøver, ikke blot ved udvortes Hindringer, der i en Række af Aar stillede sig i Veien for hans Missionsvirksomhed, men ogsaa ved indvortes Splid og Tvedragt i Menigheden, som foraarsagede Gericke megen Kummer. Det er derfor ganske rørende at blive vaer, hvorledes hans udholdende Taalmodighed krones, og hvorledes den Mand, der fra sin tidlige Ungdom af havde havt en inderlig Lyst til at vinde Hedningesjele for Christus, og som redelig arbeidede til dette Maal i en lang Række af Aar og paa forskjellige Steder, uden at see paafaldende Frugter af sine Bestræbelser, fordi Hindringer optaarnede sig imod ham, og de Storme, der omtumlede Skibet, som bragte ham til Indien, vare kun Forbilleder for dem, der omsusede ham, hvor han saa tog fat paa Arbeidet i sin Herres Tjeneste: det er rørende, siger jeg, at see, hvorledes han i det sidste Aar, han levede (1802), da det syntes, som havde han arbeidet forgjæves og fortæret sin Kraft for Intet, drog om og vandt Hedninger i Hundredeviis for Christi Kirke.

Den sydlige Spidse af Indien mellem Palamcotta og

*) Frankens Stiftungen Th. 3 S. 381.

Manapaat til henimod Cap Comorin var alt i tidligere Tid besøgt af Landpræster*) og Catecheter fra Trankebar; men vi have hørt, at Schwartz var den første Missionær, som besøgte disse Egne, at Jänike, arbeidede blandt de der stiftede Menigheder, og at Landpræsten Sattiananden var et af de virksomste Redskaber til Evangeliets videre Udbredelse. Alt ofte havde Landpræster og Catecheter skrevet til Trankebar om den stedse almindeligere Beredvillighed til at modtage Evangeliet i disse Egne og om de store Virkninger, som kunde ventes, dersom en Missionær vilde reise derhen og opholde sig nogen Tid blandt disse Folk; men man holdt Efterretningerne for overdrevne, skyede de med en saadan Reise forbundne Omkostninger og meente, at der var nok at tage vare hos Menighederne hjemme. Endelig kom dog en saadan Reise i Stand, og det var Gericke, som anvendte Aftenskumringen af sit Livs Dag til at prædike Evangelium for de Fattige paa Indiens Sydspidse. Det er bekjendt, at vore lutherske Missionærer i Indien ellers gik langsomt og saare forsigtigt til Værks med at antage Hedninger til Daaben. De søgte at drage dem fra deres Hjem til Missionsstationen og der omhyggelig at lade dem undervise, før de stededes til Daaben. Saaledes havde ogsaa Gericke hidtil baaret sig ad; men ved den usædvanlige, vidtomgribende Opvækkelse i Syden kunde han umulig bruge denne Fremgangsmaade. Vi see ham drage omkring fra Sted til Sted og besøge Saadanne, som forhen havde ladet sig undervise af Landpræsten og Catecheterne, besluttet at lade sig døbe og tildeels opført Kirker, eller forandret deres Pagode til en Kirke. Disse prøver han kortelig, formaner, døber dem, indsætter Ældste blandt dem og reiser videre. Nogle Blade af Gerickes Dagbog fra 1802 ville bedst sætte Læseren ind i det Hele.**)

*) Saaledes af Landpræsten Rajappen i 1789. N. H. B. IV S. 197. 236 ff. M. T. 1789 Nr. 17. 1790 Nr. 5.

**) N. H. B. V. S. 1045 ff. VI. S. 1—46. 86. 96. 108.

„Den 1ste October. Efter Morgenbønnen reiste vi bort og kom til Naduwakuritschi, hvor flere Christne kom os imøde og deriblandt Nogle, som først i Gaar vare døbte i Mudelur. Disse formanede vi tilligemed de hedenske Indvaanere, som ogsaa kom til, og bade med dem. Derpaa naaede vi Bethlehem, en ny Landsby, hvor der ogsaa er en Kirke, som de Catechumener, der her have nedsat sig, have bygget for at blive døbte i den. De samlede sig strax, jeg holdt et Foredrag for dem over Evangeliet om den Værkbrudne og viste dem, hvad, de naar de redelig antoge Christendommen, havde at vente af Jesus, nemlig Syndernes Forladelse og tillige Kraft til at føre et helligt Levnet. Jeg sagde til dem, at de nu ved Troen paa Jesus skulde blive Guds benaadede Sønner og Døttre. Derpaa bleve deres hedenske Navne opskrevne efter deres Familier og deres nye christelige Navne satte ved Siden deraf. Om Aftenen samlede de sig igjen; jeg holdt et Foredrag for dem over Cornelii Historie og døbte 203 Personer, henhørende til 48 Familier. Hermed gik det saaledes til. Landpræsten oplæste Formularen; efterat jeg nu havde spurgt dem, om de hjertelig frasagde sig deres Hedenskab, troede de christelige Sandheder, og vilde leve efter dem, opraabtes en Familie efter den Anden ved deres hedenske Navne. Naar nu Fader, Moder, Børn og hvem der ellers hørte til Familien stode sammen, knælede de ned, og jeg døbte dem i den Orden, i hvilken Catecheten fremsagde deres christelige Navne. Undertiden skete det, at Huusfaderen, naar et Medlem af hans Familie erholdt Daaben, tilraabte ham nogle opvækkende Ord, hvilket var meget rørende. Gudstjenesten og Daaben varede fra Kl. 6 om Aftenen til Midnat. Landpræsten og Catecheterne sagde: „det er os, som havde vi faaet nyt Liv; noget Saadant er endnu ikke skeet i dette Land."

Den 2den. Menigheden forsamlede sig i Dag igjen til Morgenbøn og 4 Ældste, som de selv havde udvalgt, bleve dem forestillede. Vi besøgte forskjellige fornemme Hedninger,

som, skjønt de ikke strax kunde beslutte sig til at blive Christne, dog bevidnede deres Glæde over hvad de havde hørt og seet. Vi gik derpaa videre til Nageladi. Her fandt jeg det ligesaadan og vi bare os ad som paa sidste Sted. En Kirke var her ikke bygget; men Indbyggerne havde, da de besluttede sig til at træde over til Christendommen, renset deres Afgudstempel og indrettet det til Gudstjeneste. Ogsaa her ere de underviste af Landpræsten og Catecheterne. Jeg forestillede dem Lydias Exempel og døbte derpaa alle Indbyggere paa Stedet, nemlig 220 Personer i 53 Familier. Klokken blev 11 om Aftenen inden de Ældste bleve beskikkede. Vi gik nu til Kundali, hvor vi hvilede til om Morgenen.

Den 3die. Hele Landsbyen ventede paa mig for at høre Guds Ord og ved Daaben blive optaget i den christelige Kirkes Samfund. Her var ogsaa alt for længe siden Afgudstemplet forvandlet til et Bedehuus. I min Tiltale foreholdt jeg dem Stokmesterens Exempel og døbte derpaa 62 Familier, bestaaende af 248 Personer. Hele Gudstjenesten varede fra om Morgenen Kl. 8 til om Eftermiddagen Kl. 2. Vi gik derpaa til Karikowil, hvor ogsaa Alle ventede paa os og alt havde opskrevet deres Navne efter deres Familier tilligemed de christelige. Catecheten havde foreslaaet dem disse sidste, og de vare, saa vidt muligt, eenslydende med de forrige. Efter endt Foredrag døbte jeg 46 Familier, bestaaende af 204 Personer. Gudstjenesten varede fra Kl. 7 til efter Midnat. Landsbyen bestaaer af een lang Gade, ved hvis Sydende det til et Bedehuus forvandlede Tempel befinder sig. Det saae herligt ud, da Folkene med deres Børn fra alle Huse gik op til Bedehuset. Catecheterne og de Christne fra andre Steder, som havde ledsaget os herhen, sagde, da de saae dette fra Bedehuset: „saaledes ere de aldrig komne til dette Sted, da det var et Afgudstempel. Gud drager dem til den sande Wedam og til Daaben."

Den 4de. Efterat Menigheden endnu en Gang havde

samlet sig om Morgenen og jeg havde anbefalet Herren dens Ældste og de Catecheter og Medhjælpere, som jeg efterlod i disse nær ved hinanden liggende Byer tilligemed en i Vepery underviist Yngling, blev jeg ført til en anden Landsby, Uwari. Disse 4 Landsbyer ligge ved Havet mellem Manapaar og Cap Comorin, og det Stykke Land, hvori de ligge, hedder Karei Suttu. Indvaanerne i denne sidste Landsby havde først i Gaar begyndt at rense deres Afgudstempel og forvandle det til et Bedehuus. De opreiste en bedækket Hal forved Templet og ventede en Forsamling af 500 Personer. Da disse ikke kom om Formiddagen og jeg forestilte dem min Tids Korthed og gav det Raad, at Landpræsten kunde døbe dem, eller at de, naar de kunde komme afsted, kunde gaae til Mudelur og der modtage Daaben, saa bade de Fornemste mig dog bie og bære mig ligesaadan ad her, som i de andre Byer. Om Eftermiddagen hørte vi, at en slem Hedning, som alt havde gjort megen Fortræd og ved haard Forfølgelse søgt at bringe de Christne i Mudelur tilbage til Afgudstjenesten, havde gjort sig megen Umage for at holde de stakkels Folk tilbage. De, som hverken ved hans Løfter eller Trudsler lode sig holde tilbage, bade mig om at blive hos dem til i Morgen. Jeg holdt om Aftenen et Foredrag for dem over Lignelsen om de 4 Slags Sædejord og havde Aarsag til at glæde mig over Folkenes Opmærksomhed.

Den 5te tilbragte vi med Underviisning, og Indvaanernes Navne bleve opskrevne efter deres Familier tilligemed deres nye christelige Navne. En Mand kom, under Vagt af 2 indfødte Soldater, for at tale med mig. Han havde alt bivaanet den Underviisning, som en Catechet meddeelte, men var kastet i Fængsel for en Landsbys Plyndring, som var skeet for 3 Aar siden, og ved hvilken han havde været tilstede. Han ønskede at blive døbt, da han ogsaa i Fængselet havde søgt at skaffe sig mere Erkjendelse ved at læse i vore Bøger. Jeg holdt et Foredrag over

Lignelsen om Klinten blandt Hveden og derpaa bleve 23 Familier, som bestode af 102 Personer, døbte. Først Kl. 2 om Natten gik jeg til Hvile."

Saaledes reiste Gericke om under stor Legemssvaghed og udstrøede Evangeliets Sæd. Efter hans Bortreise fra disse Egne var der endnu langt flere Hedninger, som meldte sig til Optagelse i Christi Kirke; men strax ved sin Hjemkomst til Madras forefandt han Breve fra den Egn, han nylig havde forladt, deels med Klager over Landpræsten, Catecheterne og de Christne, deels med Besværinger fra disse over den haarde Forfølgelse, hvorunder de maatte sukke. I denne min legemlige Svaghed, skriver G. under 24de December, faaer jeg næsten hver Dag de sørgeligste Breve fra en eller anden lidende Christen i Syden, og jeg kan nu for Tiden hverken hjælpe dem ved Breve eller ved at reise tilbage. Hedningerne have behandlet dem med al den Foragt, som bliver dem til Deel, der for store Misgjerninger miste deres Caste-Ret. Man har med Magt besmurt deres Pande med Aske, man er om Søndagen kommen bevæbnet til Bedehusene, har forgrebet sig paa Mænd, Qvinder og Børn, man har slaaet dem, stødt dem, lagt dem i Lænker, plyndret deres Huse o. s. v. Hvorledes og ved hvem Gud vil hjælpe, det maae vi med Taalmodighed og Ydmyghed vente paa. Jeg haaber, at han ikke vil tilstede Fienden at forstyrre det der begyndte Værk; denne uventede, svare Forfølgelse vil rense Vore, og deres Bestandighed bringe Mange til Eftertanke. Han vil give dem Mod til, hellere at lide Alt, end ved utilladelige Midler tage sig selv til Rette."

De trankebarske Missionærer skrive om denne Forfølgelse: „Snart efter Glæden over de Tusinder, som i de sydlige Egne havde antaget Evangeliet, hvilken Hr. Gericke følte og efter sin Hjemkomst udbredte blandt os, skete det, som stod til at vente, som er skeet ligefra den christne Kirkes første Grundlæggelse og Udbredelse, og derfor ikke kunde overraske os som noget Usædvanligt, skjønt det meget an-

greb og bedrøvede os. Fjenden saaede sin Klinte blandt Hveden, Hedningerne begyndte at rase og frygte for at endnu flere hedenske Templer skulde blive nedstyrtede og forvandlede til christelige Bedehuse. Almindelige Klager opløftedes mod de nye Christne, at de nu ikke mere, som fordum, vilde arbeide og ordentlig erlægge deres Afgifter. Mangen bortførtes med Magt fra Gudstjenesten, blev slaaet, udplyndret, kastet i Fængsel og en ny christelig Kirke blev stukket i Brand, og lagt i Aske. En fornem Hedning, som alt ved Hr. Gerickes Nærværelse forraadte sit Fjendskab, men dengang holdtes tilbage, viste snart sin Forfølgelsesiver, og selv blandt de Nyomvendte fandtes en Opsynsmand, som da han antog Christendommen, havde gjort sig jødiske Begreber om Guds Rige og havde lovet dem, som han bragte med sig, store jordiske Fordele, men nu, da han saae sig skuffet, blev en Julianus, sluttede sig til Modstanderne, og udmærkede sig blandt disse. Nogle Exempler paa vanhellige Christne som fandtes, bleve udvidede til Alle og Christendommens Udbredelse blev af hedenske Dubascher forestillet den engelske Resident som skadelig for Indkomsterne og for de borgerlige Indretninger, saa at Landpræsten fik Befaling til, ikke mere at antage og døbe Nogen, som meldte sig til at træde over. Der indløb derpaa de sørgeligste Breve og Efterretninger, ledsagede af den indstændige Bøn, at man vilde tage sig af de betrængte Christne og at en Missionær vilde ile hen til deres Trøst og Bestyrkelse. Imidlertid havde en christeligsindet Englænder antaget sig dem ved Forbøn og rigtig Fremstilling af Sagen og en ny, ædelttænkende Collector fulgte hans Exempel, anstillede nærmere Undersøgelser, dæmpede Optøierne og straffede de Skyldige uden Persons Anseelse. Nogle af dem, som havde brændt Kirken, bleve af de engelske Dommere dømte til nogle Aars Fængselsstraf. Undersøgelsen skete især i Hr. Kohlhoffs Nærværelse, som i Februar 1803 gjorde en Reise til disse Menigheder, og

overalt blev vel modtaget hos den gode Collector og andre engelske Herrer. Han udforskede og fremstillede den sande Tilstand, fandt Opmærksomhed og Bistand, formildede mange Modstandere, anbefalede de Christne at vandre varsomt, formanede dem til Troskab, Standhaftighed og Taalmodighed i at efterfølge deres gjennem Lidelser forherligede Frelser, og opmuntrede dem ved det Haab, at de, som villig vilde tage hans Kors paa sig, ogsaa engang skulde faae Deel i hans Herlighed."

Gericke døde bort fra den Gjerning, som var begyndt i de sydlige Egne; men før jeg aflægger Beretning om hans Død, bør jeg gjøre opmærksom paa, at hine Egne, i hvilke Gericke prædikede Aaret før sin Død, vare de samme, i hvilke Rhenius siden virkede, i det engelsk kirkelige Missionsselskabs Tjeneste. Enhver, som har brudt sig noget om Missionssagens Fremgang i vort Aarhundrede, har sikkert ogsaa hørt Rhenius*) nævne og de Tusinder, som i det sydlige Indien ved ham bleve vundne for Christi Kirke; men Mange har neppe vidst, at det var en trankebarsk Missionær, John, som foranledigede, at Rhenius blev sendt til Ostindien**) og at han i Palamcotta og Omegn gik ind i de ældre lutherske Missionærers Arbeidsmark, som disse trolig havde pløiet op, om den end efter deres Død var bleven forsømt.

Strax efter sin Hjemkomst fra den mærkværdige Reise i Syden rystedes Gericke af en Feber, af hvilken han vel igjen kom sig, men hans altid forøgede, uafladelige Arbeider tillod ham ikke at nyde den Ro, som hans Alder, 61 Aar, og svagelige Helbred udfordrede. En Sygdom angreb de

*) Karl Gottlieb Ewald Rhenius er født 1790 i Graudenz, gik i 1814 til Indien, i 1820 til Palamcotta, døde 1838. „Leben des Missionars Rhenius" i Schmidts kurzgefaßte Lebensbeschreibungen der merkw. ev. Missionare. 6tes Bändchen. Leipzig 1842.

**) N. H. B. VI S. 463. 560.

indre Dele; han haabede Helbredelse af at forandre Luften og foretog en Reise til Rajacotta, til hvilken han indstændig opfordredes af nogle engelske Venner. Paa Hjemveien derfra ankom han til Velur, hvis Menighed besørgedes fra Madras af. Under sit Ophold i Velur, i Oberst Cammels Huus, betjente han sig af en europæisk Læges Lægemidler. Da han saae, at han ikke kunde reise videre, og dog vilde hjem, brugte han paa Lægens Raad et Bad, men blev derefter hver Time svagere. Han døbte Oberst Cammels Barn, skjønt han var meget svag og maatte forrette Daaben, siddende paa Sengen. Efter Daaben sagde han: „nu maa jeg i Hast reise, thi jeg længes efter at see mine Catecheter, mine Børn (Børnene i den af Lady Campbel stiftede, store Opdragelsesanstalt for Europæeres forældreløse Børn, kaldet **female Asylum**, over hvilken Gericke havde Opsyn) og alle Menighedens Medlemmer." Da Obersten, Lægen og de andre Herrer vare imod Reisen, saa blev han meget bedrøvet. Henimod Aften befalede han at holde hans Palankin færdig og sagde strax efter til Catecheten: „gaa til Øvrigheden og bring mig det til min Reise fornødne Pas." Da denne bragte det, sagde han: „jeg behøver det ikke, gjem det! J e g g a a e r." En Dreng, som stod hos, spurgte: o min Herre, hvor gaaer De da hen? Vær Du kun rolig, min Søn, svarede han, j e g g a a e r. Derpaa drak han lidt Riisvand og sagde: „nu maa Ingen forstyrre mig," hvorpaa han lagde sig paa Siden. Kl. 12 raabte han: min Gud, min Jesus, min Jesus! og laae saa stille, som om han sov. Ingen turde vække ham, da han havde sagt, at Ingen maatte forstyrre ham. Da endelig Catecheten talte til ham, saa opdagede han først, at han var død.

Da Liget den 6te October 1803 ankom til Vepery, blev strax ringet med Dødsklokken, ved hvis Klang en stor Mængde Mennesker af alle Stænder samlede sig. Man beregnede at 4—5000 Mennesker vare samlede ved hans Ligbegjæn-

gelse. „Hviil sødelig, sige hans Colleger i Trankebar, Du elskværdige, trofaste, uforglemmelige Broder! efter Dine lange og ofte svære Lidelser; nyd i de Saliges Hjem Din Taalmodigheds og Troskabs Løn, Du, som blandt Dine Brødre og Evangeliets Tjenere lyste som Christen og som Lærer. At leve var Dig Christus og at døe en Vinding; nu er Du hos ham, hvem Du saa tro tjente, efterfulgte og længtes efter. Dit Exempel paa Ydmyghed, Uegennyttighed og utrættelig Virksomhed i Embedet, for hvilket Du opoffrede Alt, være os stedse levende nærværende og opmuntre os til Efterligning!"

Han var almindelig elsket og agtet, endog de Fornemste saae ham gjerne hos sig. Dette var ham især nyttigt naar han skulde gaae i Forbøn, og sjeldent blev ham Noget afslaaet, da man var forsikret om, at han ikke vilde bede om Noget, som var ubilligt, eller forbunden med for store Vanskeligheder. Han kunde ikke afslaae Nogen sin Tjeneste, om det og skulde koste ham Møie, Tid og Udgifter, ja om det end var forbunden med egen Fare. Herpaa gav han et mærkeligt Exempel i 1782, da han i Cudelur skjulte 7 engelske Officierer af dem, som Admiral Suffrein udleverede til Hyder, i sit Huus og underholdt dem til de vare i Sikkerhed, hvorved han reddede dem fra Baand og Lænker og al den Elendighed, hvori de Andre hele 2 Aar maatte sukke under en saadan Tyran. I sin Huusholdning var han sparsom. Paa sig selv anvendte han Lidet, paa sine trængende Medmennesker Meget. Jo uegennyttigere han var, desto flere Velgjerninger tilfløde ham, hvoraf han igjen rigelig uddeelte. Naar han kunde bevirke noget Godt eller afværge nogen Skade, saa kom det ham ikke an paa nogle hundrede Daler*). Selv levede han tarveligt og nøiedes

*) Herpaa fik Missionærerne i Trankebar en Prøve i 1801, da en høist uværdig og lastefuld Missionær, Früchtenicht, endelig fortrak fra Trankebar og gik til Madras, hvorfra han skulde

paa Reisen ofte med nogen Carri af Riis og tørret Fisk, som han kaldte sin Pilgrimskarri. Ligesom i hans levende Live en Mængde Fattige, Enker og Faderløse toge Deel i hans Formue, saaledes var der efter hans Død saa Meget, at hans Familie anstændig kunde forsørges og Missionsanstalten i Vepery tillige betænkes*). I Virksomhed for sine Medmennesker førte og endte han sit dyrebare Liv. Han døde uden foregaaende lang og smertelig Sygdom, som en Pilegrim paa en Reise.

Femtende Capitel.

Missionen i Trankebar efter 1740. — Missionsforsøg paa Nikobarerne. Hernhuterne i Trankebar. Jesuiterne i Trankebar. Bethlehems-Kirken. Indfødte Lærere.

Det er i det Foregaaende viist, hvorledes Missionen paa Kysterne gik fra Trankebar til Madras, fra Madras til Cudelur, fra Cudelur til Calcutta, og Missionen i det Indre fra Trankebar til Tirutschinapally og Tanjour, og fra Tanjour til Palamcotta. Vi vende nu atter tilbage til Trankebar og betragte, hvad her videre tildrog sig efter 1740. Vi maae da først mærke os et Udvidelsesforsøg,

vende hjem, men satte sine Penge til og var upaatvivlelig gaaet tilbage igjen til Trankebar, dersom ikke den ædle Gericke havde betalt hans Gjeld og tinget ham Plads paa et Skib til Cap for 200 Stjernepagoder (500 Rd. D. C.) en Sum, som han erklærede, at han ikke fordrede erstattet; men havde udgivet af sit Eget for at fjerne en saadan Skandale fra Missionen. Missions-Collegiet gav ellers Ordre til at erstatte ham hans Udgifter og sendte ham Papiir til Foræring, ledsaget af en høflig Skrivelse, men da dette ankom, var Gericke død.

*) N. H. B. VI S. 1140. I sit Testamente siger G.: „de største Lidelser gjennemgik jeg i de sidste 7 Aar. Min Datter, Dorthea Sophia Hunter, døde i sit 20de og min Søn, Capitain Georg Frederik i sit 30te Aar."

foruden det ind i Landet til Tanjour, nemlig over Sø og salt Vand, til de nikobarske Øer, som de Danske har gjort Fordring paa og gjentagne Gange forsøgt at besætte og colonisere, men stedse uden Held, fordi Sygdomme og Dødsfald blandt Colonisterne har qvalt Forsøgene i Fødselen. Det kan ikke være min Hensigt, her at beskrive disse de Danskes Tog til Nikobarerne*); men berøre maa jeg dog, at der i det Mindste ved et af disse Tog blev tænkt paa at gjøre Noget for de hedenske Nikobarers Omvendelse, idet Regjeringen i Februar 1756 opfordrede Missionærerne til at sende En af deres Midte med et Compagni-Skib, som skulde gaae til Øerne, for at prøve, om de hedenske Beboere skulde være tilbøielige til at modtage Sandheden, og for imidlertid at være Sjelesørger for de alt afsendte og fremdeles afgaaende blanke og sorte Christne**). Denne Begjæring blev først afslaaet, men da den siden hen paa Aaret, kort før Skibets Afgang, gjentoges, blev Sagen taget i nøiere Overveielse og de Fleste udsaae Missionær Poltzenhagen til denne Sendelse, som han ogsaa var villig til at paatage sig. Han var født 1726 i Wollin i Forpommern, havde studeret i Halle og givet Underviisning i Vaisenhusets Skoler. 1750 kom han til Indien tilligemed Missionærerne Schwartz og Hüttemann og antog sig især den portugisiske Menighed. Han var en stille, gudhengiven Mand, hvis Sindsbeskaffenhed fremlyser af følgende Ytring i et Brev fra Aaret før hans Afgang til Nikobarerne***): „Hvad min ringe Person angaaer, skriver han, saa staaer jeg ved Guds, min Frelsers Forbarmelse indtil nu legemlig temmelig frisk paa min Post. Paa min Sjel viser han

*) O. Rosen giver i sit Skrift „Erindringer fra mit Ophold paa de Nicobarske Øer.“ Kjøbenhavn 1839. 8. S. 1. en kort Oversigt over dem.

**) H. B. VIII. S. 241.

***) M. A. 1755 Nr. 26.

sig ogsaa virksom ved sin Aand for at berede mig saavel til mit Embede, som til en salig Evighed. Min Bøn er derfor bestandig: Herre Jesu, stød Alt ud, tag Alt bort hvad som vil skille mig fra Dig og formene mig at høre Dig til! Til daglig med ny Iver at bede saaledes, har jeg Grund nok, baade indenfra og udenfra. Den trofaste Frelser hjælpe mig salig igjennem; saa har jeg nok!" Poltzenhagen var, som sagt, villig til at tiltræde Reisen og da siden nogle indtrædende Hindringer foraarsagede, at man endnu engang forespurgte sig hos ham, om han blev ved sit Forsæt, svarede han: „fra min Side skal ingen videre Hindringer gjøres, men jeg vil i Guds Navn gaae med Skibet til Nikobarerne som en, Gud give god Speider af Landet." Den 1ste Septbr. 1756 afreiste han til Øerne med Skibet „Kjøbenhavn" og naaede dem efter 8 Dages Seilads. Efter et Fjerdingaars Ophold, som han trolig anvendte, saavel til at lære de Indfødte at kjende, som til at besøge og trøste de mange Syge og Døende, (hvorom hans efterladte Dagbog vidner) blev han selv syg og døde den 28de Novbr. kun 30 Aar gammel. For 2 af de følgende Tog til Nikobarerne har Danske Præster staaet i Spidsen, Engelhart i 1790 og Rosen i 1831, men da disses Hensigt ikke nærmest gik ud paa at forkynde Hedningerne Frelsens Vei, og da de vel foretoges fra Trankebar, men ikke fra Missionen i denne Stad, kan jeg ikke videre opholde mig ved deres Hændelser. Hernhuternes Forsøg paa at colonisere og christne Nikobarerne vil strax blive omtalt.

Medens nemlig Missionen i Trankebar søgte at udvide sig, var den udsat for nogle Indvandringer, som langtfra vare kjærkomne og som foraarsagede Missionærerne langt mere Uro og Bekymring, end ønskeligt var. Den ene af disse Indvandringer var Hernhuternes, som jeg først seer omtalt i nogle Breve fra Franke af 1759*). I en

*) M. A. 1759 Nr. 18. 19. 22.

Skrivelse til Finkenhagen hedder det: „i Øvrigt har en anden modtaget Efterretning meget frapperet mig og med Hensyn til Missionen sat mig i ikke ringe Bekymring, nemlig Efterretningen om det Privelegium, som Hernhuterne, formodentlig ved at love allehaande Fordele, skulle have tillistet sig til at oprette et Etablissement i Trankebar. Den, som det er bekjendt, med hvilke Intriguer dette Parti altid er fremtraadt, han vil let kunne forudsee, at ei blot de Fordele, som de have lovet Kongen eller Compagniet, vel ville bestaae i tomme Ord, som Erfaringen viste i Schlesien og andensteds, men at de ogsaa ville gjøre sig al Umage for at forvirre de samlede Missionsmenigheder, hvilket har været Følgen af deres Paatrængenhed paa alle Steder, hvor de under Frelserens Navn har stræbt at udbrede deres Sag, da det er deres Viis, især at opsøge de gode og bøielige, men ei noksom befæstede Gemytter og gjøre sig al Umage for at drage dem til sig, hvilke da blive rykkede bort fra den eenfoldige Christendom. Derved pleie tillige alle gode Bevægelser i Menighederne at blive dæmpede, hvorpaa jeg kunde anføre Exempler fra utallige Steder.“ Saaledes bliver Franke ved, og af hans følgende Breve sees, hvor opbragt han er paa Hernhuterne, især for deres Falskhed. Han fortæller Exempel paa Grev Zinzendorfs Upaalidelighed og beretter, at Hernhuterne alt have udbasunet, især i Schweitz, at Bestyrelsen af de Danske Missioner er dem overgiven.

Men var Franke ilde tilmode ved Hernhuternes Hensigt at drage til Trankebar, hvor bestyrtsede bleve da ikke Missionærerne paa Stedet da, i Aaret 1760, 14 Hernhuter ankom paa det samme Skib „Grev Moltke“ som overførte Gouverneur Forch, gjorde Anstalter til at nedsætte sig i Trankebar, kjøbte for 1100 Daler en Hauge ved Byen, begyndte at lægge sig efter Tamulisk og Portugisisk, fandt Bistand hos Præsten ved Zions-Kirken, Hr. Husum, som Missionærerne kaldte en reen Hernhuter, og ingen

Ugunst hos den nye Gouverneur. Missionærerne vare meget tilbageskydende mod disse Fremmede, og vilde aldeles Intet have med dem at skaffe. Da de frygtede for Anlæggelsen af en Mission i Missionen, saa skrev de Gouverneuren til og forlangte Oplysning, om Hernhuterne af Kongen selv eller af Directionen havde erholdt Privilegium til at oprette en hernhutisk Mission i Trankebar? Herpaa erholdt de det dem lidet trøstelige Svar, at disse Colonister, saavidt han vidste, af det Kgl. Danske Hof selv vare kaldte til at nedsætte sig paa de Nikobariske Øer, havde erholdt Privilegier*) og den Tilladelse at opslaae deres Bolig i Trankebar eller paa dens Gebeet og der nyde de Friheder, som var dem tilstaaet med Hensyn til Nikobarøerne; at det var Kongens Villie, at de skulde have fri Religions-Øvelse paa Brødremenighedens Viis og at det vilde være Kongen kjært, om de kunde bidrage til Evangelii Udbredelse blandt de blinde Hedninger; at de skulde have frit Forlov til at prædike Hedningene Ordet, og naar de ved Daaben havde optaget dem i den almindelige, christelige Kirke, da samle dem til Menigheder paa Brødremenighedens Viis. Gouverneuren slutter med, at ligesom det var hans Pligt at paasee, at de evangeliske Brødre undgik Alt, hvad der kunde føre til Strid med de saa hæderlig bekjendte lutherske Missionærer, saaledes haabede han, at disse vilde handle i samme Aand**).

*) Om disse erholdt Missionærerne nøiere Underretning af Regjeringens Sekretair Falck. De havde faaet Tilladelse til at nedsætte sig paa de nikobariske Øer og da i 20 Aar være frie for Afgifter; samme Frihed skulde de nyde i 12 Aar paa Trankebars Grund, ja paa alle Danske Pladser og Comptoirer Indien. Samme Frihed som de, skulde alle Christne og Hedninger nyde, som vilde holde sig til dem, Gouvernementet skulde være dem behjælpelig, anvise dem Agre, forsyne dem med Anbefalinger naar de gik til fremmede Steder o. s. v. M. A. 1761 Nr. 7.

**) M. A. 1760 Nr. 7. 18.

Hvorledes Hernhuterne vare komne til deres Privilegier synes vanskeligt at begribe; dog troer jeg at kunne besvare dette Spørgsmaal. Det er skeet ved at omgaae Missions-Collegiet, som de kunde vide, var dem imod, og ad en anden Vei skaffe sig Adgang til Kongen; nemlig gjennem Directionen for det asiatiske Compagni og Grev Moltke. I Begyndelsen lod de det naturligviis beroe ved at forestille, hvilken Nytte Compagniet kunde have af dem som Colonister; men da nu Directionen fik Lyst til at faae dem over, saa forlangte de Privilegier, der bleve saaledes affattede, som om En af deres Egne kunde have skrevet dem, rimeligviis, som jeg et Steds har seet yttret*), ved Hjælp af Compagniets Bogholder, Bornovsky, og disse Privilegier stadfæstede da Kongen, som ikke ahnede, at der kunde være Noget i Veien, uden at lade dem komme til Missions-Collegiets Erklæring. Da nu Collegiet hørte om disse uventede Gjæsters Ankomst, saa indsendtes de alvorligste Forestillinger om Følgerne af dette Skridt, og der udvirkedes et Kongeligt Rescript, af 16 November 1762, som befalede, at Hernhuterne inden Aars Frist enten skulde gaae til de nikobarske Øer, eller vende hjem til Europa. Denne Befaling var meget haard og uretfærdig; thi den stred mod deres Privilegier, som det ikke kunde bevises, at de i noget Stykke havde overskredet. Men den blev ikke heller udført; thi Hernhuterne blev i Trankebar 6 Aar efter at det Kgl. Reskript**) var udgaaet, uden at gaae til Nikobarerne, og forstode i den Tid ganske godt at bruge sig.

---

*) I et Brev fra Kohlhoff M. A. 1761 Nr. 15.

**) Før Forestilling indgaves til Kongen, har Missions-Collegiet beklaget sig til Directionen for det asiatiske Compagni, som erklærer (M. A. 1761 Nr. 13), at de Mæhriske Brødres Colonister ere sendte over for at besætte Nikobarerne; deres Nedsættelse i Trankebar har fornemmelig denne Hensigt; det vilde være uovereensstemmende dermed, om disse Colonister saaledes

Blandt de til Trankebar ankomne Hernhuter vare 2 studerede Mænd, Buttler og Völkel, som lagde sig efter de Indfødtes Sprog og begyndte at oversætte Zinzendorfs Prædikener paa Tamulisk og Portugisisk. Missionærerne fortælle, at de søgte at faae Omgang med Personer af den tamuliske og portugisiske Menighed og at indgive dem onde Tanker om den evangeliske Lære, fordeelagtige om deres egen; at de ikke besøgte den tydske Gudstjeneste, som Missionærerne holdt hver Søndag, men vel den tamuliske og portugisiske for at lære Sprogene. Endelig berette de, at til de 14 Hernhuter, som kom ud 1760, var endnu, den 22 August 1761, kommen fra Europa et Antal af 9 Mandsfolk og 4 Fruentimmer, og at, efter Rygtet, en Flok af dem skal komme med hvert Dansk Skib, hvorfor, sige de, Gud i Naade bevare os*)! Hernhuterne forstode at gjøre sig ynbede i Trankebar, saa Missionær Wiedebrock fortæller**), at det Kgl. Rescripts Ankomst til Trankebar

indrettede sig, som om de bestandig vilde blive i Trankebar; Gouvernementet var tilskreven herom og meddeelt fornøden Instruction. — Atter hedder det (M. A. 1762 Nr. 10), at Directionen ugjerne saae, hvad der af Missionærerne i Trankebar var indberettet om de Måhriske Brødre; men at Gouvernementets Breve ikke meldte det Mindste derom. — Da raadte Franke Collegiet (M. A. 1762 Nr. 14), siden Compagniet gav undvigende Svar, at henvende sig umiddelbart til Kongen, hvilket ogsaa skete og havde ovennævnte Reskript til Følge, som vel ikke udførtes efter Bogstaven, thi det vilde have været en altfor stor Uretfærdighed, men dog hindrede Hernhuterne i deres Virksomhed. I M. A. 1764 Nr. 16 melder Directionen for det asiatiske Compagni Missionscollegiet, at gjennem Gouvernementet Befalingen til de Måhriske Brødre er bleven gjentaget, at de ei i mindste Maade maae befatte sig med Hedningernes Omvendelse, meget mindre tillade Nogen af den lutherske Menighed til dem at overgaae, dersom de ikke strax ville sendes tilbage.

*) M. A. 1761 Nr. 7.

**) M. A. 1763 Nr. 11 b.

har paa Publicum gjort et uforbeelagtigt Indtryk, da man ansaae dem for nyttige Colonister. Deres Levnet give selv deres Modstandere et fordeelagtigt Vidnesbyrd. Endnu stærkere udtrykker Miss. Maderup sig om den Yndest, de vandt. „Det er ikke at beskrive, siger han*), hvorledes Hernhuterne paa saa kort Tid har insinueret sig hos Danske, Franske og Malabarerne selv ved deres efter egen Villie formedelst Ydmyghed og Engles Dyrkelse glindsende Væsen, allerhelst paa et Sted hvor de, som ere i Stand til at prøve Aanderne, ere ganske faa, og hvad Under, at derfor Skallen i Almindelighed gaaer for Kjærnen? .... Dersom de vare saa rene i deres Grundsætninger og Lærdom, som deres Levnet er udvortes for Verdens Øine, saa var ikke saadan Sekt eller Slægt i ganske Asia at finde. Malabarerne kalde dem derfor, Nogle „de Hellige", Andre Nianigøl o: „de Vise", hvilket er det Navn, de give visse Ordensbrødre her i Landet blandt Hedningene". De 2 ældste Catecheter Rajanaiken og Schavriappen**) kom ofte til dem, selv efter at Missionærerne tilkjendegav dem, at de ugjerne saae disse Besøg. De yttrede stor Tilbøielighed til Brødrenes Parti og den Ene antog endog deres eiendommelige Talemaader, saa man frygtede for, at de skulde træde over til dem, hvilket dog ikke skete. Hernhuterne traadte i Forbindelse med Missionens store Velynder, Captain Berg i Tanjour; thi denne beretter Miss. Wiedebrock, at han hos Kongen af Tanjour havde søgt og erholdt Tilladelse til, at 12 af Brødrene maatte nedsætte sig i hans Land. W. svarede Captainen og gjorde ham Modforestillinger, idet han især anførte Hernhuternes Vildfarelser og advarede ham imod dem; men uden Virkning, som det paafulgte Svar viste; thi Captainen var ganske indtagen af dem. Hvorfor de

*) M. A. 1763 Nr. 22. 1765 Nr. 19.
**) M. A. 1763 Nr. 14.
***) M. A. 1764 Nr. 8.

under saa gunstige Omstændigheder ikke gik til Tanjour, men bleve i Trankebar, er af hvad jeg har seet, uoplyst. Rimeligviis vilde de først søge at sætte sig paa en bedre Fod med Missionen i Trankebar og gjorde dertil forskjellige Forsøg.*) Jeg har i Missions-Collegiets Archiv fundet en Beretning om en Samtale mellem en af Frankes Undergivne, Inspectør Fabricius i Halle og Syndicus Koeber, udsendt af Directoriet for Brødremenigheden, i den Hensigt at bevirke, at man ikke fra Halle af arbeidede imod dem. Endvidere har jeg seet Hernhuteren Stahlmanns Forestilling til Gouvernementet i Trankebar og Missionærernes Modforestilling. Endelig forefindes en Skrivelse fra Frederik Baron af Watteville, som i Brødre-Unitetens Directoriums Navn skriver til Missions-Collegiet for at besvære sig over de lutherske Læreres Uforbrageligbed mod deres Brødre og for at anmode Collegiet om at skrive til Missionærerne og betage dem deres Mistanke mod Brødrene. Alt dette, skjønt i flere Henseender lærerigt, er for vidtløftigt til her at kunne meddeles. Jeg maa nøies med at berette, at disse Skridt ikke førte til noget for Brødrene gunstigt Resultat. I 1766 berettes af Missionærerne, at 2 af Hernhuterne ere reiste til Columbo paa Ceylon, hvor den Ene af dem er død, hvorfor En af deres Missionærer i Trankebar, Buttler, er reist hen at gjøre den Anden Selskab — og at Hernhuterne blive mere og mere bekjendte og afgjorte paa Kysten. „Nogle, sige de, kommer det underligt for, at de holde deres Sager saa hemmeligt, men Mange faae derved desto større Lyst til at lære deres Hemmeligheder at kjende." I 1767***) hedder det om dem, at de holde dem i deres Skranke, og at Missionærerne hverken holde Omgang med dem, eller tale med Andre om dem, saa de neppe kunne

*) M. A. 1762. Nr. 17 Bilag, 1763. Nr. 13 og 14. 1765 Nr. 29.
**) M. A. 1766. Nr. 4.
***) M. A. 1767. Nr. 14.

beklage sig; men til ret Aands-Enighed erklære de, at det aldrig vil komme, fordi Missionærerne nu engang kjende dette Partis urene Fremgangsmaade. Endelig i 1768*) d. 7de August førte en af Compagniets Chalupper 6 Personer af Hernhuterne hvoriblandt den Ene af deres Missionærer, Hr. Völkel, til de nikobariske Øer og Flere, hedder det, ville følge efter, dersom gunstige Efterretninger indløbe. Man modtog snart Efterretning om, at 2 af disse 6 vare døde. De 4 Tilbageblevne roste Jordens Frugtbarhed og meente, at de skulde staae sig, da de fik overstaaet Feberen. De stode sig virkelig og Brødrenes Coloni-Anlæg paa Nikobarøerne varede næsten 20 Aar, indtil det i Aaret 1787 maatte opgives. I Trankebar bleve de meget længere. I 1772 hedder det fra Halle**), at man af Aviserne har seet, at Hernhuterne har benyttet Tidsomstændighederne til at faae nye Begunstigelser og spørger, om disse indeholde Noget, der kan være skadeligt for Missionen? I 1773 melde Missionærerne fra Trankebar***), at nogle Hernhuter atter ere komne ud, samt at en Plakat til deres Fordeel af de Danske Præster er bleven bekjendtgjort fra Prædikestolen. I 1774 fortælles,****) at Hernhuterne endnu ikke forsøge, offentlig at udbrede deres Lære, kun at den i 1773 ankomne Ældste, Woltersdorf, i indiansk Dragt har døbt En af deres hedenske Betjente, hvilket oftere forhen er skeet med Personer i deres Tjeneste, men kun er bleven lidet bekjendt. Freylinghausen, som i Halle havde Frankes Plads, beder Collegiet have et vaagent Øie med Hernhuterne, da han har Aarsag til at troe, at de have Ondt i Sinde og paa alle Maader stræbe at faae Deel i det Danske Missionsværk. Da det hernhutske Parti, siger han nogle Aar efter, nu med et

---

*) M. A. 1768. Nr. 18.

**) M. A. 1772 Nr. 2.

***) M. A. 1773 N. 7.

****) M. A. 1774. Nr. 5. 7. cfr. 1778 Nr. 12.

antaget finere Skin overalt synes at finde mere Indgang hos velmenende Personer: saa fordrer ogsaa dette særdeles Forsigtighed, at ingen af deres Tilhængere bliver valgt (til Missionær) fordi deres Hensigt, at faae Missionen i deres Hænder, er tydelig nok." Fra denne Tid af hører man imidlertid kun meget lidt til Hernhuterne. Kun ved en ganske enkelt Leilighed omtales de i Forbigaaende, og i 1803 hedder det*): „de her endnu tilbageblevne Brødre, Hr. Weber og Ramsch, har nu opgivet deres Etablissement, solgt Hauge og Marker og tænke, ved første Leilighed at vende tilbage til Europa."

Aaret efter Hernhuternes Indvandring omtales først Jesuiternes Ankomst til Trankebar.**) Da Pondichery 1761 blev indtaget af Engellænderne, kom ved de Franskes Flugt 8 til 10 Jesuiter til Trankebar, hvor Franciskanerne fra gammel Tid af havde havt en Kirke. Først oprettede de kun et Altar i deres Bolig og holdt der Privat-Gudstjeneste, siden fik de af Gouverneur Forch Sted anviist til en Kirkegaard i Poreiar, hvor de lod opreise en lille Hytte og henbringe Steen for siden ved Leilighed at bygge videre, ja de leiede et Huus i Poreiar og ansøgte Gouvernementet om Tilladelse til at maatte holde offentlig Gudstjeneste. Dette blev dem, paa Missionærernes Forestilling, af Gouvernementet forbudt, med Tilføiende, at Tilladelsen til offentlig Religionsøvelse maatte de hente fra Kongen af Danmark. Derpaa leiede de et stort Huus i Trankebar og indrettede der en Skole. Ogsaa herimod indgik Missionærerne med en Forestilling og bade Collegiet gjøre Alt for at hindre Jesuiterne, med hvem mange indfødte Catholiker vare komne fra Pondichery, i at bygge Rede i Trankebar. I Øvrigt sige Missionærerne om den Forandring i Stillingen, som var fremkaldt ved de Engelskes Seier over Franskmændene: „for

*) M. A. 1803 Nr. 12.
**) M. A. 1761 Nr. 7. 16.

3 Aar siden pralede Jesuiterne offentlig i deres Kirke (i Pondichery) af, at de ved at lokke Mange af vore Christne til at antage deres Vildfarelser, havde gjort saadanne Fremskridt og truffet saadanne Anstalter, at de kjætterske Missioner i Madras, Cudelur og Trankebar snart skulde gaae til Grunde. De begyndte Sagen listig nok; thi da Franskmændene erobrede hele Kongeriger, saa kunde de overalt meget vel anbringe de Christne og skaffe dem allehaande Embeder og Betjeninger, hvormed de let kunde drage jordisksindede Sjele til sig. Hertil kom deres Styrke, da General Lally kom fra Europa med 3000 Mand, som da ogsaa rasende gik løs paa at bringe Alt under sig. Da Brødrene i Cudelur flygtede til os (S. 257. 265) og de i Madras maatte drage sig tilbage til Paleacatta, saae det mørkt og sørgeligt ud; men, hvor pludseligt har Alt forandret sig! Hvor er den store, frygtelige Armee? er den ikke sammensmeltet? Hvor er Pondichery, det store Babel? Har ikke Engellænderne, eller rettere Gud, den Hellige og Retfærdige, i Bund og Grund ødelagt det? Hvor ere nu de mange, stolte Vranglærere? Har de ikke selv maattet søge Tilflugt i Trankebar? Men samtlige Missionsanstalter staae endnu i Dag. Vi hovmode os ikke deraf, men tænke meget mere med Skræk derpaa, da vi vide, at, om Guds store Godhed og hans Naademidlers Skatte ikke blive bedre anvendte, saa kunne endnu større Hjemsøgelser træffe os. Vi erkjende og bekjende med inderlig Skamfuldhed for Gud, at der hos vore National-Arbeidere, i vore Menigheder og Skoler findes en saadan Dovenskab, jordisk og kjødeligt Væsen og skammelig Utroskab, som aldrig kan behage den hellige Gud. Ja, vi selv er ikke rene for ham. Han havde retfærdig Grund til at forkaste os og ødelægge Alt, og hvo kan vide og sige, hvad der er besluttet i hans hellige Raad?"

I de nærmest følgende Aar klage Missionærerne*) til

*) 1763 Nr. 2. 18 Bilag. 1765 Nr. 12. 19.

Collegiet over Jesuiterne og gjøre opmærksom paa, at disse, uagtet Danske Loves Bydende (6, 1. 3.), dog nu har været 2 Aar i Trankebar. En jesuitisk Skolemester, som var gaaet ud at spadsere med sine Børn, havde paa offentlig Vei indladt sig i Strid med Missionens Skolebørn og deres Lærer, og blandt Andet brugt disse Talemaader: „I kjende ikke Sandheden, hos Eder kan Ingen blive salig, men kun hos os. Alle de, som ikke tilbede Guds Moder, men sige at hun var en Synderinde, gaae visselig til Helvede." Han talte ogsaa foragteligt om Luther. Denne Samtale fortsattes lige til Stadens Port, i Paahør af 2 Missionærer, som just passerede Landeveien. Pompen ved Catholikernes udvortes Gudsdyrkelse var i Tilvæxt og Sammenstrømningen af catholske Flygtninge fra Pondichery bidrog dertil. Nogle af de indfødte Catholiker i Trankebar vare meget rige og havde paa deres Bekostning ladet Comoedier (formodentligt aandelige Skuespil, saaledes som de ere brugelige i adskillige catholske Lande) opføre i Poreiar. Dette Uveir fordeelte sig dog snarere end man skulde have ventet. Alt i 1765 kunde Missionærerne melde, at siden Pondichery og Kareikal igjen vare komne i de Franskes Besiddelse, vare Franskmændene dragne bort fra Trankebar og med dem Jesuiterne. Kun en og anden Lurer var bleven tilbage.

Vi vende os nu til at betragte Missionsmenigheden i Trankebar efter 1740 og bemærke strax, at den tiltog i Antal, hvorpaa vi see et Kjendetegn deri, at en ny Kirkes Opførelse blev nødvendig. I Aaret 1717 havde Ziegenbalg indviet Ny-Jerusalemskirken i Trankebar (see ovenfor S. 111). Denne var snart bleven for lille og Missionærerne maatte tænke paa at skaffe Plads til de Christne, som sad for Dørene, ei blot paa de store Festdage, naar Folk fra Landet strømmede til, men ogsaa ofte om Søndagen. Man tænkte først at hjælpe sig med en Tilbygning til Kirken, men dette havde mange Vanskeligheder, og kunde dog ikke afhjælpe Trangen. Det blev derfor med Regjeringens Til-

ladelse besluttet, at bygge en ny Kirke ved Missionshaugen i Poreiar midt iblandt Compagniets Landsbyer, saaledes at de Christne fra disse Landsbyer kunde faae nær til Kirke, og Grunden blev lagt i October 1743. Med Bygningen gik det, fordi Materialierne tildeels manglede, noget langsomt; men i 1746 var Kirken færdig. Det blev en Korskirke og den fik Navnet Bethlehem; thi, som det hed i Indvielsesprædikenen, den var ikke langt fra Jerusalemskirken i Staden, ligesom det gamle Bethlehem ikke var langt fra Jerusalem. Bethlehem var en lille Flække, men dog blev Guds Søn der født til Verden. Ogsaa den lille, uanseelige Bethlehemskirke vil blive værdiget Jesu naadige Nærværelse, og, ligesom Frelseren legemlig fødtes i Bethlehem, saaledes skal han, naar Evangeliet i Kirken rettelig forkyndes og annammes, aandelig fødes i de Troendes Sjæle. Bethlehem betyder et Brødhuus og kaldes rettelig saa med Hensyn til Jesu Fødsel, som jo kalder sig selv „Livsens Brød" (Joh. 6, 35.); men Bethlehemskirken skal ogsaa være et aandeligt Brødhuus, hvori Jesus ved Evangelii Prædiken og den hellige Nadveres Nydelse vil meddele sig selv til naadehungrige Sjele. Over Hoved=Indgangen satte man Davids Ord (Ps. 95, 6): „Kommer, lader os tilbede og nedbøie os, lader os bøie Knæ for Herrens Ansigt, som os gjorde." Over Prædikestolen stod med Hensyn til Lærerne: „vi prædike Jesum Christum, Herren" (2 Cor. 4, 5); og ligefor Prædikestolen med Hensyn til Tilhørerne: „hører Herrens Ord" (Es. 66, 5), over Døbefonden: „Gjenfødelsens Bad" (Tit. 3, 5) og over Alteret: „Herrens Bord" (1 Cor. 10, 21). Kirkens Indvielse blev fastsat til Onsdagen efter Pindse, den 1ste Juni 1746. Foruden Menigheden fra Staden indfandt sig over 400 Christne fra Landet, den Danske Præst ved Zions=Kirken, Hr. Schiønnebølle, Commandanten, Raadet og andre Fornemme. Texten til den tamuliske Prædiken var Es. 56, 7. „mit Huus skal kaldes et Bedehuus for alle Folk." Til Slutning blev afsunget en tamulisk Sang af Skole=

børnene, hvilken Landpræsten Diogo til denne Leilighed havde forfærdiget*), Kirken modtog adskillige Foræringer til Prydelse, og Missionærerne aftalte, skifteviis at prædike i den alle Søn- og Helligdage.

Men det er os ikke nok at vide, at Kirkens Medlemmer bleve flere, vi ville gjerne høre Noget om dens indre Kraft og Fremvært. Det kan ikke nytte synderligt, af Missionsberetningerne at anføre Exempler paa Saadanne af disse Hedningechristne, som leve et gudfrygtigt Levnet, forbrage Gjenvordigheder med Taalmodighed og tage en smuk og christelig Afsked fra denne Verden i deres Dødsstund; thi saadanne Exempler, som ellers hyppig forekomme, kunne vel meddele os Noget om Enkelte, men ikke bibringe os en Forestilling om Menigheden i det Hele. Derimod søge vi efter almindeligere Kjendetegn paa christeligt Livsrøre og christelig Udvikling, og komme da strax til det Spørgsmaal, om de Indfødte, ligesom Tiden skred frem, viste sig dygtigere til Lære-Embedet, om de Begavede iblandt dem vare istand til at samle og styre en Menighed, eller om i det Mindste Missionærerne i Trankebar alvorlig arbeidede til dette Maal, og da, med hvad Held? Alt i det Foregaaende er bemærket, at, blandt Andre, Erkebispen af Canterbury ivrig opmuntrede til at danne indfødte Lærere og i den følgende Tid manglede det ikke paa lignende Opmuntringer. En anonym Skrivelse med Overskriften „Immanuel" indleveredes til Missions-Collegiet**) og blev sendt baade til Frankes og Missionærernes Erklæring. „Efter min uforgribelige Mening", siger Anonymen, „har det fra Begyndelsen af været Hovedhensigten med Missionen, ikke saa meget ved europæiske Missionærer directe at oplyse en confus Mængde Asiatiske Hedninger, som ved disse Europæere at oplede og omsider oplære et til-

*) Om Kirken Bethlehems Indvielse og Bygning s. H. B. VI. S. 901 ff.

**) M. A. 1747 Nr. 49.

strækkeligt Antal af saadanne lærvillige Indianere, som i et evangelisk Seminarium i Trankebar kunde dannes til Lærer-Embedet blandt deres Landsmænd, og saalænge dette Diemærke ei naaes bedre end hidindtil, høstes ikkun liden Frugt af stor Sæd. Vel sandt at vi, Gud skee Lov, have havt en Aaron*) og have endnu en Diogo, og ved dem mærker jeg og, det Meste skeer, som man kan kalde Hedningenes Omvendelse**); men efter min Formodning baade burde og kunde vi have havt i det Mindste en Snees Saadanne, naar jeg paa god Grund forudsætter, at Vor Herre, hvis Sagen er, vel vilde have undet os dem, skjønt han ei umiddelbart vilde tilsende os dem. Jeg vil troe, at vore gode Missionærer, som nu ere 7 eller 8 tilsammen, foruden Catecheten Hutter, redelig søge at udføre den Plan, som de forestille sig efter deres Instrux, men, skal der ved Guds Naadehjælp og Velsignelse blive mere Alvor af den Sag, da maatte det, som nu synes at være en Hovedsag, at underviise den almindelige Ungdom og gjøre af og til nogle Reiser, blive deres Bisag, og det, som nu er Bisag, just sættes til deres store og allereegentligste Diemærke, nemlig at udvælge, forberede og ved Guds Naade forskaffe hine Lande et langt større Antal Lærere af deres egne Indfødte, og til den Ende maatte Hovedkræfterne anvendes paa et saadant Seminarii Oprettelse, i hvilket bestandig underholdtes og underviistes et Antal af 10, 20, ja 30 indianske unge Karle. — „Hvor tager man dem?“ maatte her spørges, og da svarer jeg: „for at oplede og finde dem burde man gjøre sig næsten al den Umag,

*) See ovenfor i 10de Capitel.

**) Dette er en rigtig Bemærkning; thi det er charakteristisk ved den trankebarske Mission, at Missionærerne som oftest sidde i Byen og for en stor Deel sysle med skriftligt Arbeide, men at Landpræsterne drage omkring og at ved disse og Catecheterne Folk fra Landet bevæges til at drage til Trankebar, hvor de da, efter Omstændighederne, i længere eller kortere Tid underviises og forberedes til Daaben.

som man nu gjør sig for at samle en blandet Hob af Catechumener. Dette vilde vel give mindre Anseelse paa nogle Aar, men dog egentlig være det, hvorved Evangelii Sæd i hine Lande kunde fæste Rødder og æde om sig til Gavns. Maaskee jeg tænker og taler som en Daare, da jeg synes at ville forcere en Sæd, der vorer alene af Gud, som, efter Pauli Ord, giver Værten. Jeg svarer: ja, naar Paulus planter, og Apollos vander paa den allerfordeelagtigste Maade, som de kunne optænke, samt rydde efter al Mulighed Forhindringerne af Veien, hvilket ei er at forcere Sagen; men at forsøge, om Pundene ei kunde indbringe mere, naar de sattes anderledes paa Aager." Den unævnte Forfatter slutter med det Ønske, at Franke i Halle og Benjamin Schultze maatte raadspørges i dette Anliggende.

Paa denne Forestilling svarede Franke i en vidtløftig Erklæring*). Han gjennemgaaer Bemærkningerne og opstiller 14 Punkter, hvori han overbeviser Anonymen om nogle Vildfarelser, bemærker rigtig, at Alt ikke kan udrettes med Penge, som Anonymen synes at mene, naar han seer kun ringe Frugt af stor Sæd; viser, at Missionærerne hjertelig gjerne have villet oprette et Seminarium for Indfødte, ja have virkelig oprettet et saadant, men at de fornødne Personer deels have manglet, deels vanslægtet. Denne Erklæring blev tilsendt Missionærerne i Trankebar, som i deres Bemærkninger**) meest henholde sig til, hvad Franke har sagt og tilføie blot Noget til de af ham fremsatte Punkter. For at oplyse, hvad Hovedhensigten med Missionens Oprettelse var, anføres de dertil hørende Ord af sal. Hr. Provst Ziegenbalgs Kongl. allernaadigste Vocation, som de sige er eenslydende med Deres. „Vi Fredericus Quartus, o. s. v. gjøre Alle vitterligt, at vi allernaadigst have antaget og forordnet, saa og herved antage og forordne Hr. Bartholomæus

*) M. A. 1748 Nr. 18.
**) M. A. 1749 Nr. 25.

Ziegenbalg til at gaae som en Missionarius herfra til Ostindien og der med bedste Flid lade sig være angelegen, de Hedninger, som boe udi vores Gebeet og dets Grændser sammestedes udi den hellige Lære, ligesom den i Guds Ord er forfattet at undervise og til deres Saligheds Kundskab at bringe efter den Instructions videre Formeldning" osv.; men i den Kgl. Instruction, tilføie de, fandtes, blandt de os allernaadigst foreskrevne 11 Punkter, ikke et eneste om, at der skal oprettes et Seminarium, ja der bliver ikke engang omtalt, at vi skulle gjøre os Umage for at anlægge Skoler; men der tales om Arbeidet paa Hedningerne overhovedet og andre os paaliggende Pligter." — I Øvrigt sige de, at de slet Intet have imod, om Arbeidet kunde udrettes af de Indfødte. „Skulde det behage Herren", sige de, „at bevirke en større Opvækkelse blandt de Indfødte i Landet og at antænde en større Ild iblandt dem, hvorefter vi hjertelig længes, og ønske, at den alt maatte brænde: saa ere vi, hvem Dagens indre og ydre Byrde og Hede ofte trykker, ja næsten qvæler, af Hjertet villige til, efter Guds Villie at vende tilbage til Europa og overlade National-Arbeiderne de andre Hedningers Omvendelse og de Christnes videre Ledelse." Saaledes tale rigtignok Missionærerne; men nogen ret Tillid til Guds Ords Kraft hos de Omvendte bliver man aldrig vaer hos dem, og sørgelige Erfaringer med Hensyn til de indfødte Arbeidere nedslaae dem*). De indsee nok, at det var det Bedste, naar Missionsgjerningen kunde drives ved Indfødte,

*) M. A. 1761 Nr. 18. b. „Nogle faa af National-Arbeiderne aagre godt med det Pund, Gud Herren har betroet dem, og søge med temmelig Troskab og Flid at bringe deres Brødre efter Kjødet til Christi Rige; men de Fleste søge kun deres Eget, ja Nogle have, ved deres aabenbare Utroskab i Embedet, i Aar gjort sig ganske udygtige til fremdeles at arbeide paa Sjelene. Af dem, som her i Seminariet dannes af os have Mange ikke givet Guds Aand Rum til en sand Hjertes-Forandring."

men de mistvivle om, at dette kan skee, i det Mindste ikke for det Første. — Naar Missionær John i 1784*) opkaster det Spørgsmaal: hvorledes kunne Hedningerne hensigtsmæssigere blive bragte til Overbeviisning om og Antagelse af den ene saliggjørende Lære? saa veed han strax at svare: ved duelige Arbeidere af Nationen, mere end ved egentlige Missionærer, hvilke dog maae danne Hine, føre en bestandig Opsigt over dem og lede dem. En lang Erfaring, hedder det, lærer, at langt Færre ere samlede ved Missionærernes Samtaler end ved de nationale Medhjælpere, skjønt man har havt stor Mangel paa dygtige Folk blandt dem, en Mangel, som man i Fremtiden maa stræbe at afhjælpe. John fortæller, at han ofte har ønsket sig Malabarernes Ansigtsfarve og Klædebragt for at kunne vække mindre Nysgjerrighed, mere Tillid; thi ved sine Samtaler med Hedningene har han fundet dem enten sledske og dog tilbageholdende, eller grove. Ved Nationalarbeidere falde mange af de Hindringer bort, som besvære Missionærerne. De have ikke Missionærernes Forretninger med Besørgelse af Menighederne, Skolerne, Brevvexlingen og desværre ogsaa med mange Embedet uvedkommende Forretninger, som ikke kunne betroes Andre. De gjøre ingen Opsigt ved Hudfarve og Klædning, staae paa en fortroligere Fod med de Indfødte, tale Modersmaalet mere flydende, kunne undertiden foresynge dem noget af deres poetiske Bøger, hvorpaa de sætte stor Priis, men som Europæernes Tunge og Gehør ikke kan komme til Rette med. . . . . . Disse indfødte Lærere vilde komme ud med Halvdelen eller Trediedelen af det, som gives en Missionær i Løn, og, ligesom de indfødte Læreres Tal forøgedes, kunde de Fremmedes formindskes." Man seer altsaa, at Missionær John godt vidste, hvorledes det skulde være; men den Plan, at sætte Missionsværket i Gang ved Hjælp af Indfødte, strandede bestandig, enten det saa var Missionærernes Mangel paa

*) M. A. 1784 Nr. 8 Bilag 1.

Tillid til Guds Ords Kraft hos de Indfødte, eller Disses Mangel paa Dygtighed, eller maaskee Noget af begge Dele, der foraarsagede, at det ikke vilde gaae med Planens Udførelse. Den samme John, som vi have hørt tale i 1784, yttrer sig tilligemed de andre trankebarske Missionærer saaledes om denne Gjenstand i den Udsigt, som de give over Missionens Tilstand i Aaret 1800*): Man tager i Europa feil, naar man undrer sig over, at der ikke bliver ordineret flere Landpræster og gjort Indretninger som i Christendommens første Dage, hvorved den christelige Menighed uden fremmed Hjælp vilde kunne holde sig og udbrede sig videre. Dette vil sandsynligviis neppe engang skee i det nu begyndte Aarhundrede, indtil hele Nationen efterhaanden har hævet sig til det Trin, hvorpaa Grækere og Romere stode, da Evangeliet blev dem forkyndt. At vi endnu i lang Tid ikke kunne vente en selvstændig Menighed af Indfødte og at følgelig ei blot fromme, men ogsaa begavede og duelige Missionærer bør sendes fra Europa som Forstandere, er af følgende Grunde uimodsigeligt. **Donum regendi**, eller Gaven til at forestaae en Menighed og ei blot prædike, men ogsaa holde den i Orden, har hidtil ingen Indfødt havt. Endogsaa Landpræster, Catecheter og Skolemestere, som virkelig ere fromme og duelige, behøve bestandig Opsigt, Ledelse og Opmuntring, da Nationalcharakteren er frygtsom og vankelmodig; deres opblussende Ild gaaer let over til Kulde, Dovenskab og Svaghed. Denne deres svage Charakteer bevirker, at de ikke kunne blive saaledes agtede, som en redelig og klog europæisk Missionær, da Enhver seer den paafaldende Forskjel. Erfaring har lært, at en meget god og brugbar Catechet er bleven en mindre god og brugbar Landpræst, saa man har taget i Betænkning at ordinere Flere og har foretrukket at behjælpe sig med Catecheter. At opdrage indfødte Lærere til Catecheter bliver af den Grund vanskeligt, at de, naar

*) M. A. 1801 Nr. 0.

de have modtaget en god Opdragelse, forlade Missionen for at modtage fordeelagtigere Ansættelse, hvortil de af al Magt opmuntres af deres Familie, som ønsker i dem at have en Støtte*)".

Rajanaiken kjende vi alt fra det Foregaaende (Cap. 11). Han vedblev bestandig at vise sig utrættelig virksom og var med Hensyn til Christendommens Udbredelse i Kongen af Tanjours Land meget vigtig for Missionen, især saa længe Missionærerne endnu ikke havde Adgang til det Indre**). Da Staden Tanjour i 1749 blev beleiret af de Franske, vilde han ikke flye, da han syntes, at det var uanstændigt for en Hyrde at forlade sin Hjord, og Gud desuden gav ham Mod til at blive og udholde Beleiringens Besværligheder. Han flyttede da fra Forstaden ind i Fæstningen, og da det Huus, til hvilket han var flyttet, tilligemed andre, paa Kongens Befaling blev nedrevet, saa mistede han Alt, hvad han havde, ogsaa sine Bøger, og maatte i flere Uger prædike uden Bibel. Han opholdt sig da under Beleiringen tæt ved Stads-

*) Af Schwartz har jeg fundet følgende Yttring, Landpræsterne betræffende. „De ere brugbare", siger han (N. H. B. III. S. 1031), „og dygtige nok til at holde et tydeligt og opbyggeligt Foredrag. Men de behøve En, som anviser dem, hvorledes de skulle udføre Et og Andet og derpaa hører en Beretning om deres Arbeide, og hist og her viser dem, hvorledes de havde kunnet gjøre det bedre. Overlader man dem til sig selv, saa ville mange Uordener ikke udeblive. Ogsaa Catecheterne ville ikke være dem saa lydige, især naar de mærke, at Landpræsten undertiden forseer sig. Nu derimod er Subordinationen let, da Catecheterne vide, til hvem de skulle henvende sig, naar Landpræsten gjør noget galt. Alt dette kunde jeg paa det Tydeligste bevise Dem ved unægtelige Kjendsgjerninger."

**) En Oversigt over hans Arbeider blandt Romersk-Catholske, Muhamedaner og Hedninger kan man faae ved at efterse Meiers Fortsættelse af Niekamp i Registeret under Ordet: Rajanaiken.

graven og lod ingen Dag gaae forbi, uden at arbeide paa Christne og Hedninger. Hver Søndag holdt han Gudstjeneste og bad for Kongen og Fæstningen, som ogsaa reddedes. Da Faren var forbi, udvalgte 9 Pareier-Forstæder ved Tanjour ham til Voldgiftsmand ved deres Stridigheder og gav ham Frihed til at forkynde Evangeliet iblandt dem. Ved sin Iver og Duelighed gjorde han Missionærerne i Trankebar megen Glæde, men jeg finder dog Spor til, at Glæden ikke var ublandet. Kort efter at han var bleven Dommer, lod han sig ogsaa af Kongen i Tanjour ansætte som Overhoved for dem, der skulde brænde de Døde. Da saaledes hans Undergivne maatte forrette hedenske Ceremonier, vare Missionærerne misfornøiede med denne Rajanaikens Ansættelse og tilbageholdt endog hans Løn. Da Hernhuterne kom til Trankebar, indlod han sig med dem, uagtet Missionærerne tilkjendegav ham, at de ugjerne saae det*). Disse ere de Aarsager til Misfornøielse, som jeg har kunnet finde, at R. har givet Missionærerne, men af de enkelte Hentydninger, som forekomme, er det vanskeligt at danne sig en Forestilling om selve Sagens Beskaffenhed. I Aaret 1766 faldt han i en Sygdom, som varede 8 Uger. Han beretter selv Missionærerne**), at den Helligaand under denne Sygdom kraftig har arbeidet paa hans Sjel og paa en følelig Maade viist ham mangen Uredelighed hos ham selv. Hvorfor han havde fattet den Beslutning, at rive sig løs fra Alt og i Fremtiden være mere tro." Paa Schwartz's Raad blev han forflyttet fra Tanjour til Arentangi, hvor han blev et Par Aar i fuld Virksomhed og døde den 29de September 1771, 71 Aar gammel***). Hans Dødsdag var en Søndag, paa hvilken han først havde holdt Gudstjeneste og derpaa foretaget et Sygebesøg. Om Eftermiddagen blev han overfaldet af hæftige

*) M. A. 1753 Nr. 27. 1763 Nr. 13. 14.

**) H. B. IX. S. 1276.

***) N. H. B. I. S. 482. 1025.

Mavesmerter, som vel syntes at give efter for anvendte Midler, men kom igjen med fornyet Voldsomhed. Han døde med de Ord paa Læberne: „Herre Jesu, annam min Aand!“ efter at have arbeidet over 40 Aar ved Missionen. Han besad en lys Forstand, en ypperlig Hukommelse, gode Talegaver, var vel belæst i Bibelen og bekjendt med Kirkehistoriens Hovedbegivenheder. Hans Iver for Christendommens Udbredelse blev af Gud rigelig velsignet.

Jeg gaaer nu over til en kort Fortælling om de efter Aaron ordinerede Landpræster. Diogo *), der i Aaret 1713, som en 8aarig Dreng, tilligemed sin Moder og 3 Søskende blev fra den romersk-catholske Kirke optaget i den lutherske, gjorde i Missionsskolen gode Fremskridt og ansattes som Stad-Catechet i Trankebar; men ordineredes i Aaret 1741 til anden Landpræst. Han fik de fjernere Kredse at besørge og reiste flittig om i dem; men kunne i de 10 sidste Aar af sit Liv for Legemssvaghed kun udrette lidet. Han døde i Octbr. 1781. — Ambros **) blev ligeledes, i Aaret 1713, som Barn optaget fra den romerske i den lutherske Kirke og sat i Missionsskolen. Han blev først anbragt ved Væverhaandværket og foer siden til Søes; men da han ikke havde Tilbøielighed til nogen af disse Leveveie, saa føiede det sig saaledes, at man trængte til en Skolemester ved Missionen og for hans Duelighed og gode Tænkemaade antog ham dertil. Dette skete i Aaret 1733; men i 1740 blev han sendt som Catechet til Missionen i Cudelur, hvor han blev til 1748, da han vendte tilbage til Trankebar, hvor han næste Aar blev ordineret til Landpræst og forestod dette Embede i 28 Aar med Munterhed og Troskab. Kun de to sidste Aar af hans Liv var han ikke i Stand til at foretage Reiser, men arbeidede, saa godt han kunde, paa Stedet. D. 8 Febr.

*) N. H. B. III S. 372.
**) N. H. B. II S. 787.

1777 gik han ind til den evige Hvile.— Philip*) var født af hedenske Forældre i Nærheden af Nagapatnam omtrent Aar 1731. Efter hans Faders Død blev han paa en underfundig Maade bortført af en Slavehandler, som førte ham til Trankebar, hvorfra han skulde være udskibet til Atschin; men han fandt Leilighed til at underrette sine Slægtninge om sit Opholdssted. Hans Moder kom nu til Trankebar, men kunde ikke finde ham. Da gik hun en Søndag forbi Jerusalemskirken, ligesom Menigheden forlod den. Hun spurgte nu en Forbigaaende, hvad det var for en Bygning? „Det er Guds Kirke," svarede denne. Derpaa vendte den bekymrede Moder sig mod Kirken og bad saaledes: „Er Du Gud, som bliver tilbedt i denne Kirke, den sande Gud, saa maa Du vise mig mit Barn". Derpaa gik hun op mod Castellet og mødte der sin Søn, som gik med andre Slaver. Hun fløi hen og omfavnede ham, meldte sig ogsaa paa rette Sted for at faae sin Søn tilbage. Det hed da, at hun nok kunde faae ham, naar Slavehandleren stillede en Anden i hans Sted; men Sagen syntes at skulle drages i Langdrag. Da vidste Qvinden ikke bedre, end atter at gaae hen til Missionskirken, opløfte sine Hænder og sige: „o Herre, Du som bliver tilbedt i denne Kirke, hvis Du inden 10 Dage vil gjøre mit Barn fri, saa vil jeg og mine Børn komme til din Kirke og blive Dine Tjenere". Netop efter 10 Dages Forløb blev Drengen fri; men Qvinden glemte sit Løfte, drog ud i Landet og offrede til Afguderne. Da havde hun en Nat en Drøm. Det syntes hende, at en Mand, klædt som den Præst, hun havde seet komme ud af Kirken i Trankebar, kom til hende og sagde: „Du har jo lovet, at Du og Dine Børn vilde komme til vor Kirke. Hvorfor er Du ikke kommen?" Nu overvandt hun sin Frygt for at gaae til Trankebar, blev der underviist og tilligemed Philip og dennes Søster døbt i Aaret 1741. Det Øvrige af Philips Levnet berører Mis-

**) N. H. B. I S. 1333. og III. S. 1317.

sionær Klein i et Brev, skrevet den 6te Febr. 1788 strax efter Ph's Død. „Vor tro Medhjælper, skriver han, Landpræsten Philip, blev i Begyndelsen af dette Aar syg og det behagede den Almægtige, som tillige er den ene vise Gud og Viinbjergets Herre, at bortkalde denne sin tro Tjener den 4de d. M. Jeg holdt med megen Hjertens Bevægelse hans Ligprædiken over Joh. 12, 26. Jeg har holdt Ligprædiken over 3 Landpræster, nemlig over Ambros i Bethlehemskirken, Diogo i den gamle Jerusalemskirke og nu i samme over Philip. I Aaret 1741 kom vor kjære Philip hertil som en Dreng paa 10 Aar. Jeg antog ham til min Tjener og fik derved Leilighed til bedre at grundfæste ham i Erkjendelse og opmuntre ham til en gudfrygtig Vandel. Han blev siden, først Skolemester, derpaa Stadcatechet og endelig (1772) Landpræst. Hr. Kohlhoff har døbt og ordineret ham, hvorfor Ph's Død gik ham, ligesom mig, saare nær. O, hvor villig og uforstrøden var han til antage sig Syge og Sunde i sin Menighed. Vi har visselig tabt Meget i ham og vi har nu Ingen, som vi med nogen Tillid kunne sætte paa hans Plads. O hvor stor er dog Mangelen paa troe Nationalarbeidere!" — Rajappen*) var født af christelige Forældre i Aaret 1742. Alt hans Farfader, som var af fornem Slægt og i sin hedenske Tilstand havde været en ivrig Afgudsdyrker, antog med hele sin Familie Christendommen, fik i Daaben Navnet Marcus og blev en brugbar Catechet. Da hans Fader, Andreas, ikke traadte i Farfaderens Spor, var det en stor Lykke for Rajappen, at Marcus tog ham til sig og opdrog ham. Sin Skoletid benyttede han godt og blev oplært i Bogtrykkerkunsten. Siden blev han brugt som Skolemester ved Skolen i Trankebar og som Catechet i Tanjour, hvor han fik godt Lov af Hr. Schwartz. I Aaret 1778 blev han ordineret til Landpræst og var en meget virksom Arbeider. At han i Indiens sydlige Egne skaffede

*) N. H. B. II S. 1073. IV S. 371.

Evangeliet Indgang i Aaret 1789, er alt ovenfor bemærket; men ikke altid vare Missionærerne tilfredse med ham. Dog bemærke de, at forskjellige huuslige Lidelser, især hans Kones langvarige Sygdom indvirkede h[illegible]stigt paa ham, saa han igjen erhvervede sig deres Tillid, g[illegible] frem i sin Christendom og tog sig ivrigt af sit Embede. Den 25de Martz 1797 døde han pludselig og blev begravet paa Kirkegaarden ved Bethlehems Kirken. — Schawriajen*) udmærkede sig som Stadchatechet i Trankebar. Missionær John vidner om ham, alt i 1792, at han i Duelighed og Virksomhed langt overgik Landpræsten Rajappen og kunde desuden Tydsk; men at man ikke vilde ordinere ham for ikke at vække Misundelse hos Rajappen, men hellere anspore ham til Flid ved at give ham Haab om, engang at blive ordineret. Da nu Rajappen døde, vilde Missionærerne desuagtet ikke ordinere Schawriajen, fordi de ikke kunde undvære ham som Overcatechet i Byen. Endnu i 1809 udsatte de denne brave Catechets Ordination, som alt for 10 Aar siden var tilstaaet af Missions-Collegiet og sendte ham til de Christne paa Landet som fungerende Landpræst, med Tilladelse til at døbe og copulere[illegible] Ordineret blev han dog siden, saavidt jeg veed, i 1813, men døde i Septbr. 1817. Efter ham er det mig ikke bekjendt, at nogen Indfødt er bleven ordineret i Trankebar.

Ved de andre Missionsstationer begyndte man ogsaa efterhaanden, dog langt senere end i Trankebar, at ordinere Indfødte, som, ligesom de trankebarske Landpræster, ikke udviklede nogen selvstændig Virksomhed, men ganske gik i Missionærernes Ledebaand. Den første Indfødte, som ved de engelske Missionsposter modtog Ordinationen var Sattianänden**), som den 26de Decbr. 1790 ordineredes af Schwartz, i Nærværelse af Missionærerne Kohlhoff og Jänike.

*) M. T. 1792 Nr. 17. 1797 Nr. 28. 1809 Nr. 9. 1814 Nr. 1 N. H. B. VI S. 850.

**) N. H. B. IV S. 385. VI S. 587.

Han var bestemt til Indiens Sydspidse, hvor han alt som Catechet havde været virksom, og fortsatte sin Virksomhed som Landpræst. Han døde i Aaret 1815. I Aaret 1811 ordinerede Missionærerne Pohle og Kohlhoff 4 indfødte Catecheter til Landpræster og da de 2 af disse snart døde, bleve i deres og Satianandens Sted af samme Missionærer ordineret 3 i Aaret 1817*). Jeg kjender ikke disse Landpræsters Navne, mindre deres Virksomhed. Den var imidlertid neppe af Betydenhed.

Sextende Capitel.

Missionen i Trankebar efter 1740 (fortsat). **Missionærerne i Trankebar. Christoph Samuel John. Missionens Forfald. Lysglimt. Slutning.**

Blandt de Missionærer, som fra 1740 af levede og virkede i selve Trankebar findes adskillige troe og redelige Arbeidere, men Ingen, som synligt hæver sig over de Andre før C. S. John. D. Maderup, hvis Navn alt ovenfor er forekommet, maa jeg dog her atter nævne, ikke fordi han udmærkede sig fremfor de Andre, men fordi han er En af de Faa, der har betænkt, paa Dansk at meddele Noget om den trankebarske Mission. Kun Lidet af dette blev imidlertid trykt, det Meste har neppe seet Dagens Lys**). Christoph

*) N. H. B. VI S. 777.

**) I Oluf Bangs „Samling af adskillige nyttige og opbyggelige Materier" Tom. 1 S. 187. 360. findes hans „Journal holden paa Skibet, Prindsesse Charlotte Amalie, paa Reisen fra

Samuel John†) var en Præstesøn, født den 11te August 1747 i Frøbersgrün, tæt ved Greiz, i Voigtland. Han

---

Kjøbenhavn til Trankebar 1741." J. M. A. 1747 Nr. 8 siger Maderup: „Monsieur Bang har i Aar ved min Svoger ladet mig og mine kjære Colleger bede om noget Nyttigt og Opbyggeligt, enten om Missionen eller Hedenskabet, til at indsætte i sine Samlinger, hvorudover jeg denne Gang har sendt ham en Ritmesters, som er en Muhamedaners, besynderlige Brev til os fra Tanjour (maaskee det, som Laaer H. B. VI S. 1049) item den nye Missionskirke Bethlehems Indvielses=Akt (H. B. VI S. 901) eller rettere et Compendium deraf, med Kirkens Grundrids, saa og en kort Beretning om, hvormange Præster de Hollandske paa Batavia og andre Steder i Indien haver, hvilket Alt jeg vil haabe, skal blive Mange fornøieligt og opbyggeligt at læse". Intet af alt dette blev indrykket i Bangs Samlinger. I M. A. 1768 Nr. 11 findes følgende Brev fra Maderup til Finkenhagen: „Jeg er fuldkommen tilfreds med Deres Høi= og Velbaarnheds Disposition over disse 91 Stykker, som jeg har kaldet „Trankebarske Samling", ligeledes ogsaa med den Fuldmagt, som De maatte behage at overdrage enten Hr. Cancelliraad Ursin eller Deres Fuldmægtig til denne Samlings Befordring til Trykken. Fornemmelig overlader jeg til deres gode Skjønsomhed: 1) om denne Samling kan bedst trykkes i Qvart eller Octav; 2) om den kan beqvemmest affattes i I. II. III. IV. efter D. Bangs Samlings Methode; 3) om det var bedre, at gjøre derved en anden Indretning end den miscellane, som jeg har gjort; ex. gr., at Afgudstemplerne bleve alle føiede sammen, item Malabarernes Fester, Missionærernes Reiser osv. NB i saadant Fald maatte gjøres en liden Forandring i Fortalen, hvor den miscellane Inddeling berøres. Jeg kjender nu ikke mere Publici Smag; 4) hvormange Exemplarer omtrent kunde bestemmes til Trykken; 5) om det ikke var bedst, at overlade det ganske Arbeide til en Bogtrykker eller Forlægger for en civil Priis, der forbandt sig, gratis at overlade mig 25 eller 50 Expl., som jeg vilde uddele til mine Venner i Fyen. Jeg veed fra mine academiske Aar af, at adskillige Studenter oversatte Et eller Andet i det Danske Sprog for at sælge det til en Bogtrykker og profitere derved; muligt denne Praxis endnu finder Sted; 6) om nogle af disse Styk-

blev i sine Forældres Huus opdraget i Herrens Frygt, gik i Skole i Greitz og besøgte Universitetet i Halle, hvor han paa Vaisenhuset øvede sig i Ungdommens Underviisning. I Aaret 1769 blev det ham af Prof. Knap, den Ældre, foreslaaet at gaae som Missionær til Trankebar og efter nogen Betænkning besluttede han sig, med sin Faders Samtykke, til at modtage Kaldet, blev ordineret i Kjøbenhavn og ankom i Aaret 1771 til Indien, hvor han tilbragte alle sine øvrige Dage. Han var baade en dygtig og en christelig Mand, men med overveiende Lyst og Duelighed til Skolefaget. Missionen i Trankebar, som ligefra sin Stiftelse af lagde særdeles Vind paa Ungdommens Underviisning i Skolerne, skulde ved ham i denne Retning naae sit Høidepunkt og med det Samme skulde det vise sig ret ty-

---

ker, item Tabellerne, som mestendeels ere slet malabarisk Arbeide og uden Tvivl vil udfordre større Bekostning, eller ogsaa de Danske Vers, som jez ved given Leilighed har gjort, og som jeg ikkun obiter har lagt til det Øvrige, skulde synes ikke at finde Bifald, maa Saadant gjerne casseres, ifald det desuden skulde være til Hinder for Trykken. 7) Siden jeg nu ikke ret forstaaer det Danske Sprog, og Orthographien derudi desforuden er i en Deel Aar temmelig bleven forandret, saa beder jeg, at ethvert Stykke maa blive gjennemlæst og alle vitia orthogr. corrigeret førend en Bogtrykker faaer dem i Hænderne. Hvad som derved paa en eller anden Maade bliver mig bragt i Regning skal jeg med al Taknemlighed og gjerne betale saa snart Regningen bliver mig tilsendt. Jeg beder tilsidst om 5 trykte og vel indbundne Expl. ved første Leilighed. Trankebar d. 20de Juni 1768. O. Maderup. Denne trankebarske Samling er, saavidt mig bekjendt, ikke bleven trykt. Derimod har man: „Nogle Sprog af den hellige Skrift, som af de tamuliske Hedningers Skikke, Sædvaner, Ceremonier og Talemaader forklares," samlet 1770 af Hr. Ole Maderup, Kgl. Dansk Missionær i Trankebar og til Trykken befordret med en Fortale af Mag. Hans Mossin. Bergen 1776. 4.

veligt, at Omhu for Skoleanstalterne ikke forslaaer til at bringe en nystiftet Menighed til at blomstre. Da Missions-collegiet, som havde bemærket hans Duelighed og Iver, i en Skrivelse*) anmodede Missionærerne om at udvælge En af deres Midte, med hvem Collegiet i visse Tilfælde kunde correspondere, gjordes ingen Hemmelighed af, at man ønskede John valgt, og da denne virkelig valgtes, viste han snart, at han ikke agtede at lade Leiligheden til paa egen Haand at correspondere med Collegiet gaae unyttet hen, saa man maa vente, at see den følgende Tids Missionshistorie dreie sig om denne Skolemand. Alt i sit første Brev yttrer han sin Glæde over, at det er overdraget Een alene at give visse Oplysninger, Missionen angaaende; thi Missionærerne, skjønt uafbrudt og hjertelig enige, vare dog i Alder, Temperament og Følelser saa forskjellige, at det var yderst vanskeligt at opsætte et Brev, som kunde svare til hver Enkelts Tænkemaade. Klagetonen var den herskende. Dette havde Collegiet ikke ladet ubemærket; thi den gav engang sit Behag tilkjende med, at der i et Brev herskede en gladere Tone end sædvanlig. Dette gjorde, siger John, et stærkt og blivende Indtryk paa mig. Saa meget Ubehageligt og Mangelfuldt der end er ved Missionen, saa er der dog altid endnu mere Godt og Priseligt, som kan give Anledning til Glæde, Priis og gode Forhaabninger. Disse gode Forhaabninger knytter han især til Ungdommens Underviisning, paa hvilken han med al Kraft havde kastet sig. Det var ei blot de Indfødtes Børn, hvis Underviisning han antog sig, ogsaa for Europæernes Børn aabnede han sit Huus, der blev en Opdragelsesanstalt. Egen Lyst og Stræben efter at skaffe sig et sorgfrit Udkomme havde bragt ham til at modtage fremmede Folks Børn til Underviis-

*) Af 4 Septbr. 1783. Brevbog S. 396. Missionærernes Svar af 18 Octbr. 1784 og Johns første separate Brev til Collegiet. M. A. 1784 Nr. 7. 8.

ning. I de første 6 Aar af sit Ophold i Indien, da han kun havde 250 Rdlr. i Løn, maatte han, fortæller han, gaae ureenlig i Klædedragt og lade sig mærke for de Rige og Fornemme med, at ham fattedes Linned, Klæder, Thee, Sukker; fik mangen Gang lidt af disse Artikler, men modtog det hver Gang med inderlig Beskjæmmelse, da han langt hellere vilde give end tage. Han fandt Leilighed til at gifte sig og blev ved sit Ægteskab paa den ene Side meget lykkelig, paa den anden høist ulykkelig; thi det var vanskeligt at faae Udkomme, saa de unge Ægtefolk maatte sukke over deres Nød, beklage den for Gud, ogsaa skrive derom til Europa; men da derfra ikke saa snart kunde ventes Hjælp, samlede John Conchylier og tjente derved nogle hundrede Rdlr., for at hans Gjæld ikke skulde stige for høit. Endelig viste sig et anstændigere Middel til at erhverve Noget, da Skoleanstalterne kom i Gang og hans Opdragelsesanstalt bragte ham betydelige Indtægter. Med sidstnævnte Anstalt vare hans Colleger imidlertid utilfredse, hvorom John selv skriver*): „med min europæiske Skole begyndte jeg alt for 6 Aar siden i vor lille Kreds at gjøre nogen Larm, da den, i hjertensgod Mening, blev anseet for mit Embede uvedkommende, ja meget skadelig for Embedet, for tilkommende Missionærer og for den hele Mission. Disse Betænkeligheder maatte vel voxe, da jeg paa egen Risiko kjøbte et stort Skolehuus, holdt Vogn og Hest for fornemme Børn og egen Familie, indrettede Huusholdningen efter Børnenes Stand og mine egne Indkomsters Beskaffenhed, modtog nogle flygtede Familier fra Nagapatnam, lod Huset fylde med deres Gods og beskjæftigede derhos i min Gaard, foruden mine 18 europæiske og næsten ligesaa mange malabariske Børn, 40 til 60 Arbeidere af Fattiganstalten, ja forlangte, at ogsaa forskjellige Børn af

*) M. A. 1785 Nr. 33.

vore Skoler skulde lære dette Arbeide med. Disse Betænkeligheder fortænkte jeg ikke Nogen i, men lod mig heller ikke forstyrre ved dem og vogtede mig kun for, at Ingen kunde beskylde mig for nogen Forsømmelse i mit Embede, uden hvilket jeg ellers dengang, med aarlig Indtægt af en 3000 Rdlr., ret godt havde kunnet bestaae. Disse fordeelagtige Omstændigheder satte mig nu i Stand til, med mere Frimodighed at udrette det, hvori jeg fordum ved bitter Armod saa ofte var bleven forstyrret; thi jeg kunde nu vove mere for at gjøre Godt, da jeg ikke mere havde nødig at regne saa nøie efter angaaende 50 eller 100 Rdlr., hvorpaa det, med Hensyn til den fattige og udtømte Missionscasse, saa meget kommer an, naar et nyt Forslag skeer til Missionens eller den Malabariske Ungdoms Bedste. Men, paa det jeg ikke skulde hovmode mig, saa kom nu et Slag efter et andet. Jeg selv blev flere Gange syg; 13 Børn laae engang til samme Tid syge og alle mine 3 første og eneste Børn tog Gud fra mig paa et Aar, hvilket paa een Gang saa vældig nedslog min Munterhed og mine glade Forhaabninger, at jeg, med det Krigsskib, som forliste, i den vemodigste Tone bad om at blive kaldt tilbage, da jeg nu for alle tilkommende Tider følte mig som en unyttig Byrde for Missionen. Intet Under da, at jeg gjerne saae, at flere Forældre toge Halvdelen af mine Kostgjængere bort, da jeg gjerne havde ønsket dem Alle bort, for desto friere at kunne reise til min Søster i Frøbersgrün i Voigtland og eensom hensørge mine øvrige Dage, som ikke syntes mig at kunne være mange. Men Gud ydmygede mig kun til mit Bedste og skjænkede mig igjen Sundhed, Munterhed, Kræfter og efterhaanden 2 Børn, en Søn og en Datter — et 3die venter jeg til Nytaar — for ganske at gjøre mig til en Job efter hans Helbredelse og velsigne mig."

John fortæller nu, hvorledes han solgte Skolehuset, der var for stort til ham og 9 Børn og fik det mindre

Huus, han forhen havde beboet, indrettet til Skolens Brug. Udenfor Staden, føier han til, har jeg kjøbt et Stykke tør Sandgrund, men som har den skjønneste Udsigt og har der indrettet en Hauge, som, naar Huset er færdigt, vil koste omtrent 2000 Rdlr. Der beskjæftiger jeg om Eftermiddagen, naar Skoletiden er forbi, mine Børn med Haugevæsenet, med at samle Planter og Insecter, medens jeg selv gaaer ud blandt Christne og Hedninger. Fra den der opkastede Høi overskuer jeg Havet, Staden, de omliggende Landsbyer, Hauger og Riismarker og tænker: kunde jeg dog her endnu udrette noget Godt, kunde dog den hele Egn, ja det hele Land blive fyldt med Herrens Erkjendelse, med Held og Velsignelse! — I vore Menigheder og Skoler seer det nu i Sandhed ret glædeligt og haabefuldt ud. Skjønt der i Menigheden er meget liderligt Pak tilbage, som jeg næsten ikke regner som henhørende til Missionen, saa begynde dog virkelig altid Flere at vandre, deels Christendommen værdig, deels i det Mindste anstændigere, hvortil vor nye Indretning, at undervise Communikanterne 8 Dage efter hverandre om Eftermiddagen og desuden prøve og formane dem særskilt, meget bidrager. Med Forberedelserne til Daab gaae vi især forsigtig til Værks, prøve dem, som ville døbes, først med Arbeide og trænge stærkt paa sand Bedring. Herved forringes vel de Døbtes Tal, men den christelige Religions Udbredelse bliver derved mere fremmet end hindret. De Nydøbte søge vi at holde desto fastere og underholde os ofte særskilt med dem. Størst Glæde har vi af vore Malabariske Skoler. Der kjende vi ikke et eneste liderligt eller ondskabsfuldt Gemyt og hos flere Drenge og Piger spores sand Gudsfrygt og Alvor. Mange Drenge overgaae deres Skolemester, men Pigerne har i deres Lærerinde og 2 Under-Lærerinder et fortræffeligt Exempel. Overalt hersker Sædelighed og Arbeidsomhed blandt Skolebørnene. Efterat vi for dem, som siden skulle ernære sig ved deres Hænders Arbeide, har afskaffet Eftermiddags-

Skolen og i dens Sted indført at strikke Strømper og flætte Matter, saa har et nyt Liv udbredt sig blandt dem. De forhen saa hyppige Sygdomme, Fnat, Ureenlighed i Klædedragten er næsten ganske borte. Europæerne selv glæde sig over den Reenlighed, hvormed de nu vise sig paa Gaden og i Kirken. Vore 2 store, øde Skolegaarde ere nu 2 behagelige Lysthauger, som den store Børne- og Hauge-Ven, Missionær Rottler, min Jonathan, har anlagt. Naar En af os kommer i Skolen, saa er Børnenes Glæde og Kjærlighed til deres Lærer og Fader synlig. Legemlige Tugtelser behøve vi sjeldent. Af dem, der ere opdragne i vort Huus, har vi nu alt en retskaffen Catechet i Tanjour, en duelig og afholdt Tolk hos Regjeringen, 2 Betjente og Skrivere hos europæiske Kjøbmænd og 2 brugbare Medhjælpere ved den europæiske og malabariske Ungdom, foruden adskillige Andre, som ret godt ernære sig og ere, om ikke alle Borgere i Guds Rige, dog nyttige Jordborgere. I mange europæiske Huse finder man nu Stuerne belagte med Rotting-Matter fra Missions-Skolen, som koste 10—40 Rdlr. Stykket. Hist og her seer man ogsaa der forfærdigede Riiskurve til 4 Rdlr. Stykket. Europæerne bære gjerne vore Strømper, som koste 30 Rdlr. en Snees Par, og selv for Generalmajor Abeste har vi nu en Snees Par i Arbeide. Mange Indvaanere sende deres Vinduer, Stole, Senge, Palankiner og Canapeer til vor Skole for at blive flettede. Herr Rottler har med Opoffrelse anlagt et Strømpestrikkeri blandt de Indfødte.

De glædelige Udsigter, som i dette Brev fremvises, bleve imidlertid snart formørkede. At John meente det godt og ærligt med sine Bestræbelser for Skolevæsenets Fremme, er uden for al Tvivl, ligsom og at han med stor Iver og Udholdenhed vedblev at skride frem paa den Bane, han havde betegnet sig, men man kan paa den anden Side ikke undre sig over, at hans Colleger (paa Rottler nær, som sluttede sig til ham) ikke billigede hans Planer og at navnlig hans

Opdragelsesanstalt for europæiske Børn var dem en Torn i Øiet; thi de kunde jo med Sandhed sige, at den, om end nyttig i sig selv, var Missionen uvedkommende, ja skadelig, for saavidt den maatte tage John og hans Medarbeidere megen Tid og bortdrage deres Opmærksomhed fra den egentlige Missionsgjerning. Den Første, som klagede over John, var Missionær Hagelund, en Dansk Mand og theologisk Candidat i Kjøbenhavn, som i 1785 modtog Kaldet som Missionær til Trankebar. „Tiden nærmer sig, skriver han*), da jeg kan haabe at tage Deel i Arbeidet her ved Missionen. Saa synes det mig og at være billigt, at jeg tillige tager Deel i Brevvexlingen med det høie Collegium. Hidindtil har jeg taus anhørt Alt hvad de Andre, eller, rettere sagt, hvad Herr John har foretaget sig og ligesaa taus seet igjennem Fingre med hans Lyst til at være Herre over alle Ting." Saaledes bliver Hagelund ved; men han fik for dette Brev en alvorlig Irettesættelse af Collegiet og døde Aaret efter. Imidlertid mærker man snart, at der er flere af Missionærerne end Hagelund, der ere utilfredse med Johns Skoleanstalter for europæiske Børn. Da han i en Skrivelse til Collegiet**) omtaler 2 haabefulde Ynglinge i sin Skole Johnson og Lebek, 17 og 15 Aar gamle, af hvilke han ønsker, at Førstnævnte, som har i Sinde at blive Missionær, fra 1790 af maa faae Titel af Conrector ved hans Skole, gjør han Undskyldninger fordi han kalder Skolen min, ikke vor og antyder, at af hans Colleger især Hr. Kønig aldeles Intet vil have at gjøre med den, men anseer den som Missionen uvedkommende. Ikke længe efter***) sendte Kønig, som han siger, for første Gang i 25 Aar, en særskilt Skrivelse til Collegiet med Besværing over, at John til sine Skoleanstalter vilde anvende hvad der var bestemt til Missionen. Col-

*) M. A. 1787 Nr. 10 cfr. Brevbog S. 481.

**) M. A. 1787 Nr. 15. 1789 Nr. 17.

***) M. A. 1793 Nr. 7. b.

legiet søgte i Halle hos Prof. Schulze Oplysning om Aarsagen til denne Spænding mellem John og König. Schulze gaaer i sit vidtløftige Svar*) tilbage i Tiden og viser, at Missionærerne König og Klein holdt paa de gamle Indretninger ved Missionen imod John og Rottler, som vilde reformere. Han billiger ikke ganske Johns Fremfærd mod de Ældre, hvilken i Øvrigt aldrig havde frembragt Fiendskab eller Adskillelse mellem dem. Han mener, at Johns Skole er en nyttig Indretning, som bringer Landet Fordeel, men at Nytten for den egentlige Mission er meget ringe. De deri opdragne Catecheter forlade Missionens Tjeneste, naar de kunne gjøre det med Fordeel. Landpræst er Ingen af Skolen bleven. Skolen skader de andre National-Skoler; thi John drager de dygtigste unge Mennesker til sig. Arbeidet paa Hedningerne lider derved; thi Johns særdeles Tilbøielighed til Skole-Arbeidet har vel givet denne Deel af Missionsforretningerne nyt Liv og en anden Skikkelse, men de Børnes Bearbeidelse har tabt derved, fordi Landmenighederne nu blot blive besørgede af Landpræsten og Catecheterne, og Uvandringerne blandt Hedningerne, som de gamle Missionærer fandt saa hensigtsmæssige, ere næsten ganske ophørte.

Hvad der nu skulde hjulpet John til at vise Hensigtsmæssigheden af hans Opdragelsesanstalt og dennes Nytte for Missionen, var, om Nogle af de unge Mennesker, som han dannede, havde viist nogen Tilbøielighed og Dygtighed til at tage Deel i Missionsarbeidet. Men det skete ikke; tvertimod, de 2 unge Mennesker, Johnson og Lebek**) til hvem John knyttede saa store Forventninger og meente, især i Førstnævnte, engang at skulle see en sand Timotheus, sendtes vel til Europa til deres videre Uddannelse; men Lebek slog sig strax fra Missionen, Johnson gjorde først dumme Streger og fulgte derpaa hans Exempel. „Dette gjør Ingen mere

*) M. A. 1793 Nr. 10. 1796 Nr. 11.

**) M. A. 1791 Nr. 8 1793 Nr. 7. b. 1795 Nr. 11.

ondt end mig, siger John, da jeg møisommelig nok har opdraget dem til Missionens Tjeneste og siden 1790 meest underholdt dem af mit Eget." — Men hvad der meest stod ei blot John, men hele Missionen imod, det var Tidsaanden. Havde den skullet kunne forlige sig med Noget ved Missionen i Trankebar, saa maatte det have været med Skole-Indretninger, der dog pleiede at finde Naade for dens Øine; men en Mission iblandt Hedningerne var i Slutningen af forrige og i Begyndelsen af dette Aarhundrede en saa stor Latterlighed, at den fra alle Sider maatte være udsat for Anfald, der ogsaa paafulgte og efterhaanden hjalp til dens Forfald, saa den kun som Skoleanstalt kummerlig kunde friste Livet indtil vore Dage. Dette skal nu nærmere paavises.

Alt i 1774 klager Prof. Freylinghausen i Halle*) over den i Kirken Overhaand tagende Fordærvelse og erklærer, at det bliver altid vanskeligere for ham at finde Personer, som har den fornødne Dygtighed og ere villige til at gaae som Missionærer til Trankebar. Denne Yttring forklarer han i et følgende Brev saaledes: „Det har vel og i forrige Tider været besværligt at finde Missionærer; men det er ikke at undre sig over, at det nu er endnu sværere, da mange Lærde bibringe Ungdommen saadanne Grundsætninger, som ganske ere det sande Evangelium imod, hvorfor en desto større Forsigtighed er fornøden ved Candidaternes Prøvelse for at man ikke skal blive bedraget. Thi naar en Saadan skulde blive udvalgt til Missionær, som hemmelig hos sig selv nærede den Tanke, at den blotte philosophiske Moral er nok til at erlange Salighed, saa vilde han ikke prædike Andet for Hedningerne, end hvad de selv vide og paastaae." Naar nu Missionærerne, ligesom de ældre Arbeidere uddøde, forlangte nye Medhjælpere, men Ingen fik, fordi Ingen, man kunde være tjent med, vilde lade sig sende, saa Pladserne

*) M. A. 1774 Nr. 7. 1778 Nr. 12.

maatte henstaae ubesatte, saa kunde dette ikke Andet end gjøre et sørgeligt Indtryk paa dem*). „Vore Omstændigheder, siger Schwartz, ere noget bedrøvelige; men Gud kjender Midler og Veie til at sende Arbeidere i sin Høst, skjønt i Sandhed redelige Arbeidere blive meget sjeldne. Kirkens Tilstand i Tydskland er meget sørgelig. Man har opfundet et Evangelium, som Paulus og de øvrige Apostler ikke har vidst Noget af. Jesu Christi dyrebare Forsoningsoffer og den Helligaands kraftige Virkninger forkaster man..... Først søgte de Vantroe at omstyrte Troens Grund; Christus var dem kun en god Lærer, hans Forsoningsoffer, som er Kilden til al Frelse og Velsignelse, blev foragtet. Hvad kunde deraf fremstaae, uden Frækhed og verdsligt Væsen?.... Men en Missionær maa vogte sig for at blive nedslaaet og utilfreds; thi det er, især her, en Gift for Legemet og høist skadeligt for Sjelen, fordi Tro og Kjærlighed og Haab derved aftage, ja vel endog gaae til Grunde; og naar Folk mærke, at man er utilfreds, saa skader det ved Sjelens Bearbeidelse, som dog skal være vor Glæde. Naar der tilstøder mig noget Fortredeligt, saa gaaer jeg hen og cathekiserer en Timestid. Denne Forretning forsøder mig alt det Bittre. Med Klager maa en Missionær ikke give sig af. Vi skulle være Vor Herres Vidner, men ikke blot Omvendere. Man ønsker vel, at en synlig, rig Velsignelse maa blive lagt paa vort Arbeide, ligesom 3000 Sjele bleve omvendte ved Petri Prædiken. Imidlertid, der er Tid til at saae og Tid til at høste; det er desuden et Spørgsmaal, om vi, ved saa stor Velsignelse, vilde blive i Hjertens Ydmyghed. Det er bedst at arbeide flittig og saa bede, at Gud vil velsigne Arbeidet!" Saaledes trøstede Schwartz sig; men han kunde ogsaa lettere; thi Gud havde givet ham et glad Hjerte og hans Forbindelse med England var mere trøstelig end de Trankebarske Missionærers med Danmark og Tydskland, hvor

*) N. H. B. V S. 74. 176. 173.

Frafaldet fra Christus var mere almindeligt. Han fik desuden ikke saadanne Medarbeidere tilsendte som hans Brødre i Trankebar, ingen saa uduelig som Stegmann og ingen saa frygtelig som Früchtenicht*). Han havde desuden ikke, som

*) Jeg maa desværre anvende nogle Linier paa at fortælle om dette Uhyre af en Missionær, hvis Ophold i Trankebar foraarsagede Missionærerne saa megen Kummer og Missionen saa megen Skade. Han var (M. A. 1798 Nr. 2) født i Hohen-Westedt i Holsteen, hvor hans Fader var Præst, havde studeret i Kiel, var examineret i Glückstadt 1797, med Charakteren „fähig". Han blev 1798 antaget til Missionær af Prof. Schulze i Halle, som siger derom: „da han meldte sig hos mig, har jeg prøvet ham baade i Prædiken og Catechisation og i begge Henseender, saa vel som med Hensyn til hans Charakteer, har jeg bemærket saadanne Egenskaber hos ham, at jeg ikke kan Andet, end fatte det bedste Haab for Fremtiden og anbefale ham som Missionær til Collegiet." Efter M. A. 1800 Nr. 6. og flere Breve fortæller jeg nu hans følgende Tildragelser. Han kom til Indien i Februar 1799, men ikke til Trankebar; thi det Skib, han kom med, landede i Bengalen. Underveis havde han prædiket i Cap og var af Colonisterne, da han havde afslaaet en Pengesum, bleven forsynet med Viin og andre Fornødenheder. Derpaa havde han drukket dygtigt og fortsat dette Levnet i Frederiksnagor, hvor det Rygte snart udbredte sig om ham, at han var en Dranker og Slagsbroder, som ikke var bange for at slaaes paa Pistoler. Gjeld gjorde han paa Missionens Regning og først i Octbr. ankom han over Madras til Trankebar, hvor de Andre alt inden hans Ankomst havde hørt hans Rygte. Ikke destomindre var han strax efter Ankomsten flittig og ordentlig, men hengav sig snart til sin Drukkenskab og kom første Juledag beruset i Kirke. Alle Formaninger vare forgjeves. Han forbandt med sin anstødelige Vandel den største Uforskammenhed i Fordringer, forargede Menigheden, beskæmmede Missionen, insulterede og truede i Drukkenskab sine Colleger i deres Huse, saa de saae sig nødte til at suspendere ham ved Midsommerstid 1800. F. blev ved paa sin Viis, yppede den 30 Januar 1801 paa offentlig Gade Klammeri med 2 Englændere og fik af dem Prygl med Ridepidsken, som efter-

Missionærerne i Trankebar, sin daglige Nød med en vrangvillig, for ikke at sige ondskabsfuld Regjering paa Stedet, hvem det hele Missionsvæsen var en Byrde og en Daarlighed. Jeg maa med Hensyn til alt dette anføre nogle Træk, som jeg under mine Undersøgelser er stødt paa, og som man sikkert vil finde betegnende.

Da i Aaret 1791 Missions-Lægen Martini døde og den unge Klein, en Søn af Missionæren, som i Europa havde studeret Medicin, just 11 Dage efter ankom til Trankebar, foreslog Missionærerne at ansætte ham som Interims-Medicus. Missions-Collegiet indhentede det medicinske Fakultets

lod sig blodige Spor i hans Ansigt. Nu removerede de andre Missionærer ham ab officio & beneficio; men denne Remotion vilde Regjeringen ikke anerkjende, idet den paastod, at efter F's Instrux § 8 skulde Sagen først berettes til Missionscollegiet og han imidlertid beholde Gage og Emolumenter. I det Hele fik Missionærerne ved denne Leilighed ofte nok at høre: „Missionen vil jo ikke staae under Regjeringen". Den 23 Februar skrev F. et Brev til sine Slægtninge i Europa og antydede deri, at han vilde tage sig selv af Dage. Værtshuusholderen, hvem han lod besørge dette Brev, sendte det til Politimesteren, hvis Folk fandt ham staaende paa Sengen i Præstekjolen, med en Kniv i den ene Haand og en Flaske i den anden. Kl. 12 om Natten blev han i sin Præstekjole ført paa Fæstningen. Man søgte nu at faae ham bort med Skibet Christianus VII; men Rhederne vægrede sig ved at modtage en saa farlig Mand. Han var da endnu i Trankebar, da Englænderne toge Staden i 1801 og blev af dem for Slagsmaal med en Officier sat 8 Dage paa Fæstningen. Endelig blev man af med ham; thi mod at faae nogle Penge frafkrev han sig alle videre Fordringer paa Cassen og reiste til Madras. Hvorledes han ved den ædle Gerickes Hjælp blev hjulpen bort derfra, er alt ovenfor fortalt. Endnu efter sin Tilbagekomst til Hamborg i Sommeren 1802 foraarsagede han adskillige Udgifter; thi han fik endnu en Sum udbetalt, imod at han skulde søge om at faae sin Bestalling casseret.

Erklæring, da Klein ogsaa i Kjøbenhavn havde hørt Forelæsninger, om dette var raadeligt. Paa denne Forespørgsel erklærede Prof. Kratzenstein saaledes: „Jeg kjender ikke Klein, men holder dog for, at det er raadeligt at bevillige Missionen den Medicus, som Missionen selv foreslaaer; thi Medikatet i Trankebar er ingen officium invidiâ dignum: det er ligesom her en Poenitentz-Pfarre. Man maa være, enten en ivrig Pietist, for at fortjene en høiere Plads i Elysium, eller en euthusiastisk Linneaner, som König (en tidligere Missionslæge) var, som dog der blev blind og døde, naar man vil ambere en saadan Plads."*) d. 13 Octbr. 1792. Kratzenstein.

At en Professor i en officiel Erklæring paa den Maade gjør sig lystig over Missionen, er alt paafaldende nok; men den maatte høre ilde af Folk, der stode den langt nærmere. Missions-Collegiets Secretair, Hee-Wadum, skriver saaledes til Missionær John**): „Catholikker og Jøder, der gaae over til vor Kirke gjøre vistnok ei dette Skridt uden for timelige Fordele at erholde, og min Mening er overalt denne, at Den, i hvem han og er, der er sin Religion utroe, kan og bør aldrig staae til at troe, da jeg holder for, at en Saadan uden Blussel kan være. naar Omstændighederne fordre det, færdig til at forandre Religion, saa tit ham lyster, og fræk hen begaae de nedrigste Skarnsstykker." Dette maa have været meget opbyggeligt at læse for Hr. John. Det er vel kun Secretairen, som paa egen Haand skriver saaledes; men det staaer dog i Collegiets Brevbog. I et Brev til hans Efterfølger i Secretairiatet, Gude, siger John***), hvad De melder om Hee-Wadums Ligegyldighed har vi i alle de Aar, han har bestyret Missionens Forretninger smertelig følt. Hans Privat-Venskab for mig gjorde mig aldrig Fyldest, da jeg saae, hvor koldt og kort han affærdigede de vigtigste

*) M. A. 1791 Nr. 6.

**) Brevbog fra 1789—1835. S. 29.

***) M. A. 1795 Nr. 6.

Punkter, saa jeg næsten maatte troe, at Meget maaskee slet ikke er bleven forelagt det høie Collegium."

Men nu i Trankebar da. — Da Catechet Schreyvogel, som siden ordineredes til Missionær, i Aaret 1804 ankom til Trankebar, hjemsendte han en Beretning til Missionscollegiet*), hvori han fortæller, at den offentlige Mening paa Stedet var imod Christendommen og navnlig imod Biskop Balle. Biskoppen fik, som Medlem af Missionscollegiet, Indberetningen at læse, og jeg har funden en kort Extract af hvad han har læst. Den har formodentlig været bestemt til at lægges ved Biskoppens Excerpter; men er bleven liggende ved Beretningen, hvor jeg fandt den. Den lyder saaledes:

Schreyvogel.

I Trankebar er Bibelen en Fabelbog, Troens Lærdomme forkastes. — Hver troer hvad han vil og handler som han vil. — Kjøbenhavns Biskop er en overtroisk Mand. — Siehe! die Aufklärung! Das habe ich lange schon gewußt.

At give en Fortælling om alle de Stridigheder Missionærerne havde med Regjeringen i Trankebar om den dem fra gammel Tid af tilstaaede Jurisdiction over Missionsmenigheden, som gjordes dem stridig og om mange andre Gjenstande, er ikke min Hensigt. Misfornøielsen var gjensidig mellem Regjeringen og Missionen og gav sig Luft i Besværinger til Kjøbenhavn. Jeg har seet en Skrivelse fra Regjeringen, med Generalmajor Anker i Spidsen, af 15 Octbr. 1792**), som tager meget haardt paa Missionen. Det hedder blandt Andet, at de Missions-Christne alene udmærke sig ved Ryggesløshed og Liderlighed og at det desuden meest er den laveste Classe af Indianer, der for en eller anden Fordeels Skyld fremstille sig som Candidater til Daaben. Tilsyneladende undskyldende, men i Grunden meget

*) M. A. 1805 Nr. 5.

**) M. A. 1793 Nr. 1. Bilag.

bidende tilføies, at dette ikke kan lægges D.Hr. Missionærer til Last, da de stedse have viist og endnu vise en hellig Iver for deres Kald." — Fra den anden Side hedder det*): „Endnu maae vi tage Hensyn til den saa almindelige Sladder, som vel ogsaa er bleven berettet til Europa, at Ingen er slemmere end vore Christne, og at selv Hedningerne ikke gjøre saa mange Optøier som disse. Svar: 1) Hedningerne afgjøre deres fleste Stridigheder indbyrdes og kunne dette bedre end de Christne, hvis Sager strax komme for Domstolene. 2) Man fordrer, som billig, mere af de Christne end af Hedningerne, men Europæerne fordre mere af vore Christne end af sig selv. — Israels Børn i Ørken havde endnu meget Ægyptisk ved sig. Vi føle, som den plagede Moses, det Meste og overlade gjerne Andre at ræsonnere, som er en let Sag.

„An dem Regierungs-Rath Schmidt, skriver John**), haben wir im Gouvernement einen wahren Grobschmidt wieder bekommen, der die Promemorien wieder uns schmiedet und jetzt die Feder so zu brauchen scheint, wie er ehemals den Stock als Sergeant brauchte." Misundelsesværdige, føier han til, ere de Engelske Missionærer uden Privilegier i Sammenligning med os, som har de skjønneste Privilegier. Hellere udbryde imod os en offentlig Forfølgelse, som dog faaer Ende, end saaledes at steges ved Chikanens Ild."

Dette var 1801. I 1804 lyde Efterretningerne noget mere trøsteligt. Det hedder***), at den værste Chikaneur, Regjeringsraad Schmidt er død, at et Brev fra Missionscollegiet, hvori det takker Regjeringen for dens Omsorg for Missionen, har gjort den bedste Virkning, og at General Anker ved et Gjæstebud paa Kongens Geburtsdag har druk-

*) M. A. 1796 Nr. 10. b.
**) M. A. 1801 Nr. 10.
***) M. A. 1804 Nr. 8.

ket paa Missionens Velgaaende. Men, for tidligt havde Missionærerne glædet sig til blidere Dage*). Schmidt var rigtignok død, men Lindgreen var kommen ud i Raadet og Rehling som Byfoged. Disse 2 forenede sig om at chikanere Missionærerne og tilskyndede Adskillige af de Indfødte til at klage over dem. De besværede sig over den Missions-Ret, som holdtes i Bethlehemskirken samt over Mishandlinger og indsendte en Klage til Kongen. En ved Navn Tiagappen indgav særskilt Klage over at Missionærerne havde skilt ham ved hans Arv, at Missionær Caemmerer havde givet ham 4 Drefigen og Hr. John med egen Haand, havde tugtet en Kone. Efter al Sandsynlighed er enhver Beskyldning for Uredelighed ugrundet og løgnagtig; men Beskyldningen for selvtagen Myndighed mangler ikke Grund. Hr. Caemmerer maa tilstaae, at han har givet Tiagappen et Par Drenfigen for „frække Talemaader“ og Hr. John, at han har givet Konen en let Tugtelse, som efter hans Mening har forebygget en stor Ulykke. Nu anstillede Rehling en Undersøgelse og behandlede Catecheterne og de Missionærerne gunstige Indfødte saaledes, at de klagede derover til Regjeringen, som sendte Rehling Klagen. R. stævnede dem og lod Sættedommer udnævnes. Han satte derved en saadan Skræk i de Indfødte, at de føiede sig i at gjenkalde Alt og erlægge Hver 2 Rdlr. i Bøder, som Missionærerne betalte for dem. Denne Sag ærgrede Missionærerne i høi Grad og hæmmede deres Virksomhed. John vilde til Kjøbenhavn for at tale deres Sag og kom til Madras, men kunde ingen Leilighed faae og vendte om.

Saaledes høitideligholdt man i Trankebar Missionens Secularfest. I de engelske Missioner blev den helligholdt med kirkelig Høitid. Følgerne heraf, skrive Missionærerne i 1807, har været, at vi næsten ere blevne modløse, see Kirkerne tomme, Daab og Nadvere foragtede.“

*) M. A. 1806 Nr. 13.

Under saadanne Omstændigheder, som de her skildrede, er det vel intet Under, at man i Missionærernes Yttringer sporer megen Mismod med Hensyn til Missionens Fremtid. Alt i 1793 siger John*): „en ny, redelig Missionær vilde være os til stor Trøst og Hjælp; men finder man ingen tilforladelig Mand, saa lade man os hellere døe ud.“ Missionærerne yttre et Par Aar efter:“**) „Betænke vi den sig almindelig udbredende Irreligieusitet i Europa og Indien, der ligesom en Strøm bortriver Alt med sig, og som vi ikke kunne modstaae, overveie vi Moralitetens Forfald her, og at den ogsaa i vore Menigheder, uagtet al Opmuntring, Beden og Formanen, mere og mere gaaer til Grunde, saa gjør dette os troligt, at vi maae ligge under for Byrden og for mangen Kummer, som vi kun kunne klage for Gud over i Bønnen“..... „Vi kunne anføre flere Grunde, hvorfor vi selv fast formode, at Missionen efterhaanden nærmer sig sin Ende. Vil Forsynet tillade dette, saa kunne vi ikke staae imod, men beklage da vore Menigheder, som uden Europæiske Lærere ikke kunne opretholde sig. Vore Landchristne ere de Bedste, fordi de boe længst borte fra Europæerne; men ogsaa blandt Stadchristne gives der mange redelige Gemytter, som gjøre os Glæde og bedre kunne kjendes af os, end af dem, som staae udenfor Missionen“. „At Hedningene-Omvendere i mange Menneskers Øine, især i vore Dage, ere Narre det har vi længe vidst. Der hænger vel ogsaa nogen Daarskab ved os; men vi ville forbedre os. Vel den som har den mindste Deel af denne menneskelige Ingredients; men den blandt Eder, som er reen, kaste den første Steen!“

I hele denne sørgelige Tid bestræbte Missionærerne sig for at være Videnskaberne gavnlige. Botaniske og andre naturvidenskabelige Bemærkninger læses hyppigt i de Beretninger om deres Reiser, som fra Halle af offentliggjordes.

*) M. A. 1793 Nr. 1. Bilag. 1801 Nr. 0.

**) M. A. 1795 Nr. 31. 1796 Nr. 10. b.

Mangfoldige vare deres Forbindelser med Lærde, især Naturforskere, i Europa og Indien. Missionær Rottlers Herbarium, Johns Conchyliesamling, Missionslægen Kleins Fugle- og Insektsamling vare Gjenstande, som i høieste Grad interesserede Sagkyndige. 8 forskjellige lærde Selskaber optoge dem uden Opfordring som Medlemmer. Prof. Rüdiger i Halle leverede, efter Missionær Johns Død, et Bidrag til hans Levnetsbeskrivelse*) og erkjendte deri, hvormeget han skyldte denne Mand, med hvem han gjennem en Række af 36 Aar stod i Brevverling, med Hensyn til sine Studier af de Indiske Sprog.

Nu kom Trankebars Indtagelse af Englænderne den 13 Februar 1808 og de paafølgende Krigsaar, som gjorde Forbindelsen mellem Colonien og Danmark umulig. Imidlertid tildelte dog den engelske Regjering i Madras Missionen i Trankebar nogen Understøttelse, saa Anstalterne holdtes ved Live, dog kun kummerlig og ikke uden at stiffe betydelig Gjeld, som siden af vor Regjering blev betalt. Det er glædeligt at blive vaer, at blandt dem, der stode den Trankebarske Mission bi i den daværende Trang, var ogsaa Kongen af Tanjour, som ikke kunde glemme hvad han skyldte Schwartz, og derfor, skjønt han ikke antog Christendommen, dog altid var Missionens ædelmodige Velgjører. John var nu gammel, svækket af Sygdomme og Sorger, hvoriblandt ogsaa huuslige over hans Søns slette Opførsel; men selv i hans svage Dage var Virksomhed hans Lyst og Skolevæsenet, hans Yndlingsbeskæftigelse... hans Viesteen. 5, 6 Aar før sin Død fik han, med betydelige Opoffrelser af sit Eget, oprettet Friskoler for Børn af alle Kaster i og udenfor Trankebar samt i det Tanjourske. Disse Skoler fik Fremgang og et Skrift, som John udgav, vakte Opsigt**); men for Missionen bleve de uden Be-

*) N. H. B. VI. S. 525.

**) Remarks on Indian civilization London. 1813. 8. Udtog i N. H. B. VI S. 493.

tydning. Johns Dine havde længe været svage, tilsidst blev han ganske blind, men lod sig dog imellemstunder lede til Prædikestolen for at tale til Menigheden*). Han længtes meget efter Udløsning, talte daglig om sin Død og bad Gud blot om, at han ikke maatte lide længe. Denne Bøn blev hørt; thi den 1ste Septbr. 1813 døde han pludselig af et Slagflod.

Efter Johns Død forestod Cämmerer saavel hans Skoler, som Missionen i det Hele. I Mai Maaned 1820 overgav han til det Engelske Selskabs**) Arbeidere, som engelske Undersaatter i det Tanjourske, 1300 Christne med 11 Catecheter og 11 smaa Kirker med tilhørende Grund. Missionen i Trankebar, skriver han***), alle de andre Missioners Moder, nedsynker nu til at blive en lille Anstalt for et enkelt Sted.

Nu forberedes jo en heel Forandring i det Ostindiske Missionsvæsen, og er tildeels indtraadt, idet mangfoldige Selskaber fæste Fod paa forskjellige Steder i Indien og drive Missionsgjerningen efter heel forskjellige Grundsætninger †); men mærkeligt er det dog, at paa den gamle Missions Hovedstationer, Trankebar, Madras og Tanjour forbleve, paa hvert Sted een Missionær af den gamle Stamme, lige til de sidste Aar. I Madras stod Rottler, som fra Trankebar (hvor han ankom 1776) drog derhen efter Gerickes Død, og blev paa Stedet til han, i Januar 1836, døde, 87 Aar gammel. I Trankebar stod Cämmerer, som i 1789 modtog Kald som Mis-

*) H. B. VI S. 490.

**) Society for promoting Christian knowledge. Man mærke sig vel, at dette Selskabs Missioner i Ostindien fra 1825 af ere overtagne af Society for the propagation of the gospel in foreign parts. Forhandlingerne herom, see N. H. B. VII S. 47.

***) M. T. 1820. Nr 3.

†) Man eftersee hvad Missionær Cordes skriver om det Indtryk, som de forskjellige Missionsselskabers Virksomhed i Madras gjorde paa ham; i Dresdener Missions-Nachrichten. 1841. Lief. 9.

sionær, lige til han i 1837 døde, i en Alder af 70 Aar. Og i Tanjour staaer, saavidt vides Kohlhoff den Yngre endnu; jeg har i det Mindste ikke seet hans Død anmeldt. Han er en Søn af den ældre Missionær Kohlhoff, som holdt sit Jubilæum ved Sønnens Ordination, 1787. Faders og Søns Embedsvirksomhed omfatter et Tidsrum af mere end 100 Aar. Jeg haaber da, at, om end mange Ting prøves paa den ostindiske Missionsmark, vil der dog være de Udsendinge, som ville slutte sig til den ældre Mission og fortsætte dens Gjerning. Hertil synes mig, at vi Danske have et særdeles Kald, et Kald, som vi ikke bør overhøre.

Nær var det bleven overhørt. Den trankebarske Regjerings Forslag til Forandringer ved Missionen gik i 1824 blandt Andet ud paa ikke mindre end, at Missionen maatte ophøre som Omvendelsesinstitut, men at derimod Skoler bleve indrettede, i hvilke de for ethvert Menneske almeennyttige Kundskaber bleve meddeelte, og ved hvilke der hos Indianerne vilde beredes Veien til sand Christendoms Udbredelse i Tiden*). Missions-Collegiet gav for saavidt efter for Gouvernementets bestemte Erklæring, hvilken Hr. Schmmerer selv havde tiltraadt, at det meente, at Skolerne herefter burde være Hovedsagen, men modsatte sig, at Omvendelses-Institutet aldeles ophørte. Gouvernementet havde meent, at Navnet Missionær dog burde vedblive, som et i Landet ærværdigt Navn. Af samme Grund meente Collegiet, at ogsaa Navnet Mission burde beholdes. „Tiderne, hedder det, kunne forandres og i blidere Dage kunne udvidede Bestræbelser for Christendommens Fremme knyttes til dette Navn. Hele Historien viser, hvor meget det ofte kommer an paa Navne, og nu, da hele Europas, især det Protestantiskes Opmærksomhed er henvendt paa Missionerne og disse understøttes og begunstiges langt mere, end i de sidste 30 Aar, vilde det vække en ubehagelig

*) M. A. 1824 Nr. 9.

Sensation, hvis dette Navn blev nedlagt af den Danske Regjering." I den Kongelige Resolution angaaende den nye Indretning af Missionen i Trankebar, af 18 Mai 1825, ved hvilken Præste-Embedet ved Zions Menighed og første Missionær-Embedet forenedes, optoges den Bestemmelse, „at de geistlige Embedsmænd, som i Trankebar vedblive at føre Navnet „Missionær" skulle kun der, hvor de kunne haabe at udrette Noget og hvor Personernes moralske Charakteer opmuntrer dertil, bestræbe sig for at omvende Hedninger til Christendommen, til hvis Udbredelse i Øvrigt ingen Pengeunderstøttelse bliver at anvende". Caemmerer havde alt tidligere anholdt om og faaet sin Afsked, men i 1821, ved Kgl. Resolution, faaet Tilladelse til at fungere som Missionær for sin Pension *). Schreyvogel forlod Trankebar sidst i 1826 og traadte i det Engelske Selskabs Tjeneste, som ansatte ham i Tirutschinapally. Til Afsked sendte han Missions-Collegiet et Brev, hvori han gjorde opmærksom paa Missions- og Skolevæsenets sørgelige Tilstand og paa, at Vedkommende i Trankebar arbeidede paa at nedbryde Missionsanstaltens Virksomhed.**) Den første Danske, der sendtes over som Præst ved Zions Menighed og Missionær, J. Ivarsen, døde paa Overfarten i 1827. Hans Efterfølger K. E. Møhl***) gjorde 1829—1835 hvad han kunde. Hvad H. Knudsen, som i 1837 afgik fra Danmark og endnu staaer i Embede, har udrettet, er for nyt, til endnu at kunne tilhøre Historien †). Saameget kunne vi imidlertid sige, at det lysner derovre og det Samme kan siges med Hensyn til Deeltagelsen i Europa for den Trankebarske Mission.

Vel har Englænderne faaet deres Missionsstationer for sig selv og de engelske Penge kunne vi ikke mere gjøre

*) M. A. Nr. 1. 1821. Brevbog S. 386. 448.

**) Brevbog S. 406.

***) Forfatter til Skriftet: Breve fra Indien. Kjøbenhavn 1840. 8.

†) Man efterse dog hvad der fortælles i Dansk Missionsblad Nr. 10 under Overskrift: „Trankebar".

Regning paa. Ligeledes er Forholdet til Halle saa godt som opløst og Directoriet for de Frankiske Stiftelser har begyndt en særlig Anvendelse af de Midler, som staae til dets Raadighed i Missions-Øiemed, f. Ex. til en Mission paa Borneo. Men det lutherske Missions-Selskab i Dresden har netop med Flid opsøgt den gamle lutherske Mission i Trankebar, og dets Udsending, Cordes, arbeider i Forening med Knudsen. Vore Konger har, selv under de vanskeligste Omstændigheder, ikke unddraget Missionen i Trankebar den engang tilstaaede Understøttelse, og har altid hellere villet lægge til, end tage fra. Missions-Collegiet har ikke blot anbefalet det Dresdener Selskabs Udsending til at faae Adgang til Missionen i Trankebar; men er alvorlig betænkt paa en Udvidelse af den, saa at i det Mindste endnu een ordineret Missionær ansættes. Collegiet har hertil Pengemidler, da det ikke blot har de Missionen tillagte aarlige Indtægter at raade over; men ogsaa Renter af Legat-Capitaler, især af det Scholziske Legat, om hvis Oprindelse og Skjæbne jeg her vil meddele nogle Oplysninger.

Kjøbmand Samuel Scholz*) i Breslau, en rig 78aarig Mand paa Gravens Bred, havde længe tænkt paa at vise Missionen en Velgjerning og talt derom med sin Skriftefader, Archidiakonus Thinkel, som havde skaffet ham alle fornødne Oplysninger, men dog meente, at siden Tiden gik hen, vilde der Intet blive af. Imidlertid kom den af Sygdom og megen Legemssvaghed nedbøiede Olding i Aaret 1784 fra sit Gods Langenau, 1½ Miil fra Breslau, til Staden for at styrke sig ved Nydelsen af Herrens Nadvere, og bragte med sig 8000 Rthlr. Amst. Bco., (som siden omsattes til 10680 Rdlr. Dansk Courant) med den Bestemmelse, at for denne Capitals Renter skulde lønnes en Lærer, som trolig vilde forkynde Hedningerne Evangeliet. Capitalen sendte han til Missions-Collegiet med den Bemærkning, at den kunde for-

*) M. A. 1784. Nr. 1. Brevbog S. 413. ff.

øges ved de tillagte Renter indtil Planen kunde udføres, hvilket han gjerne saae, maatte skee snarest muligt, og hvis det skete i hans Levetid, lovede han at give endnu 1000 Rthlr. Scholz døde imidlertid endnu samme Aar, hans Plan, som egentlig gik ud paa en ny Missions Stiftelse, kom aldrig til Udførelse, af Legatets Renter er en Deel Tid efter anden, anvendt til de Trankebarske Skoleanstalter; men den egentlige Capital er under Missions-Collegiets Bestyrelse ei blot reddet, men saa betydelig forøget, at den vil kunne yde væsentlig Hjælp ved den paatænkte Udvidelse af Missionen i Trankebar.

Saaledes ere Pengemidlerne tilstede; og at ogsaa Stemningen hos det christne Folk her i Landet er for en Fortsættelse af den begyndte Gjerning og at Præstestanden mere og mere skjænker denne Sag sin Opmærksomhed, det har i de senere Aar viist sig ved saa utvetydige Kjendetegn, at det kun behøver at paapeges, ikke at bevises.

Men pludselig hører man fra Stænderforsamlingen i Roskilde: det er bedst at vi sælge Trankebar, — ikke blot engang ved Leilighed, men jo før jo hellere, og til hvilkensomhelst christelig Nation. Jeg har gjennemgaaet de derhenhørende Yttringer i Stændertidenden*) og maa tilstaae, at jeg deri ikke har fundet en grundig Fremstilling af vore politiske og comercielle Forhold til Trankebar; men især ere vore kirkelige Forhold til denne Coloni ikke med et Ord berørte, og netop disse vilde kræve om Nænsomhed, naar Talen skulde være om at sælge Trankebar. Christendommens Velsignelser ere ved den Danske Regjerings Omhu bragte til et Hedningefolk; men den Menighed, som har dannet sig, er ikke i Udvikling kommen saa vidt, at den selvstændig kan bestaae; den behøver endnu, maaskee i en Række af Aar, Moderkirkens Tilsyn og Pleie. Vi maatte da være meget

*) Roskilde Stændertidende for 1842 S. 3840. 3931. 3933. 3957. ff. 3972. og CXXXII.

haardhjertede, om vi under saadanne Omstændigheder vilde, ikke blot undlade at arbeide videre paa vore Fædres Gjerning, men ogsaa, ved at sælge Trankebar, udsætte Missionen, hvis Kræfter, efter den nylig gjennemgaaede, livsfarlige Sygdom, ikke ere mange, for, efter den nye Eiers mulige, ja næsten sandsynlige Tykke, at kastes paa Gaden. Jeg maa derfor, med Øiet fæstet paa de historiske Minder og paa de nuværende kirkelige Forhold i Colonien, sige bestemt: sælg ikke Trankebar!

At Frederik IV's Mission har skaffet os udbredt, europæisk Berømmelse, det kan siges med Sandhed; men uden at træde Sandheden for nær kan man tilføie: vi har i dette Stykke faaet mere Berømmelse, end vi har fortjent. At Gjerningen har været god og velsignet, det har jeg i dette Skrift viist ved at fortælle Missionens Historie. Dens Skrøbeligheder og Mangler har jeg ikke skjult, men fremstillet, hvor Sandheden krævede det. Hvad Europa med rund Haand har givet os for meget af Berømmelse for Missionen i Trankebar, ville vi stræbe at aftjene i Fremtiden.

Bilag A.

Kurze und wahrhafte Relation

von

dem Ursprung und Fortgang der Dänisch-Malabarischen Missionariorum.

Aus Liebe zur reinen Wahrheit

ausgefertiget

von

Christiano Aletophilo.

Anno 1715.

(Efter Manuscript paa Kongens Bibliothek, Gl. Kgl. Samling Nr. 2510. 4. See Anmærkning 1 til Bilag A).

J. N. J.

Die von Ihr. Königl. Majestät zu Dänemark, Norwegen u. s. w. zur Bekehrung der Heiden in Ostindien abgesandten Missionarii haben in Europa allbereits einen so bekannten Namen, daß fast nicht nöthig wäre, einige weitere Nachricht von ihnen zu ertheilen, wenn man nicht um der Wahrheit willen, die in den bisher gegebenen Nachrichten ziemlich sparsam zu finden ist, dazu gezwungen würde, wobei man denn vorgängig erinnert, daß dieselbige nur allein in dieser Schrift soll gesucht und entdeckt werden, wie sie allen unpartheiischen Gelehrten in Dänemarck bekannt ist. Zwar ist es schon so weit gekommen, daß **Editor hallensis** und Andere Diejenigen, so dieserwegen nöthige Erinnerungen gethan, einer schweren Sünde zeichen wollen; vid. ausführl. Bericht p. 35 seqq. Allein, wo sie keine Feinde der Wahrheit sein wollen, werden sie wol leiden können, daß man dieselbe, wie sie am Tage liegt, kund thut, damit ein Jeder, nach der Ermahnung des Apostels, die Geister prüfen könne, ob sie aus Gott sind. cfr. I Joh. IV. 1. Sind doch die Herren **Missionarii** in allen ihren Briefen **testes in propria causa**; wenn man nun zeigen kann, daß ihre Zeugnisse nicht übereinstimmen, ja! daß sie offenbare Unwahrheit geschrieben, sollte denn das auch Sünde sein? Hätten die Herren **Hallenses** solches nicht verschwiegen, sondern sie ohne Ansehen der Person angeführet, würde man ihnen keine Partheilligkeit aufbürden, und auch der Mühe, solches anzuzeigen, überhoben sein können. Da sie aber solches nicht gestehen, das **Contrarium** vielmehr aus allen ihren **Scriptis & Factis** erhellet, indem sie alles, was von ihnen geschehen ist und noch geschieht, bis in den Himmel erheben und es, **vel tacito vel aperto Consensu**, völlig approbiren: so muß man endlich aus wohlgegründeter Beisorge, es möchten üblere Suiten folgen, was der Wahrheit gemäß und also christlich ist, dem geneigten unparteiischen Leser hiemit **communiciren**.

Nachdem Dr. J. F. Lütkens von Berlin nach Copenhagen zum Hofprediger allergnädigst berufen wurde, hatte er, sonderlich im Anfange, großen Applausum und vurde auch an dem Königl. Hofe sehr ästimirt, so daß er deswegen Gelegenheit bekam, auch unter Andern Ihrer Königl. Majestät vorzustellen, daß, gleich wie man sich bemühete, die Commerzien zu Tranquebar in Ostindien in größere Flor zu bringen, man doch auch dahin bedacht sein möchte, wie man die blinden Heiden daselbst zur Erkenntniß der Wahrheit bringen, und also in solchen heidnischen Gegenden das Christenthum aufrichten könnte. Diesen plausiblen Vortrag nahmen Ihre Kgl. Maj. allergn. zu Herzen, und weil man zu einem solchen wichtigen Werke nothwendig geübte Sinnen haben müßte, willigten Ihr. Kögl. Maj. allergn., daß man sich nach sogenannten Missionariis umhören möchte. Nun konnte der Herr D. Lütkens den damaligen, nunmehro Seel. Hrn. Bischof Bornemann de jure nicht vorbeigehen, weswegen er denn, laut seines eigenen Bekenntnisses in seinem Briefe, de dato d. 19 Martii, 1709, (welcher zu finden ist in der Missionariorum Sendschreiben, die zu Halle ex officina pietistica herausgekommen sind) mit dem Bischof hierüber conferirte; weil aber derselbige, indem er Alles wohl prüfte, nicht gerne hiemit zu thun haben wollte, suchte er sich mit einer Entschuldigung loszumachen, nicht darum, daß er keine tüchtige Subjecte hierzu gewußt hätte, denn eine solche Armuth an tüchtigen und gelehrten Subjectis ist Gottlob nicht in Dänemark und das Contrarinm soll drunten gezeigt worden, sondern damit er in dieser Sache nicht möchte mit eingeflochten werden. Hierauf verschrieb Hr. D. Lütkens zweene von Berlin, nämlich Heinrich Plütschau, gebürtig aus Meklenburg und Barthol. Ziegenbalg aus Meißen. Ein Jeder kann aus ihren Briefen leichtlich merken, von welchen Præceptoribus sie unterwiesen und an welchen Oertern sie die Requisita ihrer Mission erlernt haben. Sie sind in Berlin beide liebe Discipuli Archi-Pietistæ Langii gewesen, vid. Præfat. der Fortsetzung der Merkw. Nachricht aus Ostindien, so anno 1708 von ihm herausgegeben ist, und das war also erstlich ein Stück, woran rechtschaffene Theologi, die Langens Conduite kennen, sich billig stoßen könnten.

Wenn wir aber bei gedachtem Sendschreiben des Hr. D. Lütkens, (worin er eine Passage aus des Seel. Hr. D. Neumann Dissert. de Pseud. Apost., die Missionar. betreffend, refutiren wollte) noch ein wenig bleiben mögen, so werden wir nicht allein Gelegenheit haben, diese wahrhafte Relation zu continuiren, sondern auch zeigen können,

daß B. D. Neumannus in dem, was er von diesen Missionariis in Dissert. de Pseud. Apostolis geschrieben, nichts Unbilliges begangen.

Was dennoch Hr. D. Lütkens von dem nunmehro auch Seel. Kgl. Oberhof-Prediger & Confessionario Hr. D. P. A. Jespersen meldet, das hat diese Umstände. Dieser theure Mann war ein Drontheimer und wußte also am besten, daß es in Finlappen um das Erkenntniß Gottes und Jesu Christi sehr schlecht stünde; daher gieng seine Meinung dahin, wenn ja Missionarii sollten ausgenommen werden, so wäre es besser, solche in die nächsten Städte zu senden, die zwar getaufte, aber sonst in der seeligmachenden Lehre Christi ganz unerfahrne Einwohner durch fleißiges Catechisiren & Predigen fester zu gründen, wobei denn die Hrn Hallenses und ihre Anhänger in ihrem judicio sich nicht übereilen wollen, als wenn die Schuld solcher großen Unwissenheit den dortigen Predigern beizumessen sei; denn es ist bekannt, daß die Filial-Kirchen, sowohl in ganz Norwegen, als absonderlich in dortiger kalten & felsigten Gegend sehr weit von den Hauptkirchen entlegen, die Wege meistentheils gefährlig & unbrauchbar, auch die Gemeinden so groß sind, daß ein Prediger daselbst in einer jeden Filial-Kirche kaum 3 oder 4 Mal in einem Jahre sein Amt, wie gerne er auch wollte, verrichten kann. So sind auch ihre Besoldungen so gering, daß sie unmöglich, Adjunctos davon halten können; daher gieng des Hr. D. Jespersens christlicher Vorschlag dahin, daß etliche tüchtige & fleißige Subjecta den in Finnlappen stehenden Predigern in ihrem schweren Amte, um eine solche Besoldung, die die Ostindischen Missionarii genießen, zu Hülfe kommen möchten. Allein es ist bis Dato noch nichts daraus geworden, und ob es künftig, wie man vermuthet, geschehen werde, wird die Zeit lehren. Indessen sieht man hieraus, daß es in Europa noch wohl so viel giebt im Christenthume zu begießen, daß man, ehe solches geschehen, sich nicht in andere Theile der Welt zu pflanzen, zu begeben hätte. Die Liebe läßt uns zwar das beste hoffen; ob man aber solchen, nach Fin-Marken zu sendenden Gehülfen aus Dänemark, England & Halle, so reiche Beisteuer zusenden würde, und die dasigen Einwohner ihnen den Tisch so wohl decken könnten, als den Ostindischen Missionariis geschieht, das stehet dahin. Jenes, sowohl nämlich die reiche Beisteuer aus gedachten Ländern & Orten, als auch dieses, bezeugen den Missionarii in ihren Sendschreiben hin & wieder; will man sich nur die Mühe nehmen, und das in der 7ten Continuation des Berichts zu befindende Sendschreiben, von den Gnadenbezeugungen, so Seine Kgl. Mj. von Dänemark und Ihro Kgl. hohes Erbhaus der Mission erzeiget haben, durchlesen, so wird man finden, daß es ihnen an Geld nimmer-

mehr mangeln könne. Denn sie empfangen von dem General-Post-wesen in Dänemark, schon seit dem 11ten Septbr. 1711, jährlich 2000 Thlr., und im verwichenen Jahre schenkten Ihro Kgl. Maj. ihnen noch eine außerordentl. Gabe von 2000 Rthlr., zu geschweigen, was die übrige hohe Kgl. Herschaft ihnen apart zusandte; wenn man nun das Englische und Hallische Geld dazu rechnete, so würde es gewiß kein geringes Capital ausmachen, daher mann denn nicht sehen kann, was den Herrn D. Lütkens bewogen, Sie, die Missionarios, von dem importirten Quæstu contra B. Neumann loszusprechen.

Es läugnet der Hr. D. Lütkens weiter contra Neumann, daß sich die Missionarii den Theologis Hafniensibus opponirt hätten, und hat Recht in tantum, sed non in totum. Denn außer dem Herrn D. Bornemann und D. Masio hat sie keiner von den Theologis Hafnienaibus jemals gesehen, vielweniger mit ihnen gesprochen. Doch, weil der Hr. D. Lütkens schreibt: Er könne leicht muthmaßen, wohin der Mann (Neumann) gesehen haben möge mit jetztgemeldeter Anschuldigung und hinzusetzt: Ich will aber diesmal die Sache noch nicht rühren, bis man etwa näher gedrungen wird, Alles in seiner wahren suite kund zu machen; so muß man also die reine Wahrheit, ob sie gleich bitter ist, hiemit melden, und verhält sich die Sache also: Als diese beiden futuri Missionarii nach Copenhagen gekommen waren, begehrte der Hr. D. Lütkens von hoher Hand, daß er dieselbige examiniren und nachmals ordiniren möchte; weil aber solches in des Seel. Hr. Bischofs Amt gegriffen war, kam er dagegen allerunterthänigst ein, und stellete für, daß solches ihm zukam, worin ihm denn auch allergnädigst Beifall gegeben wurde. Da er nun dieses nicht erhielte, verlangte er, daß der Herr Bischof gedachte Hrn. Candidatos in seinem Hause examiniren sollte; dessen sich aber derselbige auch de jure weigerte; und da solches auch nicht also gelingen wollte, begehrete er (ἀλήθειαν λέγω), daß er, wenn sie examinirt würden, in des Bischofs Hause gegenwärtig sein möchte, worauf der Bischof antwortete: Seine Gegenwart sollte ihm sonst lieb & angenehm sein; er vermeinte aber, sein Amt ohne seine Presénce verrichten zu können. Was er nun vor Interesse hätte gehabt, wenn er eines von diesen 3 Stücken erhalten hätte, läßt man Andre beurtheilen. Also wurden nun diese Candidati von dem Seel. Bischof examinirt, und zwar, weil sie der lateinischen nicht mächtig waren, in deutscher Sprache. Er befand sie aber nicht so tüchtig, wie er wohl wünschte, und beklagte unter andern, daß sie der griechischen, so wenig als der lateinischen Sprache kundig wären. So waren sie auch in Thesi & Antithesi so schlecht gegründet, daß, als Ihnen von dem Hrn. Examinante

die Frage zu beantworten vorgelegt wurde: „Ob ein Jeder in seiner Religion selig werden könne,“ sie ex tempore affirmando respondirten, und also an den Tag legten, daß sie entweder die Frage nicht verstunden, oder aber, daß es ihnen indifferent sei, zu welcher Religion sich Einer bekenne, wenn er nur ein äußerlich frommes Leben führe; daß mans also J. G. Bövingh ihrem ehemaligen Collegen wol nicht verdenken kann, wenn er in seiner curieusen Beschreibung und Nachricht von den Hottentotten p. 28, 31, 32. verlangt, daß den Souverainen Missionariis ein orthodoxus Theologus, der in der Theol. Thet., Polem. & Casuistica wohl versiret sei, zum Haupt gesetzt würde und diese Ursache p. 28 hinzufügt: Damit der Eigensinn und Klugdünkel eines jungen Menschen, der erst nöthig hat, Thesin zu lernen, der ganzen Evangelischen Kirche keinen Schandflecken anhänge, und mehr verkehre, als bekehre. Dieserwegen wurde nun der Herr Bischof bewogen, die Ordination, wie denn wol billig war, nicht fürzunehmen; Herr D. Lütkens aber wollte die Candidatos ganz entschuldigen, als hätten sie seine Meinung nicht verstanden, und wäre ihnen, als Fremden, sein Methodus examinandi unbekannt gewesen; brachte es auch so weit, daß sie von ihm selbst in seinem Hause in Gegenwart des Hrn. Bischofs, der hierin condescendirte, abermals in deutscher Sprache examinirt und nach langem Wortwechsel, von dem Hrn. Bischof ordinirt wurden. Wie dieses nun geschehen, ästimirten sie denselbigen nichts mehr (und dies ist außer Zweifel, was der Hr. D. Neumann meinet), sondern Herr D. Lütkens und Archi-Pietista Langius waren ihre Augäpfel, wie alle ihre Briefe sonnenklar ausweisen.

Hierauf giengen sie d. 30ten Novbr. 1705 zu Schiffe und auf dieser Reise kriegte Ziegenbalg so viel Klugheit & Weisheit (denn das sind bei ihm Synon:), daß er sich auch in seinem Buche, genannt: Schule der Weisheit, so A. 1710 zu Frankfurth gedruckt ist, unterstanden, diejenige Weisheit zu lehren, so bisher in Europa, sonderlich in den hohen Schulen gar zu unbekannt gewesen sei. vid. Unschuld. Nachr. 1712 p. 537 seqq.

Endlich kamen sie d. 9ten Juli 1706 in Tranquebar glücklich an, und haben indessen unter der Verkündigung des Evangelii, wie sie in ihren Briefen hin & wieder schreiben, große Widerwärtigkeit, Anfechtung von allen Seiten und Verfolgung, sonderlich von heidnischen Christen (vid. Fortsetzung der merkw. Nachrichten aus Ostindien p. 78; item historische Nachricht von der Bekehrung unter den Heiden in Ostindien p. 227, 246. praes. p. 247. 248 etc.) ausgestanden. Ob sie nun Schmiede ihres eigenen Unglücks gewesen, und mit ihrem singulairen Wesen

(wovon man schon unterschiedliche Spuren hat, die man aber noch nicht melden will) dazu Anlaß gegeben, oder ob die daselbst wohnenden Christen, Dänischer & anderer Nationen, ihnen zu viel gethan, solches steht, weil man dazu keine eigentliche und unparteiische Nachricht bisher hat haben können, dahin. Das ist aber gewiß, daß sie mit den dänischen Predigern in Puncto Collegiorum Pietatis und der Königl. dänischen Obrigkeit und zwar sonderlich dem Hrn. Commandanten Hassio allgemählich großen Streit bekommen und Ziegenbalg hauptsächlich mit seinem hitzigen Kopfe sich demselben singulari plane modo opponiret habe, wenn derselbige nicht Alles gut heißen und nach seiner Pfeife tanzen wollte; vid. Bövinghs curieuse Nachricht p. 27; — dem sei aber, wie ihm wolle.

Es schrieben indessen beide Missionarii bei aller Gelegenheit und baten um 2 Personen zu Hülfe. (vid. Fortsetzung der merkwürd. Nachricht p. 9 und alibi) und weil sie fast in allen ihren Briefen eine große Hoffnung zur Bekehrng vieler Heiden machten, so wurden ihnen noch 2 Missionarii aus Dänemark, näml. M. J. E. Gründler und J. G. Bövingh, nebst einem Mitarbeiter, Namens Polycarpus Jordan, Mense Novembris, Anno 1708, zugestanden. Der Erstere, näml. J E. Gründler, und der Letztere, Jordan, sind Discipuli Hallenses, vid. Bövingh p. 27. J. G. Bövingh aber hat 8 Jahr in Kiel studiret, und mag den Andern an Erudition, Aufrichtigkeit und ungeheuchelter Frömmigkeit, so viel man aus seinem, Wahrheit liebenden Gemühte sehen kann, überlegen sein.

Diese drei Männer reiseten also dahin; weil die beiden Hallenses, wie leider Gottes bei ihnen mehr als gemein ist, das verfluchte Präjudicium hegten, als wenn von Halle nur allein Regeniti herkämen, und daher andern frommen Leuten, die ihre ungereimten Principia nicht approbiren, und an ihrer Neuerung keinen Gefallen haben können, auch nicht da gewesen sind, die Wiedergeburt gemeiniglich ungescheut absprechen, so fingen sie schon zu Copenhagen an, denselbigen more Pharisæorum zu verachten, ihn von der Geld-Kasse auszuschliessen und bei ihrer Ankunft in Tranquebar den beiden vorigen Missionariis dieses more solito fest einzubinden. Und dies war eine bittre Quelle alles Streits, Widerwillens und Mißtrauens, voraus, da Bövingh nicht in allen ihren sonderlichen Einfällen folgen und das, was krumm war, recht heißen weder konnte noch wollte. Diesem Uebel abzuhelfen schrieb derselbige von dem malabarischen Zustande an einen guten Freund und bekannten Prediger in Rendsburg ganz confident und aufrichtig mit dem ausdrücklichen Begehren, das Geschriebene sub rosa zu halten und nicht drucken zu lassen. Der gute Mann aber communicirte diese

Briefe einem Andern, sie durchzulesen, welcher sie nicht durchlas, sondern dieselbige, auch gar wider sein Vermuthen & Willen, unter dem Titel: „Curieuse Beschreibung und Nachricht von den Hottentotten“ zum Druck beförderte. Wie nun diese Schrift zum Vorschein kam, ging Vielen, die Ziegenbalgs und seiner Collegen Briefen als ungezweifelten Wahrheiten getraut hatten, die Augen auf; und gewiß! er hat darin genugsam gezeigt, wie sehr seine Worte und Werke von einander differirten, und wie das lange nicht durch sie ausgerichtet sei, was sie in ihren Briefen dem ganzen Europa kund gethan haben. Doch, sie haben durch ihre geschmierte, glatte Worte bei mitleidigen Menschen ein ziemlich Stück Geldes nach Ostindien gezogen und dadurch viele Fano-Christen (vid. Böv. p. 29) gemacht, die, so lange das Geld gedauert, ihren Lehrern ἐν μορφώσει εὐσεβείας wohl nachgeahmet, wenn aber nichts mehr vorhanden gewesen, häufig wiederum davon gelaufen sind. Es wird gedachter Tractat wohl in eines jeden gelehrten und unpartheiischen Mannes Händen sein; auch zweifelt man gar nicht, daß sie viele Contradictiones zwischen dieses und jener Missionariorum Berichten werden gefunden haben. Jedoch, damit Niemand meine, als thäte man der hallensischen Parthei zu viel, so muß man doch:

I. eine und andere Contradiction um der Wahrheit willen hiehersetzen.

II. Aperte falsa und offenbare Unwahrheiten, die man aus anderweitigen gewissen Nachrichten hat, welche die beiden ersten Missionarii in ihren sogenannten „Merkwürdigen Nachrichten“ in Europam berichtet, hiemit specificiren.

Was I. die Contradictiones anbetrifft, so beliebe der geehrte Leser Folgendes zu merken: Sowohl Plütschau und Ziegenb. in der Fortsetzung der Merkw. Nachr. p. 9., als auch nachmals M. Gründler: „Ausführl. Bericht,“ andere Contin. p. 86, wollen mehr Missionarios und Gehülfen zur Bekehrung haben: Herr Bövingh aber in seinem Tractat p. 30 schreibt: Ich weiß nicht, was die vielen Missonarii allhier machen sollen; Zwo sind allhier überflüssig genug, es wäre denn Sache, daß NB. der Eingang der Fülle der Heiden bald einbrechen wollte. (Gleichlautende Redensarten findet man auch in der andern Missionariorum Briefen: vid. Merkw. Nachricht p. 20. et alibi passim. En ergo regni illius, quod fingunt, gloriosi buccinatores!) Die Erndte allhier ist groß, aber der treuen Arbeiter wenig, schrieben die Ersten, Merkw. Nachr. im 9ten Briefe, p. 11, dagegen aber protestirt nicht nur Herr Bövingh, sondern auch Hr. Gründler Contin. 2. p. 85. mit diesen Worten: Bei dieser jetzigen Bekehrung erkennt man frei-

sich noch nicht, daß es diejenige Seegens=Zeit sei, zu welcher Gott die Fülle der Heiden sammeln und in seine Gemeinschaft gehen lassen will etc. So waren die ersten Briefe voll guter Hoffnung, wie in der Vorrede Contin. III, selbst bekannt wird. Ex effectu aber sieht man, daß bishero 2 Missionarii überflüssig genug gewesen.

2. Sie schreiben in ihren Briefen hin und wieder, e. g. im Ausführlich. Bericht. p. 8. Contin. IV. p. 160., in der historisch. Nachricht p. 232., daß sie des Sonntags die ordentlichen Evangelia & Episteln erklärten, item, daß sie das dänische Kirchen=Ritual zum Theil in die malabarische & portugisische Sprache übersetzt hatten, es in die neuerbaute Kirche einzuführen, welches, ob es gleich Manchem als unnöthig zu sein vorkommen möchte, (En animum novaturientem!) man doch für nützlich erkannt hatte, theils weil solche Ceremonien auf die Erbauung könnten gerichtet werden, theils weil man sich in Kopenhagen an das dänische Kirchen=Rituale eidlich hätte verbinden müssen. historische Nachricht p. 232, 233. Ist's dem also, warum hat denn Herr Ziegenbalg seines Eides so bald vergessen, und nicht nur die Abschaffung der Collecten und der Vorlesung der Evangelien und Episteln verlangt; sondern sie auch wirklich in den Früh= und Nachmittags=Predigten abgeschafft? wie Hr. Bövingh p. 43. 46. deutlich schreibt, und es auch in Kopenhagen schriftlich auf Erfordern bewiesen hat. Hat er auf das dänische Kirchen=Ritual geschworen, warum hat er denn die Excommunication an dem Canacappel des Hrn. Plütschauen nicht nach der darin gegebenen schriftmäßigen Verordnung verrichtet, vid. Bövingh p. 42. seq. 46.

3. Daß sie eine Conference gehabt, gestehen sie selber, Historische Nachricht p. 270., warum aber haben Ziegenbalg & Gründler solchen eigenmächtig aufgehoben? Warum hat Ziegenbalg in dem Conferenzbuch vieles ausgelöschet? Hatten sie etwa geirret, und Ziegenbalg, der doch jünger als Plütschau ist, die Authorität, dieses ohne dessen & der Andern Consensu zu thun? Zeiget es nicht den Eigensinn und die Herrschaft der Hallensium an? Bövingh p. 45.

4. Melden sie in der historischen Nachricht p. 278, daß Hr. Bövingh, (ob er gleich nicht genannt wird) gern à part außer der Stadt etwas anfangen wollte, sie aber hätten solches acceptiret und geschehen lassen, daß derselbe nach Gutbefinden der Obrigkeit, auf angewiesener Stelle, ein Haus zur Wohnung und ein Gemach zur Anrichtung der Schulen bauen möchte. Herr Bövingh aber sagt p. 22: Es sei dem Herrn Gründler bei der Vertheilung zugefallen (vermuthlich durch Loos. vid. Merkw. Nachr. p. 14.), außer Tranquebar in einen Gar=

ten zu ziehen; ihm aber sei es zugefallen, nach **Tillali** zu ziehen, welches er auch auf Gutbefinden des Herrn Commandanten und **NB.** seiner Collegen gethan, und setzet p. 37. ausdrücklich: Er sei von dem Dorfe **Boreyar**, woselbst er sonst ein kleines Haus für wenig Geld hätte kaufen können, ungern abgegangen; doch spricht er: weil der Hr. Commandant und **NB.** meine **Collegen** dahin stimmten, und ihre **argumenta** sehr **plausible** waren, mußte ich mirs gefallen lassen. Wie reimet sich aber nun dieses zusammen? Jene sagen: Hr. **Bövingh** hatte gern **à part** etwas anfangen wollen, Sie hatten's nur geschehen lassen. Dieser aber spricht: Er hätte es ungern angenommen, hätte es sich aber auf ihr vieles Einrathen müssen gefallen lassen. Warum verhehlen sie hier ihren **Consens** und waschen mit **Pilato** die Hände? Darum: es lief unglücklich ab. Denn weil das Dorf **Tillali** auf der **Tanjourischen** Gränze lag, opponirten sich nicht nur die Heiden gegen diesen Bau, sondern gebrauchten auch wirklich Gewaltthätigkeiten und verbrannten sowohl das neuerbaute, als auch der ostindischen **Compagnie** daselbst stehendes schönes Lusthaus. Und wofern sie Friede haben wollten mit diesen Barbaren, mußten sie ihnen 600 Rthlr. auszahlen. Das war nun gewiß ein schlechtes Zeichen einer großen Erndte. (Merkw. Nachr. im 9ten Briefe p. 11.) Daher wollen sie auch in ihrer historischen Nachricht p. 278 nicht wissen, daß sie dieses Baues halber 600 Rthlr an den König von **Tanjour** haben büßen müssen; Herr **Bövingh** aber weiß es wohl p. 40. Und wenn sie es auch gewußt hätten, warum sollten sie eben den Europäern davon Nachricht geben, die sich sonsten bedenken möchten, mehr leiblichen Seegen zu Strafgeldern einzusenden.

5. So gern aber die **Hallenses** sahen, daß **Bövingh** von ihnen getrennt sei, so sehr verlangte er auch, weil er doch keine Ruhe hatte, von ihnen zu scheiden. Daher, wenn sie in der hist. Nachricht p. 273 von ihm schreiben, daß, nachdem er die malabarische Sprache in etwas erlernet, es ihm gefallen, für sich allein etwas anzufangen (**cfr. Luc. XIIX, 9.**) und endlich 1711 nach Bengalen zu gehen, von wannen er nach etlichen Monaten mit einem englischen Schiffe wieder nach **Europa** gereiset sei, so erklärt derselbige seine Meinung mit diesen Worten p. 28: da vorhin **unanimi consilio** Alles geschah, so ist nun die **Conference** ganz aufgehoben und thun Herr **Ziegenbalg &** Herr **Gründler** alles nach eigenem Kopfe, indem oft, weil bei dieser neuen Bekehrung viele wichtige **casus conscientiæ** vorkommen, solche Dinge vorgehen, daß es der ganzen evangelischen Kirche muß eine üble Nachrede geben. Und bei so gestalten Sachen werde ich an der-

tiges Ministerium den Zustand berichten und folglich dahin bedacht sein, wie ich von ihnen kommen und landwärts eingehen möge etc. Daß er aber gar wieder in Europam gekommen, dazu wird er wol triftige Ursachen gehabt haben, und wäre zu wünschen, daß man seinem Berichte geglaubt und der großen Gefahr der dasigen Kirchen durch gottgefällige Mittel schon vorgebeuget hätte.

6. Wenn sie die Moral der Malabaren beschreiben wollen, so legen sie ihnen ein sehr stilles, ehrbares & tugendhaftes Leben bei, in dem 7te Briefe der Merkw. Nachr. p. 29. Hr. Bövingh aber schreibet von ihnen: daß sie nur einen Schatten des Guten an sich trügen, dabei aber, unter vielen Lastern, sonderlich geneigt wären zur Hurerei, zum Diebstahl, Müßigang und Lügen p. 29; — und hierin muß er allerdings Recht haben; denn in der 3ten Continuation p. 143. wird ihm mit diesen Worten Beifall gegeben: Es sind Viele, welche nicht als natürliche Menschen, sondern als unvernünftige Bestien leben, sonderlich ist die ganze malabarische Nation sehr zur Hurerei geneigt, welches das allergemeineste Laster unter ihnen ist und ganz nicht gestraft wird. Man lese p. 128 lin. penult. & ultima: Die malabarische Nation hat es in der Schwarz-Künstelei sehr weit gebracht, daß man darüber erstaunen muß. Wo sie nun dieses ein sehr stilles, ehrbares und tugendhaftes Leben heißen werden, so machen sie in der That Laster zu Tugenden.

7. Was sonderlich die Streitigkeiten betrifft, welche unter ihnen selbst entstanden, so ist davon kein Wort in ihren gedruckten Briefen zu finden. Es wäre aber doch wol nicht undienlich gewesen, dieselbe der ganzen evangelischen Kirche, welche allerdings ein Auge auf dieses hochwichtige Bekehrungswerk haben soll und muß, (dafern sie es rechtschaffen mit ihr meinen) zu offenbaren, damit dieselbige solchem Scandalo hätte abhelfen können; ob sie dennoch durch Verschweigung derselbigen in des Apostels Pauli Fußstapfen getreten, der, wenn Streit unter ihnen & ihren Collegen gewesen, es deutlich gemeldet Gal, 2, 11. seq. oder es auch, gemeldet zu werden nicht gehindert Act. 15, 37 & 38; lasset man rechtschaffene Theologos untersuchen. Warum hätten sie aber die Wahrheit nicht melden sollen, wenn Herr Bövingh ihnen entweder mit Lehre oder Leben zu solcher innerlichen häßlichen Uneinigkeit Anlaß gegeben hätte? Es wäre dadurch der Lauf des Evangelii nichts mehr gehindert worden, als daß er zu der Apostel-Zeiten dadurch gehemmt würde; er würde vermuthlich nicht darüber geklaget oder geschrieben haben; das Publikum wäre nicht durch widrige Nachricht zu nicht geringer Verunglimpfung, sowohl der Missionairen als des Werkes Gottes, geärgert worden,

wie Edit. Hallens. Contin. 3 in der Vorrede schreibet. Daher ist das Stillschweigen gewiß ein indicium malæ causæ, daß nämlich dem Non-Hallensi Unrecht widerfahren, und daß sie das, was in ihrem Krahm nicht gedienet, verschwiegen haben.

8. Am meisten muß man sich verwundern, daß sie sich nicht gescheuet haben, sich selbsten in ihren Briefen hin und wieder, eine ungemeine Fürsichtigkeit, Heiligkeit & Unsträflichkeit more Pharisæorum beizulegen, ja! sich ein solches Leben & Wandel zuzuschreiben, die den hasigen dänischen Prediger ganz unerträglich sei, weil sie dachten, sie müßten um ihrer Gemeine wegen, gleichfalls in dergleichen Fußstapfen treten, wie die Worte in des Herrn D. Lütkens gedrucktem Briefe ausdrücklich zu finden sind. Fließet aber dieses judicium nicht abermals aus dem verdammten Principio: Non-Hallenses esse irregenitos? So können diese Herren andere Leute richten, von denen die christliche Liebe ein Besseres zu hoffen befiehlt, und über deren reine Lehre und gottseligen Wandel noch Niemand, außer sie, geklaget hat; wenn man aber ihnen den Balken in ihrem Augen zeigen kann, muß er nicht mal ein Splitter heißen, Mat. 7, 1 sqq. Sie stehen wahrhaftig auf einem gefährlichen Wege und möchten wohl bedenken das Wehe Christi. Mt. 23, 27-28. Man findet ja an ihnen offenbare Werke des Fleisches, als da sind: Feindschaft, Hader, Neid, Zorn, Zank, Zwietracht, Rotten, Haß, Gal. 5, 19. 20. 21; denn sintemal Eifer & Zank & Zwietracht unter Euch sind, seid Ihr denn nicht fleischlich & wandelt nach menschlicher Weise? frage ich billig mit Paulo 1 Cor. 3, 3. Bedenket doch, was ihr von den dänischen Predigern wider die christl. Liebe in die Welt hineinschreibet und wie Ihr mit Euren eigenen Collegen umgegangen seid. Was der Herr Dr. Lütkens, das Splitterrichten gedachter Herren Prediger zu entschuldigen p. 67 & 68. schreibt, hält wahrhaftig den Stich nicht; denn wer war verbunden, zu Tranquebar eine wahre Freundschaft zu suchen und zu stiften, die angekommenen Missionarii, oder die daselbst im Amte stehende dänischen Prediger? hätten jene eine aufrichtige Freundschaft bei ihnen gesuchet, sie würden sich derselbigen nicht entzogen, sondern ihnen in allen billigen Stücken zu Gefallen gewesen sein. Zudem so könnte der Hr. D. Lütkens wohl gedenken, daß durch Sendung tüchtiger Subjectorum dänischer Nation der dänischen Colonie in Ostindien ein größeres Gefallen geschehen würde, als wenn er ausländische Personen dazu recommandirte, und, da ihm auch nicht unbewußt war, daß man in Dänemark und übrigen Königl. Landen die hallischen unglückseligen Neuerungen laut den Königl. dänischen Edicten wieder den Pietismum, deren 2

in den unschuldigen Nachr. 1712. p. 882. befindlich sind, nicht approbirte, so hätte es ja allerdings Prudentia Theologica erfordert, daß er, wenn ja Deutsche hätten genommen werden müssen, keine Hallenses oder ihrer Lehre beipflichtende, sondern andre orthodoxe und in Wahrheit fromme Subjecta, an denen es nicht würde gemangelt haben, dazu vorgeschlagen und ihnen in allen nur möglichen Dingen hülfliche Hand geleistet hätte. So hätte er bei der ganzen reinen evangelischen Kirche mehr Dank erworben als er durch solche augenscheinliche Partheilichkeit erlangen kann, die die aufrichtigen Glieder der Kirche billig herzlich beseufzen, wenn sie bedenken, daß solche Mission so viele Früchte des Fleisches, so wenig hingegen des Geistes gewirket hat. Wollte man hiergegen einwenden, die Missionarii hätten ja nicht allein in Halle studirt, sondern einige unter ihnen hätten sich auch in Wittenberg und Leipzig aufgehalten, so dienet zur Antwort, daß nicht die Frage sei, wo sie studirt, sondern was sie für Principia haben und zu welcher Parthei sie sich jetzo halten; und so wird sich's finden, daß sie alle (Bövinghium forsan excipias!) offenbare Hallenses sind. Kurz! es sind solche Leute von dem Herrn Dr. Lütkens zu diesem wichtigen Werk genommen, die weder genugsame Capacité, noch eine wahre Frömmigkeit an sich haben, indem geistl. Hochmuth, eingebildete Pietät und schändlicher Geldnutz bei ihnen bisher den Meister gespielt hat: Geistlicher Hochmuth, weil sie sich selber unter einander, danebst auch ihre Neben-Christen verachten; eingebildete Frömmigkeit, weil Einer für den Andern wollte regenitus sein; schändlicher Geldnutz, weil einige unter ihnen den leiblichen Seegen, so sie von Halle bekommen, mit ihrem Collega Bövingh nicht gemein machen wolten, welchen doch Gott, der König & das Amt ihnen gleich gemacht hatte.

Nun muß ich auch II. aperte falsa und offenbare Unwahrheiten aus ihren Merkw. Nachrichten den Herrn Hallensibus zeigen und zusehen, wie dieselbige von ihnen künftig werden bemantelt werden. Sie schreiben im 5ten und 6ten Briefe der Merkw. Nachr. p. 21. 22.:

1. Daß einer aus fürstlichem Geschlecht, Namens Modaliapa der Erstling aus den Heiden sei, welcher die lieben Freunde und Brüder in Halle in dem Herrn freundlich grüßen lasse. Wer sollte bei diesen Worten nicht glauben, daß Modaliapa nicht nur ein Prinz, sondern auch am ersten ein Christ geworden sei? wie sie denn auch dessen Bekehrung im 5ten Briefe, de Dato 1. Octbr. 1706 confirmiret haben. Der Wahrheit liebende Leser glaube aber weder das Erste, noch das Letztere; denn dieser gerühmte Prinz ist ein gemeiner Malabar und hat weder am Geblüte, noch am Gemüthe etwas fürstliches. Er ist

auch annoch ein offenbarer, gottloser & verruchter Heide, der wol niemals resolvirt gewesen sein mag, die heilige Taufe & chstl. Religion anzunehmen [2]).

2. Eine gleiche Bewandniß hat es auch mit der Frau aus fürstlichem Geschlecht, davon sie im 6ten Brief p. 25. berichten, daß sie durch das verkündigte Wort dermaßen bewogen worden sei, daß sie der **Missionarien** Sclavinn zu sein sich willig erboten; denn es ist weder ein bekehrter Prinz noch Prinzessinn in Tranquebar zu hören, noch zu sehen.

3. Sie melden im 8ten Briefe von einem blinden Catecheten, daß derselbe in einem solchen heiligen Eifer über unsere chstl. Religion stehe, daß jedermann sich über seine mächtige Reden verwundern muß. Allein durch sein zweimaliges ärgerliches **Apostasiren ad Papismum** hat er schon an den Tag gelegt, daß er in einem solchen, blinden, unheiligen & unverständigen Eifer wider unsere Religion gestanden, daß sich jedermann über seine mächtige Heuchelei verwundern muß. Solche böse Heuchelei dieses natürlich und geistlich blinden Catecheten sahen **Plütschau & Bövingh** schon voraus, daher sie ihre Collegen, die einen sonderlichen Heiligen aus ihm machten, oftmals dafür warnten, damit der Name Gottes unter den Heiden nicht möchte gelästert werden. Allein sie trauten dem Catecheten mehr, als ihren Collegen, und sagten: Sie lästerten den Geist Gottes in dem blinden Manne, und mag es ihnen damals wol ergangen sein, wie jenem Blindgebornen. **Joh. 9, 39.**

4. Sie schreiben im 5ten Brief, p. 19, 20., im 7ten p. 30 & alibi, daß die Heiden, so da Christen werden wollten, von allen ihren Gütern und ganzer Freundschaft excommuniciret wurden, also daß sie alsdann nicht mehr in die Heiden-Häuser kommen durften, sondern von ihnen für die allerverachtetsten und unglückseligsten Menschen gehalten wurden. Man hat zu Halle in der 3ten Continuation dieses, als ein kräftiges Motiv gebraucht, die Christen in Europa nicht nur zum Mitleid, sondern auch zur reichen Beisteuer zu bewegen. Wenn man aber diese Nachricht bei einem Lichte unpartheiisch besieht, so wird man befinden, daß solches nicht **propter veritatem**, sondern **propter elemosynas** geschrieben sei. Selbst die beiden ersten **Missionarii** verrathen sich im Briefe, so in der 5ten Fortsetzung der Nachrichten vom Waisenhause zu **Glaucha** vor **Halle** p. 28 **seq.** zu finden ist. Denn die Heiden, so da Christen werden, stehen entweder unter einer heidnischen oder unter einer christlichen Obrigkeit. Obs nun gleich von denen, so unter einer heidnischen Obrigkeit stehen, wahr sein konnte, so ist doch nimmermehr zu glauben, daß eine chstl. Obrigkeit solche Beraubung

der Güter und Verfolgung der neubekehrten Christen dulden und sie nicht vielmehr, wenn es geschehen sollte, zu dem ihrigen verhelfen und sie wider aller Gewaltthätigkeit der Heiden schützen würde. Zudem möchte ich wol gern wissen, ob die Herren Missionarii auch einen einzigen Casum mit gründlicher Wahrheit vorzuzeigen hätten, da es einem von ihren neubekehrten Gliedern der Gemeine in Tranquebar so unglücklich ergangen, daß es nicht nur aller seiner Güter beraubt, sondern auch von seiner annoch unbekehrten Freundschaft excommunicirt worden sei? Ich zweifle daran, um deßwillen, weil Prinzen & Prinzessinnen, die begütert sein könnten, unter ihrer Gemeine nicht zu finden, sondern die Glieder derselben blutarme, nackte Leute sind, so wol nicht Petri Reichthum gehabt haben mögen, welche sie verlassen dürften. Denn sie, die Gemeine, besteht eigentl. *a.* aus Kindern ganz armer, nothdürftiger Leute, die sie selbst nicht ernähren können, und also aus Noth den Missionariis entweder umsonst oder auch um Geld überlassen müssen. *b.* aus vielen Sclaven der dänischen Einwohner, die auch keine Güter zu verlassen haben; *c.* aus etlichen wenigen Europäern, die sich des obgedachten Unglücks auch nicht zu befürchten haben. *d.* aus etlichen Mohren & Mahomedanern, die theils von der papistischen Religion zu ihnen getreten, theils aber auch aus den Heiden zu ihnen gekommen sind. Man melde aber von diesen letztern, was sie zu verlassen gehabt und von was für Feinden sie excommunicirt worden. Gestehet doch Hr. Ziegenbalg selber in der 3ten Continuation p. 141., daß die neuen Christen bei den Heiden könnten im Hause sein, mit ihnen essen, und wiederum, daß die Heiden sich nicht mehr schämten, bei den ersten im Hause zu sein und mit ihnen zu essen usw. Die Worte, so er dabei setzet: Wir habens nunmehr so weit gebracht, wollen nichts sagen, denn die Königl. dänische Obrigkeit ist von ihnen schwarz genug gemacht, daß sie dem Werke nicht wolle behülflich sein; der Kraft des göttlichen Wortes aber solche Toleranz beizulegen, ist, ob's gleich herzlich zu wünschen wäre, ganz falsch; sondern es ist jeder Zeit so gewesen, wie alle diejenigen, so sich in Tranquebar aufgehalten, einhellig bezeugen werden.

5. Den Zustand der bekehrten Gemeine in Tranquebar haben sie im 8ten Brief p. 6. 8. & alibi so beschrieben, daß man sich nicht anders denn statum primitivæ ecclesiæ vorstellen mag. Wenn man aber bedenkt, daß die malabarischen Christen insgemein große Heuchler sind: daß die Nachrichten von der freiwilligen Verlassung aller ihrer Güter und Ausgang von aller ihrer Freundschaft auf keine Wahrheit beruhe; daß sie keinen Eifer wider die heidnischen Gräuel bezeugen, sondern

selbige noch mitmachen, z. B. kein Kuhfleisch essen, weder Wein, noch Bier trinken etc., daß Viele unter ihnen in herrschenden Sünden leben, wie an dem Exempel des Erzheuchlers, des blinden Catecheten, des Poeten C. F., von welchem die Heiden selbst gesagt haben: Er war ein großer Christ des Tages und ein großer Hurer des Nachts, — zu sehen ist; item, daß die Missionarii selbsten große Fehler an sich haben, die oben angezeiget sind: so möchte man wol von solcher Gemeine sagen, was die Pietisten von unseren Kirchen ohne allen Grund in den Tag hinein schreiben & schreien: Sie bedürfen einer großen Reformation.

6. Was machen sie nicht vor Wesens von dem Bau der neuen Kirche, Jerusalem genannt, von welcher noch Viele in dem Gedanken stehen, es sei derselbigen Erbauung ein Wunderwerk nud eine extraordinaire Begebenheit; denn sie wissen nicht, daß dieselbige, weil sie sehr klein ist, nicht mehr als 160. Rthl. zur Erbauung gekostet habe; denn die Materialien und die Arbeitsleute kann man in Ost-Indien sehr wohlfeil haben, ipsismet fatentibus, Cont. 3. p. 145., welches Geld sie wol, ehe der Bau angefangen wurde, werden zu bekommen gewußt haben. Es ist auch wol so viel Geld nicht dazu nöthig gewesen, nachdem unterschiedliche Einwohner vieles dazu verehret, und der, ihnen so verhaßte Herr Commandant allein 2,000 Mauer-Steine dazu geschenket hat.

7. So steht auch die Kirche, nicht außer-, sondern innerhalb der Stadt.

8. Die Erlernung der malabarischen Sprache wird fast für ein donum linguarum angesehen, man bedenkt aber nicht, daß viele papistische Missionarii und andere Europäer solche durch natürlichen Fleiß & Kräfte und tägl. Uebung erlernet haben.

9. Die Herunterreißung der Köpfe heidnischer Götzen geschieht nicht allemal aus göttl. Eifer; denn es sollen die Soldaten solches ungescheuet und am hellen Tage mehrmalen verrichten.

10. Wo ist die Regung am Königl. Hofe zu Tanjour und in der übrigen Heidenschaft? Wo ist die hoffnungsvolle Bekehrung eines Königl. Bedienten, im 7ten Brief p. 28, geblieben? Etwa bei Tillali? Gewiß! das böse Verfahren der Heiden am gedachten Orte ist ein offenbarer Beweis, daß eine solche Regung unter den verstockten Heiden gewesen sei.

11. So ist es auch kein extraordinaires & miraculeuses Werk, in einer Zeit von 9 Jahren 200 oder einige mehr Personen zum chstl. Glauben zu bringen, die aus Sclaven, Papisten, armen und theuer

erkauften Kindern (vid. Vte Fortsetzung der Nachricht vom Waisen-Hause p. 30) und nothdürftigen Leuten besteht. Man ist eben so einfältig nicht, daß man nicht wissen sollte, daß die Indianer vor Geld & Lebens-Nahrung auch oft wol Leib und Seele verkaufen, daß die Sclaven, wenn es ihre Herren haben wollen, gern Christen werden, damit sie nicht weiter verkauft oder doch gelinder tractirt werden mögen; item daß die Herren Missionarii die allermeisten Glieder der Kirche mit Gelde, contra praxin Christi et Apostolorum an sich gezogen haben.

Nun urtheile jeder unpartheiische Leser, ob man von solchen heiligen Leuten, als die Hallenses Missionarii sein wollen, vermuthen könne, daß sie so wenig die Wahrheit lieben & aperte falsa den Europäern weiß machen dürfen. Aus den contradictoriis mag man erkennen, daß das, was zu ihrem Ruhm dient, hergegen aber zur Verkleinerung des Nächsten gereichen könne, von ihnen meisterlich angebracht sei, wie solches durch Gegeneinanderhaltung der Briefe der Missionariorum und Böverghs oben deutlich erwiesen ist. Wenn aber præoccupirte Gemüther dagegen einwenden wollen, Herr Bövingh hätte seine curieuse Beschreibung und Nachricht von den Hottentotten, hernachmals durch eine andere Schrift sub titulo: Kurze Nachricht von den Hottentotten[3]) Ao. 1714, zu Hamburg gedruckt, selbst retractiret, und würde also in seiner ersten Nachricht zu viel geschrieben haben, dem dient zur Antwort, daß er dazu propter multorum odium & invidiam gezwungen sei; denn, wie man von einer gewissen Hand hat, hat er eine völlige Apologie seiner ersten Schrift verfertiget, welche aber drucken zu lassen ihm nicht permittirt, sondern ihm vielmehr ernstlich injungirt worden, weder schriftlich noch mündlich etwas von der Missionariorum Conduite weiter zu entdecken und sich so aufzuführen, als wenn er nimmer ein Missionarius gewesen wäre. Ja! man hat ihm nicht mal Freiheit verstattet, eine gesauberte Nachricht von den indischen Heiden und Beschreibung seiner Hin- & Her-Reise zu publiciren, wie am Ende seiner Vorrede zur „Kurzen Nachricht" nicht undeutlich zu ersehen ist, wobei man denn dahin gestellt sein läßt, ob er sich hierzu schriftlich, wie man von ihm verlangt hat, verbunden habe, oder nicht; daher man denn bei der imputatione Contradictionariorum so lange verharret, bis man demselbigen die Freiheit verstattet, sich hierüber nach seinem besten Wissen & Gewissen zu expectoriren, ihm auch zugleich ans Gewissen legt, ob es recht sei, zu Verhehlung der Wahrheit sich dermassen binden zu lassen. Denn, warum will man doch der Wahrheit auf eine solche Weise den Lauf hemmen? Ist

das Werk aus Gott, der alle Wahrheit liebt, und denen, so in Gleißnerei Lügen-Redner sind, von Herzen feind ist, so wird es bestehen und die bekannte Wahrheit wird dem Werke nicht zum Ruin, sondern zum besten Fortgang dienen müssen, damit man sich nämlich künftig besser vorsehen und nicht einem jeden Geist glauben möge; Ist's aber aus Menschen, so wird's untergehen müssen, wenn auch gleich alle Mittel & Wege zu dessen Beförderung gebraucht werden sollten, die Menschen erfinden könnten.

Die aparte falsa, so sie in ihren Merkw. Nachr. erzählet haben, zu beweisen liegt mir nicht ob, sondern den affirmantibus, die da schuldig sind, unverwerfliche Zeugen aufzubringen, daß z. B. ein Prinz & eine Prinzessinn malabarischer Nation seien bekehret worden, daß die bekehrten Malabaren ihre Güter verlassen müssen etc. Sie können nicht testes in propria causa sein; man hat aber von denen, die aus Tranquebar seitdem angekommen sind, noch niemals die Richtigkeit solcher speciensen Nachrichten vernehmen können, sondern vielmehr das Contrarium. Man lasse die reden, die eine genaue Kenntniß von der tranquebarischen neubekehrten Gemeine haben, so wird sich's finden, daß man die Wahrheit geschrieben habe; will man aber die Wahrheit nicht hören, so ist es wahrhaftich kein Zeichen des zunehmenden, sondern des abnehmenden Christenthums; kurz: dolosa sunt mendacia, donec probetur contrarium. Wir wenden uns aber wiederum zum Verlauf unserer wahrhaften Relation und melden weiter, daß also der Herr Bövingh wiederum in Copenhagen ankam, dem auch bald darauf Hr. Plütschau (da er vorher A. 1710 M. Octobr. die Reise vergebl. angetreten hatte, vid. Bövingh p. 35) Ao. 1711 von Madras folgte, hist. Nachr. p. 285. Dieser Letztere brachte einen getauften jungen Malabaren mit sich, Namens Timotheus Kudian, von dem Ziegenbalg Cont. IV. p. 151 schreibet: Er sei in seinem Lernen noch lange nicht so weit, als die Uebrigen gekommen etc.; (Man sollte aber doch vermuthen, daß sie einen von den Besten mit herausgesandt hätten) über welcher Ueberkunft eine große Bewegung in England, Holland & Copenhagen entstand, so daß viele darüber erfreuete Herzen nach ihrem Vermögen seinem Armuth zu Hülfe kamen. Er gebrauchte ihn indessen stets als seinen Diener, und, nachdem er sich eine Zeitlang in Copenhagen mit ihm sehen lassen, reisete er mit demselben, auf erlangter Permission und mit gegebenen Reise-Geldern, auch nach Deutschland, nämlich nach Holstein, Mecklenburg, Halle, Berlin usw. An vielen Orten, dahin sie kamen, funden sich etliche, die wenn sie den Neubekehrten mit verstellten heuchlerischen Mienen, ipsomet fatente,

beten sahen, ihm mit Büchern, Geld, Kleidungen usw. unter die Arme griffen. Es bemühete sich zwar der Hr. Prof. Francke in unterschiedlichen Briefen an N. N. dessen Verbleiben in Halle auszuwirken, aber doch vergeblich; denn er kam wiederum nach Copenhagen zurück. Nun konnte man zwar von dieser Reise und den darauf folgenden Begebenheiten viele Specialia anführen; allein allem Aergerniß fürzukommen hält man doch damit zurück, bis man etwa künftig gedrungen wird, da sich die Herren Interessenten untadelich zu sein vermeinen möchten, solche auch zu eröffnen, und also der Welt vor Augen zu legen, was sie wol gerne verborgen haben wollten. Es stand zwar jedermann in den Gedanken, daß dieser junge Malabar den Studiis theologicis gewidmet wäre, damit er künftig seinen unbekehrten Landes-Leuten den Weg zur Seligkeit zeigen, und den Herrn Missionariis zugesellet werden könnte; allein er wurde nach seiner Rückkunft in Copenhagen bei einem Buchbinder gethan, solche Profession zu erlernen. Ob's aber nicht besser gewesen, diesem jungen Menschen, anstatt solcher unnöthigen Reisen, in Copenhagen zu lassen, damit er indessen das, was ihm in der wahren Erkenntniß Christi noch fehlete, nebst gedachter Profession erlernt hätte, lässet man unpartheiische Leser beurtheilen.

Vor beider Missionariorum Heimkunft war der Hr. D. Lütkens allbereits aus dieser Zeitlichkeit in die Ewigkeit gegangen; daher wurden von Ihrer Kgl. Majestät zu Dänemark an dessen Statt 2 Inspectores, nämlich Herr M. Joh. Trellund, Theol. Prof. ordinar. bei der Königl. Univers. in Copenhagen, und Hr. Jac. Lodbergius, Past. prim. Templ. D. virgin. & designatus Theol. Prof. daselbst, über die Missionarios gesetzt. Diesen thut der copenhagische Concipient des Briefes von den hohen Gnaden-Bezeugungen etc. in der 7ten Continuation noch herzu: den Bischof in Arhuus, H. D. Joh. Ocksen. Nun mag es wol nicht an guten Freunden gefehlet haben, die diese guten Männer wegen dieser über sich genommenen Inspection gewarnt und vorgestellet haben, daß orthodoxi Theologi zur Verhütung alles bösen Scheins in diese Sache sich nicht meliren würden; allein es blieb dennoch ein Jeder dabei, und damit der Hr. Prof. Trellund diese ihm vertrau'te Commission justificiren möchte, setzte er in seiner Dissert. tertia de ministris ecclesiæ beigehende Corollaria, und wich also in diesem Stück von den dänischen orthodoxis Theologis ab. vid. Brochmanni Confut. Apolog. Spec. veritat. Brandenb. p. 1978 seq.

Die Stellen beider zurückgekommener Missionariorum zu ersetzen, schlugen gedachte Herrn Inspectores zween dänische Studiosos, die da

Gelehrsamkeit, Frömmigkeit & Alter hatten, zu **Missionairs** für, und damit sie in Copenhagen einige **fundamenta** in der malabarischen Sprache fassen möchten, wurde der Hr. **Plütschau** von ihnen ersuchet, gedachten beiden **Studiosis** hierin an die Hand zu gehen, damit sie, wenn sie nach Tranquebar kämen, desto eher ihr Amt antreten könnten. Allein derselbige, anstatt daß er sie in ihrem guten Vorsatz hätte stärken sollen, schreckte sie nicht nur mit Vorstellung aller Beschwerden immer von ihrem guten Vorhaben ab, sondern entzog sich auch, ich weiß nicht aus was für Ursachen, solcher verlangter Information. Ja! als Einer auf dessen Befragen, warum er sich doch, eine mühsame Mission anzutreten resolvirt hätte? aus gutem Herzen & ohne Falschheit erwiederte: Man könnte, da sich Beförderung von Jahr zu Jahr verzögerte, wol endlich einmal dadurch zu Dienste kommen, so versetzte derselbige: wenn sie deswegen nur zu den Heiden gehen wollten, so würden sie hierzu nicht geschickt und ihr Amt ohne Seegen sein. Grade als wenn er **finem primarium ministerii ecclesiastici** durch sein Stillschweigen ausgeschlossen, und Gott verboten hätte, in **ministeriis ecclesiasticis** auf zeitliche Erhaltung zu sehen. Hätte **Plütschau** diese letztere Absicht nicht auch gehabt, da er nach Ostindien reisete, so würde er nimmermehr einen guten Dienst in Holstein angenommen haben; sondern es hätte sein Amt & Gewissen erfordert, da er dazu der ostindischen Sprache mächtig war, wieder zu den Heiden zu gehen und ihnen das Evangelium weiter zu predigen. Mit Wenigem: Herr **Plütschau** wollte sich hierzu nicht verstehen, daher die Herren **Inspectores** seinen mitgebrachten **Timotheum** hierzu annahmen, der sie auch in kurzer Zeit so weit brachte, daß sie das Malabarische fertig lesen, schreiben und auch etwas reden konnten. Solcher Gestalt gedachte nun ein Jeder, sie würden mit der ersten Gelegenheit ihre Reise antreten müssen; es wurde aber mit der Zeit solches von Hallisch-Gesinnten so gedrehet & eingefädelt, und die hallischen Briefe, so dieserwegen an Einige häufig ankamen, machten es, nach göttlicher wunderbaren **Direction**, aus, daß sie noch **bisdato** nicht dahingekommen sind, auch nicht dahinkommen werden; was nun für **Subjecta** künftig dazu möchten genommen werden, wird die Zeit eröffnen.[4])

Indessen lassen Ihr. Kgl. Majest. zu Dänemark und Norwegen dero herzliche Begierde zu Bekehrung der Heiden in Ostindien und der wilden Einwohner in Nordland & Finmarken von Tage zu Tage mehr blicken und haben zu dem Ende nunmehro ein besonderes **Collegium de cursu Evangelii promovendo d. 10 Decbr. 1714** allergnädigst errichtet, und mehrere Personen als bishero geschehen, und vom unter-

schiedlichen Stande und Character diese wichtige Missions-Sache anbefohlen; die Glieder & Assessores derselben sind folgende:

Herr Johann Georg von Holstein, Ritter, Ihr. Königl. Majest. in Dänemark & Norwegen wirklicher Geheimer Rath & Amtmann in Tondern.

Herr Wilhelm Mauritz von Buseck, genannt Münch, Ritter, Ihro Maj. der Königin Ober-Hof-Meister.

Herr Joh. Steenbuch, Theol. Prof. Publ. auf der Kgl. Univers. in Kopenhagen und Assessor im Consistorio.

Hr. Jacob Lodberg, Theol. Prof. Designat. Pastor Prim. Templ. Div. Virgin. und Stiftsprobst in Seeland.

Hr. Christ. Wendt, Ihr. Hoh. Prinz Carls Pagen-Hofmeister, welcher auch als Secretair die Feder führet.

Dieses ansehnliche **Collegium de cursu Evangelii promovendo** hat S. Kgl. Maj. hochlöbl. Eifer und nie genug zu preisende Begierde zur Bekehrung der Ungläubigen in einer kurzen Anzeige der jetzigen Anstalt in Dänmark zur Bekehrung der Heiden **sub dato** Kopenh. d. 19. Jan. 1715, in dänischer und deutscher Sprache der christl. evang. Kirche kund gethan, mit dem gottseligen Begehren, daß ein Jeder, der das Heil der Menschen liebet, und in Sonderheit alle geistl. Bischöfe, Superintendenten, Pröbste, Priester etc. in den Königl. und andern Reichen und Ländern, nach Vermögen die Aufnahme dieses Bekehrungswerkes sich zu Herzen gehen lassen, und mit Rath & gläubigem Gebeth zu Hülfe kommen wollen, wie denn auch daß ganze Bekehrungswerk dem großen & barmherzigen Gott in dem allgemeinen Kirchen-Gebet empfohlen wird. Ach der Herr, Herr, in dessen Hand der Könige & Fürsten Herzen sind wie Wasser-Bäche und der sie neiget, wohin er will, lasse durch dieses unvergleichliche Exempel des nordischen Monarchen auch übriger Potentaten Herzen geweckt werden, ein solches heilsames und christlöbliches Werk auch mit allem Eifer & Ernst in dero heidnischen Provinzen zu treiben, damit diejenigen, die ohne Gott & ohne Christo, außer welchem kein Heil & keine Seeligkeit zu finden ist, erbarmlich leben, durch das reine Wort des lebendigen Gottes mögen gewonnen und dessen Reich vermehrt werden. Er erhöre diesen theuren & getreuen Pfleger der evangel. Kirche in der Noth, der Name des Gottes Jacob schütze ihn. Er sende ihm Hülfe vom Heiligthume, und stärke ihn aus Zion. Er gebe ihm, was sein Herz begehret & erfülle alle seine Anschläge. Er weigere ihm nichts, was sein Mund bittet, Sela. Ueberschütte ihn, Herr! mit gutem Seegen und setze eine goldene Krone auf sein Haupt. Bittet er dich ums

Leben, so gieb ihm langes Leben immer und ewiglich. Da nun dieser große König zu einem so christlichen Werk nicht nur ein gutes Capital, welches, so lange Dänemark steht, dauern wird, gewidmet; sondern auch, damit Alles desto ordentlicher geschehen möge, das hochlöbliche Collegium de cursu evangelii promovendo höchst vorsichtig geordnet hat, so erwartet die ganze evangelische Kirche mit großem Verlangen einen glücklichen Ausschlag dieses hochwichtigen Bekehrungswerkes; ja! sie hat ihre Augen darauf gerichtet, als auf eine Sache, die, daferne sie nicht bloß auf Gottes Ehre & reines Wort, und der Unbekehrten Heil & Seeligkeit ziele, dereinsten eine schwere Rechenschaft wenigstens für des allgemeinen Erlösers unpartheiischen Richterstuhl unausbleiblich erfordern wird. Damit nun solches heilsame Werk glücklich von Statten gehen möge, ist ja wohl nichts nöthiger, als daß rechtschaffene Subjecta zu demselben genommen werden, die da:

1. rein in der evangelisch-lutherischen Lehre,
2. aber auch untadelich in ihrem Leben & Wandel sind.

Würde eines von diesen beiden Stücken aus der Acht gelassen, so würde weder Gottes Ehre noch der Ungläubigen Bekehrung rechtschaffen geschaut. Nun lieget ja leider! welches mit keinen Thränen genugsam mag beweint werden, für der ganzen Christenheit Augen die unglückselige Trennung, welche viele sub specioso pietatis pallio in der evangelischen Kirche vor mehr als 30 Jahre her gemachet haben. Wer solche läugnen wollte, der wollte den hellen Sonnen-Schein am Mittage läugnen und sich einer großen Partheilichkeit offenbar schuldig machen. Es ist auch ja leider bekannt genug, und alle ihre Schriften bezeugen es offenbar, daß die Missionarii Malebarici in beiden oben erwähnten Stücken auch nicht zu richtig sind, wie droben deutlich angezeiget worden ist. Sollte nun, welches man nicht hoffet & der barmherzige Gott in Gnaden abwenden wolle, künftig noch dergleichen verdächtigen Subjecta genommen werden, so würde rechtschaffene evangelisch-lutherische Christen darüber innerlich seufzen und Gott um Verhütung alles ferneren Aergernisses anflehen müssen.

Ich thue hierinnen den Herrn Hallensibus und ihren Neuerungen Beipflichtenden kein Unrecht; denn:

1. So haben ja so viele rechtschaffene & redliche Männer unserer evangelischen Kirche, die die Beibehaltung der reinen Lehre, Gottlob! noch treiben, in öffentl. Schriften deutlich gezeiget, daß die Theol. Facultät zu Halle, sonderlich Hr. Joachim Langius, dann auch Thomasius, Strycke, Achilles und Andere, so daselbst die studirende Jugend als Lehrer unterweisen; daß die Theol. Facultät zu Gießen, Joh.

Mich. Langius, ehemaliger Prof. zu Altdorf, Winckler zu Magdeburg, Arnold Petersen, Marcker, nebst Andern mehr, womit die Herren Hallenses im besten Vertrauen und gutem Verständniß stehen, nicht kleine Irrthümer in der Lehre hegen und noch größerer sich verdächtig machen. Man besehe mit unpartheiischen Augen & wahrheitliebenden Herzen D. Val. Ernst Löschers Timotheum verinum in den unschuldigen Nachrichten 1711 p. 672 seqq. und erwäge doch vor Gottes Angesicht, was aus den daselbst angeführten 32 pietistischen Lehren entstehen könne. Speciminis loco will ich nur die Definition des seligmachenden Glaubens aufführen, welche des bekannten hallischen Professor A. M's Frau im A. 1713 d. 10 Decbr. in des obgedachten bekehrten Malabaren Stammbuch geschrieben hat & also lautet: der Kern & die Kraft des wahren inwendigen Christenthums stehet darinne, daß Gott & des Menschen Wille ein Wille sei, welcher NB. der rechte wahre Glaube ist, welchen man allen Menschen von Herzen wünschet und also insonderheit auch denjenigen, welche die Lehre von solchem christl. Glauben erst neulich angenommen. Der Höchste lasse dieselbe durch den heil. Geist in ihm Kraft, Geist & Leben werden. Amen. — Bone Deus! quæ confusio fidei & fructuum ejus! 5)

2. So können ja die Herren Hallenses nicht läugnen, daß sie die von andern evangelischen Orten wegen der Schwärmerei abgesetzten und verjagten unruhigen Köpfe auf- & annehmen; ja! ihnen allen Vorschub thun. Sind aber das Kennzeichen der Liebe zur reinen Lehre? Soll man solche Schlangen in seinem Busen wärmen?

3. So beklagen auch rechtschaffene Theologi sehr, daß man im Waisenhause daselbst allerhand irrige & verdächtige Bücher nicht nur drucke, sondern sie auch mit großen Lobreden unbedächtig den Unwissenden recommandiren. Kann das aber ein rechtschaffener & wahrheitliebender Theologus, dessen Amt sein soll, zu strafen die Widersprecher Tit. 1, 9., denen das Maul verstopfen, die da ganze Häuser verkehren & lehren, das nicht taug, NB. um schändliches Gewinnes willen ib. 1, 11; folgli challe & jede Christen vor falschen Lehren zu warnen, vor Gott verantworten? Olim non erat sic. Lutherus, Chemnitzius, Gerhardus und unzählige andere theure Rüstzeuge unserer evangelischen Kirche, wenn sie nur eine suspecte Phrasin angetroffen, haben Bedenken gehabt, solche zu approbiren, noch vielmehr Andern solche anzupreisen. Es hieß damals: cum scripturis sentiendum & loquendum, und sie mieden also auch mit äußersten Fleiße allen bösen Schein In Halle aber muß Alles, was nur in Schafkleidern zu ih-

ken kommt, angenommen, ihre offenbaren Errores approbiret oder doch wenigstens excusiret werden, wenn sie gleich finden, daß solche Worte um sich fressen, wie ein Krebs; da muß der Görlitzische Schuster, Jacob Böhme, der einen so großen Schwindel-Geist gehabt als ein Mensch haben mag, dem Erz-Pietisten Langio „ein unschuldiges Schaflein Jesu Christi heißen, der eine lautere, evangelische Art gehabt habe," im 4ten Theile seiner per antiphrasin genannten Aufrichtigen Nachrichten p. 4 & 8. so, daß, wenn es bei ihm stünde, dessen absurde Grillen, Exempla itzo mit Stillschweigen vorbeizugehen, ...

4. Giebt es die betrübte tägl. Erfahrung an so vielen Orten, daß die Meisten, welche von den Hallensibus entweder mediate oder immediate eingenommen sind oder denselbigen anhängen, anstatt des Vorbildes der heilsamen und untadelichen Worte 2 Tim. 1, 3; 1 Tim. 4, 3; Tit. 2, 8., der unverfälschten Lehre e Theol. Thetico-Polem., einen jämmerlichen Mischmasch fanatischer und enthusiastischer Grillen in ihrem Verstande hegen, woraus denn leicht eine Einbildung des Perfectionismi, geistl. Hochmuth, Verachtung des Nächsten, Heuchelei, unzeitiges Richten und Verurtheilen, Gefangenführung der Weiblein, Verunglimpfung des Predigt-Amtes, verdammliche Syncretisterei und dergleichen Früchte des höllischen Drachen entstehen können. Ubi rerum testimonia adsunt, non opus est verbis.

Will man aber dieses Alles von den Hallensibus nicht glauben, so beliebe man doch, die 2 Königl. preussischen Edicta wegen des fanatischen & naturalistischen Unwesens in Halle, sub dato Landsberg d. 21. April 1711 in den Unschuldigen Nachrichten 1711 p. 628 seqq. nachzulesen, so wird man die Wahrheit mit Händen greifen können, Absonderlich mögen die Worte angemerkt werden, welche in einem noch neueren preußischen Edicto, de dato Cöln an der Spree d. 12. Febr. 1712 in den unschuldigen Nachrichten selbiges Jahres p. 513 zu finden sind und also lauten: Inzwischen gereichet uns auch zu sonderbarem u. s. w. daß, „oftmals nur zum Schein, Parade machende und endlich aus allerhand dergleichen Exorbitantien in Irrwege verfallende Leute, alldort zu Halle, und absonderlich zu Glaucha geduldet und selbst zugezogen werden. Ihr habt also darauf ein besonders wachsames Auge zu haben, und bei dergleichen ferner sich hervorthuenden Schwärmereien und Verachtung der Kirchen-Ordnung diesem Uebel sofort aufs Nachdrücklichste und selbst durch Verweisung derjenigen, die die Urheber davon sein, wenn sie nicht davon abstehen und der Kirchen-Ordnung sich nicht unterwerfen wollen, zu verfahren, auch die zulängl. Verfügung zu thun, daß das Patent,

welches auf die Verordnung vom 21. Aprill a. p. entworfen und in unserem dortigen Herzogthume publicirt worden, auch sofort zu Glaucha abgelesen werde, wie Ihr denn zugleich denen, die dergleichen zu verhindern und aufzuschieben sich unterstanden, solches nachdrücklich zu verweisen, ihnen auch anzudeuten habet, daß wir dergleichen ungehorsames und widerspenstiges Betragen ins Künftige aufs Schärffste ahnden würden etc.

Bei so gestalten Sachen stellt man dem hochlöbl. Collegio de cursu evangelii promovendo zur reiferen Ueberlegung aus ernstlichem Herzen anheim, ob es dennoch nicht sicherer & besser sei, zu diesem hochwichtigen Bekehrungs-Werke, welches die Fortpflanzung der reinen und unverfälschten lutherischen Glaubens zum Zwecke hat, reine und unverdächtige Subjecta, an denen es ja Gottlob! in Dänemark & anderswo noch nicht fehlet, zu gebrauchen, als solche von verdächtigen Universitäten und Oertern, wie vorher geschehen, zu verschreiben? Das Erstere erfordert das Gewissen und die christl. Klugheit, welche beiderseits lehren, daß das Orthodoxe dem Heterdoxen, das Wahre dem Falschen, das Unverdächtige dem Verdächtigen, das Gewisse dem Ungewissen vorzuziehen sei. Nun sind ja zu Kopenhagen, Wittenberg, Rostock und andern Oertern reine, unverdächtige und orthodoxe Universitäten, die da die reine Wahrheit wider allerlei Pietisterei bis auf diesen Tag rühmlichst beibehalten und mascule vertheidigen. Auf denselbigen sind ja Gottlob tüchtige, orthodoxe, unverdächtige & in Wahrheit fromme Subjecta; warum wolle man denn solche von einem so vieler gefährlichen Irrthümer verdächtigen Orte rufen, und bei so bewandten Umständen Trauben unter den Dornen, Feigen unter den Disteln, Weizen unter der Spreu suchen? Hat man Ursache, dem großen Gott inniglich zu danken, daß er das Evangelium unter den Heiden ohne päbstlichen Sauerteig, wie es in der 7ten Continuation lautet, predigen läßt, so wird wahrhaftig die ganze reine evangelische Kirche die größte und wichtigste Ursache haben, Gott, der die Wahrheit selbst ist, Tag & Nacht mit gebogenen Knien von Grund der Seelen zu danken, daß er sein heiliges Wort unter den Heiden auch ohne pietistischen Sauerteig predigen läßt, um so viel mehr, da solcher fast den ganzen Teig der evangelischen Kirche zu versäuern anfängt, indem die liebe Pietät zum Deckmantel gebraucht wird, wodurch viele unvorsichtig in ihre Irrthümer verleitet werden, da doch der Satz himmelfest steht: Non pie vivitur, ubi non recte de vera doctrina creditur. Zu dem letztern aber, nämlich Leute von verdächtigen Oertern zu diesem hochwichtigen Werk zu nehmen, müßte alsdann erstlich geschritten werden,

wenn keine orthodoxe Subjecta mehr zu haben sein möchten, dafür aber der barmherzige Gott seine evangelische Kirche in Gnaden bewahren wird.

Ach! der Herr gebe, daß dieser höchstnöthigen und bloß zur Erhaltung der reinen Lehre abzielenden Erinnerung Gehör gegeben und daß sie mit ebenso beweglichen Herzen angenommen werde, als sie vorgebracht wird. Es steht sonst zu besorgen, daß der Satan unter diesem an sich hochlöblichen Bekehrungs-Werke eben eine solche erbärmliche Zerrüttung der reinen evangelisch-lutherischen Lehre in Dänemark anstiften werde, als in Deutschland an so vielen Orten, Gott erbarme es! anzutreffen ist. Und diese Sorge ist wahrhaftig nicht unnöthig oder unbillig, da man leider! schon erfahren muß, daß es in Copenhagen etliche Leute gebe, die die heil. Schrift verachten und außer derselben einen nähern Weg zu Christo gefunden zu haben vorgeben; die aus Böhmens, Arnolds, und anderer **Fanaticorum** Schriften große Heiligthümer machen, den Beichtstuhl verachten, Entzückungen & Offenbarungen gehabt zu haben prätendiren, an rechtschaffener & orthodoxer **Theologorum** Bücher & Schriften einen Eckel haben, ja gar ihre Vorreden vor gottseligen Büchern alter **Theologorum** nicht mehr leiden können, das Predigt-Amt verachten und Gott weiß, was sonst noch für gefährliche Funken in der Asche glimmen mögen. Alles dieses geschieht unter dem Schein einer sonderbaren Pietät & Heiligkeit; denn unter diesem Schaafs-Pelze lassen sich die Irrthümer am besten verstecken und durch solche Heuchelei kann sich Mancher auch die Bahn zu seinem zeitlichen Glück machen. Ist aber solches der rechte Weg? Will man die liebe Gottesfurcht und den Schall des heil. Evangelii ungehindert wissen, so thue man solches mit allem Ernst & Eifer, doch nach des heil. Apostels Ermahnung: *πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν.* 1 Cor. 14, 40. Man lasse aber um Gottes willen nicht darum das Vorbild der heilsamen Lehre verwirren und die reine evangelisch-lutherische Wahrheit **sub prætexto pietatis** angefochten oder durch irrige Lehren umgestoßen werden. Sonst verstellt sich wahrhaftig der Satan zum Engel des Lichts und seine Diener verstellen sich als Prediger der Gerechtigkeit. 2 Cor. 11, 14. 15.

Und dies ist, was rechtschaffene Theologi wider den Pietismum zu klagen haben, daß nämlich die damit inficirten Personen die reine Lehre unserer Kirche anfechten, ja sie gar umzustoßen trachten. Sonst müßte ihr Mund verflucht und ihre Federn in höllisches Gift getauchet sein, wenn sie wider diejenigen, die da die Gottseligkeit eifrig, aber doch **justo ordine & modo** treiben, geredet & geschrieben hätten oder auch noch reden & schreiben würden. Sie müßten keine Christen, son-

dern ärger als blinde Heiden sein, wenn sie den Heiden das Licht des Evangelii mißgönnen oder hindern wollten, daß Gottes Name nicht auch unter den Heiden geheiligt werden und sein Reich zu ihnen kommen sollte. Sie freuen sich vielmehr mit Paulo, daß nur Christus verkündigt werde auf allerlei Weise, es geschehe zufallens oder rechter Weise Phil. 1, 18. Sie wünschen aber herzlich, daß solche Leute zu Predigern der Heiden genommen werden mögen, die da rein in der evangelisch-lutherischen Lehre und rechtschaffen fromm seien. So dieses nun geschieht, wird die ganze evangelische Kirche mit eifrigem Gebet, Rath & That zutreten und übrigens in stiller Gelassenheit den Seegen erwarten, den Gott zu diesem Pflanzen & Begießen nach seinem heiligen Willen & Wohlgefallen geben wird.

Und hieraus beliebe auch der geneigte & unpartheiische Leser zu urtheilen, welches der wahre Zweck gegenwärtiger kurzer Relation sei, nämlich keinesweges das hochlöbliche Missions-Werk dadurch zu verunglimpfen oder auch die von Ihr. Kgl. Majestät zu Dänemark & Norwegen dazu gemachten höchstrühmlichen Anstalten zu verkleinern, sondern bloß nur zu zeigen, daß es zur Ehre Gottes und Bekehrung des blinden Volkes dienlicher gewesen wäre, wenn gleich vom Anfange an tüchtige, reine & unverdächtige Subjecta zu diesem höchstwichtigen Werke, von dem damaligen Herrn Inspectore genommen worden wären, die das Wort der Wahrheit recht zu theilen, mit ihren Herren Collegen brüderlich umzugehen und die reine Wahrheit in ihren Brie en zu berichten gewußt hätten. Denn Gott will sein Wort & Werk befördert haben durch Wahrheit & Lauterkeit, keinesweges aber durch Unwahrheiten & Großsprechereien Röm. 3, 7. 8. Psalm XV. Hiernächst so hat auch die Nachricht, daß nämlich der Herr Ziegenbalg Præpositus in Ostindien geworden, keine ungegründete Sorge gemacht, es möchte derselbe, nach empfangener größerer Autorität, auch weiter, als vorher geschehen, um sich greifen und die von S. Kgl. Majestät Ihnen gegebenen, großen Gnaden-Bezeugungen, welche in der 7ten Continuation zu lesen sind, mißbrauchen. Ja es möchten ihm noch andere Gehülfen aus verdächtigen Universitäten & Oertern zugesandt werden, welches wahrhaftig von der ganzen rechtgläubigen Kirche herzlich würde bejammert werden.

Der barmherzige Gott sehe aber endlich einmal mit erbarmensvollen Augen die jetzige große Noth unserer evangelischen Kirche an und steure um seines liebsten Sohnes willen aller Heuchelei und übertünchten pharisäischen Scheinheiligkeit, wodurch so manche Seelen verführt & eingenommen werden. Er erwecke rechtschaffene Theologos,

die für den Riß stehen und gebe ihnen Erleuchtung, Weisheit & Gnade, durch das pietistische Unwesen hindurch zu sehen und Andere vor derselben eifrig & kräftig zu warnen, damit die bedrängte Kirche wieder zur Ruhe kommen und die reine Lehre nebst einer wahren Besserung des Lebens beibehalten werden und wir also insgesammt des Glaubens Ende, nämlich der Seele Seeligkeit davon tragen mögen.

Impleat Deus orthodoxos ecclesiæ Doctores odio Satanæ et omnis fanaticæ doctrinæ!

Anmærkninger til Bilag A.

1) Dette Skrift er det, som anføres ovenfor S. 122. Not. Jeg fandt det først efter at hiint Ark var trykt, og bestemte mig til at lade det offentliggiøre som Bilag, for at Læseren kan giøre sig en Forestilling om de Vaaben, som dengang anvendtes mod Missionsværket. Hvor stor Opsigt disse Stridsskrifter vakte, kan sees deraf, at de fremkaldte en Kgl. Forordning af 28. Januar 1718 „at alle nærgaaende Bøger eller Skrifter, som mod Missionscollegium enten nu ere eller efterdags vorde trykte og udgivne, skal være confiskerede, samt at de Personer, som enten have udgivet eller til Trykken ladet beforbre saadanne Bøger og Skrifter, skal være høieste Straf, som Kgl. Mandaters modvillige Overtrædere, undergivne." Til denne Forordning svarer et Rescript af samme Dato til Biskopperne i Danmark. „Saasom nogle onde og vanvittige Mennesker ikke har undseet sig for at lade en Deel Skrifter, udgaae mod det indstiftede Missionsværk, saa paalægges det Biskopperne med al Flid derhen at vigilere, at de med Calumnier imod Missionscollegium opfyldte Bøger og Skrifter, som ere eller vorde skrevne, i Stiftet ikke vorde enten publicerede eller til Trykken beforbrede; og dersom dette skulde skee, da Samme strax at lade confiskere og Relation derom til Kongen indsende."

Den Afskrift som findes paa Kongens Bibliothek er i Øvrigt fuld af Feil, som rimeligviis for det Meste hidrøre fra, at den er taget af en Dansk, som ikke ret har været det tydske Sprog, hvori Skriftet er forfattet, mægtig.

2) Det kan ikke være min Hensigt, her at tage de første Missionærer i Forsvar mod alle Anonymens Beskyldninger. Det vil ikke undre Nogen, at Missionærerne, da de ankom til det fremmede Land, ikke strax kunde sætte sig ind i Alt og dømme rigtigt om Alt, heller ikke at de mangen Gang kunde træffe paa Hyklere, som bedrog dem, og om hvem de gjerne vilde troe det Bedste, saa længe de paa nogen Maade kunde. Naar nu Breve fra forskiellige Tider, som her, falde i Hænderne paa en Ildesindet, saa vil det ikke være denne svært, at fremstille Modsigelser og saakaldte falske Efterretninger. Den, som har læst Missionens Historie og har Lyst til at efterslaae Anonymens Citater, vil nok vide at finde sig til Rette. Hvad Modaliappa angaaer, som Ziegenbalg paa det citerede Sted kalder, ikke en Prinds, men „min Tiener," saa benægtes hans Tilværelse af Brauer i hans lille Skrift „Heidenboten Friederichs IV" Fort. S. XV f. og det kaldes

en Gaade, hvorledes Buchanan kan have fundet hans Navn i de Trankebarske Kirkebøger som „Førstegrøde af Hedningene." Men dette Navn gives Mobaliappa af Ziegenbalg selv. „Merkw. Nachricht aus Ostindien" Leipzig und Frankf. 1709. 4. S. 21., en Bog, som Brauer ikke har faaet at see. Mobaliappa maa snart være falden fra; thi i de følgende Beretninger savnes hans Navn.

3) Denne „Kurze Nachricht von den Hottentotten" maa da føies til de ovenfor S. 122 Not. anførte Stridsskrifter. Jeg har ikke seet den.

4) Disse Efterretninger maae sammenholdes med hvad ovenfor S. 201 er fortalt om Niels Kock og Hartvig Spleth.

5) Navnet er i Manuskriptet ikke ganske tydeligt. Det lod sig ved en nærmere Undersøgelse vel udfinde; men denne vil neppe lønne sig, da Meningen er tydelig nok, at man vil lægge Pietisterne til Last, hvad en Professor-Frue har skrevet i en Stambog.

Bilag B.

Fortegnelse paa de Dansk-Hallisk-Engelske Missionærer.

Jeg har i den Trankebarske Missions Historie ikke kunnet opholde mig ved alle Missionærerne; men kun ved de Betydeligere iblandt dem. Mange forekomme kun leilighedsviis, Mange ere ikke engang nævnte. For nogenlunde at hjælpe Læseren til en Oversigt, leveres denne Fortegnelse paa Missionærerne. Jeg har forefundet 2 lignende Fortegnelser, den ene i Walchs neueste Religionsgeschichte Th. V S. 151. ff, den anden i Schulzes „Frankens Stiftungen" Th. III S. 267 ff og 563 ff. Schulze opregner Missionærerne efter den Missionspost, paa hvilken de har arbeidet og skjelner mellem Danske og Engelske Missionærer, som han anfører hver for sig; men da Missionærerne ikke sjeldent, deels har forandret Opholdssted, deels ere fra Dansk traadte i Engelsk Tjeneste; saa har jeg hellere villet slutte mig til den Fortegnelse, som findes hos Walch, og som ordner Missionærernes Række efter Tiden, da de udsendtes. Først i den nyere Tid, da Baandet mellem Danmark, Halle og England blev løsere, kommer jeg i Forlegenhed med, hvilke Missionærer jeg skal nævne, og hvilke jeg skal forbigaae, og har da gjort mig til Regel, at nævne dem, ved hvis Udsendelse der fandt Medvirkning Sted af i det Mindste 2 blandt de 3 Deeltagere, Danmark, Halle og England. Nu finder saadan Samvirkning ikke mere Sted, og Fortegnelsen er derfor afsluttet. Den er hos mig ikke saa vidtløftig som hos Walch, hvis Fortegnelse dog her i visse Henseender er suppleret og fortsat.

1. Heinrich Plütschau fra Wesenberg i det Meklenburgske, studerede i Halle, blev i 1705 kaldet til Missionær og tilligemed Næstfølgende ordineret i Kjøbenhavn af Biskop Bornemann; ankom til Trankebar den 9. Julii 1706; gik i 1711 tilbage til Europa og blev Præst i Beyenflieth i det Holsteenske, hvor han døde omtrent 1746.

2. Bartholomæus Ziegenbalg fra Pulsnitz i Overlausitz født 1683 død 1719. Hans Levnetsbeskrivelse see ovenfor Cap. 2

ff. Af hans 3 Sønner døde de 2 tidligt; men Ernst Gottlieb studerede paa Kgl. Bekostning i Tübingen og Jena, opholdt sig 2 Aar i England og lagde sig efter Mathematiken. Blev Professor i Mathematiken i Kjøbenhavn, siden Directeur ved det Danske Factori i Frederiksnagor, hvorfra han dog kom tilbage og begav sig paa andre Reiser. Han døde 1758.

3. M. Johann Ernst Gründler fra Weissensee i Thüringen, født 1677, ordinetet af Biskop Bornemann 1708 tilligemed Næstfølgende, død 1720. Hans Levnetsbeskrivelse see ovenfor Cap. 4. ff. Den uordinerede Medhjælper, Polycarpus Jordan, som gik ud med G. og vendte hjem 1714, kaldes Megalopolitanus, ad Berolinenses jam reversus. Hornung de convers. Paganorum S. 66. 89.

4. Johann Georg Bövingh fra Westphalen, gik ud med Gründler 1708, vendte tilbage 1711 og blev, efter Hornungs Beretning, in ducatu Bremensi V. D. M. Timpkensis. See om ham ovenfor S. 54. 123 ff og Bilag A.

5. Benjamin Schultze fra Sonnenburg i Neumark født 1689, kom ud 1719, ordineredes i Trankebar af Gründler 1720, stiftede Missionen i Madras 1728, vendte hjem 1743, døde i Halle 1760. Hans Levnetsbeskrivelse see ovenfor Cap. 8. 9.

6. Nicolaus Dal fra Danst Slesvig, født 1690 i Anslet i Haderslev Amt, studerede i Jena og Halle, gik ud med Schultze i 1719, ordineredes i Trankebar 1730, døde 1747. Hans Levnetsløb H. B. VI S. 1206 ff.

7. Johann Heinrich Kistenmacher fra Burg i det Magdeburgske, gik ud med de 2 Foregaaende i 1719; men døde 1722. Burde, da han døde uordineret, egentlig ikke være optaget i denne Fortegnelse.

8. Martin Bosse fra Nelben i det Magdeburgske, blev tilligemed de 2 Følgende ordineret i Kjøbenhavn af Biskop Worm 1724; forfaldt i Trankebar til Drik, reiste hjem i 1749 og døde nogle Aar efter i Kjøbenhavn af Battersot.

9. Christian Friedrich Pressier, fra Perleberg, født 1697, studerede i Jena og Halle, ordineredes i Kjøbenhavn 1724, døde i Trankebar 1738. Hans Levnetsløb H. B. IV. S. 1295. ff; hans Skrifter sammesteds S. 1515.

10. Christoph Theodosius Walther, fra Schildberg ved Soldin i Neumark, studerede i Halle, ordineredes i Kjøbenhavn 1724. Fra Trankebar, hvor han tilligemed de 2 Foregaaende ankom

1725, gik han hjem 1739 og døde 1741 i Dresden. Hans Levnetsløb H. B. V. S. 353 ff.

11. Andreas Worm fra Neubrandenburg i Meklenburg-Strelitz, født omtrent 1704, studerede i Jena og Halle, blev tilligemed den Følgende ordineret i Kjøbenhavn af Bisskop Worm, 1729, og ankom Aaret efter til Trankebar, hvor han døde 1735. Hans Levnetsløb H. B. IV. S. 623.

12. Samuel Gottlieb Richtsteig fra Landsberg i det Chur-Brandenburgske, født 1701, studerede i Halle, ordineredes i Kjøbenhavn 1729 og ankom Aaret efter til Trankebar, hvor han døde 1735. Hans Levnetsløb H. B. IV. S. 618.

13. Johann Anton Sartorius fra Laufenselten i Hessen-Rheinfels, født den 21 Febr. 1704, studerede i Halle, blev ordineret i London af den lutherske Hofpræst Ruperti 1730 og kom samme Aar til Madras. Han grundede Missionen i Cudelur 1737 og døde der Aaret efter. Om ham see H. B. III. og IV. i Registeret under Navnet Sartorius.

14. Johann Ernst Geister, fra Berlin, studerede i Jena og Halle, blev 1731 ordineret af det grevelig Stolbergske Consistorium i Wernigerode, kom 1732 til Madras, 1737 med Sartorius til Cudelur, arbeidede der og i Madras, forlod Missionens Tjeneste 1746 og gik til Batavia, hvor han var Translateur, men efter nogen Tid bestemte sig til at gaae tilbage til Europa. Skibet, hvorpaa han befandt sig, skal være gaaet til Grunde ved Cap. Om ham see H. B. III—VI. i Registeret und Navnet Geister.

15. Gottfried Wilhelm Obuch fra Morungen i Kongeriget Preußen, født 1707, studerede i Halle, blev tilligemed de 2 Følgende ordineret i Kjøbenhavn af Bisskop Worm 1736, kom til Trankebar 1737, hvor han døde 1745. Hans Levnetsløb H. B. VI S. 693.

16. Johann Christian Wiedebrock fra Minden i Westphalen, født 1713, studerede i Halle, ordineredes med den Foregaaende i Kjøbenhavn og ankom med ham til Trankebar, hvor han døde 1767. Hans Levnetsløb H. B. IX. S. 1551.

17. Johann Balthasar Kohlhoff fra Neuwarp i Forpommern, født 1711, studerede i Rostock og Halle, ordineredes med de 2 Foregaaende og ankom med dem til Trankebar, hvor han holdt sit Embedsjubilæum ved sin ældste Søns Ordination og døde 1790 i sit 80de Aar. Hans Levnetsløb af John N. H. B. IV. S. 256.

18. Johann Zacharias Kiernander fra Østgothland i Sverrig, født 1710, studerede i Upsala og Halle, blev ordineret i

Wernigerode 1739 og ankom Aaret efter til Cudelur. Han gik i 1758 til Bengalen og grundede Missionen i Calcutta. Døde i Chinsura 1799. See om ham ovenfor S. 257. ff.

19. Johann Phillipp Fabricius fra Cleeberg ved Frankfurth am Mayn, født 1711, studerede i Gießen og Halle, ordineredes tilligemed den Følgende 1739 i Kjøbenhavn af Biskop Hersleb og ankom næste Aar til Trankebar. Han traadte 1742 i engelsk Tjeneste og afløste Schultze i Madras, hvor han døde 1791. Om ham see H. B. IV—N. H. B. IV i Registeret under Navnet Fabricius.

20. Daniel Zeglin fra Stettin i Pommern, født 1716, studerede i Halle, ordineredes med Foregaaende i Kjøbenhavn 1739 og ankom med ham til Trankebar, hvor han døde 1780. Hans Levnetsløb N. H. B. II Fort. t. 23de Stykke S. V.

21. Ole Maderup fra Maderup i Fyen, hvor hans Forældre vare Bønderfolk, født 1711, blev af sin Morbroder holdt i Skole i Kjøbenhavn og efter Ildebranden 1728 i Roeskilde, men derpaa atter i Kjøbenhavn, hvor han efter endt Skoletid studerede Theologi især efter Dr. Woldikes Anviisning. Han blev ordineret 1741 af Biskop Hersleb og kom Aaret efter til Trankebar, hvor han døde 1776. Hans Levnetsløb N. H. B. II. S. 670; hans Skrifter see ovenfor i Begyndelsen af 16de Capitel.

22. Jacob Klein fra Elbingen i Preussen, født 1721, studerede i Halle, ordineredes 1744 i Kjøbenhavn af Biskop Hersleb, reiste Aaret efter med Næstfølgende til Ostindien, men da Skibet blev forslaaet til Batavia, hvor Begge bleve syge, saa kom de først i 1746 til Trankebar, hvor han døde 1790. Hans Levnetsløb ved John N. H. B. IV. S. 259.

23. Johann Christian Breithaupt fra Dransfeld i det Hannoverske, en Slægtning af den fortjente hallische Theolog D. Joachim Just Breithaupt, blev ordineret i Wernigerode og reiste med Næstforegaaende til Trankebar, hvor han lærte Sprogene, 1747 til Cudelur, 1749 til Madras, hvor han døde 1782. See om ham H. B. V — N. H. B. III i Registeret under Navnet Breithaupt.

24. Christian Friedrich Schwartz fra Sonnenburg i Neumark, født 1726, studerede i Halle, ordineredes tilligemed de 2 Følgende i Kjøbenhavn af Biskop Harboe, efter at være examineret af Biskop Hersleb, i Aaret 1749, og ankom Aaret efter til Trankebar. Han grundede Missionen i Tirutschinapally 1762 og i Tanjour, hvor han fra 1778 af tog stadig Bopæl og døde 1798. Hans Levnetsløb see ovenfor Cap. 13.

25. David Polzenhagen fra Wollin i Pommern, født 1726, studerede i Halle, ordineredes i Kjøbenhavn med Foregaaende og ankom med ham til Trankebar 1750. Gik til de nikobarske Øer, hvor han døde 1756. Om ham see ovenfor Cap. 15.

26. Georg Heinrich Conrad Hüttemann fra Minden i Westphalen, født 1728, studerede i Halle, ordineredes i Kjøbenhavn med de 2 Foregaaende og ankom med dem til Ostindien 1750. Han arbeidede i Cudelur og døde der 1781. Om ham see ovenfor S. 261.

27. Petrus Dame, fra Flensburg født 1731, studerede i Halle, blev ordineret i Kjøbenhavn af Bisskop Harboe 1754 og ankom Aaret efter til Trankebar. Døde paa en Reise i Tanjour 1766. Hans Levnetsløb H. B. IX. S. 1388.

28. Christian Wilhelm Gericke fra Colberg i Pommern, født 1742, studerede i Halle, ordineredes 1765 i Wernigerode, men ankom efter en høist besværlig og farlig Reise først 1767 til Cudelur, tog 1788 Bolig i Vepery ved Madras. Døde paa en Reise i Velur 1803. Om ham see ovenfor Cap. 14.

29. Johann Friedrich König fra Cönnern ved Halle, født 1741, opdraget fra sit 11te Aar paa Waisenhuset i Halle, ordineredes med Næstfølgende i Kjøbenhavn 1767 af Bisskop Harboe og ankom 1768 til Trankebar, hvor han døde 1795. Om ham see H. B. IX—N. H. B. IV.

30. Friedrich Wilhelm Leidemann fra Stadthagen i Grevskabet Schaumburg-Lippe, født 1742, studerede i Halle, ordineredes med Foregaaende og ankom med ham 1768 til Trankebar, hvor han døde 1774. Hans Levnetsløb N. H. B. I. S. 1543.

31. Wilhelm Jacob Müller, fra Heringhausen i Fyrstendømmet Waldeck, født 1734, studerede i Halle, ordineredes tilligemed Næstfølgende 1769 i Kjøbenhavn af Bisskop Harboe. Maatte opholde sig et heelt Aar i Kjøbenhavn, ankom til Trankebar 1771 og døde strax efter Ankomsten. H. B. IX. N. H. B. I.

32. Christoph Samuel John fra Fröbersgrün ved Greiz i Voigtland, født 1747, studerede i Halle, ordineredes med Foregaaende i Kjøbenhavn og ankom med ham 1771 til Trankebar, hvor han døde 1813. See om ham ovenfor Cap. 16.

33. Johann Christmann Diemer fra Gundershofen i Neder-Elsaß født 1745, studerede i Strasburg og Halle, ordineredes 1773 i Wernigerode og ankom Aaret efter til Bombay og derfra 1773 til Calcutta. Gik 1785 til Engeland, vendte 1789 tilbage til Cal-

cutta, hvor han døde 1792. Om ham see „Frankens Stiftungen," Th. 3. S. 495 ff.

Her ender Walchs Fortegnelse.

34. Johann Wilhelm Gerlach fra Schlitz ved Fulda, født 1738, studerede i Jena, blev Lærer ved Pædagogiet i Halle, ordineredes tilligemed Næstfølgende 1775 i Kjøbenhavn af Biskop Harboe og ankom Aaret efter til Trankebar, hvor han især skulde virke for Skolevæsenet; gik 1778 til Calcutta til Kiernanders Hjælp og døde der 1791. Om ham see N. H. B. I—IV og Frankens Stiftungen Th. 3 S. 498.

35. Johann Peter Rottler fra Straßburg, født 1749, studerede i Straßburg, ordineredes i Kjøbenhavn med Næstforegaaende og ankom med ham 1776 til Trankebar. Efter Gerickes Død drog han til Madras og døde i Vepery 1836, 87 Aar gammel. Om ham see N. H. B. I—VII.

36. M. Johann Jacob Schöllkopf fra Kirchheim i det Würtembergske, født 1748, studerede i Tübingen, ordineredes 1776 i Wernigerode og ankom Aaret efter til Madras. Han var bestemt til Missionen i Tirutschinapally, men døde i Madras strax efter Ankomsten 1777. N. H. B. II.

37. Christian Pohle fra en Landsby ved Lucka i Nederlausitz, født 1744, studerede i Leipzig, blev Hof-Catechet i Wernigerode, ordineredes 1776 i Kjøbenhavn af Biskop Harboe og ankom Aaret efter til Trankebar, for hvis Mission han var bestemt, men da Schöllkopf døde, afgik han strax til Tirutschinapally, hvor han døde 1818. N. H. B. II. ff.

38. Lorentz Friedrich Rulffsen fra Hertugdømmet Slesvig, født 1753 i Nærheden af Haderslev, hvor han gik i Skole. Studerede i Kjøbenhavn, hvor han som Seminarist ved den Ostindiske Mission havde Regents og Communitet. Afgik med 2 uordinerede Medhjælpere ved Missionen i Calcutta til Trankebar, hvor han ankom 1780. Missionærerne rose hans elskelige Væsen, blomstrende Sundhed og Villighed til at hellige sig til Missionsarbeidet; men han døde strax efter Ankomsten af en hidsig Feber. N. H. B. II.

39. M. Johann Daniel Mentel fra Straßburg, hvor han er født 1755, studerede i Straßburg, blev ordineret i Kjøbenhavn af Biskop Harboe 1780. Ankom til Trankebar 1781, men kom 1784 tilbage til Europa for svagelig Helbreds Skyld, anbefaledes af Missions-Collegiet til Tydske Cancelli og blev faa Maaneder efter Compastor i Barmsted i Grevskabet Ranzau. N H. B. II. III.

40. Peter Rubek Hagelund født 1756, Dansk Theologisk Candidat med h. ill. Gik ud 1785 og ankom 1786 til Trankebar, hvor han døde 1788. N. H. B. III.

41. Johan Caspar Kohlhoff, en Søn af Nr. 17, født i Trankebar (omtrent) 1762, opdraget af Schwartz i Tirutschinapally, ordineret af Samme i Trankebar 1787, ansat som Missionær i Tanjour, hvor han, saavidt vides, endnu er i Live. N. H. B. II ff.[1])

42. Joseph Daniel Jänicke fra Berlin, hvor han var født 1759, men nedstammede fra bøhmiske Exulanter, studerede i Halle, blev ordineret i Wernigerode 1787, og ankom 1788 til Madras og over Trankebar til Tanjour, hvorfra han virkede for Missionen i Palamcotta. Han døde i Tanjour 1800. N. H. B. III—V.

43. August Friedrich Cämmerer fra Wusterhausen an der Dosse i Mittelmark, født 1767, tildeels opdraget paa Waisenhuset i Halle, hvor han studerede; ordineredes i Kjøbenhavn 1789 og afgik til Indien med et Skib, som strandede ved Cap, ved hvilken Leilighed Cämmerer kom i største Livsfare. Han afgik til Ceylon og ankom derfra til Trankebar 1791, døde 1837. Han var den sidste Halliske Missionær i Trankebar. N. H. B. III ff. Dansk Missionsblad 1838 S. 42.

44. Carl Wilhelm Päzold fra Weuchau i Lausitz, studerede i Wittenberg, ordineredes 1792 i Wernigerode, afgik over England til Madras, hvor han ankom 1793. Kort før Gerickes Død gik han til Calcutta, men vendte tilbage til Vepery 1804 og døde der 1817. N. H. B. IV ff.

45. Ernst Philipp Heinrich Stegmann fra Cassel, født 1773, studerede i Marburg, ordineredes i Kjøbenhavn 1795, kom til Trankebar 1796, men var fuldkommen uduelig til Missionsarbeidet. Gik hjem igjen 1797, men gik atter ud 1799 som Præst ved Zions-Kirken. Kom endelig hjem og blev Præst i Jylland 1808, derpaa i Fyen, hvor han døde. N. H. B. IV. ff.

46. Wilhelm Tobias Ringeltaube fra Scheidelwitz i Nærheden af Brieg i Schlesien, født 1770, studerede i Halle, ordineredes tilligemed Næstfølgende i Wernigerode 1796, reiste over England til Calcutta, hvor han ankom 1797; men gik et Aarstid efter tilbage til Engeland, hvor han ankom 1799. Traadte siden i det Londoner Missionsselskabs Tjeneste og var i Ostindien en virksom Missionær. Skal, ifølge Yttringer i et Brev fra Missionær Schreyvogel (N. H. B. VI S. 1063) af 6te April 1821, være myrdet af

Cafferne paa en fra Cap tiltraadt Reise i det Indre af Sydafrika. N. H. B. IV ff.

47. Immanuel Gottfried Holzberg fra Oberneuendorf ved Görlitz i Overlausitz, født 1770, studerede i Leipzig, blev tilligemed Foregaaende ordineret i Wernigerode og reiste over Engeland til Ostindien, hvor han ankom 1797; arbeidede som Missionær først i Tanjour til 1803, siden i Cudelur, hvor han døde 1824. N. H. B. IV ff.

48. Lambert Christian Früchtenicht fra Hohen Westedt i Holsteen, født 1772, studerede i Kiel, blev ordineret i Kjøbenhavn 1798, ankom til Trankebar 1799. Var et lastefuldt Menneske, gik hjem 1802. See om ham ovenfor S. 315. Not. og N. H. B. V.

49. Christoph Heinrich Horst fra Willenburg i Nærheden af Schwerin, født 1761, studerede Medicin i Göttingen, tog siden Krigstjeneste og ankom med sit Regiment til Madras 1787, hvor han tillige beskjæftigede sig med Underviisning. Ved sit Bekjendtskab med Gericke blev han 1792 ansat som Lector ved Missionskirken i Cudelur. 1803 gik han til Trankebar og 1806 til Tanjour, hvor han blev ordineret af Pohle i Nærværelse af Kohlhoff og Holzberg. Han døde 1810. N. H. B. IV ff.

50. Daniel Schreyvogel fra Lindau ved Bodensøen, født 1777, tog Tjeneste som Catechet ved Missionen i Trankebar og afgik, efter aflagt Prøve i Kjøbenhavn, 1803 til Indien. Ankom 1804 til Trankebar, hvor han ordineredes 1813. Han søgte sin Afsked i 1826 og gik i det engelske Selskabs Tjeneste til Tirutschinapally. Døde omtr. 1839; ligger begraven i Cudelur, hvor hans Svigersøn, Jones, nu er Missionær. N. H. B. IV ff.

51. Christlieb Augustin Jacobi fra Olbernhau i de sachsiske Erzbjerge, født 1791, studerede i Leipzig og Halle, ordineredes i Kjøbenhavn 1812 af Biskop Münter, afreiste 1813 fra Engeland til Ostindien og kom til sin Post i Tanjour; men døde alt i Februar 1814. N. H. B. 65de Stykke.

52. Johan Georg Philipp Sperschneider fra Blankenburg i Fyrstendømmet Schwartzburg-Rudolstadt, født 1794, studerede i Leipzig og Jena, blev 1818 ordineret i Halle og gik over Engeland til Indien, hvor han ansattes i Tanjour som Kohlhoffs Medarbeider. Fik af det Engelske Selskab for egenmægtige Handlinger sin Afsked 1819. N. H. B. VI. VII. [2]).

53. Lauritz Peter Haubroe fra Kjøbenhavn, født 1791, studerede i Kjøbenhavn, blev 1818 tilligemed Næstfølgende ordineret i

Roeskilde af Bisköp Münter; afgik til Engeland og derfra til Madras. Han arbeidede i Vepery til 1827 og derpaa i Tanjour; hvor han døde 1830. Hans Levnet af D. Rosen. Kjøbenhavn 1841. 8. N. H. B. VI. f.

54. David Rosen fra Ebeltoft, født 1791, studerede i Kjøbenhavn; ordineret med Næstforegaaende, med hvem han kom til Indien 1819. Ansattes i Tirutschinapally til 1824, derpaa i Cudelur til 1829; endelig i Palamcotta til 1830, forestod de Danskes Anlæg af en Coloni paa de Nikobarske Øer (1831—34). Kom tilbage til Palamcotta 1835, gik hjem 1838, blev Præst i lille Lyndby, i Sjællands Stift, 1840. N. H. B. VI. f. 3).

55. Ernst August Georg Falcke fra Hannover, født 1784, studerede i Göttingen, Tübingen og Halle; blev 1821 ordineret i Engeland af Bispen af London, kom 1822 til Madras, hvor han døde 1824. N. H. B. VI. f.

56. Peter Mandrup Due Wissing født 1799, studerede i Kjøbenhavn, hvor han tog theologisk Embeds-Examen 1826. Ankom til Indien 1827 og blev efter noget Ophold i Madras ansat i Velur. Var for en stor Deel sygelig under sit Ophold i Indien, som varede 4 Aar. Ved Haubroes Død 1830 ansattes han i Tanjour, men var der kun nogle faa Maaneder og fik Tilladelse til at reise hjem 1831. Ved sin Hjemkomst blev han Præst i Skallerup i Aalb. St.

Anmærkninger til Bilag B.

1) Fra Pastor Rosen, som personligt kiender Kohlhoff, har jeg modtaget følgende Oplysninger. „K's. Moder var Dansk og kom fra Kjøbenhavn til Trankebar, hvor hun var almindelig agtet. K. omtalte hende stedse med Høiagtelse og Kjærlighed og roste hende især for hendes uskrømtede Gudsfrygt. Han giftede sig først i sit 50de Aar med Missionær Horsts ældste Datter. Med hende, hans endnu levende Hustru, har han 2 Sønner og 3 Døttre. K. var meget yndet af den afdøde Raja af Tanjour, Serfogee, der, ligesom han, var opdraget af Schwartz. Han tilstod K. en anseelig maanedlig Understøttelse, forærede ham og en Grund til at bygge sig et Huus paa og Penge til Husets Opførelse. Det var just færdigt da jeg kom til Tanjour, og hørte til de anseligste europæiske Bygninger der paa Stedet. Det indeholdt tillige mange Beqvemmligheder, som kom K. godt tilpas, da han saaledes saae sig i Stand til at vise Gjæstfrihed mod de mange Missionærer o. A., hvis Antal, omtrent siden Aaret 1820, saa betydeligt tiltog og som sædvanligt besøgte Tanjour paa deres Reiser gjennem det sydlige Indien. I Begyndelsen, jeg kjendte K., pleiede han selv at prædike hver Søndag skiftevis i den

Kirke, som er i Fortet og den, som er bygget tæt ved det Huus, som Schwartz beboede. Han prædikede altid uden Forberedelse. Af og til gjorde han Reiser til Menighederne omkring paa Landet. I 1834 bad K. det engelske Selskab om sin Afsked paa Grund af Alderdom og Svagelighed; men Bispoppen og Comiteen i Madras bade ham om at vedblive at være Missionær. Man fritog ham for enhver Embedsforretning og tilstod ham hans fulde Gage mod at han blot førte ligesom et Slags Tilsyn. Af Person er K. temmelig høi og fører. I sit Væsen har han noget Mildt, Godmodigt og Patriarchalsk. Hans Physiognomi forekommer mig at have Noget tilfælleds med Franklin."

2) Om Sperschneider fortæller Pastor Rosen. „Han beboede i Tanjour Schwartz's Huus; men da dette ikke forekom ham stort eller beqvemt nok, besluttede han at ombygge det aldeles og indrette det efter den nyere europæiske Bygningsmaade i Indien. Da egne Midler dertil manglede ham, formaaede han Kohlhoff til at indrømme ham et rentefrit Laan af Missionens Penge. Det var unægtelig en Svaghed af Kohlhoff at give sit Minde hertil. Følgen blev, at Missionens Finantser kom i ei ringe Forlegenhed. Da Comiteen for Selskabets indiske Anliggender oprettedes i Madras, ansaae den sig ogsaa for beføiet til at kræve Regnskab af Missionærerne for de Fonds, deres Missioner eiede, og som hidtil havde staaet under Missionærernes private Bestyrelse. Ved denne Leilighed fandt Comiteen Adskilligt at udsætte paa Sperschneiders Handlemaade; thi han havde unægtelig bidraget til at bringe Missionens Pengevæsen i Uorden. Han affandt sig dog paa en Maade med Comiteen; men den fik siden den Tid et ondt Øie til ham. Da siden en anden Sag bragtes paa Bane og en vis Beskyldning gjordes mod Sp., besluttede Comiteen at kalde ham til Madras (1828), for med egne Øine at kunne iagttage ham. Hr. Roy, Capellan i Madras og Sekretair ved Comiteen, betjente sig af et uædelt Middel for at komme til Vished i denne Sag. Han satte en Indfødt ud paa at agere Spion over Sp., og da denne Indfødte gav Roy en Indberetning, som bestyrkede hans Mistanke, bragte han det til, at Comiteen afsatte Sp., uden at give ham Grund derfor og uden at tilstaae ham nogen Pension. Han reiste derpaa med Kone og Børn tilbage til Tanjour, hvor han bosatte sig og begyndte paa at oprette et Institut, hvilket dog ikke lykkedes. Han erhvervede sig sit Underhold deels ved at undervise 3, 4 Elever, deels ved at skrive, opsætte Ansøgninger o. s. v. for de Indfødte, deels og ved at udarbeide Noget paa Tamulisk for Selskabet, et Hværv, som Haubroe skaffede ham. Efter Haubroes Død blev det ham ogsaa overdraget at fortsætte den af Denne begyndte Omarbeidelse af Fabricius's Tamulisk-Engelske og Engelsk-Tamuliske Lexikon, hvorfor Comiteen gav ham en liden maanedlig Løn. Han forsøgte senere igjen at blive optagen i Selskabets Tjeneste, men det lykkedes ikke, skjønt det var nær skeet dengang Biskop Wilson var i Tanjour 1835. Sp. er gift med en Datter af J. C. Kohlhoffs afdøde Broder, Daniel Kohlhoff, og har adskillige Børn."

3) Hr. Rosen beretter om sin egen Virksomhed. „Da der ingen Missionær var til at tage Vare paa de temmelig udstrakte Menigheder i den sydligste Provinds af Indien, Tinnevelli, blev jeg af Comiteen i Aaret 1829 sendt derhen og boede, deels i Hovedstaden i den Provinds, Palamcotta, deels i Tutucorin. (hvor det bekjendte Perlefiskeri findes). Min meste Tid blev der anvendt til Omreiser blandt de adspredte Menigheder, hvis Sjeletal kunde beløbe sig til omtrent 4000; thi der var endnu ei bestemt Missionæren noget vist Opholdssted. I Enden af 1830 begierede jeg Tilladelse til at tage til Trankebar og forestod den derfra anlagte Coloni paa de Nikobarske Øer. I Begyndelsen af 1835 kom jeg tilbage til Palamcotta og begyndte nu paa, efter Comiteens Ønske, at udvælge et vist Sted til Hovedstation. Hertil udsaaes Mudelur, som indeholdt en christen Befolkning af 7 til 800 Sjele. Paa dette Sted byggede jeg et Missionshuus af temmelig Størrelse og Omfang, og opholdt mig sideneſter bestandig der, med Undtagelse af,

at jeg hver anden Maaned besøgte de forskjellige Menigheder. Nogen Tid efter min Ankomst til Palamcotta blev Irion, en Würtemberger, som havde været Missionær i Paliacat, (N. for Madras) men som ved Coloniens Overgivelse til Engelænderne gik i Selskabets Tjeneste, ansat i samme Provinds (Tinnevelli). Han opslog sin Bolig V. for mig i en anden stor christelig Landsby, af de Christne kaldet Nazareth, hvor han opbyggede et lignende Missionshuus og tog Vare paa de Menigheder, som laae nærmest derved. I Begyndelsen af 1838 blev Irion syg og maatte reise til Europa. Lige paa samme Tid gik ogsaa min Reise for sig, og saaledes blev denne Mission besat med nye Missionærer. I Mudelur blev ansat Cämmerer, en Søn af afdøde Missionær Cämmerer i Trankebar. Efter en Maaneds Ophold i London ankom jeg til Helsingøer, den 3die Octbr. 1838, og opholdt mig i Kjøbenhavn, til Juli 1840, da jeg blev kaldet til Præst for Lille Lyndby og Ølsted Menigheder."

Efter at have meddeelt disse Oplysninger, som jeg har modtaget fra Hr. Rosen, maa jeg tilføie, at han har givet dem efter sin Hukommelse, der efter det lange Ophold i et varmt Clima ikke er saa stærk som forhen. Men skulde end et Aarstal eller en og anden lille Omstændighed befindes urigtig, vil det dog sikkert glæde Læseren, ligesom det har glædet mig, at modtage disse Meddelelser fra et Øienvidne.

Bilag C.

Fortegnelse paa den Trankebarske Missions Bestyrere og Raadgivere i Danmark, Halle og England.

1) Danske.

I Haandskrift paa Kongens Bibliothek, Ny Kgl. Saml. 4. Nr. 1129., findes Acta historiæ ecclesiasticæ af A. König, som i 5te Bind, omtrent midt i Bindet, har indført „Ordenen, i hvilken Præsides, Assessores og Secretairerne i Collegium de cursu evangelii promovendo fra sammes første Stiftelse indtil denne Tid have fulgt paa hinanden." Da denne Liste imidlertid er ufuldstændig, har jeg formaaet Hr. Inspecteur Rung til at levere mig en Fortegnelse paa Missionscollegiets Medlemmer, der tillige vare Directeurer ved Waisenhuset, og paa Missionscollegiets Secretairer, der tillige vare Inspecteurer ved Waisenhuset, alt efter Collegiets og Waisenhusets Optegnelser; men da disse først begyndte med 1727, saa tilføies her de Mænd, som tidligere indtraadte i Collegiet. I Fortegnelsen paa Secretairerne ere de Mænd betegnede med et M., som tillige vare Medlemmer af Collegiet.

Missionscollegiets Medlemmer.

Geheimeraad J. G. von Holstein. 1714.
Dronningens Over-Hofmester W. M. v. Buseck (Münch). 1714.
Prof. Hans Steenbuch. 1714.
Prof. J. Lodberg. 1714.
Geheimeraad J. L. v. Holstein. 1727.
Conferentsraad J. W. Schröder. 1727. (Efter Schröder anføres af König blandt Collegiets verdslige Assessorer, Conferentsraad Hans Seidelin, som ikke findes paa Rungs Fortegnelse.)
Hofpræst P. Hersleb. 1727.
Confessionarius J. Frauen. 1730.
Professor M. Wöldike. 1734.
Hofpræst E. Pontoppidan. 1740.
Conferentsraad Falsen 1740.
Prof. Ewald. 1749.
Prof. Rosenstand-Goiske. 1751.
Hofpræst F. Qvist. 1755.
Kammerherre, Grev Holstein-Ledreborg. 1762.
Etatsraad H. L. Klöcker. 1762.
Geheimeraad Otto Thott. 1763.
Etatsraad A. Falck. 1767.
Provst J. Hee. 1767.
Justitsraad H. Borch. 1772.
Hofpræst C. Schmidt. 1772.
Prof. Paul Egede. 1774.
Justitsraad J. Thulstrup. 1777.
Hofpræst C. Bastholm. 1778.
Etatsraad C. Schow. 1778.
Conferentsraad P. Aagaard. 1779.
Hofpræst H. F. Janson. 1787.
Geheimeraad C. v. Brandt. 1789.
Hofpræst J. G. Adler. 1790.
Biskop N. E. Balle. 1793.
Justitsraad N. Wolf. 1795.
Geheimeraad F. Moltke. 1801.
Geheimeraad F. J. Kaas. 1805.
Biskop F. Münter. 1805.
Conferentsraad F. Hammerich. 1813.
Geheimeraad P. C. Stemann. 1827; nuværende første Medlem.
Biskop P. E. Müller. 1830.

Bisskop J. P. Mynster. 1834; nuværende andet Medlem.
Etatsraad L. N. Hvidt. 1839; nuværende tredie Medlem.

Missionscollegiets Secretairer.

Page-Hofmester C. Wendt. 1714. M.
Justitsraad S. Mahling. 1721.
Etatsraad A. Højer. 1734. M.
Etatsraad J. Finkenhagen. 1738. M.
Cancelliraad C. F. Ursin. 1765.
Hee-Wadum. 1776. M.
Justitsraad J. Gude. 1792.
Justitsraad H. Frost. 1811.
J. S. Thaning. 1826.
G. Rung. 1833; nuværende Secretair og Inspecteur.

2) Hallifke.

I Halle har følgende Professorer bestyret Frankes Stiftelser og udgivet de Hallifke Beretninger om Missionen i Trankebar: A. H. Franke † 1727. G. A. Franke † 1769. J. G. Knapp † 1771. G. A. Freylinghausen † 1785. J. L. Schulze † 1799. G. C. Knapp † 1825. A. H. Niemeyer † 1828. J. A. Jacobs † 1829. H. A. Niemeyer.

3) Engelske.

I Engeland stode følgende tydske Præster i nær Forbindelse saavel med Missionscollegiet, som med Udgiveren af de Hallifke Beretninger og med selve Missionærerne: Hofpræst A. W. Böhme til 1722; Hofpræst F. M. Ziegenhagen til 1778, (hans Levnetsløb see Fort. til 2den Deel af N. H. B. S, XI ff.) Lector F. B. Pasche til 1792; (hans Levnetsløb N. H. B. IV S. 482. 757.) Præst ved den Hannoverske Menighed, Uebele (til 1814) og Præst ved den tydske Georgs-Kirke Schwabe. Ogsaa Præsten Steinkopf i London har viist Missionen Deeltagelse, men de gamle Forhold ere nu forandrede.

